T.C.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON PROGRAMLARINDA MAHREMİYETİN ELE ALINIŞI: KUŞAK PROGRAMLARI ÖRNEĞİ

UZMANLIK TEZİ

Emine Merve GÜNDOĞAN

ANKARA
AĞUSTOS/2018

T.C.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON PROGRAMLARINDA MAHREMİYETİN ELE ALINIŞI: KUŞAK PROGRAMLARI ÖRNEĞİ

UZMANLIK TEZİ

Emine Merve GÜNDOĞAN

DANIŞMAN
Üst Kurul Uzmanı
Murat ELLİALTI

ANKARA
AĞUSTOS/2018

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,

Bu çalışma, Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Başkan	: Doç. Dr. Nemit ERSOY	
Üye	:	
Üye	: Hikmet İNCE	
Üye	: İlker İlgün	
Üye	: Dr. Yaşar UĞURLU	
Üye	: Murat ELLİALTI	

ONAY

28/11/2018

Üst Kurul Başkanı

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda görev yapan Uzman Yardımcısı olarak, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzman Yardımcılığı Giriş ve Yeterlik Sınavları ile Uzmanlığa Atanma, Yerleştirme, Görev, Yetki ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 19 uncu maddesinin 4 üncü fıkrasına istinaden çıkartılan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tez Hazırlama Yönergesi'ne uygun olarak hazırlamış olduğum uzmanlık tezi ilişikte sunulmuştur.

Bu uzmanlık tezindeki bütün bilgileri akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğuma; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

13/08/2018

Emine Merve GÜNDOĞAN
Üst Kurul Uzman Yardımcısı

Uzmanlık Tezinin Adı:
Televizyon Yayınlarında Mahremiyetin İşlenişi ve TV İzleyicisinin Mahremiyet Algısı: Kuşak Programları Üzerinden Bir Değerlendirme

EK:
TEZ (2 adet)

Tezi Teslim Alan
Daire Başkanı
13/08/ 2018

TEŞEKKÜR

"Türkiye'de Televizyon Programlarında Mahremiyetin Ele Alınışı" isimli bu tezin hazırlanması sürecinde öncelikle Üst Kurul Başkanı Sayın Prof. Dr. İlhan YERLİKAYA ve Üst Kurul Üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda yoğun çalışma temposuna rağmen benden desteğini esirgemeyen, çalışmaya her türlü katkısını sunan ve tez kapsamında yapılan mülakatlarda bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Sayın Murat ELLİALTI'ya teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışması boyunca bana hoşgörüyle yaklaşarak çalışmamı kolaylaştıran Daire Başkanım Sayın Şemsettin GÜRPINAR ve Daire Başkan yardımcılarım Sayın Deniz GÜLER ve Dinser ŞAHİN ile çalışamama katkıda bulunan değerli mesai arkadaşlarım Ergün BİLEN ve Tuğba Özge KÜÇÜKALİ MAVİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Derinlemesine mülakat çalışmasını yaptığım Kanal D Program Direktörü Sayın Özgül APAÇE ve Stratejik Planlama Grup Başkanı Erkin ZİNCİDİ, Star TV eski Program Direktörü Recep BALCI, tez kapsamında isimlerinin kullanılmasını istemeyen program yönetmenlerine ve izleyici grubunu oluşturan sekiz görüşmeciye katkılarından ve bana sundukları değerli bilgilerinden dolayı teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca manevi desteğini esirgemeyen ve bana her zaman destek olan değerli eşim Ünsal GÜNDOĞAN'a ve canım oğlum İsmail Efe GÜNDOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Emine Merve GÜNDOĞAN

Başta Oğlum İsmail Efe, Eylül ve Leyla
Olmak Üzere Tüm Çocuklara İthafen

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEŞEKKÜR ..... **I**
KISALTMALAR ..... **V**
TABLOLAR VE ŞEKİLLER ..... **VI**
GİRİŞ **1**
Tezin Amacı ve Kavramsal Çerçevesi 6
Tezin Yöntemi 7
Veri Toplama Tekniği 7
Tezin Önemi 8
Tezin Sınırlılıkları 8
BÖLÜM 1 ..... **10**
MAHREMİYET KAVRAMI **10**
1.1. Mahremiyet Kavramı ve Mahremiyetin Önemi 10
1.2. Tarihsel Açıdan Mahremiyetin Değerlendirilmesi 18
1.2.1. Eski Çağlarda Mahremiyet 19
1.2.1.1. Roma İmparatorluğu ve Bizans Dönemi 19
1.2.1.2. Feodal Dönem 23
1.2.1.3. Rönesans ve Aydınlanma Dönemi 25
1.2.1.4. Osmanlı Devleti Dönemi ve Mahremiyet 27
1.2.2. Modern Çağda Mahremiyet: 19. Yüzyıldan Günümüze 29
1.3. Bir Hak Olarak Mahremiyet 37
1.4. Mahremiyet İhlalleri 39
1.5. Mahremiyet Kavramının Dönüşümü ve Medya 41
BÖLÜM 2 ..... **46**
KUŞAK PROGRAMLARINDA MAHREMİYETİN ELE ALINIŞ BİÇİMİ **46**
2.1. Dünyada Kuşak Programları 46
2.2. Türkiye'de Kuşak Programları 51
2.3. Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı Çerçevesinde Kuşak Programları Değerlendirmesi 57
2.4. Kuşak Programları ve Mahremiyetin Gönüllü İfşası 65
2.4.1. Kuşak Programlarında Yapılan Mahremiyet İfşası Örnekleri 69
2.5. Kuşak Programlarına İlişkin İstatistikler 76

2.5.1. Kuşak Programları ile İlgili RTÜK İletişim Merkezine Ulaşan İzleyici Bildirimlerinin Değerlendirilmesi 76
2.5.2. Kuşak Programları Reyting Değerlerinin Değerlendirilmesi 89
2.6. Kuşak Programlarına RTÜK Tarafından Uygulanan Müeyyideler 96
BÖLÜM 3 100
İZLEYİCİ VE MEDYA PROFESYONELLERİNİN MAHREMİYETİN KUŞAK PROGRAMLARINDA İŞLENİŞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ 100
3.1. Yöntem 100
3.1.1. Alımlama Çalışmaları 105
3.2. Medya Profesyonelleri Kuşak Programları ve Mahremiyet İfşası Değerlendirmeleri 107
3.2.1. Medya Profesyonellerinin Kuşak Programlarına Yönelik Genel Değerlendirmeleri 108
3.2.2. Medya Profesyonellerinin Mahremiyete İlişkin Değerlendirmeleri 114
3.2.3 Medya Profesyonellerinin Kuşak Programlarındaki Mahremiyet İfşasına Yönelik Görüşleri 115
3.2.4. Medya Profesyonelleri Açısından Kuşak Programlarının Aile Yapısına Etkisi 120
3.3. İzleyicilerin Kuşak Programı ve Mahremiyet İfşası Değerlendirmeleri 121
3.3.1. İzleyicilerin Kuşak Programlarına İlişkin Genel Değerlendirmeleri 122
3.3.2. İzleyicilerin Mahremiyete İlişkin Değerlendirmeleri 130
3.3.3. İzleyicilerin Kuşak Programlarındaki Mahremiyet İfşasına Yönelik Görüşleri 132
3.3.4 İzleyiciler Açısından Kuşak Programlarının Aile Yapısına Etkisi 136
3.4. Seda ve Uğur'la Programı Alımlama Analizi 139
3.4.1. Alımlama Analizi Genel Değerlendirme 151
SONUÇ VE ÖNERİLER 156
KAYNAKÇA 166
EKLER 175
ÖZET 178
ABSTRACT 180
ÖZGEÇMİŞ 181

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
NBC	: National Broadcasting Company
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
SES	: Sosyo-Ekonomik Statü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TABLOLAR VE ŞEKİLLER

Sayfa

Tablo 1 - İzleyici Gereksinimlerinin Toplumsal Kökenleri ve Medya 59
Tablo 2 - 2016 Yılı Evlilik Programlarına İlişkin İzleyici Bildirim İstatistikleri 79
Tablo 3 – 2016 Yılı Program Türüne Göre Ortalama İzlenme Payı ve Şikâyet Oranı 90
Tablo 4 – 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Payının Cinsiyete Göre Dağılımı 90
Tablo 5 – 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 91
Tablo 6 - 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının SES Gruplarına Göre Dağılımı 92
Tablo 7 - 2017 Yılı Program Türüne Göre Ortalama İzlenme Payı ve Şikâyet Oranı 93
Tablo 8 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Payının Cinsiyete Göre Dağılımı..... 94
Tablo 9 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 95
Tablo 10 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının SES Gruplarına Göre Dağılımı .. 95
Tablo 11- Kanallara Göre Evlilik Programlarına Uygulanan Müeyyide Sayıları..... 97
Tablo 12- İzleyici Grubu Demografik Özellikler..... 103
Tablo 13- Görüşmecilerin Gündüz Kuşağı Programları İzleme Durumu 122
Tablo 14- Görüşmecilerin Mahremiyet Tanımları ve TV Ekranında Mahrem Bilgilerini Paylaşma Durumu 131
Tablo 15- Okuma Tiplerine Göre Katılımcılar 154

Şekil 1 - Türkiye'de Ulusal Kanallarda Yıllara Göre Gündüz Kuşağında Baskın Olan Formatlar..... 55
Şekil 2 - Yıllara Göre Kuşak Programları İstatistikleri..... 79
Şekil 3 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Cinsiyete Göre Dağılımı 80
Şekil 4 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı 81
Şekil 5- 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 81
Şekil 6 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı 82
Şekil 7- Yıllara Göre Kuşak Programları ve Realite Show Bildirimleri Karşılaştırılması 83
Şekil 8- 2017 Yılı Eylül- Aralık Ayları Bildirim Adetleri..... 84
Şekil 9 - Yıllara Göre Realite Show Program Türüne Gelen Bildirim Adetleri 85
Şekil 10 – 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Cinsiyete Göre Dağılım 86
Şekil 11 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı 87
Şekil 12 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 87
Şekil 13 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı 88

GİRİŞ

Mahremiyet eski çağlardan itibaren insanların ihtiyaç duyduğu ancak aynı zamanda merak ettiği bir alanı temsil eder. Teknolojik gelişmelere koşut olarak çeşitlenen medya araçları insanlara her türlü bilgiyi sunarken başkalarının mahremine ilişkin de bilgileri çeşitli şekillerde kullanıma açmaktadır. Özellikle dijitalleşen dünyada kişilerin her türlü özel bilgisine erişim çok daha kolay bir hal almıştır. Gazetelerle başlayan bu süreç televizyonun icadından sonra gündelik hayatın vazgeçilemez bir parçası haline gelmiştir. Gerek gündemi takip etmek adına gerekse suç ve magazin üzerinde temellenerek kişilerin özel hayatlarına ilişkin birçok bilgi televizyon aracılığıyla izleyicilere ulaşmaktadır.

Televizyonda yayınlanan birbirinden farklı birçok içerik bulunmakta ve kişilerin özel hayatlarına ilişkin yayınlar farklı biçimlerde yapılmaktadır. Sözgelimi, mahrem hayatlar bazen ana haber bülteninde işlenen bir suça ilişkin verilen bir haberle deşifre olurken, öte yandan ünlü bir kimsenin özel hayatına ilişkin bilgiler bir magazin programında şov malzemesi olarak izleyiciye sunulmaktadır. Başka bir deyişle, izleyici her gün çeşitli şekillerde deşifre olan mahrem hayatlara tanıklık etmektedir. Kuşak programları da özel hayata ilişkin hikâyelerin sıkça yer aldığı hatta bazı formatların tamamen bunun üzerine kurulduğu diğer bir program türüdür. Farklı formatlarda yayınlanan kuşak programları bazen bir ev içerisine kameralar karşısında yaşayan insanların hikâyelerinde, bazen evlenmek için eş arayışını bir stüdyo ortamında gerçekleştirenlerin hikâyelerinde bazen de kayıp bir yakınını bulmak için günlerce canlı yayın ortamında bir programa katılanların hikâyelerinde gönüllü ya da gönülsüz bir mahremiyet ifşası yer almaktadır. İster ünlü, isterse sıradan bir kişinin hayatı olsun, televizyonda aktarılan özel hayat hikâyeleri her zaman rağbet görmüştür. Yayıncı daha fazla reyting almak için, programlara katılanların bir kısmı çaresizlikten bir kısmı ise kamera karşısında olma isteğinden bu programlarda yer alarak mahrem alanını ifşa eder. Peki, izleyiciler bu programları neden izler?

Bu programların izlenme nedeni çeşitlidir. Ancak en temel nedeni izleyicide oluşan merak duygusudur. İzleyiciler başka kişilerin mahremiyetine meraklı oldukları kadar kendilerine ait mahrem bilgiler konusunda oldukça korumacı bir tutum içindedirler. Nitekim kelime anlamı olarak mahremiyet de gizlilik anlamına gelmekte ve insanlar mahrem bilgilerini ya kimseyle paylaşmamakta ya da çok sınırlı sayıda samimiyet ilişkisi kurulan insanlarla paylaşmaktadır.

Bu bağlamda birinci bölümde öncelikle mahremiyet kavramı üzerinde durulmuştur. Mahremiyet kavramsallaştırması oldukça zordur. Toplumdan topluma, kültürden kültüre, zamana ve hatta kişiden kişiye göre değişebilen göreceli bir kavramdır. Gizlilik mahremiyeti tanımlayabilecek en genel kavramdır ancak gizlinin ne olduğu değişkendir. Mahremiyet genellikle özel alana ait olandır. Özel alan ise genellikle aile ve/veya çok yakın arkadaş çevresi olarak tanımlanır. Mahremiyet kavramı çeşitli araştırmacılar tarafından farklı boyutlarıyla ele alınarak incelenmiştir. Kişilerin mahrem alana ve mahremiyete olan ihtiyacı hemen tüm çalışmalarda üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Bunun en temel nedeni kişilerin kendilerine ait özel bir alanda öz değerlendirme, kişisel özgürleşme, sınırlı ve korumacı iletişim ve duygusal rahatlama gibi yollarla kendini gerçekleştirme (self-realization) sürecine katkıda bulunmasıdır.

Mahremiyet, özel alan gibi konular üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında, eski çağlarda somut bir alan olarak bu gibi "gizli" alanlardan bahsetmenin güç olduğu anlayışının baskın olduğu görülmektedir. Ancak eski çağlarda mahremiyetin ve özel alanın bugünkü anlamda ve fiziksel koşullarda olmasa bile varlığından söz etmek mümkündür. Zaten bugünün penceresinden bakarak mahremiyet ve özel alanı incelemeye çalışmak bu alanın tarihsel geçmişini yalnızca yakın dönemde aramamıza yol açmaktadır. Bu nedenle, mahremiyetin ve özel hayatın anlaşılması için onun tarihsel süreçte yaptığı yolculuğa değinmek oldukça önemlidir.

Mahrem alan veya özel alan korunmaya muhtaç bir alandır. Bu nedenle mahremiyet hakkı ve bu hakkın ihlali konuları önem taşımaktadır. Mahremiyet ihlali birçok yolla yapılabilir. Bu ihlallerin kaynağı merak, gözetleme ve kendini ifşa etme olarak sıralanabilir. Özel alanın ifşaatı sadece başkalarının habersiz veya rızasız bir başkasının hayatını ifşa etmesi anlamına gelmez. Bizzat kişinin kendisi de gönüllü bir şekilde kendi mahremine ilişkin bilgileri, duygu ve düşünceleri açığa çıkarabilir. Kuşak programlarının ana unsurunu oluşturan "sıradan insanların gerçek hikâyeleri" de tam da o programa kendi rızasıyla katılmış kişilerin gönüllü mahremiyet ifşasını içermektedir. Mahremiyet konusu kamusal/özel alan tartışmalarında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Gündelik yaşamın modern dönemle birlikte yeniden şekillenmesi kamusal/özel alan ayrımını görünür hale getirmiştir. Modernite ile yeniden dönüşen ev mekânı, mahrem alanın somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Öte yandan, yine modernleşme sürecinde ortaya çıkan bir dizi teknolojik gelişme sonucu medya araçları çeşitlenmiştir. Bu durum kitle iletişim araçlarının kişilerin gündelik hayatında daha fazla yer almasını sağlamıştır. Televizyon, gazete, internet gibi iletişim araçlarının somutlaşan ve sınırları net çizgilerle belirlenen özel alana ait konuları daha görünür ve erişilebilir hale getirmiştir. Kısacası, mahremiyet modernleşme ile hem fiziksel koşulları netleşen bir alan haline gelirken hem de medya ile başkaları tarafından ulaşılabilir bir duruma gelmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; kuşak programlarının ortaya çıkışı, Türkiye ve dünyadaki durum, bu programlarda yapılan gönüllü/gönülsüz mahremiyet ifşası örnekleri, şikâyet ve reyting istatistikleri ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından uygulanan müeyyideler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Öncelikle kuşak programlarının tarihçesi ve dünyada kuşak programları formatlarındaki son eğilimler incelenmiştir. Dünyada kuşak programı ya da gündüz programlarının geçmişine bakıldığında, bu programların ilk olarak Amerika'da 1960'lı yıllarda yayınlanmaya başladığı görülmektedir. 1960 yılında Phil Donahue tarafından yapılan Donahue Show izleyici katılımcı kuşak programlarının ilk örneklerindendir. Ancak bu program türünde en öne çıkan program Oprah Winfrey'in "Oprah" adlı

gündüz kuşağı programı olmuştur. Program 1986 yılında yayınlanmaya başlamış ve 2011 yılına kadar devam etmiş olup, Amerikan televizyon tarihinin en çok izlenen gündüz kuşağı programı olarak bilinmektedir. Türkiye'de gündüz kuşağı programlarının geçmişi tek kanallı yıllara dayanmaktadır. Ülkemizde kuşak programlarının ilk örneklerinin genellikle ev kadınlarını bilgilendirme amaçlı eğitici stüdyo programları olduğu görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda Brezilya dizileri veya arkası yarınlar ile bilgilendirici kadın programları gündüz kuşağını baskılayan yayınlar olmuştur. Özel yayıncılığın başlaması ve magazinleşmenin etkisiyle formatlar çeşitlenmeye başlamıştır. Kadın programları eğlenceye, gösteriye veya trajediye ağırlık verir hale gelmiştir. Günümüzde ise gerek dünyada gerekse Türkiye'de gündüz kuşağında cinayet, kayıp bulma, sorunlu aile ilişkileri gibi polisiye vakaların masaya yatırıldığı formatlar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Gündüz kuşağında yayınlanan evlilik programlarında, kriminal vakaların incelendiği ve aile hayatlarının ekran önüne serildiği programlarda, yaşam tarzlarının reality show biçimde sunulduğu eleştiri odaklı programlarda ve ünlülerin hayatlarına ilişkin magazinsel sohbetlerin yapıldığı programlarda mahremiyet ifşasından bahsedilebilir. Sözgelimi, evlilik programlarında, duygusal bir ilişkinin tüm süreçleri ailelerin de olaya müdahil olmasıyla özel hayatın belki de en mahrem kısmı televizyon ekranları önünde en ince ayrıntısına kadar verilmektedir. Yine kayıp bulma, küsleri barıştırma, cinayet gibi olayların işlendiği televizyon programlarında, konular ve ilişkiler en ince detayına kadar incelendiği için tüm aile sırları ve mahrem bilgiler bir anda televizyon ekranlarında toplum ile paylaşılır hale gelmiştir.

Buna ek olarak ikinci bölümde, Türkiye'de yayınlanan kuşak programlarına ilişkin istatistikler ve mahremiyet ifşası örnekleri analiz edilmiştir. Bir yandan gündüz saatlerinde çeşitli şekillerde kişilerin hayatlarının en ince ayrıntısının tartışıldığı programların seyirci tarafından izlenmesi, öte yanda bu programların RTÜK İletişim Merkezi aracılığıyla şikâyet edilişi arasındaki çelişkili durum ele alınmıştır. Başka bir deyişle, izleyicinin gündüz kuşağı programlarında yer alan başkalarının özel hayat hikâyelerini merak güdüsüyle izlemesi ve bir yandan da izlenilen özel hayat

hikâyelerinden rahatsız olunarak program içeriğinden şikâyet etmesi arasındaki çelişkili durum, istatistiklerle açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde son dönemde yayınlanan kuşak programları içeriklerinde işlenen ve mahremiyet ifşası olarak nitelendirilebilecek bazı örneklere de yer verilmiştir. "Şikâyet" durumu izleyicilerin gündelik hayatlarında mahrem alanlarına ilişkin daha temkinli yaklaşmalarına karşılık gelirken, "reyting" (izleme durumu) her ne kadar kendi hayatlarında mahremiyet ifşasına karşı temkinli bir durumları olsa da başkalarının mahremine ilişkin merak unsuru nedeniyle bu programların izlenme nedenine karşılık gelmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümü alan çalışmasından oluşmaktadır. İzleyicilerin kuşak programlarını neden izledikleri ve bu programlara karşı tutumlarını anlamak amacıyla nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle medya profesyonelleriyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilerek, bu kişilerin kuşak programlarına yaklaşımları ve bu programlara katılanlara yönelik değerlendirmeleri ile kuşak programı izleyicisine bakış açıları verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra izleyiciler ile iki farklı teknikte çalışma gerçekleştirilmiştir. Öncelikle bir medya içeriğini nasıl algıladıkları ve ne tür okumalar yaptıklarını anlamak için alımlama analizi tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem kullanılırken Seda ve Uğur'la adlı kuşak programından bazı kesitler izleyicilere izletilmiş ve izletilen içerik ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Daha sonra kuşak programlarının geneline ilişkin görüşlerini, programlarda yapılan mahremiyet ifşalarına yönelik tutumlarını ve bu programların neden izlendiği, kimleri etkilediğini anlamak için derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir.

Derinlemesine mülakat ve alımlama analizi sonuçlarında gündüz kuşağı programlarına yönelik genel anlamda olumsuz bir yaklaşım olduğu görülmüştür. Bu durum çalışmaya dâhil olan hem izleyici grubunda hem de medya profesyonelleri grubunda gözlemlenmiştir. Yapılan alımlama analizi sonucunda çalışma kapsamında yer alan izleyicilerin medya mesajlarını farklı şekillerde okumalarının yanı sıra ortak örüntüler olduğu da gözlemlenmiştir. Çalışma kapsamında mahremiyet içerikli

programların izlenmesinin temelinde merak güdüsü ve alternatif program formatlarının olmaması gibi etmenlerin bulunduğu saptanmıştır.

Tezin Amacı ve Kavramsal Çerçevesi

Bu tezde gündüz kuşağı programlarında gerçekleşen çeşitli mahremiyet ifşalarına ilişkin izleyicilerin yaklaşımları gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır İzleyicilerin mahrem alanlarına ilişkin korumacı yaklaşıma zıt bir şekilde mahremiyet ifşasının yapıldığı kuşak programlarını izleme eğilimleri arasındaki çelişkili durumu anlamaktır. İzleyicilerin bu programları nasıl değerlendirdiği, başkalarının kendi özel hayatlarını televizyon ekranlarında deşifre etmelerine olan yaklaşımları ve mahrem alana ilişkin kendi hayatlarındaki algı çalışmada yer alan katılımcılar çerçevesince değerlendirilmiştir.

Tezde kuşak programlarına ilişkin değerlendirmeler yapılırken Kullanımlar ve Doyumlar Kuramına başvurulmuştur. Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı'nda izleyicinin medya ile ilişkisinde, izleyici özne olarak konumlandırılır ve medya aracılığıyla aktarılan bilgiyi izleyici kendi gereksinimleri ekseninde seçerek kullanır görüşü hâkimdir. İzleyiciler medyada geniş bir psikolojik ve sosyolojik gereksinim doyumu alırlar ve hatta kimilerine göre, bireyler içinde yaşadıkları sosyal çevrelerinde karşılaştıkları sorunların çözümünü medyada ararlar.[1] Bu yaklaşımın temelinde belli bir tür programın izleyiciler tarafından neden izlendiği ve bu tür programların izleyicilerin hangi ihtiyaçlarını karşıladığına ilişkin bilgilerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde merak doyumu bu tarz gündüz kuşağı programları sayesinde sağlanmaktadır. Medya profesyonellerinin ve izleyici grubunun kuşak programı izleyicileri üzerine yaptığı değerlendirmelerin bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

[1] Güngör, N. 2013, s.122.

Tezin Yöntemi

Tezde kaynak tarama neticesinde elde edilen istatistiksel verilerin kullanılmasının yanı sıra nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma insanların olaylara yaklaşımları ve anlamlandırma biçimlerini açığa çıkarmakta yardımcı olmaktadır. Nitel araştırma desenleri içinde etnografik yöntem bu çalışmanın amacı ve konusuna uygun bir model olarak değerlendirilmektedir. Bu tez kapsamında medya etnografisinde son dönemlerde başvurulan çok alanlı etnografik çalışma yapılmıştır. Çok alanlı etnografik çalışmalarda medya üretimi ve alımlama arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Çalışma izleyici ve medya profesyonelleri olmak üzere iki alanda gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Tekniği

Tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinde sıkça başvurulan derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. 4'ü medya profesyoneli, 8'i izleyici olmak üzere toplam 12 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında medya profesyonelleri olarak geçen birinci grup için ölçüt örnekleme yöntemi kullanılırken, izleyici grubu için maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Medya profesyonelleri grubu için seçilen katılımcılar kullanılan ölçüt örnekleme yöntemi, araştırma yapılacak konu/kişilerde belirli ölçütlerin karşılanması beklenmektedir. Bu kapsamda, ilk grupta görüşme için seçilen kişilerin çalışmanın kapsamına uygun bir şekilde Kuşak Programları üzerine bilgi ve deneyimi olan kişilerden bir seçim yapılarak görüşmeci grubu oluşturulmuştur. Maksimum çeşitleme örnekleme yöntemine göre ise katılımcıların bir takım farklılıklar göstermesi hedeflenmektedir.[2] Bu araştırma kapsamında katılımcılar seçilirken cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumları gibi değişkenlerin farklılık gösterilmesine dikkat edilmiştir. Bunun en önemli nedeni ise kişilerin izlediklerini anlamlandırmada ne tür

[2] Başaran Koç, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, yıl:5, S.47, s.491-492.

benzerlik ve farklılıkların olduğunu saptamak ve izleme motifleri ortaya çıktığında değişkenlerin durumla ilişkisini anlaşılmak istenmesidir.

Ayrıca izleyicilerin medya metinlerini alımlama biçimlerini anlamak amacıyla Kültür Çalışmaları geleneğinde özellikle izleyici odaklı çalışmalarda başvurulan alımlama analizi tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakatları gerçekleştirmek için medya profesyonelleri ve izleyicilerle ayrı ayrı yarı yapılandırılmış soru formu düzenlenmiştir. Ayrıca alımlama analizi için izleyicilerin izlediği içerikle ilgili soruların yer aldığı bir soru formu düzenlenmiştir.

Tezin Önemi

Çalışmada, mahremiyet kavramı ile birlikte aile kavramına derinlemesine bakılmış ve dolayısıyla televizyon yayınlarının bu tür kavramları nasıl şekillendirdiği izleyiciler açısından ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında, sunulan önerilerin önemli bir bölümü aile bütünlüğü ve aile kurumuna yönelik televizyon içeriklerinin iyileştirilmesi konusu üzerine yapılmıştır. Bu nedenle, çalışma gerek kurum açısından gerekse toplum açısından bir öneme sahiptir.

Tezin Sınırlılıkları

Çalışmada nitel yöntem kullanılmış, nitel görüşmelerin yürütülmesi ve çözümlenmesinin çok uzun zaman alacağı yönündeki yaygın görüşten hareketle görüşme sayısı sınırlı tutulmuştur. Nitel, genellikle vaka çalışmalarından hatta pilot çalışmalardan öteye gidemeyeceği yönünden eleştirilmektedir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında istatistik biliminin öne sürdüğü şekilde bir temsiliyetten bahsetmek

mümkün değildir. Görüşmeler sonucu ortaya çıkan çözümlemeler genellenebilir değildir.

BÖLÜM 1

MAHREMİYET KAVRAMI

1.1. Mahremiyet Kavramı ve Mahremiyetin Önemi

Mahremiyetin tek bir tanımından bahsetmek mümkün değildir. Mahremiyet bireyin tamamen kendisi ile alakalı bir durum olduğu için göreceli bir kavramdır bu nedenle kavramın tanımını yaparken bir standart geliştirmek kolay değildir. Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre, mahremiyet "gizlilik" olarak tanımlanmıştır.[3] Mahremiyet kavramı sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi birçok disiplinde farklı açılardan incelenmiştir. Mahremiyet kavramı üzerine çalışan Westin, Altman ve Burgoon gibi araştırmacılar kavramın tanımı ve önemine ilişkin çalışmalar yapmış ve kavramı teorik bir bakış açısıyla ele almışlardır. Bu bölümde mahremiyetin tanımı, teorik arka planı ve önemi gibi konulara değinilecektir. Buna ek olarak, mahremiyete ilişkin Türkiye'de yapılmış çalışmalara da bu bölümde yer verilecektir.

Westin'e göre, mahremiyet bir toplumda bireylerin veya grupların özerkliğini korumasını, rol yapmasını gerektirmediği, kendilerini değerlendirebildikleri ve kendilerini iletişimden koruyabildikleri bir alan sağlamaktadır.[4] Mahremiyet kişinin toplumdan psikolojik veya fiziksel yollarla, yalnızlık veya küçük grup yakınlığı haliyle geçici ve gönüllü olarak geri çekilmesidir.[5] Westin'e göre, toplumdan kendi isteğiyle geri çekilme durumu anonimlik ve korumacı yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Kişi bu durumda tanınmama ve özel hayatını koruma altına almayı ister. Westin 1967 yılında yayınlanan "Mahremiyet ve Özgürlük" (Privacy and Freedom) kitabında günümüzde halen tartışılmakta olan önemli bir dikotomiye dikkat çeker. Ona göre, kişi

[3] http://www.tdk.gov.tr/
[4] Alan F. Westin, *Privacy and Freedom*. Washington and Lee Law Review, cilt 25, no. 1, 1970, 166
[5] Alan F. Westin, Privacy and Freedom, New York, 1970, s.5

bir yandan başka insanların ne yaptığıyla ilgili bilgi sahibi olmak isterken öte yandan kimsenin göremeyeceği gizli bir alana sahip olmak istemektedir.[6]

Westin mahremiyeti dört durumda incelemiştir. Bunlardan ilki, kişinin tek başına olduğu ve başkalarının bakışlarına maruz kalmadığı "yalnızlık" (solitude) durumudur. İkinci durum "samimiyet"tir (intimacy). Samimiyet ilişkisi bir grup insanı diğerlerinden ayırarak kişinin özel alanına dâhil eder. Üçüncü durum kişinin kalabalık içinde kaybolduğu ve tanınmayı istemediği bir durum olan "anonimlik" (anonymity) durumudur. Son olarak, dışarıdan kişinin özel alanına yapılacak herhangi bir müdahale ya da ihlale karşı psikolojik olarak oluşturduğu bir bariyer olarak "koruma/muhafaza etme" (reserve) durumudur.[7]

Bunun yanı sıra, Westin mahremiyetin dört ana işlevinden bahseder. Bunlardan ilki, mahremiyetin kişiye "kişisel özerklik" sağlamasıdır. "Kişisel özerklik" bireyin kendi kimliğinin inşasının ve bağımsızlığının oluşumunda önemli bir rol oynar. Kişinin mahremiyeti ve özel bir alana sahip olması kişiye "duygusal rahatlama" sağlamakta olup mahremiyetin ikinci işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır. "Duygusal Rahatlama" bireylere toplumsal olarak kendilerine yüklenmiş rollerden sıyrılarak *sahne dışında olmanın* verdiği rahatlığı sağlamaktadır. Mahrem bir alana sahip olmanın kişilere sağladığı bir diğer önemli işlev "öz değerlendirme" yapabilme için imkân sağlamasıdır. Kişiler "öz değerlendirme" sayesinde kendileriyle ilgili fırsatları değerlendirebilir ve gelecek eylemlerini planlayabilir. "Sınırlı ve korumalı iletişim" mahremiyetin kişilere sağlamış olduğu son işlevdir. Bu iletişim türü sayesinde kişiler belirli insanlarla güven ilişkisi geliştirebilirler ki bu da samimiyet durumunun oluşumunda oldukça önemlidir.[8]

Altman mahremiyet kavramını derinlemesine inceleyen bir diğer araştırmacıdır. Mahremiyet kavramı psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, hukuk,

[6] Reynolds, Osborne M. *Administrative Law Review*. Administrative Law Review, vol. 22, no. 1, 1969, s. 101-102
[7] Westin, 1970, s.32.
[8] Westin, 1970, s.

mimarlık gibi birçok disiplinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu alanlarda kullanıldığı haliyle mahremiyet, toplumdan uzaklaşma, insanlarla iletişimden kaçınma ve geri çekilme gibi anlamlar taşımaktadır.[9] Bunun yanı sıra, Altman ikinci tür mahremiyet tanımlarında sosyal yalıtıma daha az vurgu olmakla birlikte kişinin başkalarıyla olan ilişkilerini kontrol ettiği, başka kişilere kendini açma veya kapama tercihini yapabildiği bir mahremiyet tanımından bahsetmektedir. Buna göre, Westin, Proshansky ve Rapoport gibi düşünürlerin mahremiyet tanımları bu grupta değerlendirilmektedir.[10]

Altman mahremiyeti en genel haliyle "*kendine veya bir gruba erişimin seçici kontrolü*"[11] olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, mahremiyete ilişkin iki önemli durumu içermesi açısından önemlidir. Başka bir deyişle, mahremiyetin bu tanımı bir yandan yalnızlığı içerirken öte yandan gizli olanın "samimi" bir grupla paylaşılmasını içermektedir. Kişiler istenilen düzeyde mahremiyete erişmek için sözel ve sözel olmayan davranışlar, vücut dili, kültürel gelenek ve kurallar gibi davranışsal yollara başvururlar.

Hem Westin'in hem de Altman'ın mahremiyet üzerine yaptıkları çalışmaların teorik alt yapısında diğer sosyal süreçlerde var olan diyalektik ilişkinin mahremiyette de bulunduğu tezi yatmaktadır. Simmel sosyal süreçleri incelerken sosyal ilişkilerdeki diyalektik yapıya dikkat çekmiştir. Simmel'e göre, tüm sosyal ilişkiler –yardım/zarar verme, uyum/çatışma, başkalarına karşı açıklık/kapalılık- içerisinde diyalektik bir yapı barındırmaktadır.

Simmel "Gizliliğin ve Gizlilik Toplumlarının Sosyolojisi" adlı çalışmasında gizliliği kişilerin sosyalleşmesinde kilit rol oynayan bir unsur olarak ele alınır. Simmel'e göre, insan ilişkileri karşılıklı bilinmeye dayalıdır. Ancak bu bilinme

[9] Irwin Altman, Privacy: A Conceptual Analysis, Environment and Behavior, vol.8, no.1, 1976, s.7.
[10] Altman, 1976, s. 8
[11] A.g.e., 1976, s. 8.

durumu –tıpkı Simmel'in diğer sosyal ilişki süreçlerinde ortaya koyduğu gibi- aynı zamanda çatışmalı bir ilişkiyi beraberinde getirmektedir. Bir yandan kişi kendisiyle ilgili "gizli" olanları korumak ister öte yandan başkalarının mahremine duyulan merak duygusundan kendisini alıkoyamaz. Gizlilik kişiler arasındaki sınırları belirler ancak aynı zamanda dedikodu ve itiraf gibi ifşaat mekanizmalarıyla bu engeller aşılır.[12] İnsan etkileşimi genelde sır ve onun karşıtı ifşa tarafından biçimlendirilir. Sır her zaman diyalektik olarak keşfedilme imkânına eşlik eder. İfşa iki kaynaktan gelebilir. Dışsal bakımdan bir başkası sırrımızı keşfedebilirken, içsel bakımdan her zaman sırrımızı başkalarına açma ihtimali vardır.[13]

Simmel sırrın ifşasının cezbedici yönüne vurgu yapmış ve gizli olanın sosyolojik anlamını tam da sırrın saklanması veya sırra ihanet edilmesi dürtüsüne karşı direnç veya zayıflıkta aramıştır.[14] Simmel gizli olan veya mahrem olana yönelik gerilimli durumu şu cümlelerle açıklar:

> *Gizlilik istismar edilebileceğinin bilincinde olunmasıyla varlığını sürdürür ve dolayısıyla kaderi değiştirme, sürpriz, neşe ve sadece kendimize talihsizlik getirecek bile olsa, felaket üretme gücü sağlar. Böylece ihanet olasılığı ve cezbediciliği sırrın etrafında dolaşır ve dışarıdan gelen keşfedilme tehlikesi içeriden gelen ve uçurumun kenarından bakmak kadar büyüleyici olan kendini keşfetme tehlikesiyle iç içe geçer.*[15]

Simmel gizlilik üzerine sosyolojik tespitlerine yer verirken küçük ve kısıtlı bir çevrede sırların inşasın ve korunmasının zor olduğundan bahseder. Küçük bir çevre içinde yaşayan herkes birbirinin koşullarını yakından bilir ve bu durumlarda zaten yüksek seviyede gizliliğe de ihtiyaç yoktur. Ancak alan genişlemesi durumunda üyeler

[12] Simmel, G. (1906). The Sociology Of Secrecy And of Secret Societies. American Journal Of Sociology, 11(4), s.466.
[13] Ritzer, G. (1992). Georg Simmel. Trans. Umit Tatlican), Sociological Theory, Third Edition, McGraw Hill, s.18.
[14] Simmel, G. (2016). Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi. (Çev.) İdil Dündar. İstanbul, Pinhan Yayıncılık, s.27.
[15] Simmel, 2016, s.27.

küçük bir toplulukta olduğu gibi birbirine eşitleme eğilimi göstermez ve birbirini tanıma durumu azalır. Bu da kişilerin birbirinden kendilerine ait "özel" olanı gizleme eğilimini artırır.[16]

Simmel gizliliği sadece bireyler arası ilişki düzeyiyle incelemekle yetinmez gizliliği toplumsal düzeyde de irdeler. Onun "gizlilik toplumu" olarak adlandırdığı toplum tipinin analizleri çalışmasında geniş yer tutar. Ona göre, gizli bir toplumda toplumun üyeleri arasındaki en temel ilişki güven ilişkisidir. Güven gizliliği sürdürmenin en önemli yoludur. Gizlilik toplumları belirli bir amaç ve konu ekseninde toplanabilir. Simmel suç örgütü, dinsel hareketler, cinsel aşırılıklar gibi durumlarla bu tür toplulukları örneklendirir.[17]

Mahremiyet kavramına daha işlevsel bir açıdan yaklaşıldığında Burgoon'un çözümlemelerini incelemek yerinde olacaktır. Burgoon (1982) mahremiyeti, toplumsal mahremiyet, psikolojik mahremiyet, enformasyonel mahremiyet ve fiziksel mahremiyet olmak üzere dört boyutta ele almıştır. Burgoon, toplumsal mahremiyeti toplumsal ilişkilerden uzak durma/geri çekilme yetisi olarak açıklamaktadır. Psikolojik mahremiyet ise, bireyin kişisel duygu ve düşüncelerini başkalarına istediği zaman, istediği miktarda ve şekilde açıklama özgürlüğünü içermektedir. Enformasyonel mahremiyet de, kişinin kredi kartı bilgileri, sağlık, eğitim, vergi ve askeri kayıtları ve finansal durumları gibi kişisel bilgilerine başkalarının erişimini yönetmesini esas almaktadır. Fiziksel mahremiyet ise, başkasının bireyin kendisine fiziksel erişimini (dokunmasını, görmesini, duymasını vb.) yönetmesini içermektedir.[18]

Yüksel'e göre mahremiyet; *"kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne*

[16] Simmel, 2016, s.28.
[17] A.g.e., 2016, s.31-32
[18] Burgoon (1982). Privacy and Communication'den aktaran Kalaman, S. (2017). Yeni Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, s. 8.

ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alanı ve bu alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder". [19]

Serttaş ise mahremiyeti üç başlık altında incelemektedir. Bunlar mekânsal mahremiyet, bireysel mahremiyet ve bilgi mahremiyeti olarak sıralanabilir. Mekânsal mahremiyet fiziksel çevreye gönderme yapar ve mekânsal mahremiyetin en önemli şekli "ev" olarak tanımlanan özel alan olduğu söylenebilir. Bireysel mahremiyet ise kişiyi haksız müdahalelere karşı korumayı kapsarken; bilgi mahremiyeti kişilere ait verilerin toplanması, saklanması ve paylaşılması gibi bir çerçevede değerlendirilmektedir.[20]

Mahremiyet kavramı bazı ulusal ve uluslararası belgelerde "özel hayat" kelimesinin ikamesi olarak kullanılır.[21] Özel hayat kavramının tanımlanması ve sınırlarının net olarak çizilmesinin çok zor olduğu ilgili yazında sıkça tartışılmaktadır. Özel hayata ya da mahremiyete ilişkin tartışmalar modernleşme sürecinde daha görünür hale gelse de aslında bu konunun tüm insanlar ve zamanlar için geçerli olduğu bazı antropolojik çalışmalarla ortaya konulmuştur.[22] Ayrıca dini açıdan da değerlendirildiğinde özellikle İslamiyet ve Musevilikte özel ve kamusal alan ayrımına gönderme yapan bazı unsurlar olduğu görülmektedir ki bu durum da aslında özel alanın ve mahremiyetin tamamıyla modern çağa ait bir olgu olmadığını destekler.[23] Örneğin, İslamiyet'te izinsiz bir eve veya odaya girmeyi (bu alanlar özel alanın fiziksel unsurlarıdır) yasaklayan ayet[24] ve hadisler[25] bulunmaktadır.

---

[19] Mehmet Yüksel, *Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi.* Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 58, no. 1,2014, s.182.

[20] Aybike Serttaş, *Türk Televizyonlarında Yayınlanan Gündüz Kuşağı Programlarında Mahremiyetin Dönüşümü*. Akdeniz İletişim Dergisi, cilt 27, 2017, s.11.

[21] Serttaş, 2017, s.11

[22] Yaşar Salihpaşaoğlu. Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, s. 228.

[23] A.g.e., 2013, s.228

[24] "Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz…"(Nur Sûresi, 27. Ayet), Bkz. Yıldırım, S.:Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, İstanbul, 2008, s.351, 356'dan aktaran Salihpaşaoğlu, 2013, s.229.

[25] "Benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahitlik eden izin almadan ve selam vermeden başkasının girmesin; izin almadan evin içine bakınca girmiş sayılır… ve o Rabbine âsî olmuştur. Buhârî, el-Edebu'l

Ancak Salihpaşaoğlu'nun da belirttiği üzere özel alan ve mahremiyet birbirinden çok farklı alanları işaret etmese de tamamen aynı değillerdir. Özel alan mahremiyeti de kapsayan kişinin ailesi, arkadaşları gibi yakın gördüğü daha geniş bir alan olarak düşünülebilir. Ancak mahremiyet ve özel alan arasındaki sınırlar çok net değildir. Özellikle mahremiyetin paylaşımla birlikte değerlendirilmesi özel alana gönderme olarak düşünülebilir. Çünkü ancak samimi olduğun, yakınlık kurduğun insanlarla veya çevre ile kişi kendisine ait mahremi ile ilgili paylaşımlar yapabilir. Kişinin yakınları ise özel alana ait olan aile ve yakın arkadaş gibi kişilerin içinde bulunduğu bir alandır. Bu bağlamda özel alan ve mahremiyet tam olarak aynı kavramlar olmasa bile birbirini besleyen birbirleri ile ilişki içinde olan kavramlar olarak düşünülebilir.

Mahremiyet kavramı çeşitli araştırmacılar tarafından farklı boyutlarıyla ele alınarak incelenmiştir. Kişilerin mahrem alana ve mahremiyete olan ihtiyacı hemen tüm çalışmalarda üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Bunun en temel nedeni kişilerin kendilerine ait özel bir alanda öz değerlendirme, kişisel özgürleşme, sınırlı ve korumacı iletişim ve duygusal rahatlama gibi yollarla kendini gerçekleştirme (self-realization) sürecine katkıda bulunmasıdır. Örneğin, sınırlı ve korumacı bir iletişim sayesinde kişi sosyalleşmenin ön koşulu olan sağlam ve sürdürülebilir ilişkiler kurabilir.[26] Bu nedenle, mahremiyete olan ihtiyaç bir toplumu oluşturan sağlıklı bireylerin gelişimi açısından önem taşımaktadır. Mahremiyet kişiye sadece kendisini tanıdığı bir alanı temsil etmez aynı zamanda "diğer"inin anlamanın ve tanımanın da bir aracıdır.[27] Birbirine yakın insanlar mahrem duygu, düşünce ve bilgilerini karşılıklı olarak paylaştıklarında karşılıklı olarak birbirlerini tanıma imkânı ortaya çıkar.

müfred. İzin istemek göz (ün evin ayıplarını görmemesi) içindir. " Buhârî, İsti'zân, 11 Kahraman, A.: İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği(Mahremiyet), Ankara, 2008, s.162'den aktaran Salihpaşaoğlu, 2013, s.229.

[26] Trepte, S., & Masur, P. K. (2017). Need For Privacy. Encyclopedia of Personality and Individual Differences. Springer, s.3.

[27] Sıdıka Yılmaz. (2011). Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır. Medya Mahrem. Hüseyin Köse (ed.) içinde. İstanbul: Ayrıntı, s.135.

Mahremiyetin ya da özel alanın daraldığı noktada kişilerin kimlik inşası ve öz benliklerini keşfetmede olumsuz durumlar yaşanması muhtemeldir. Özellikle "şeffaflık toplumu" olarak İsveç örneği bu bağlamda incelendiğinde durum daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İsveç toplumunun şeffaf bit toplum olma özelliği özel hayatın tüm alanlarının kamusal yönetiminden kaynaklanmaktadır. Şeffaflık İsveç kamu yönetiminde başlar. Vergi beyanları mükellefin tüm özel bilgileriyle birlikte kamuya açık bir biçimde paylaşılması, resmi belgelere serbest erişimin bulunması veya sigorta şirketlerinin bilgisayarlarının nüfus müdürlüğü bilgisayarlarıyla bağlantı içinde olması kamu yönetimindeki bu şeffaflığın birkaç örneğidir.[28] Bu toplum modelinde sadece kamu yönetimi şeffaf değildir. Özel hayat alanını kamuya açılması aile yapısının içerisinde hissedilebilir. Aileye ait görevlerin devlet tarafından üstlenilmesiyle aileye ait olanlar (çocuk, cinsellik, çiftler arası ilişkiler, suni döllenme vb.) özel olmaktan çıkarılmıştır.[29] Bu toplumun en önemli özelliği sır karşıtı bir toplum olmasıdır. Simmel'in "gizlilik toplumu" olarak adlandırdığı modelin tam tersi bir modeldir.

Özel hayatları böylesine kamuya açılmış olan bireyler, mahrem alana olan ihtiyacını orman içindeki bir evde ya da bir kıyıdaki müstakil evinde gidermektedir. Ancak her konuda beklenmedik bir açıklıkla her şeyin yüksek sesle söylendiği İsveç toplumunda, bireyler özel alanlarına çekildiğinde bir sessizliğin hâkim olduğu görülmüştür. İnsanlar kendi aralarında sohbet etmekte, "samimiyet" kurmakta güçlük çekmektedir.[30] Başlarda birçok toplum için "ideal" bir model çizen İsveç'in toplumsal sisteminde daha sonraları sıkışmalar olduğu görülmüştür. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, intiharlar ve alkolizm giderek artan ve toplumsal düzeni tehdit eden unsurlar olarak belirmiştir. Birçok toplumda özel hayatın ve mahremiyetin ihlali gibi görünen aile denetimleri, gelir denetimi, bireylerin denetimi, çocukları yetiştirme biçiminin denetimi gibi müdahaleci devlet yapısı İsveç toplumunun normali olmuştur.[31] Bireye

[28] Philippe Aries ve Georges Duby. (2010). *Özel Hayatın Tarihi 5- Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze,* Şehsuvar Aktaş (çev.), cilt 5, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul içinde Kristina Orfali, *Bir Şeffaflık Modeli: İsveç Toplumu*, s. 622-623.
[29] Orfali, K. 2010, s. 629.
[30] A.g.e., 2010, s. 648-649.
[31] A.g.e., 2010, s. 653.

tanınan özel alan neredeyse tamamen kamusal olmuştur. Yukarıda bahsedilen mahrem alanın sağladığı bireylerin kendilerini gerçekleştirme ve duygusal rahatlama, İsveç toplumundaki bireylerde giderek dar bir alana sıkışmış ve nihayetinde sistem kişileri birbirleriyle sohbet dahi edemez hale getirmiştir. Bu bağlamda, İsveç toplumu kişilerin özel alana ve mahremiyete olan ihtiyaçlarının en somut örneği olarak karşımıza çıkmıştır.

1.2. Tarihsel Açıdan Mahremiyetin Değerlendirilmesi

Mahremiyetin görünür hale gelmesi ve bugünkü haliyle bir mahremiyet anlayışının gelişmesi 18. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar uzanmaktadır. Örneğin, İngiltere'de 1710 tarihli bir kanun ile gönderilerin karar olmaksızın açılması yasaklanmıştır. Birey kavramının ön plana çıktığı 18. ve 19. yüzyılda özel hayatın korunmasına yönelik gelişmeler yaşandığı görülmektedir. ABD'de özel hayatın gizliliği, özel hayata saygı hakkı gibi kavramların tartışılması 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Konunun dünya ölçeğinde gündeme gelmesi 20. yüzyılın ikinci yarısında olmuştur. 2. Dünya savaşının ardından insan hakları anlayışının gelişmesi, teknolojideki değişim özel hayatın gizliliği hakkının daha ciddi korunması gerektiğini ortaya koymuştur.[32] Mahremiyet, özel alan gibi konular üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında, eski çağlarda somut bir alan olarak bu gibi "gizli" alanlardan bahsetmenin güç olduğu anlayışının baskın olduğu görülmektedir. Alan yazında mahremiyet ve özel alana ilişkin hâkim olan bu tarihsel süreç anlayışının irdelenmesi bir gerekliliktir. Çünkü özel alanın doğuşu ve mahremiyet gibi konuların geçmişi çok eski çağlara kadar dayanmaktadır.

Eski çağlarda mahremiyetin ve özel alanın bugünkü anlamda ve fiziksel koşullarda olmasa bile varlığından söz etmek mümkündür. Zaten bugünün

[32] Ali Korkmaz, İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması içinde Akyürek, Güçlü (2011). *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçları, Çeşitli Hukuk Dallarında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.100.

penceresinden bakarak mahremiyet ve özel alanı incelemeye çalışmak bu alanın tarihsel geçmişini yalnızca yakın dönemde aramamıza yol açmaktadır. Bu bölümde mahremiyet kavramı tarihsel açıdan ele alınarak incelenecek ve mahremiyetin çeşitli halleri irdelenecektir.

1.2.1. Eski Çağlarda Mahremiyet

Mahremiyet ve özel hayata ilişkin tarihsel çalışmalardan en kapsamlısı Philippe Aries ve Georges Duby'nin yönetiminde yapılan "Özel Hayatın Tarihi" adlı çalışmadır. Bu çalışmada özel hayat ve mahremiyet geçmişten günümüze kadar dönemselleme yapılarak oldukça detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özel hayat ve mahremiyet gibi konular günümüzü de kapsayacak şekilde beş dönemde ele alınmıştır. Çalışmanın bu kısmı Aries ve Duby'nin araştırmaları üzerinde temellenmiştir.

1.2.1.1. Roma İmparatorluğu ve Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğu döneminde özel hayat konusunun incelendiği Roma İmparatorluğu'ndan 1000 yılına kadarki dönemi kapsayan birinci ciltte Antikçağda aile, evlilik, kölelik, boş zaman, din gibi konular gündelik yaşam pratikleri içinde ele alınmıştır. Paul Veyne Roma İmparatorluğu'nu incelediği bölümde bu çağlardaki aile ve hane halkı yapısına dikkat çekmektedir. Veyne bu dönemdeki aile ve hane halkı oldukça geniş kapsamlı olarak tanımlamaktadır. Ona göre, "*aile babası bir kocadır, aynı zamanda bir servetin de sahibidir, kölelerin efendisi, azatlıların ve yanaşmanın patronudur; sitenin ona verdiği bir tür vekâletle, oğulları ve kızları üzerinde bir adalet uygulama hakkı kullanabilen*" kişidir.[33] Yani bu dönemde bir hane halkında yaklaşık

[33] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006a). *Özel Hayatın Tarihi 1- Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına*, Turhan Ilgaz (çev.), cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul içinde Paul Veyne, Roma İmparatorluğu, s.87.

30-40 kişinin yaşadığı geniş bir aileden bahsedilmektedir. Öyle ki, bu dönemde yaşamış insanların en küçük hareket ve ihtiyaçlarında ellerinin altında bulundurmak üzere bir köle daima yanlarında bulunmaktadır. Bu insanların kendi kendilerine ayakkabı bağlamaları ya da elbiselerini giymeleri söz konusu değildi. Bu basit ihtiyaçlar için bile evin içinde her köşesinde bir köle bulunmaktadır. Bu durum çok net bir şekilde gösteriyor ki somut özel bir alanın ve mahremiyetin bu yaşam tarzında oldukça zor olduğudur. Ancak bu insanların özel alana veya mahrem bir bilginin sır olarak kalmasına olan ihtiyaçlarının var olmadığı anlamına gelmiyordu. Nitekim Veyne tanıksız geçmesi istenen gecelerde kölelerin yataklarının dışarıya taşındığından bahseder.[34]

Çalışmada Roma Afrikası'nda var olan dönemin konutlarına ilişkin detaylı bilgiler yer almaktadır. Konut alanının aslında bireysel ve özel ihtiyaçlardan kaynaklanan bir mantığa göre kurgulanmamış olduğu ortaya çıkmıştır. Evin ya da konutun aslında toplumsal bir ürün olduğundan bahsedilir. Roma döneminde konut birçok faaliyet için kullanılmaktadır. Bu faaliyetlerin önemli bir bölümünün kaynağı da yine kamusal hayattır. Örneğin, evin reisinin geniş çevresinin ziyaretlerini kabul ettiği törenler bu faaliyetlerden birisidir. Thebert özel hayatı toplumsal ilişkilerin bir ürünü ve ele alınan toplumsal oluşumun bir parçası olarak görür. Ev'in kamusallığıyla birlikte Roma Afrikasın'daki eşrafın evinin özel hayatın birçok düzeyini ve biçimini bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Bu ev bireyin kendi köşesine çekilebileceği aileye ayrılmış mekânları kapsamaktadır.[35]

Thebert'e göre, özelin tarihi, bir doğumun, ardından da toplumsal baskılar karşısında uzun ve zor bir olumlamanın tarihi değildir. Bu nedenle, bugünkü özel hayat anlayışımızdan yola çıkarak özel hayatın tarihselliğine bu çerçeveden yaklaşmak

[34] Veyne, 2006, s.89.

[35] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006a). *Özel Hayatın Tarihi 1- Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına*, Turhan Ilgaz (çev.), cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul içinde Yvon Thebert, Roma Afrikası'nda Özel Hayat ve Konut Mimarisi, s. 342.

tehlikelidir. Çünkü böyle bir yaklaşımla özel hayatın doğuşunun eski çağlarda aranması yerine özel hayatın doğuşu görece daha yakın bir tarihte konumlandırılırdı.[36]

Özel Hayatın Tarihi adlı çalışmada *Batı'nın Yukarı Ortaçağı* olarak dönemselleştirilen çağda 5. yüzyıldan itibaren özellikle de Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılıp dışarıdan gelen kavimlerin egemen duruma geçmesi ile birlikte feodaliteye giden süreç başlamıştır. Bunun sonucunda da kişilerin daha korunaklı evlerde, kulübelerde yaşamaya başlaması ile mahremiyet yeniden önem kazanmıştır. Konut dokunulmazlığı ve gönderilerin gizliliği ile özel hayatın gizliliği kısmen de olsa korunma altına alınmıştır.[37] Ayrıca bu dönemde Paganlık ve Hristiyanlık arasındaki çatışmalar sonucu kamusal ve özel kesim arasında önemli aktarımlar gerçekleşmiştir. Ölümden duyulan korkuya karşı, ölülerin yeri değişmiş ve ölüler yaşayanların çevresinde herkesin gözü önüne yerleştirilmiştir. Öte yandan, cezadan duyulan korkuya karşı, tövbe kamusal alandan alınıp sadece rahibe verilmiştir.[38]

Bizans Dönemi mercek altına alındığında "özel" olanın oldukça önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bu dönemde "kamusal" devleti ve kolektif hayatı temsil ederken, "özel" en yakın çevreyi (hısım), mahremiyeti ve o mahremiyetin içinde yer alan *özne-ben*'i temsil etmektedir.[39] Yunanca iki terim *oikos* (eyleyen ikamet eden grup) ve *oikia* (o grubu kollayan bina) "ev"i anlatmaktadır. *Oikos* aslında bütünüyle özel bir alanı temsil etmez. "Ev" bazı yönlerden kamusal özellik taşımaktadır. Örneğin, *köylerde, "evin efedileri"nin oluşturdukları meclis, vergi sayımları sırasında haneler bütününden oluşan kırsal cemaatin hukuki ve özellikle de vergisel*

[36] Thebert, 2006, s.341.
[37] Korkmaz, 2011, s.100.
[38] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006a). *Özel Hayatın Tarihi 1- Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına*, Turhan Ilgaz (çev.), cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul içinde Michel Rouche, Batı'nın Yukarı Ortaçağı, s.591.
[39] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006a). *Özel Hayatın Tarihi 1- Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına*, Turhan Ilgaz (çev.), cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul içinde Evelyne Patlagean, *X.-XI. Yüzyılda Bizans*, s.609.

sorumluluklarını yüklenir. *Oikos* çekirdeğini akrabaların oluşturduğu, hizmetçileri, yakınları, dostları ve hatta insanları kapsayan bir genişliğe sahiptir. [40]

Mahremiyetin kavram olarak eski dönemlerde ortaya çıkmasa bile bu alanın varlığına ve bu alana olan ihtiyacın modern bir olgu olmadığına dair diğer bir örnek ilkel toplulukların bazı davranış kalıplarıdır. Duerr'in Çıplaklık ve Utanç kitabında Peru'nun kuzeydoğusunda ilkel bir topluluk olarak yaşayan Yagualar'ın mahrem alana olan ihtiyaçlarına dikkat çeker. Bu toplulukta herhangi bir kişi yalnız kalmak istediğinde ya da özel bir alana ihtiyaç duyduğunda karakteristik bir tavırla evin palmiye yapraklarından örülmüş duvarına yaslanır. Bu duruşu aldığında, o kişi artık orada değildir ve çevredekiler tarafından rahatsız edilmez. Yagualar işte bu "hayali duvar" sayesinde arzu ettikleri mahrem alana ulaşmaktadır.[41] Görüldüğü gibi mahremiyet ve mahrem alan olan ihtiyaç modern yaşam tarzının kaçınılmaz olarak getirdiği bir durum değildir. İlkel yaşam tarzlarında da bu alana olan ihtiyaç açıkça ortadadır.

Görüldüğü üzere eski çağlarda mahremiyet ve özel alan bugünkü şekliyle olmasa da varlığından ve bu alana duyulan ihtiyaç bahsetmek mümkündür. Nitekim benzer şekilde Patlegean da dünyanın ve tarihin bütün toplumlarında özele ilişkin bir alan oluştuğunu belirtir. Burada önemli olan etki gücüne sahip iktidar, din, ev mekânı ve aile gibi unsurların özel alanı bir toplumdan diğerine farklı şekillerde sınırlandırılmasına ve yapılandırmasına neden olmaktadır. Bu da mahremiyetin ve özel alanını sınırları ve kapsamını değiştirmektedir.

[40] Patlegean, 2006, s.611.
[41] Hans Peter Duerr. (1999). Uygarlaşma Sürecinin Miti: Çıplaklık ve Utanç. Dost, Ankara, s. 147.

1.2.1.2. Feodal Dönem

Feodal dönemin özel alan, mahremiyet gibi konular bağlamında incelenmesi önemlidir. Çünkü bu dönemde daha önceki dönemlere kıyasla özel alan daha belirgin hale gelmiş ve modern anlamda ortaya çıkan özel/kamusal ayrımının belli başlı motifleri bu dönemde görülmeye başlamıştır. Feodal dönemde özel ve kamusal olan arasındaki ayrım önceki dönemlere göre daha açıktır. Duby, feodalleşen toplumda kamusal alanını daralarak her şeyin özel olduğunu ve özel hayatın her şeye nüfuz ettiğinden bahsetmektedir. Feodalleşme kamu erkinin parçalanıp haklarının tek tek evlere dağıldığı bir süreçtir. [42]

Özel olanın her yere nüfuz etmesinin en belirgin örneği bu dönemdeki "ev"lerdir. Bu konutlar özerktir ve bir soylu tarafından yönetilir. Bu dönemde mekânsal olarak evlerin yapısına bakıldığında, kamu erki ve özel erkin simgelerinin birleştiği yapılar olduğu dikkat çekmektedir. Bu yapılarda evi çevreleyen duvar ve kısıtlama yetkisinin simgesi olan kulenin birlikteliği kamu erkinin parçalanıp özel alana dağılmasının tipik bir örneğidir. Duvar veya çit evi korumak için kullanılan ve özel bir mülke gönderme yapan simgesel bir yapıdır. [43] Öte yandan aynı çalışma içinde edebi eserlerin incelendiği bölümlerde iktidarın simgesi olan kule aynı anda hem savunma mekânı hem yaşama mekânı hem de zevk mekânı olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde bu dönemde gizlilik, özel alan ve mahremiyet gibi simgesel bir anlam taşıyan başka bir mekân meyve bahçeleridir. Meyve bahçeleri, çevre duvarı sayesinde, gizliliğin mekânı olarak işlev görmektedir. Özellikle âşıkların gizlilik mekânı olmasının yanı sıra meyve bahçeleri küçük bir topluluğa kadınlara ayrılmış bir mekân olarak tasvir edilmiştir.[44]

---

[42] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006b). *Özel Hayatın Tarihi 2- Feodal Avrupa'dan Rönesans'a,* Roza Hakmen (çev.), Yapı Kredi Yayınları, s.22-23.
[43] Duby, 2006b, s.32.
[44] Philippe Aries ve Georges Duby. (2006b). *Özel Hayatın Tarihi 2- Feodal Avrupa'dan Rönesans'a,* Roza Hakmen (çev.), Yapı Kredi Yayınları, içinde Danielle Regnier-Bohler, *Kurgular*, s.336-337.

Duby feodal dönemde özel alanın hayatın her alanına nüfuz ettiğinden bahsederken bir yandan da özel alan içinde bireysel yalnızlığa ayrılmış bir yer olmamasından bahsetmektedir.[45] Duby, bu dönemde ortaklaşa özel hayatın dışında kişisel bir özel hayat olup olmadığı konusunu irdelemiştir. Özellikle 12. yüzyıla gelindiğinde kişisel özerklik belirginleşmeye başladığı görülmüştür. Bu dönemde ekonomik iyileşmenin sonucu kişilerin birbirine olan bağımlılığı azalmıştır. Zenginleşme ve servet giderek kişinin değer kazanmasını sağlamıştır.[46]

Duby feodal dönemde özel hayatın en mahrem bölümü olarak bedeni incelemiştir. Beden insanlar için özel alanın en mahrem yeridir. Duby insanların beden mahremiyetine atfettikleri önemi şöyle açıklar:

> *İnsanlar âleminde bedenin kılıfı, en derin, en gizli, en mahrem kapanıştır ve bu kılıfın delinmesi en katı yasaklarla engellenir.*[47]

Feodal dönemin 12. ve 13. yüzyıllarına ait belgelerden anlaşılan bedenin mahremiyetine yönelik katı tutum özellikle "yıkanma" eyleminde açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönemde Paris'te açılmış olan umumi hamamlarda ahlakı korumaya yönelik katı kurallar bulunmaktadır. Bedenin ev ortamında bile en mahrem köşede yıkanması uygun bulunmaktaydı. Bu nedenle hamamların kamusal özelliği özel alanın en mahrem yeri olan bedeni kamusallaştırması tehlikesinden dolayı temkinli yaklaşılan yerler olmuştur.[48]

[45] Duby, 2006b, s.525.
[46] A.g.e., 2006b, 528.
[47] Duby, 2006b, s.539.
[48] A.g.e., 2006b, s.542.

Ortaçağ toplumlarında özel alan ve mahremiyet konularını inceleyen bir başka araştırmacı olan Shaw, mahremiyetin sadece modern zamana özgü bir kavram olmadığını belirtir ve Ortaçağ toplumlarında bulunmadığı yönündeki savı yanlış bulur.[49] Bunun en temel sebebi mahremiyet kavramına atfedilen bireysellik ve mutlak olması gerektiği modern varsayımdır. Shaw çalışmasında Ortaçağ toplumlarında özel hayatın en önemli mekânı olan "ev"in başka gözlerden ve dışarıdan korunmasının önemine değinmiştir. Shaw 14. yüzyıl Londra'sında mülkiyet kullanımının ihlaline yönelik davaların görüldüğü mahkemelerin dava konularını incelemiş ve aslında özel alana ve mahreme yönelik göndermeler olduğunu belirtmiştir. Örneğin, yan komşusunun evinin dört camının kırık olması nedeniyle kendi bahçesinin oradan görülebileceği kaygısı veya bir evin diğerinden biraz daha yüksek olması nedeniyle yan taraftaki evin bazı odalarını görüyor olması gibi konular bu mahkemede görüşülen davalara örnektir.[50]

Sonuç olarak, feodal dönemde çok belirgin olarak bireye ait özel alanlar yok denecek kadar azdır. Buna karşın ortaklaşa özel hayatın sınırlarının önceki dönemlere göre daha belirgin hale gelmiş ve "ev"in sınırları netleşmiştir.

1.2.1.3. Rönesans ve Aydınlanma Dönemi

Aries'e göre, 15. ve 18. yüzyıllar arasında Batı toplumlarını dönüştüren ve dolayısıyla özel ve kamusal alan arasındaki çizgilerin yeniden tanımlanmasını üç önemli gelişmeye bağlar. Bunlar devletin yeni müdahaleci rolü, dini reformlar ve okuryazarlık seviyesindeki artıştır.[51]

[49] Diane Shaw, *The Construction of the Private in Medieval London*, Journal of Medieval and Early Modern Studies, 26 (1996), s.450.
[50] David Vincent, "Mahremiyet: Kısa Bir Tarih", 2016, Epos Yayınları, s. 11-12
[51] Philippe Aries ve Georges Duby. (2007). *Özel Hayatın Tarihi 3-Rönesans'tan Aydınlanmaya* Devrim Çetinkasap (çev.), Yapı Kredi Yayınları, içinde Roger Chartier, s. 25.

Özellikle Avrupa'da Ortaçağ ve 17. yüzyıl arasında gelişen mutlakıyetçi devlet yapısı toplumda var olan şiddeti ortadan kaldırmak için yeni bir toplumsal oluşuma ihtiyaç duymuştur. Bu yeni oluşum itkilerin sıkı bir denetimi, duygular üzerinde kurulan daha güçlü bir hâkimiyet ve utanma eşiğinin yükselmesi gibi unsurları içermektedir. Bu bağlamda, biri kamusala ait diğeri özel alana ait olan iki ayrı davranış kalıbı gelişmiştir. İnsan faaliyetlerinin uygun ve yasak, saklı ve açık, kamusal ve mahrem şeklinde bölümlenmesini gerçekleştiren şey, devletin toplum üzerindeki az ya da çok zorlayıcı olabilen gevşek ve katı nüfuzundan kaynaklanmaktadır. Her bir davranış bu yolla kamusal veya özel alana otomatik olarak yerleştirilir. Örneğin, çıplak bedenin teşhiri, uyku, doğal ihtiyaçların karşılanması, cinsellik gibi konular özel alana ait olan ve başkalarının bakışlarından uzak gerçekleştirilmesi gereken davranış kalıpları olarak nitelendirilir.[52]

Yine aynı döneme rastlayan matbaacılık ve mektuplaşma mahrem alanın gelişmesine imkân sağlayan gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Roger Chartier'a göre, "*1500-1800 yılları arasında insanların yazılı sözcüklerle ilişkisinin değişmesi, bireyin inzivaya çekilebileceği toplumdan kaçıp sığınabileceği yeni bir özel alan yaratmasına yardımcı olan*" diğer bir unsurdur.[53]

Aydınlanma döneminde kamusal ve özel alan ayrımında ortaya çıkan en önemli ayrım devletin ve aracılarının denetlediği alanın karşısında, doğrudan doğruya özel alan üzerine kurulan bir kamusal alan oluşumudur. Habermas'ın belirttiği şekliyle, "aklın şahıs kişiler tarafından kamusal kullanımı üzerine kurulan bir kamusal alan" 17. yüzyıl sonlarında İngiltere'de, 18. yüzyıl boyunca da Fransa'da ortaya çıkmıştır. Öyle ki, Aydınlanma'nın sağlamış olduğu tartışmalarla dolu eleştirel kamu düşüncesi devlet otoritesi alanın da bile görülmeye başlamıştır.[54]

[52] Chartier, R., 2007, s.26.
[53] Vincent, D.., 2016, s.52.
[54] Chartier, R., 2007, s.27.

16. ve 18. yüzyıllar arasını kapsayan bu dönemde özel hayat hem pratikte hem de düşünce dünyasında ne doğrusal ne düzenli ne de tek anlamlıdır. Aries bu süreci incelerken kronolojik bir kesitten ziyade aşama aşama üst üste binen ve ayrışan özel hayat biçimlerini ortaya koymuştur. Ona göre, özel hayat biçimlerinde ortaya çıkan üç merkezi figüründen bahseder. İlki, bireyi topluluktan ayıran, gündelik yaşama özgü bir bireycilik; ikincisi, kalabalıktan olduğu kadar yalnızlıktan da kaçmayı sağlayan cemaatlerden daha dar ancak aileden daha geniş ortak yaşam gruplarının artışı; üçüncüsü ise özel alanın, duygusal yatırımların ve mahremiyetin en ayrıcalıklı ve yegâne mekânı olan aile çekirdeğine sıkışmasıdır.[55]

Bu dönem özel alan ve mahremiyetin bir önceki dönemlere göre daha belirginlik kazandığı bir zaman dilimi olmuştur. Özellikle Ortaçağ'da rastlanan yalnız kalmanın çilecilikle eş anlamlı olduğu dönemler geride kalmıştır. Bu dönemde yalnız kalma bir keyif olarak deneyimlenmiştir.[56] Kısacası bu dönem, şatafat ve adabı muaşeret toplumu (özellikle bedene ilişkin yeni davranış kalıplarının gelişmesi bakımından önemlidir.) içinde belirmiş olan takdimin gereğiyle belirlenen ve Devlet'in yeni talepleriyle şekillenen özelleşmenin en üst seviyede olduğu bir dönemdir. Bunun yanı sıra, dini reformlarla birlikte bireysel bir dindarlığın ortaya çıkışı, yazıya hükmedilmesi, benliğin keşfiyle desteklenen şahsi bir özelin savunusu ve aile özeline çekilme ile ev içi mahremiyet anlayışı yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

1.2.1.4. Osmanlı Devleti Dönemi ve Mahremiyet

Mahremiyet konusu literatürde genellikle Avrupa merkezli çalışmalarda Avrupa tarihi ile birlikte incelenmiştir. Mahremiyetin tarihsel açıdan ele alınmasında

[55] Chartier, 2007, 446.
[56] Chartier, 2007, s.180.

Osmanlı Devleti Dönemi ve İslami geleneğin etkisini incelemek mahremiyetin tarihselliğine ilişkin katkı yapılması açısından önem arz etmektedir.

Mahremiyet konusu Osmanlı Devleti Döneminde oldukça önemli bir konuydu. Osmanlı Dönemi'nde belki de Batı'da yaşanan bir dizi olaydan önce özellikle dini geleneklerin getirdiği anlayış ile mahrem alan Batı'ya göre çok daha somut ve görünürdü. Mahremiyet konusunu modernleşme süreci ile ele almak kadar Osmanlı Devleti Dönemini de incelemek bu bağlamda önem kazanmaktadır. Osmanlı Döneminde özellikle Saray yaşantısına bakıldığında, mimari açıdan çok keskin çizgilerle birbirinden ayrılmış kamusal ve özel/mahrem alanlar görmek mümkündür. Sarayın kamusal alanı ile eve ait özel bölüm niteliğindeki iç bölümünün (harem) birbirinden katı bir şekilde ayrışması, sosyal statü ve İslami geleneğin bir parçası olarak mahremiyetin ne denli önemli ve somut olduğunun bir göstergesidir.[57]

Dini açıdan değerlendirildiğinde mahrem alana hanede yaşayan kadınlarla belirli bir kan bağının olmadığı erkeklerin (namahrem) girişinin kısıtlandığı bir alan olarak nitelendirilebilir. Osmanlı Döneminde de gerek Saray yaşantısında Harem ekseninde gerekse toplumun geri kalanın da bu anlayışın hâkim olduğu söylenebilir.[58]

Özellikle dönemin mimari anlayışına bakıldığında (16. ve 17. yüzyıl), sosyal statü ve iktidar derecesinin yapılara yansıması kadar mahremiyetin kısıtlayıcı etkisini de görmek mümkündür. Bir yandan saray içindeki bu katı kısıtlama mevcutken öte yandan bu kısıtlı alan (hem fiziksel hem de sosyal anlamda) içerisinde yaşayanlara rahatça yaşayabilmenin yanı sıra günlük pratikleri ile yeniden ürettikleri yaşam kültürlerinin özgünlüğünü koruyabilme imkânı sunmaktadır.[59]

[57] Mine Baran, "Osmanlı Klasik Dönem Saray Kültüründe Mahremiyet ve Harem", 2012, cilt 24, sayı 94, s.169.
[58] A.g.e., 2012, s. 170.
[59] A.g.e., 2012, s.183.

Osmanlı Döneminde özellikle Saray yaşantısında padişah ve padişahın ailesi açısından mahremiyetin oldukça önemli bir unsur olduğu ve mekânsal düzenlemeye etkisinin çok fazla olduğu yapılan çalışmalarda belirtilmektedir:

> *"Padişah ve ailesi, mahremiyetin yoğun yaşandığı bir düzeni oluşturmaktadır. Bunun mekânsal anlatım aracı olan yerleşim düzeni, üst üste yığılmış, iç içe geçmiş odalardan; salonlardan, koridorlardan, taşlıklardan oluşan bir labirent izlenimi vermektedir."*[60]

1.2.2. Modern Çağda Mahremiyet: 19. Yüzyıldan Günümüze

Özel alanın değişken sınırları kamu otoritesinin yapılanma şekliyle ilgilidir. Özel alanın toplumsal hayatın neredeyse tamamını kapsaması ya da tam aksine sadece aile ve evcil mahremiyet alanına sıkışıp kalması kamusal otoritenin pratiklerine bağlıdır. Bu nedenle, kamudan ayrı bir özelin ortaya çıkmasının şartı her coğrafyada idareci ve bürokratik olan modern devletin oluşmasıdır.[61]

Kentleşme ve kitle iletişim erken modern dönemde yüz yüze iletişimi dönüştüren, kişilerin hayatlarında yeni sınırlar belirleyen birbirine bağlı iki önemli gelişme olarak karşımıza çıkar. Bireyler bir zamanlar kendi kişisel meselelerini kendilerine fiziken çok yakın kişilerle konuşma yoluyla paylaşmaktaydı. Ancak artık kimin kim hakkında neler bilebileceğiyle ilgili yeni sorular doğuran ve birbirleriyle ne zaman karışılacakları belli olmayan kalabalık kent nüfusları oluşmaya başladı. Değişen kişiler arası ilişkilerle birlikte yalnız kalma hakkının temeli olan kişisel alan bir ihtiyaç haline dönüşmeye başladı.[62] Örneğin, işçi dünyası, tam da fabrika disiplininin güçlendiği zamanlarda, çalışma dışı zamana değer yükler ve kendine ait bir uzam talebini dile getirir. Başka bir örnek, ev ve iş mekânının birbirinden ayrılmaya

[60] A.g.e., 2012, s.183.
[61] Chartier R., 2007, s. 25.
[62] Vincent, 2016, s.51.

başlamasıdır. Bir zamanlar yaşam ve çalışma alanı aynı mekân olan avukat, doktor, noter gibi serbest meslek erbabı ve ticarethaneler kişilerin özel alan talebi ve ihtiyacıyla birlikte ev ve iş ikametgâhlarını birbirinden ayırmışlardır.

Vincent 1700'lü yıllarda Londra nüfusunun giderek büyüdüğünden ve dolayısıyla yaşam koşullarının yeniden şekillenmesinden bahseder. Bu dönemde yavaş yavaş işyerlerinden ve giriş kapsının ötesindeki kamusal alandan uzaklaşan yeni bir ev hayatı modeli şekillenmeye başlamıştır. Bu yeni yaşam biçimi kırda yaşayan nüfusu da etkilemeye başlamış ve başkalarının merakı ve gözetiminden uzak şehir hayatı ayrışmış kamusal ve özel alan sunması nedeniyle cazibeli bir hal aldığı görülmektedir.[63]

18. yüzyılın en önemli gelişmelerinden Fransız Devrimi, uzun vadede özel ve kamusal alanların tanımını öne çıkararak ayrımın belirginleşmesine olanak vermiştir. Özel alanın merkezinde aile yer almaktadır ve aile kurumu değer kazanır. Buna ek olarak, bu dönemde Fransa'da mesken dokunulmazlığı yasalar yer alamaya başlamış ve özel alan artık güvence altına alınmıştır.[64]

Erken modern dönemi kapsayan bu süreçte kamusal ve özel alanının sınırları belirginleşmeye başlamış ve nihayet 19. yüzyıla gelindiğinde bu ayrım zirveye ulaşarak mahrem alan bugünkü anladığımız şekline ulaşmıştır. Bu dönemde bireycilik anlayışı toplum tabanına yayılmış bir düşünce biçimi olmuştur. Mahrem Yaşamın Tarihi-4 (*A History of Private Life*) adlı çalışmada 19. yüzyılın mahremiyetin altın çağı olduğu ve mahrem hayat sözcüğünün ve gerçekliğinin tam anlamıyla şekillendiği zamanlar olarak ele alındığı görülmektedir. Sivil toplum, özel alan, mahrem alan ve bireysel alan tek merkezli ve iç içe geçmiş çemberler olarak betimlenmektedir.[65]

[63] A.g.e., 2016, s.56-59.
[64] Michelle Perrot (der.), (2008). *Özel Hayatın Tarihi 4. Cilt: Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a*. Ail Berktey (çev.), Yapı Kredi Yayınları, s.17.
[65] Perrot, 2008, s. 11.

20. yüzyılda aile kavramı kamusal özelliğinden çok özel işlevleriyle öne çıkmıştır. Gitgide "özelleşen" aile, özel hayat alanını ikiye bölerek bu alanın gelişmesine katkıda bulunur. Ailenin özel hayatı içerisinde bireysel özel hayat ortaya çıkar.[66]

Kamusal ve özel alan tartışmaları sosyal bilimlerin birçok dalında farklı eksende bazen de birbirleriyle örtüşerek tartışılmaktadır. Kamusal ve özel alan tartışmaları genellikle modernleşme kavramıyla birlikte ele alınmaktadır. Gündelik yaşamın modern dönemle birlikte yeniden şekillenmesi kamusal/özel alan ayrımını görünür hale getirmiştir. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi aslında özel alan ve mahremiyet konuları sadece modern zamana ait bir durum değildir. Eski zamanlardan bu yana böyle bir alandan bahsetmek mümkün olmakla birlikte modern yaşam biçimi ile mekânsal olarak daha ayrışmış alanların ortaya çıkması bu iki alan arasındaki ilişkiyi daha tartışmalı hale getirmiştir.

Mahremiyetin modernleşmeyle ortaya çıkmış bir kavram gibi görünmesi değişen fiziksel ve normatif bağlamlarla ilişkilidir. Ancak aslında mahremiyetin hikâyesi önceki bölümde değinildiği üzere modern zamanlardan öncesine dayanmaktadır.

Modernleşme öncesi geleneksel toplumlarda aileler geniş, bireyler bir gruba mensup olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bireyin gerek fiziksel bir ortam olarak gerekse sosyal ortam olarak kendine ait çok geniş bir alanının olmadığı söylenebilir. Başka bir deyişle, bireyin topluluk veya grubun bir mensubu olarak görüldüğü kendi yararından çok bütünün yararı için çalışması gerektiği anlayışının hâkim olduğu toplumsal düzenlerde modern anlamda somut bir mahrem veya özel alandan

66

bahsetmek pek mümkün değildir.[67] Ancak modern olmayan ilkel toplumlarda somut bir şekilde ayrışmamış özel/kamusal alandan bahsedilmese bile kişinin mahremiyet arzusuna ilişkin bazı yazılı olmayan kuralların olduğu önceki bölümlerde aktarılmıştır.

Modernleşme ile birey ön plana çıkmakla birlikte bireyin benliği bireyin temel kaygısı haline gelmiş ve kendini tanımak, dünyayı tanımak için bir araç olmayıp bir amaca dönüşmüştür.[68] Modernleşme ile paralel giden kentleşme ve kentleşmenin getirdiği yeni yaşam tarzları da özel alanı genişletmiş, mahremiyet anlayışının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Mahremiyetin modern zaman ile ilişkilendirilmesini iki ana çerçevede incelemek mümkündür. İlki, kişisel düşünce ve davranış denetimiyle ilişkilendirilmiş çalışmalardır. Özellikle, Jeremy Bentham'ın Panoptikon çalışması, Michel Foucault'nun Hapishanenin Doğuşu ve George Orwell'in 1984 kitabı gibi çalışmalarda denetimin insan hayatının her köşesinde bulunduğu ve mahrem alanın daraldığına işaret eden çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.[69] Bu tarz çalışmalarda gözetleyici devlet vurgusu çok fazladır. Ancak kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve gündelik hayata içkin hale gelmesi ile de özel alanın küçülmesi gibi tezler de yine bu çalışmaların konusu olmaktadır.

İkinci gruba giren çalışmalarda ise mahremiyetin altın çağı olarak Modernite ele alınmaktadır. Bu çalışmalarda mahrem alanın fiziksel karşılığı "ev" ve "aile" olarak ele alınmaktadır. Özellikle Endüstri Devrimi sonrası kentleşme ve ev mekânının fiziksel özelliklerinin değişmesi sonucu özel alan kamusal alan ayrışması daha görünür hale gelmiştir. Kalabalık ailelerden çekirdek aileye doğru bir dönüşüm evlerde kişilere ayrılan alanların genişlemesine olanak sağlamış ve yatak odası, çocuk odası, ortak kullanım alanları, gibi ev içi bölünmeler meydana gelmiştir. Kuşkusuz, bu fiziksel

[67] Yüksel, M., 2014, s.190.
[68] Richard Sennett, "Kamusal İnsanın Çöküşü", 1996, Ayrıntı Yayınları, s.16.
[69] Vincent, 2016, s.89.

değişim yaşam tarzlarını da etkilemiş ve kişiler kendilerine ayrılan mekânlarda kendi mahrem alanını kurmuşlardır.

Kamusal/özel alana ilişkin tartışmalar modernleşme ile birlikte bir yandan kamusal olanın içinin boşaltılırken diğer yandan özel olanın ön plana çıkarılıp daha üstün bir konuma getirilmesi ekseninde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de kamusal alan ya da kamusal kavramlarının kullanımları genellikle devlet erki ile pekiştirilerek kullanılır. Hâlbuki kavramın bu haliyle kullanımının -kamusal olanı devlete atfetmenin- doğal bir sonucu olarak "topluma" ait olanı da "özel" olana atfedilmiş olur.[70] Başka bir ifadeyle, kamusal/özel olan ikiliğin devlet/toplumsal olan ile özdeşleştirilmesi söz konusudur. Ancak kamusal/özel alan ikiliği teorik açıdan incelendiğinde ve ilgili yazına bakıldığında daha farklı boyutlarda tartışıldığı görülmektedir.

Kamusal alan ve özel alan ilişkisi üzerinde yapılan tartışmalarda Jurgen Habermas'ın çalışmaları ve tespitleri önemli bir yer tutar. Kamusal alan kavramı Habermas'a göre, toplumsal yaşantı içinde kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alandır.[71] Kamusal alan her bir bireyin kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları her konuşma durumuyla inşa edilmektedir. Habermas kamusal alanın bir parçası olarak bireyi ne özel alandaki davranışlarıyla ne de devlet bürokrasisinin içinde belli bir hukuki zeminde davranan bireylerin davranışlarına benzetir. Kamusal alanda bireyler kısıtlanmamış bir şekilde kanaatlerini ifade ederek tartışma yetisine sahip olmakla kalmaz aynı zamanda bu ifadeleri yayınlama özgürlüğü içinde olurlar. Ancak kanaatleri ve bilgilerin gerekli taraflara ulaşması için bir iletişim aracı gereklidir. Gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon bu iletişim araçlarının başında gelir. Çünkü bu araçların kamusal alanı oluşturan tartışmanın taraflarını ve muhataplarını etkileme gücü yüksektir.[72] Habermas'ın bahsettiği şekliyle kamusal alan ortak çıkar/faydanın müzakerelerle sağlanacağı, bu tip konuların

[70] Meral Özbek, "Kamusal Alanın Sınırları", (Ed.) Meral Özbek, *Kamusal Alan,* Hil Yayınları, 2004,s.31.
[71] Jurgen Habermas, "Kamusal Alan", (Ed.) Meral Özbek, *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, 2004, s. 95.
[72] Habermas, 2004, s. 95.

gündeme getirildiği bir kamusallıktır. Burada bireylerin özel hayatlarında olan biteni yukarıda bahsedilen iletişim araçları aracılığıyla ifşa eden bir kamusallıktan bahsedilemez. Habermas kamusal alan genişlemesine rağmen işlevini yitirdiğini ve mahremiyet alanı ile kamu arasındaki ilişkinin çözüldüğünü savunmaktadır. Kamusal ve özel alan arasında onları keskin hatlarla ayıran bir duvarın olmadığını ve bazen özel alanın konusu olan bir konunun kamusal alana sirayet edebileceğini düşünmektedir. Ayrıca kuramında ailenin çöküşü, emeğin metalaşması ve dilin/iletişimin bir tüketim aracı haline dönüşmesinden bahsetmektedir.[73]

Hannah Arendt mahrem/özel alanın köklerinin geç dönem Roma'sına dayandığını öne sürer. Ancak mahrem alanın ya da özel alanın modernleşme sürecinde görünür ve bilinir hale geldiğini belirtmektedir. Arendt'in savunduğu biçimiyle kamusal alan iki boyutlu bir alandır. İlki, açıklık alanı olarak tanımlanan herkes tarafından görülen, duyulan, müdahale edilen bir kamusal alandır. İkincisi, insan tarafından yaratılan ortak bir dünyayı ifade etmektedir.[74] Arendt ayrıca kamusal ve özel alanların dönem dönem iç içe geçtiğini ayrışmasının zorlaştığını öne sürmektedir.[75] Modern dünyada hanenin ve ekonomik etkinliklerin kamusal alana çıkışı ev idaresi ve ailenin özel alanına ait tüm unsurların kolektif bir mesele haline getirerek özel ve kamusal alanın iç içe geçmesine yol açtığını savunur.[76]

Richard Sennett'in özel ve kamusal alana yaklaşımı Arendt ve Habermas'ın çizdiği çerçeveden bir miktar farklıdır. Sennett daha çok modern zamanlarda insanın mahrem olana neden daha çok önem atfederek özel alana çekilmesini sorgulamaktadır. Sennett'e göre, kişiler kapitalizm ve seküler inancın bir sonucu olarak kişilerarası yakınlık, samimiyet gibi değerlerin kaybolduğunu ve kişilerin kişi dışı durumlarda yani nesnelere ve toplumun kendisinin nesnel koşullarına kişisel anlam yüklemeye

[73] Hülya Biçer Olgun, "Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları", Sosyolojik Düşün, 2017, 2 (1), 45-54. Retrieved from http://dergipark.gov.tr/sosdus/issue/30366/321958.
[74] Serttaş, 2017, s. 12.
[75] Olgun, 2017, s.50.
[76] A.g.e, 2017, s. 49.

başlamışlardır. Ancak kişiler aradıkları anlamı kamusal alanda bulamamış ve dolayısıyla özel yaşam alanlarında özellikle de aile içinde bu anlamı bulmuşlardır.[77] Bu durum da Sennett'e göre, kişilerin daha çok özel alana çekilmesine yol açmıştır. Sennett'e göre, kamusal ve özel alan zaman içinde değişerek biçimlenen olgulardır. Aile yaşantısının sokağa alternatif bir biçimde özellikle modernleşme sürecinde ortaya çıkması yavaş seyreden bir içsel buluşa bağlıdır.[78] 19. Yüzyılda kapitalist sistemin topluma nüfuz etmesiyle ortaya çıkan yeni "kentli" yaşam tarzı kişilerin yabancılara karşı kaygılarını artırmış ve koruma güdüsü yaratmıştır. Sennett aileyi tam da bu noktada korunmanın merkezine koymaktadır.[79] Aile yabancıların olmadığı korunaklı ve mahremiyetin merkezi haline gelmiştir.

Sennett'e göre, geç modern dönemde kamusal yaşam formel bir yükümlülüğe dönüşmüştür. İnsanlar artık yurttaş olarak ve devlet ile ilişikleri bağlamında kamusal alanda yer almaktadır. Kamunun bu denli zayıflaması politik faaliyetler ile açıklanamaz. Ona göre, yabancılarla kurulan ilişkiler ve onlara karşı takınılan tavırlar sığ ve sahte olarak görülmektedir. Çünkü yabancıların kendisi bir tehdit unsuru olarak görülmekte ve böyle bir kozmopolit şehirde bulunmaktan çok az insan hoşlanmaktadır. Sennett ayrıca özel alanın bir düşünüm süreci olduğunu belirtir. Yani kişilerin psişesinin ne olduğunu, duygularında nelerin sahici olduğuna ilişkin bir düşünümden bahseder. Ancak geç modern dönemde kendi başımıza, ailenizle ve yakın arkadaşlarınızla baş başa kalmayı kendi başına bir amaç haline gelmesini eleştirmektedir.[80]

Sennett de tıpkı Arendt gibi kamusal ve özel alan arasındaki keskin ayrışmanın geç modern dönemde yok olduğunu ve neyin özel neyin kamusal olduğuyla ilişkili net olmayan durumların ortaya çıktığından bahseder. Hatta ona göre, kamusal alan gitgide özel alan modeli üzerine inşa edilmektedir. Özel alana ait kişilik özellikleri ya da

[77] Sennett, 1996, s.328.
[78] Olgun, 2017, s.50.
[79] Serttaş, 2017, s.12.
[80] Sennett, 1996, s.16.

duygu durumlarının kamusala bulaştığını söyler.[81] Sennett'e göre, kamusal alanın olmadığı toplumlar mahrem toplumlardır.

Anthony Giddens mahremiyete kişiler arasında demokratikleşme alanı olarak bakar. Giddens mahrem alanın baskıcı bir unsur olduğunu savunan özellikle feminist yaklaşımlar da sıkça dile getirilen sava karşı çıkmaktadır. Bu görüşün aksine Giddens "*mahremiyet, iki eşit insanın aralarındaki kişisel bağları müzakere etmesi olarak görüldüğünde tümüyle farklı bir ışıkta ortaya çıktığını"* ifade eder. Yani yukarıda adı geçen düşünürlerin kamusal alana yaptıkları demokratik alan atıflıyla tamamen uyumlu kişiler arası alanın toptan demokratikleştirilmesini içeren bir mahrem alandan bahseder.[82] Mahremiyet ona göre karşıdaki (eş, aile, yakın arkadaşlar) tarafından özümsenmek değil, onun özelliklerini bilmek ve kendi özelliklerini açıkça ortaya koymak demektir.[83]

Ayrıca genel olarak kamusal/özel alan tartışmalarına bakıldığında, toplum bilimsel temelleri ve politik felsefeleri ne olursa olsun, kamusal alan yaklaşımları çapraz kesen bir özellik olduğu görülmektedir. *"O da her bir yaklaşımın, 'kamusal'ın 18. yüzyıl Batılı Aydınlanma döneminden ve felsefesinden kaynaklanan modern bir fenomen ve kurgu olduğu üzerine anlaşmasında ve 'kamusal söylem ve toplumsal katılım' üzerindeki vurgusunda yatıyor"* olmasıdır.[84]

Mahremiyetin modernlikle birlikte ortaya çıkmadığı, yapılan tarihsel çalışmalar ispatlamaktadır. Ancak modernleşme ile yeniden dönüşen ev mekânı, mahrem alanın somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Yukarıda bahsedilen ve mahremiyete iki farklı açıdan yaklaşan çalışmalar mahremiyet konusunun çelişkili durumuna dikkat çekmektedir. Bir yanda mahrem alana olan ihtiyaç, arzu ve kentleşme ile sağlanan özel alan; öte yanda özellikle kitle iletişim araçlarının

[81] Olgun, 2017, s.52.
[82] Anthony Giddens, (1994), Mahremiyetin Dönüşümü, Ayrıntı Yayınları, s. 9.
[83] Giddens, 1994, s. 95.
[84] Özbek, 2004, s.42.

gelişmesiyle kamusal alanda demokratikleşme adı altında ifşa edilen özel hayatlar. Her iki durum da modern zamanda ortaya çıkmış- kentleşme ve kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi- ve mahrem alana etki etmiş iki farklı ancak çatışmalı unsur olarak değerlendirilebilir. Bu tezin amacı da bu çatışmalı durumu ortaya koymak ve mahremiyet konusunu medya bağlamında farklı açılardan değerlendirme imkânı sunmaktır.

1.3. Bir Hak Olarak Mahremiyet

Modernleşme sürecinde mahremiyet sadece fiziksel mekânın değişimi ile değil bazı yasal değişiklerle de bir "hak" halini alarak korunmaya alınmıştır. Modern çağda üzerine vurgu yapılan bireyselci mahremiyetin temelleri Warren ve Brandeis'in "yalnız kalma hakkı" (*the right to be let alone*) tanımı üzerinde şekillenmiştir.[85] Warren ve Brandeis eski çağlarda kişilerin canına ve malına yapılmış bir müdahale girişiminin yasal düzlemde bir karşılığı olduğunu ancak zaman içinde kişi haklarının genişlediğinden bahsetmektedir.[86]

Kademeli olarak kişinin "yaşam hakkı"nın kapsamı önce somut varlıklarını içermiş (can, mal, konut) daha sonra özgürlük hakkı ile (right to liberty) kişinin sınırlandırılmadan hareket edebilme ve istediğini yapabilme hakkını kapsamıştır. Son olarak, kişilerin duygu ve düşüncelerini kapsayan ve insanın ruhsal dünyasına gönderme yapan yaşam hakları tanınmıştır. Böylece yaşam hakkı kişilerin soyut ve somut tüm mülkiyetlerini kapsayan bir yasal çerçevede değerlendirilmiştir.[87] Buna göre, mahremiyet de bir insan hakkı olarak "yalnız kalma hakkı" içerisinde değerlendirilmektedir.

[85] Vincent, 2016, s.13.
[86] Warren, S. D., & Brandeis, L. D. (1890). The right to privacy. Harvard Law Review, 193-220, s.193.
[87] Warren & Brandies, 1890, s. 193.

Mahremiyetin bir arzudan öteye geçerek temel bir hak olarak değerlendirilmeye başlaması 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile olmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12'nci maddesinde özel hayata ilişkin keyfi karışma ve ifşalara yönelik şu ifadeler yer almaktadır:

> *"Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır."* [88]

Bu beyannameden hemen sonra 1953 yılında yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8'inci maddesinde *"herkes özel ve aile yaşamına, evine ve yazışmalarına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir"* ifadesi yer almaktadır.[89]

Uluslararası hukuk alanında yapılan düzenlemelerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20'nci maddesinde *"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz…"* hükmü yer almaktadır.[90] Kişilik hakkını ve özel hayatı güvence altına alan en temel hukuki düzenleme bu olmakla birlikte çeşitli kanunlarda bu hükmü destekleyen ve özel hayatı/alanı ve kişilik haklarının koruma altına alan birçok düzenleme mevcuttur.

T.C. Anayasasının 20-22. maddelerinde özel hayatın korunması "özel eşya", "konut" ve "özel haberleşme" bağlamında ele alınmıştır. Söz konusu şekilde çerçevesi çizilen kavram, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun'daki 132-140. maddelerde

---

[88] Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Web Sitesi, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_TIHB.html.
[89] Vincent, 2016, s.133.
[90] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm.

"haberleşme, kişiler arasındaki konuşma, kişisel verilerin kaydedilmesi ve ifşa edilmesi" bakımından yaptırıma bağlanmıştır.[91]

Hukuki düzlemde bireylerin "yaşam çevreleri" üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi, kişinin herkese açık veya herkesle paylaştığı "ortak yaşam" alanıdır. İkincisi, kişinin kendisine daha yakın hissettiği kişilerle paylaştığı "özel yaşam" alanıdır. Üçüncüsü ise, kişinin sadece kendisi için saklı tuttuğu veya çok güvendiği kişiler dışında herkese saklı tuttuğu "gizli yaşam alanı" veya "gizlilik" alanıdır.[92] Böylelikle Endüstri Devrimi ile başlayan fiziksel değişimler sonucu somut hale gelen ve bireyin ön plana çıkmasıyla iyiden iyiye görünür hale gelen kamusal/özel alan ayrışması hukuk alanında da ayrışarak sınırları tanımlanmış ve koruma altına alınmıştır.

1.4. Mahremiyet İhlalleri

Mahremiyet korunaklı ve "diğerlerinden" gizlenen, saklanan bir alan olması nedeniyle ifşasına yönelik bazı tehdit unsurlarından bahsedilebilir. Mill'e göre, mahremiyet ihlali bireysel yaşantıyı zayıflatan bir durumdur. Bireysel yaşantının zayıflaması ise sürekli olarak başkaları arasında yaşamayı beraberinde getirmektedir. Her ihtiyacı, arzusu, zevki ve düşüncesi kamusal bir yargılamaya veya denetime konu olan birey kendi onurundan ve saygınlığından ödün vermek zorunda kalır. Bu nedenle, kolektif düşüncenin, bir şeyin bağımsızlığına olan müdahalenin bir sınırı olmak zorundadır.[93] Bu sınır aşıldığında mahremiyet ihlali gerçekleşmiş olur.

[91] Ayhan Hira. (2014). Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanununda Özel Hayata Ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku İle Mukayesesi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 1(13), s.78.
[92] Yüksel, M., 2014, s.188.
[93] Yılmaz. S, (2011), s.133.

Westin'e göre, mahremiyete yönelik tehditlerin kaynağı merak, gözetleme ve kendini ifşa etme olarak sıralanabilir.[94] Merak unsurunun evrensel olarak insan doğasında bulunan bir eğilim olmakla birlikte bireylerin herhangi bir sosyal ortamda neler olduğunu bilme ihtiyacı, bireylerin özel alanlarında neler olduğunu ve nelerin gizli kaldığını bilme isteğine denk düşer.[95] Özel alana ya da mahrem alana dönük diğer bir tehdit olan gözetleme ise sosyal kontrol araçlarından birisi olma özelliğini taşımaktadır. Kısaca bir iktidar ilişkisi içinde (ebeveyn-çocuk, öğretmen-öğrenci, devlet-vatandaş vb.) iktidar sahibi olanın diğeri hakkında tüm bilgiye ulaşmasını sağlayacak çeşitli gözetleme yöntemleriyle mahrem alana ilişkin bilgiler de dâhil olmak üzere tüm bilgiye sahip olma isteğiyle örtüşmektedir.[96] Modern zamanda gözetim tekniklerini üç ana başlıkta toplamak mümkündür. İlki, gözlem yoluyla gözetim, ikincisi kişinin özel alanına girerek mahremine ilişkin itiraf veya ifşa yoluyla gözetimi içerirken, üçüncüsü kişilerin haberi ve bilgisi olmaksızın ses ve görüntü kayıtlarını elde etmektir.[97] Bu gözetleme tekniklerinin özellikle medyada en çok kullanılanın ikinci olarak tanımlanan kişinin özel alanına televizyon yayınları aracılığıyla girip onlara mahremlerine ilişkin ifşaların yaptırılmasıdır.

Mahrem alana yönelik tehditlerden sonuncusu ise kişinin kendini ifşa etmesidir. Özel alana müdahale her zaman dışsal etkiler yoluyla tehdit edilmez. Bizzat kişinin kendisi de kendi mahremine ilişkin bilgileri kendi isteğiyle verebilir. Bu durum genellikle tutum ve davranışları belirlemeye yönelik araştırmalar, kamuoyu araştırmaları ya da tüketici tercihlerinin araştırılması gibi çeşitli amaçlarla yapılmış olan araştırmalara verilen cevapları kapsamaktır.

Westin'in bu üç tehdit unsurundan sonuncusu yani kendini ifşa etme (self-revelation) sadece belli araştırmalar yoluyla kişilerin kendi rızalarıyla verdikleri bilgileri değil aynı zamanda medyada (televizyon yayınları, internet, sosyal medya vs.) çeşitli şekillerde kendilerine ait mahrem olan bilgileri, duyguları ve düşünceleri kendi

[94] Yüksel, M., 2014, s. 185
[95] A.g.e, 2014, s.186
[96] A.g.e, 2014, s.186
[97] A.g.e., 2014, s. 186-187

istekleri ile ifşa etmelerini de içermektedir. Bu durumu, özellikle gözetleme tekniklerinden kişinin özel alanına rızasıyla girip mahrem olanın ifşası yöntemiyle değerlendirmek yanlış olmaz. Başka bir deyişle, günümüzde kişiler çeşitli medya araçları (gözetleme tekniği olarak) yoluyla kendi rızalarıyla mahrem alanına ait bilgilerini ifşa etmektedirler. Bu çalışmada, mahrem alan için tehdit olarak tanımlanan ifşa mekanizması kişilerin gönüllü olarak medya araçları yoluyla ifşa ettikleri özel hayatlarına odaklanacaktır.

1.5. Mahremiyet Kavramının Dönüşümü ve Medya

Bu bölümde mahremiyet kavramının sosyal normlardaki değişim sonucu nasıl bir dönüşüme uğradığı irdelenecektir. Sosyal normlardaki değişimler bir dizi gelişme sonucu meydana gelmektedir. Son dönemde yeni medya eksenindeki tartışmalara bakıldığında, bir dizi teknolojik gelişme sonucu çeşitlenen medya araçlarının kişilerin "mahremiyet" algısını değişme uğrattığı üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Kamusal alan tartışmalarında medya konusunun merkezi bir yeri olması, bu kitlesel araçların kamusal iletişimi mümkün kılmasından, modern dünyada kamusal bilgi ve anlam ufkunun ve kamuoyunun üretiminde giderek artan bir etkiye sahip olmasından kaynaklanır.[98] Ancak medya sadece bilgi alma yönüyle değil eğlendirme işleviyle de kişilerin gündelik hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, medya ve eğlence arasında güçlü bir bağ vardır. Medya; toplumsal, kültürel, bilimsel ve siyasal meseleleri analiz etme pahasına özel meselelere girmeyi tercih etmektedir.[99]

Mahremiyet kavramı toplumdan topluma görecelik gösterebilen bir kavram olmasının yanı sıra zamandan zamana da değişim gösterebilen bir kavramdır.[100] Bu bağlamda zaman içerisinde Türkiye'de değişen mahremiyet kavramını anlamak için

[98] Meral Özbek, (2004), Kamusal-Özel Alan, Kültür ve Tecrübe, (Ed.) Meral Özbek, *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul, s. 444.
[99] Cohen-Almagor, R. (2006). Mahremiyetin Sınırları: Yararlı Ayrımlar. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 23 s.177.
[100] Nalan Çelikoğlu, (2008), Mahremiyet: Kişiye Ait Özel Alan Tartışmaları, İskenderiye Yayınları, İstanbul, s. 223.

ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda oluşan değişimleri anlamak önemlidir. Türkiye'de 1980'lerden bu yana gerek ekonomik alanda gerekse bu alandaki neoliberal dönüşümlerin medya sektörüne yansıması sonucu izler kitlenin tüketim kültürünün önemli bir parçası haline getirmiştir. Bu dönüşümler medya içeriklerini de etkileyerek çeşitlenmiş ve yeni tüketicileri (izler kitleye) maksimum seviyede yakalama çabasını beraberinde getirmiştir. Reyting olgusu ile birlikte yoğrulmuş yeni medya içerikleri ise özellikle gençlerin özel alana ilişkin, aile, kur yapma ve cinsellik gibi konulardaki görüşlerinde ciddi dönüşümler yaşanmasına yol açmıştır.[101]

Mahremiyetin değişmesinde etkili olan faktörler Çelikoğlu'nun çalışmasında; bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak gelişen medya araçlarının çeşitlenmesi ile toplumsal ve kültürel alanlardaki gelişmeler, endüstri devrimi ile kentlileşen bireylerin aile ve iş yaşantılarında meydana gelen değişikler ve eğitim seviyesinin yükselmesi neticesinde daha açık ve özgür bireylerden oluşan bir toplum oluşması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca siyasi alandaki gelişmeler, kamu yararını sağlamak üzere gözetleme tekniklerine başvurulması toplumda mahremiyete ilişkin algıların değişiminde önemli bir rol oynamıştır.[102]

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kentleşme mahremiyet kavramının dönüşümünü etkileyen önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin düalisttik bir süreç olduğu söylenebilir. Bir yandan kentleşme sürecinde geniş aileler daralıp çekirdek aile formuna dönüşerek dışa kapalı hale gelmiş ve mahrem alanın bu küçük form içinde sınırlanmıştır. Öte yandan kentleşme, göç ve teknolojik gelişmelerle birlikte yaşanan kültür erozyonu ile kişilerin özel hayatları ile ilgili konuları başka kişilerce bilinir olmasından rahatsız olmama gibi bir tutum baskın olmaya başlamıştır. Türkiye özelinde konu ele alınacak olursa, çok partili dönemin başlaması ve ekonomideki liberal yönde değişimin topluma etki etmesiyle birçok kavram ve anlayış yerinden edilmiş ve tabu olarak kabul edilen kavramlar yıkılmıştır.

[101] Gülüm Şener, (2013), *Sosyal Ağlarda Mahremiyet ve Yeni Mahremiyet Stratejileri*. Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi-Kongre Kitabı, s.398-399.
[102] Çelikoğlu, 2008, s.24.

Bu dönemde özellikle yazılı basının baskın olmasından kaynaklı olarak gazetelerde yer alan yazı ve görsellerdeki değişimler aile, cinsellik, evlilik dışı ilişki gibi konularda esneklik yaratmaya başlamıştır.[103] Televizyon özelinde ise mahremiyet kavramının değişime uğraması özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra çeşitlenen program türleri - gündüz kuşağı programları ve Televole gibi magazin içerikli programlar- magazinsel içerikler ile ünlülerin "özel hayatlarının" tüm detaylarının TV ekranlarına yansıması izleyicinin mahrem kavramını dönüşüme uğratması açısından önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Bourdieu başlangıçta soylu olan bir pratiğin burjuva, küçük burjuva ve hatta halk sınıflarının giderek artan kesimleri tarafından benimsendiğinde soylular tarafından terk edildiğinden bahseder.[104] Durum medyanın mahremiyeti nasıl dönüştürdüğüne uyarlandığında; ünlülerin veya toplumun ileri gelenlerinin özel hayatlarını medya önünde çekinmeden sergilemeleri toplumun geri kalanını zaman içinde etkileyerek bu davranışın kitleler tarafından model alınmasına yol açmaktadır. Sonuçta, kişilerin mahremiyetlerine karşı olan tutum ve davranışları değişime uğramakta ve kişiler tıpkı bir ünlü gibi özel hayatını kamusal alanda paylaşmaktan çekinmemeye başlamaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde tartışıldığı üzere, modernleşme süreciyle birlikte özel olan belirginleşerek kamusal alanda görünür olmaya başlamıştır. Son dönemlerde kişilerin özel hayatlarına ilişkin karakteristik özellikler ön plana çıkartılıp bu alanda var olan tutumlar kamusal alanda tartışılır hale gelmiş ve mahremin kamusalda ifşa edilmesi normalleşmiştir. Bu sürece en çok hizmet eden araç ise televizyon ve daha da güncel olan internet ortamı vasıtasıyla erişilen çeşitli sosyal medya uygulamalarıdır. Mahremiyet kavramı medya araçları vasıtasıyla ve modernleşme sürecinin getirilerinin sonucu olan bir dizi toplumsal değişim ile dönüşüme uğramıştır.

Türkiye'de mahremiyeti dönüştürme olaylarının en önemlileri kuşkusuz evlendirme programları ve kadın ve erkeklerin bir evde yahut bir adada bir araya

[103] A.g.e., 2008, s. 94.
[104] Pierre Bourdieu, Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine, Hülya Tufan (çev.), İstanbul, Kesit Yayınları, s.19.

getirildikleri yarışma programlarında yaşanmıştır. Bu programlarda yer alan kişiler, toplumsal, fiziksel, enformasyonel ve psikolojik mahremiyetlerini hem programdakilere hem de o programı izleyen insanlara sunmaktadır. Sadece Türkiye değil başta Amerika ve Brezilya olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde de yayınlanan Taxi Orange, Big Brother, Naked and Afraid, Dating Naked ve Adam Zkt. Eva gibi yarışma programları, toplumdaki bireylerin başkasını izleme, dikizleme veya röntgenleme duygularını körüklemiştir. Televizyon ekranında her gün maruz kalınan itiraf ve çeşitli mahremiyet ifşaları izleyenler tarafından kanıksanır hale gelmiştir.[105]

Mahremiyet kavramının medya ile yeniden şekillenmesi bağlamında RTÜK Özel Çalışma Grubunun (2006) hazırladığı raporda televizyon programları ile birlikte, gündelik hayatın en önemli alanlarından biri olan "özel yaşam" (mahremiyet) kavramının da esnek bir hal aldığı ifade edilmiştir. Rapora göre, bireye ait olan özel alan ve topluma ait olan kamusal alan arasındaki çizgi giderek belirsizleşmekte, böylelikle de tüm toplum, aynı özel yaşamın özneleri haline gelmekte ve aynı mahremiyeti paylaşmaktadır. Öyle ki, "*yatak giysileriyle başkalarının yanına çıkmanın saygısızlık ve özensizlik sayıldığı bir ilişki biçiminden, sadece yarışma kurallarının önem kazandığı ve milyonlarca izleyicinin önünde mahremiyetin neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir ilişki biçimine gelinmiştir*."[106]

Televizyon ekranlarında yer alan görüntülerin sıklığı ve fazlalığı nedeniyle belli bir süreden sonra izleyicilerde duyarsızlaşma gibi tavırlar geliştirdikleri görülmektedir. Bu bağlamada, özellikle televizyon yayınlarındaki çıplaklık, cinsellik, evlilik dışı ilişkiler, tutumlar ve söylemler karşısında izleyici duyarsız olmakla kalmayıp özellikle çocuk yaştaki izleyicilerin bazı değerleri normalleştirip gündelik hayatlarında yaşamlarının bir parçası olarak ve hatta değer yargıları olarak görmeye başlamaları muhtemeldir. Mahremiyetin ifşası hem sözel hem de fiziksel yolla

[105] Kalaman, S. (2017). *Yeni Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü*: *Facebook Türkiye Örneği*. Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 14, s.9

[106] RTÜK Özel Çalışma Grubu, (2006), *Televizyon Yayınlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri*, Ankara, s.40

yapılabilir. Bu nedenle TV içeriklerinde her iki açıdan mahremiyetin ifşasına tanık olan çocuk ve gençler özel hayatın sınırları konusunda televizyon yayınlarında yer alan karakterlerin sergilediği tarzda bir tutum sergileyerek mahrem alanın sınırlarını genişletmekten çekinmeyebilirler. Bu durumun en fazla zarar verdiği kurum ise en nihayetinde aile kurumu olacaktır. Nitekim RTÜK Özel Çalışma Grubu'nun Raporu'na göre de cinsellik ögelerini gereğinden fazla barındıran televizyon yayınlarının henüz cinselliği belli evrelerden geçerek kavramayan çocuklarda bu konudaki gelişimlerini olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmektedir.[107]

Çelikoğlu'nun üniversiteli gençler üzerinde yapmış olduğu araştırmada yeni neslin bir önceki nesle göre birçok konuyu daha rahat dile getirebildiği, görünür olmaktan kaçınmadığı gibi sonuçlara varılmıştır. Çelikoğlu; ahlaki anlayış değişimi, kişinin kendini kanıtlaması ve kendinden bahsedilme arzusu, toplumda görünürlük kazanma çabası, açık sözlülük, dürüstlük, özgürlük ve modernlik gibi birçok unsurun mahremiyete ilişkin algının dönüşümünde rolü olduğunu belirtmektedir.[108] Nihayetinde tüm bunlar mahrem alanın genişlemesi ve görünür olması Sennett'in de ifade ettiği gibi özel alanın kamusala taşınması ile sonuçlanmıştır.

Bu bölümde mahremiyet kavramsallaştırması üzerine literatürde yer alan tartışmalara yer verilmiş ve kavram tarihsel olarak ele alınmıştır. Mahremiyet tanımının değişken olduğu ve bu tanımın kültürden kültüre ya da kişiden kişiye değişebilmekte olduğu üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra, mahremiyetin medya araçları ile dönüşümüne yer verilmiştir.

[107] A.g.e., 2006, s. 43.
[108] Çelikoğlu, 2008, s. 234.

BÖLÜM 2

KUŞAK PROGRAMLARINDA MAHREMİYETİN ELE ALINIŞ BİÇİMİ

2.1. Dünyada Kuşak Programları

Bu bölümde gündüz kuşağı programlarının ilk örnekleri, gelişimi ve dünyada ve Türkiye'de son dönemlerde güncel gündüz kuşağı programları irdelenecektir. Kuşak programı gündüz saatinde ve off prime time[109] olarak adlandırılan zaman diliminde yayınlanan genellikle hedef kitle olarak kadınları yakalamayı amaçlayan çeşitli konuların (güzellik, sağlık, yaşam hikâyeleri, magazin, dedikodu, yemek vs.) işlendiği programları kapsamaktadır. Bu programlar çeşitli formatlarda ve genellikle seyirci katılımlı programlardır.

Kuşak programlarını izlenir kılan retoriğin üç yönteminin başarılı bir şekilde kullanılmasıdır. Televizyon dünyası etki yaratmak üzere kullanıldığında retoriğin ethos (güven), logos (akıl) ve pathos (duygu) olarak bilinen yöntemlerine başvurur. Ethso, güvenilir, çevresinde itibarı olan kişi ve kurumların ağzından seslenir. Logos, ikna etmek için akla mantığa seslenir. Pathos ise duygulara hitap eder ve dilin etkin kullanımı, müzik efektleri ve gözyaşı gibi unsurlar kullanılır.[110] Bu üç yöntemin kullanıldığı programlar genellikle izleyiciyi ekrana bağlama konusunda başarılı olurlar. Kuşak programlarının da izlenmesinde ve hatta bazı sunucular ve programlarının dünya çapında üne kavuşmasında bu yöntemlerin program içeriğinde başarılı bir şekilde kullanılmasında yatmaktadır.

[109] Off Prime Time: Televizyonda prime time dışında kalan ve televizyon reklamları için fiyatların nispeten daha uygun olduğu zaman dilimi.(Kaynak: http://www.medyasozluk.com)
[110] Kenan Duman. (2011). Talk Showlarda Mahremiyet ve "Oprah Winfrey Show"un Başarısının Sırrı: Tür, Anlatı, Format. Medya Mahrem. Hüseyin Köse (ed.) içinde. İstanbul: Ayrıntı, s.164.

Kuşak programı ya da gündüz programlarının[111] geçmişine bakıldığında, Amerika'da 1960'lı yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir. 1960 yılında Phil Donahue tarafından yapılan Donahue Show izleyici katılımlı kuşak programlarının ilk örneklerindendir.[112] Daha sonra 1970 yılında Dinah Shore'ın sunuculuğunu yaptığın NBC (National Broadcasting Company) kanalında yayınlanan Dinah's Place adlı yemek yapma ve sohbet odaklı kuşak programı yayınlanmıştır. Bu program da 1974 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. [113]

Ancak bu program türünde en öne çıkan program Oprah Winfrey "Oprah" adlı gündüz kuşağı programı olmuştur. Program 1986 yılında ekranlara gelmeye başlamış ve 2011 yılına kadar devam etmiştir. Program Amerikan televizyon tarihinin en çok izlenen gündüz kuşağı programı olarak bilinmektedir.[114]

Oprah programı Donahue programına bir alternatif olmuştur. İçerik olarak bakıldığında, Oprah Show'u Donahue'den ayıran ve öne çıkmasını sağlayan en önemli faktör paylaşım ve anlayış gibi duygusal öğelerin program formatında başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesiyle ilgilidir.[115] Oprah'ın empati kurarak geliştirdiği iletişim şekli ve kendi özel hikayelerini paylaşıyor olması gerek programına katılanlarda gerekse de izleyicilerde sunucuya ilişkin ulaşılabilir ve samimi bir kişi izlenimi yaratmıştır.[116] Oprah kişilerin mahremlerini televizyon ekranı önünde içten ve samimi bir iletişim düzleminde ortaya dökmelerini sağlamıştır. Zaten programın Amerika'da bu denli başarılı olmasının altında yatan en önemli neden de sunucunun hem kendi özel hayatından paylaşımlar yapması hem de katılımcıya aynı samimiyetle bu paylaşımları yaptırması yatmaktadır.

---

[111] İngilizce orjinali: "Daytime talk shows"

[112] Deshotel, K. T. (2003). *Behind the Scenes: Uncovering the Structures and Manipulations of Tabloid Talk Show Workers, Guests and Audiences*. Baton Rouge: Louisiana State University Master Thesis, s.9

[113] IMDb http://www.imdb.com/title/tt0065288/

[114] The Guardian (2016), 08.09.2016. https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2016/sep/08/oprah-winfrey-show-30-year-anniversary-daytime-tv

[115] A.g.e., 2003, s. 10.

[116] Lauire L. Haag, (1993). "*Oprah Winfrey: The Construction of Intımacy In The Talk Show Settig*". Journal of Populer Culture (26), s.115.

Gamson'a göre, Oprah ve Donahue tarzı gündüz kuşağı programları televizyonda itirafa dayalı içerikleri teşvik etmiştir. Gün içinde yayınlanan bu programlar, saklı kalmış olayların magazinsel (tabloidism) bir biçimde işleyerek ve "konuşma tedavisi" ile birleştirilerek seyirciye sunulmaktadır.[117]

Günümüze gelindiğinde gündüz kuşağında yer alan program formatlarının çeşitlenmiş olduğu görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri incelendiğinde gün içinde televizyonda yayınlanan programlar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Yarışma programı, sağlık programı, sohbet programı, realite showlar ve kriminal vakaların incelendiği program formatlarının olduğu görülmektedir. Ancak Amerika'da gündüz kuşağını baskılayan en önemli format kriminal vakaların masaya yatırıldığı ve "yargılama" formatlı programlar olduğu görülmektedir. Mahkeme havası verilerek oluşturulan bu formatlarda kişilerin sorunları bir "hâkim" (sunucu) başkanlığında tartışılmakta ve katılımcılar konuyla ilgili yorumlarını dile getirdikleri görülmektedir.

Judge Judy, People's Court, Divorce Court, Judge Faith, People's Court, Hot Bench gibi programlar gündüz kuşağında sıkça rastlanan yapımlar olup "yargılama" program formatına örnek olarak gösterilebilir.[118] Buna ek olarak yine sıradan insanların "gerçek sorunları" olduğu iddia edilen birbirleriyle sorun yaşayan kişilerin yüzleştirildiği program formatları bulunmaktadır. Bu türe en önemli örnekler Jerry Springer Show ve Maury Show gibi yapımlardır. Bu türde içerikler sansasyonel bir şekilde izleyiciye sunulmakta ve katılımcıların mahrem alanları en ince ayrıntısına kadar deşifre edilmektedir. Bu türün katılımcıları birbirini aldatan eşler/sevgililer, çocuğunun babasını arayan kadınlar, çocuklarının yaşadığı sorunları çözmek için başvuran ebeveynlerdir. Bu programlarda küfür/argo kullanımının yanı sıra özellikle Jeremy Springer Show'un formatı gereği birbirlerine fiziksel olarak saldıran insanların

[117] Gamson, J. (1998). Freaks Talk Back'den aktaran Deshotel, K.T. (2003),). *Behind the Scenes: Uncovering the Structures and Manipulations of Tabloid Talk Show Workers, Guests and Audiences*. Baton Rouge: Louisiana State University Master Thesis s. 11

[118] http://www.tv.com

görüntüleri televizyon ekranına yansımaktadır. Bu tarz sorunlu hayat hikayeleri ve kriminal vakaları konu edinen türde Dr. Phil (Oprah Show'un bir türevi olarak) yukarıdaki formatlardan daha az sansasyonel bir içerikle yayınlanmaktadır. Tıpkı Oprah Winfrey gibi Dr. Phil programa katılan konuklarla empati kurarak, gerektiği noktada kendi hayatından paylaşımlarda bulunarak katılımcılara "güvenli" bir program ortamı sunmakta ve programa katılanların sorunlarına bir uzman bakışı ile çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bu programlar gündüz kuşağında Amerika'da yüksek izlenme oranlarına sahip programlar olması bakımından da önem taşımaktadır.

Amerika'da genellikle yukarıda anlatılan türler gündüz kuşağında baskın olsa da Family Feud (yarışma programı), Dr. Oz Show (sağlık programı), Wendy Williams ve Live With Kelly gibi sohbet programları da yayınlanmaktadır.[119] Bu tür programlarda genelde sağlık, ev-yaşam, ünlülerin hayatları gibi güncel ve popüler konuların ele alındığı görülmektedir.

İngiltere'nin gündüz kuşağı yayınları incelendiğinde gündüz program türlerinin daha homojen bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Amerika'da yayınlanan "yargılama" formatlı program benzeri İngiltere'de de bulunmakla birlikte Amerika'daki kadar fazla olmadığı görülmüştür. Bu türe örnek Judge Rinder adlı kriminal vakaların incelendiği ve sunucusunun da gerçek bir ceza avukatı olduğu programdır. Program 2017 yılı içerisinde gündüz kuşağından prime-time[120] dilime geçiş yapmıştır. Ayrıca Amerika'da yayınlanan Maury Show benzeri Jeremy Kyle adlı gündüz kuşağı programı yıllarca görüşmeyen aile üyelerini buluşturma, sevgili/eş ihanetleri, çocukların DNA testi ile ebeveynlerinin bulunmaya çalışıldığı bir içeriğe sahiptir.

[119] http://www.tv.com

[120] Prime time: (tv) izlenme oranının en yüksek olduğu zaman dilimi; Birincil (öncelikli) zaman dilimi. Kaynak: RTÜK Yayıncılık Terminoloji Sözlüğü

Bunun dışında Homes Under The Hammer, Escape to the Country, Say Yes To the Dress gibi farklı konular ile içeriklerin oluşturulduğu realite şovlar gündüz kuşağında yayınlanmaktadır. Bu içerikler daha çok bir konu üzerinden belli bir hedefe ulaşmayı amaçlayan sıradan insanların yer aldığı süreçleri konu edinmektedir. Görüldüğü üzere İngeltere'de gündüz kuşağı yayınları çeşitlilik açısından homojen bir yapıya sahiptir. Tek bir formatın baskınlığından söz edilememektedir.

Kanada'ya baktığımızda ise City Line, The Social ve The Goods gibi yaşam, sağlık, ev dekoru, moda ve güncel konular gibi içeriklere sahip kuşak programlarının[121] yanı sıra İngiltere ve Amerika'da yayınlanan "yargılama" formatlı programların da olduğu dikkat çekmektedir. Justice With Judge ve Lauren Lake's Paternity Court gibi yapımlar "yargılama" formatlı programlara örnek teşkil etmektedir. Ayrıca Amerika'da yayınlanan Dr. Phil, Judge Judy, Hot Bench ve Divorce Court gibi programlar da Amerikan menşeili yayın yapan kanallarda yayınlanmaktadır.

Avusturalya televizyon kanallarında yayınlanan gündüz kuşağı programları diğer incelenen ülkelerden farklılık göstermemektedir. Dr. Phil, Ellen Show ve Judge Judy gibi diğer ülkelerde yayınlanan formatlar burada da mevcuttur. Ayrıca yine güncel konuların konuşulduğu Studio 10 ve Daily Edition gibi programlar gündüz kuşağında yer almaktadır.[122] Avustralya'da Insight adlı dini program da farklı bir format olarak gündüz kuşağı akışında yayınlanmaktadır.

Orta Doğu ve Arap ülkelerine bakıldığında, gündüz kuşağı yayınları yukarıda incelenen diğer ülkelere göre daha farklı bir çizgide olduğu görülmüştür. Gündüz kuşağı niteliğinde Sabah El Kheir Ya Arab[123], Bte7la Elhayet[124] gibi moda, sağlık yemek, ünlülerle ilgili magazinsel haberlere yer verilen birkaç program bulunmakla

[121] https://aboutdci.com/2016/09/reaching-canadas-top-daytime-talk-shows/ (25.01.2018)
[122] http://www.ebroadcast.com.au/tv/genres/TalkShow.html (25.01.2018)
[123] Ortadoğu ve Arap ülkelerinde yayın yapan MBC kanalında yayınlanmaktadır.
[124] Lübnan menşeili kanal olan LBC'de yayınlanmaktadır.

birlikte genellikle gündüz kuşağında özellikle Türkiye'den ihraç edilen dizilerin yayınlandığı görülmüştür.[125] Kanalların TV yayın akışları incelendiğinde öğlen saatlerinde başlayan dizilerin akşam 19.00'a kadar devam ettiği görülmüştür. Genellikle Türkiye'de önceki sezonlarda yayınlanmış ve bitmiş diziler yayınlanmaktadır.

2.2. Türkiye'de Kuşak Programları

Türkiye'de gündüz kuşağı programlarının geçmişi tek kanallı yıllara dayanmaktadır. Türkiye'de gündüz kuşağı programları incelenmeden önce bu konu ile ilgili kavramsallaştırma yapmak yerinde olacaktır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 2014 yılında hazırlamış olduğu "Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları" başlıklı çalışmasına göre, "Kuşak Programları" türü "Eğlence Programları"nın bir alt türü olarak yer almış ve şu şekilde tanımlanmıştır:

> *Toplumun değişik kesimlerinde izleyiciye yönelik bilgi, açıklama ve ilgi çekici canlı müzik parçaları ile oluşturulan; kısa, uygulanabilir bilgilerin yer aldığı; izleyicileri ilgilendiren şahsi ve sosyal konularla insanların ve toplumun günlük yaşayışından alınmış çeşitli unsurların, belirlenen amaç, hedef ve ilkelere uygun olarak bir veya birden fazla sunuş tekniği ile işlendiği, kendi içinde bir bütünlüğü olan program türü*[126]

Ancak gerek dünya örnekleri incelendiğinde gerekse de ilgili yazında yapılan çalışmalarda "kuşak programları"nın bir tür olmayıp yalnızca gündüz saatlerinde yayınlanan genellikle ve öncelikle ev hanımlarını hedefleyen programlar bütünü olarak nitelendirilmekte olduğu görülmüştür. Yukarıda incelenen ülke örneklerinde görüldüğü üzere "Kuşak Programları" "Day Time Shows"a karşılık gelmektedir. Bir tür olmaktan çok sadece günün belli bir bölümünde yayınlanan programların tamamı

[125] https://www.lbcgroup.tv/schedule/en ; http://www.mbc.net/en/mbc4.html (30.01.2018)
[126] RTÜK, 2014, *Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları.* Ankara, s.17.

için kullanılmaktadır. Bu nedenle tezde kullanılan "Kuşak Programları" kavramı RTÜK'ün yaptığı tanımlamadan farklı bir biçimde ele alınacaktır.

Türkiye'de kuşak programlarının ilk örneklerinde genellikle ev kadınlarını bilgilendirme amaçlı eğitici stüdyo programları olduğu görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda Brezilya dizileri veya arkası yarınlar ile bilgilendirici kadın programları gündüz baskılayan yayınlardı. Özel yayıncılığın başlaması ve magazinleşmenin etkisiyle kadın programları eğlenceye, gösteriye veya trajediye ağırlık verir hale gelmiş ve formatlar çeşitlenmeye başlamıştır.[127]

Türkiye'de kuşak programı formatları incelendiğinde Ayşe Özgün Show ve Esra Ceyhan'la A'dan Z'ye adlı programlar gündüz kuşağı programlarının ilk örneklerinden olduğu görülmektedir. Ayşe Özgün Show her cuma sabahı din adamı Yaşar Nuri Öztürk'ün konuk olduğu güncel ve dini konuların işlendiği bir program formatında 1996-2001 yılları arasında yayınlanmıştır.[128] Yine aynı yıllarda Esra Ceyhan'ın sunuculuğunu üstlendiği "İkiden Dörde" adlı gündüz kuşağı programı yayın hayatına başlamış, 1997 yılında kanal değiştirerek Esra Ceyhan'la A'dan Z'ye adlı gündüz kuşağı programı 2006 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir.[129] 2000'li yılların başlarında gündüz kuşağı programlarında benzer formatlar yayınlanmaya başlamıştır. Ulusal kanallarda Kadının Sesi, Ayşe Özgün'le Her Gün, Yalnız Değilsin, Biz Bize, Sizin Sesiniz gibi kadınların toplum içindeki sorunlarının tartışıldığı ve sorunlarına çözüm arayan kadınların katıldığı benzer içeriklere sahip programlar yayınlanmıştır. Ancak o dönem Kadının Sesi ve Ayşe Özgün'le Her Gün programlarına katılan aile ve kadınlara yönelik olarak programa katıldıkları için silahlı saldırılar yaşanmış ve hayatını kaybedenler olmuştur.[130] 2005 yılına gelindiğinde bu

[127] Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2016), *Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, https://www.tbmm.gov.tr/hata2.htm, s. 302.

[128]Çınar, A., Roy, S., & Yahya, M. (2012). Visualizing Secularism and Religion: Egypt, Lebanon, Turkey, India. University of Michigan Press, s.185.

[129] https://www.biyografi.net.tr/esra-ceyhan-kimdir/

[130] http://www.haber7.com/yasam/haber/121055-ayse-ozgunun-programi-kaldirildi (30.01.208)

formatların bir kısmı dönemin Kanal D Genel Müdürü Murat Saygı'nın da belirttiği gibi "sosyal bir problem haline dönüştüğü için"[131] yayından kaldırılmıştır.

Bu formattaki programların son dönemlerine doğru Türk televizyonlarında farklı bir gündüz kuşağı formatı ortaya çıkmıştır. İlk defa 2003 yılında yayınlanan evlilik formatlı gündüz kuşağı programları 2017 yılına kadar farklı formatlarda Türk televizyonlarında gündüz kuşağına damgasını vurmuştur. 2003 yılında yayınlanmaya başlayan "Ben Evleniyorum" adlı kuşak programı evlilik programlarının ilk örneği olup gündüz saati yayınlarına yeni bir içerik getirmiştir. Daha sonra sırasıyla "Biz Evleniyoruz", "Sevda Masalı", "İkinci Bahar", "Gelinim Olur musun", "Bir Prens Aranıyor", "Hayaller Gerçek Oluyor" gibi yarışma formatlarıyla evlendirme programı içerikleri gündüz kuşağında oldukça ilgi gören yapımlar olarak yayınlanmıştır.[132] Bu türün ortak özelliği, genellikle gözetlemeci ve yarışma formatında olmasıdır. Bu formatta yarışmaya katılan gelin ve damat adaylarının bir evin içinde yaşamaya başlar ve 24 saat boyunca o evde tüm yaşananalar kameralar aracılığıyla izleyiciye sunulur. Daha sonraki yıllarda izleyicinin ilgisini artırmak adına yine gözetleme formatıyla ancak bu kez kayınvalide adaylarının da aynı evin içinde yaşayarak yarışmaya dâhil oldukları formatlar ortaya çıkmıştır. 'Size Anne Diyebilir Miyim' ve "Gelinim Olur Musun" gibi gündüz kuşağında yayınlanan evlilik programlarına örnek olarak gösterilebilir.

2007 yılına gelindiğinde evlilik programları format değiştirerek yarışma olmaktan çıkmış ve "çöpçatanlık" programları olarak televizyon ekranlarında görülmeye başlamıştır. Bu türün ilk örneği Esra Erol'un sunuculuğunu yaptığı "Desti İzdivaç" adlı stüdyo programıdır.[133] Bu türün ortak özelliği, stüdyo ortamında evlenmek isteyenleri bir araya getiren ve yorum yapmak amacıyla konukların da bulunduğu canlı yayın formatındaki yapımlar olmasıdır. Esra Erol daha sonraki

[131] http://www.hurriyet.com.tr/ikinci-olay-programi-bitirdi-320265 (30.01.2018)
[132] http://www.medyafaresi.com/kose-yazisi/evlilik-programlari-ustunden-sov-yapmak/812627
[133] http://www.star.com.tr/magazin/esra-erol-yeni-sezon-basliyor-mu-esra-erol-programin-yeni-formati-nasil-olacak-haber-1251979/ adresinden alınmıştır.

yıllarda kanal değiştirerek 3 ayrı ama aynı içerikte evlilik programı yapmıştır. Aynı zamanda "Zuhal Topal'la", "Su Gibi", "Evleneceksen Gel" ve "Kısmetse Olur" gibi programlar ulusal televizyon kanallar ölçeğinde yayın hayatına devam etmiştir.

2017 yılına gelindiğinde Resmi Gazete'de yayımlanan 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. bölümünde yer alan 60. Madde ile 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanuna bir fıkra eklenmiştir. Yeni yapılan düzenlemeye göre;

> *(4) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırıldığı ve/veya buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve benzeri destekleyici ürünler de dâhil olmak üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışına, pazarlanmasına ve/veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez.*[134]

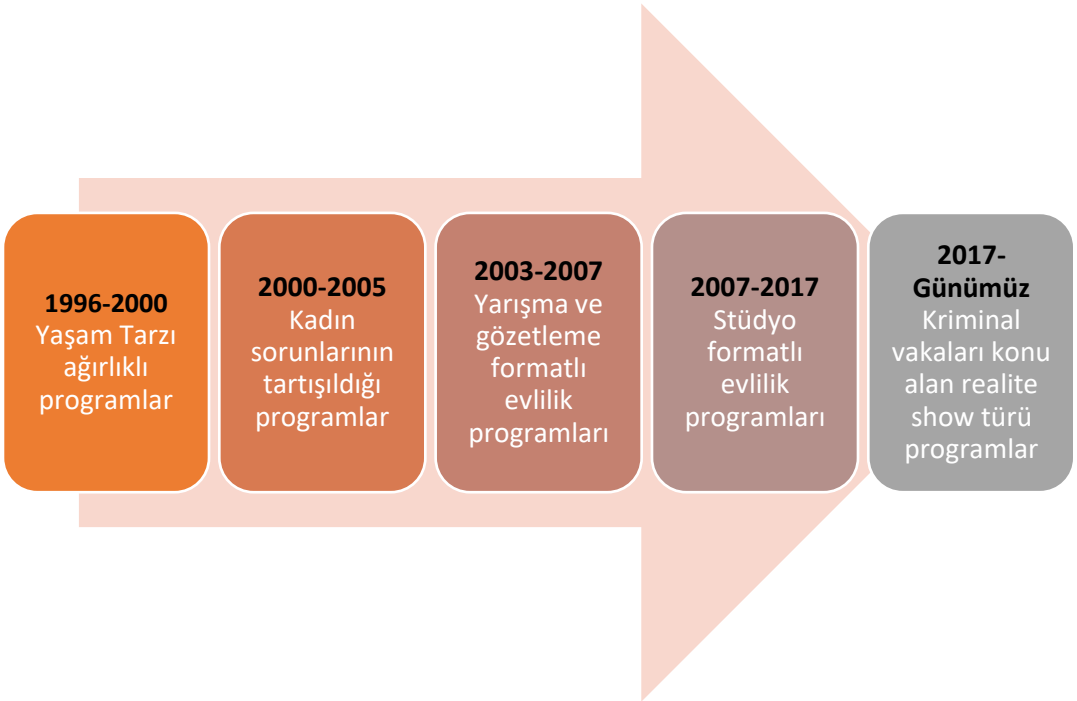
Kanunda yapılan bu değişiklik ile ilgili olarak RTÜK yayıncı kuruluşlar ile temasa geçerek konu ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmış ve 2017 yılı yayın sezonun kapanmasıyla birlikte bu programların kaldırılmasını uygun bulmuştur.

2017-2018 yılı yeni yayın dönemi başladığında ise var olan evlilik programları format değiştirerek kriminal vakaların işlendiği program türüne dönüşmüştür. RTÜK'ün 2014 yılında yayınlamış olduğu "Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları"na göre, bu tür programlar "reality show" olarak tanımlanmakla birlikte bu tanımın bu program türlerini tam olarak yansıtmadığı ancak reality show türünün bir üst tür olup kriminal içerikli kuşak programlarının bu türün bir alt dalı olduğu söylenebilir. Artık gündüz kuşağında ulusal televizyon kanallarında cinayet, kayıp bulma, sorunlu aile ilişkileri gibi polisiye vakaların masaya yatırıldığı formatlar baskın olmaya başlamıştır. "Esra Erol'da", "Müge Anlı İle Tatlı Sert", "Seda ve Uğur'la", "Balçiçek İlter İle Olay Yeri", "Kaybolan Çiçekler", "Gerçeğin Peşinde" ve

[134] 29.04.2017 tarihli ve 30052 sayılı Resmi Gazete http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-2.htm adresinden alınmıştır.

"Yaşamdan Hikâyeler" gibi birçok aynı formatta program yayınlanmaya başlamıştır. Bu türe gündüz kuşağı yayınlarında ilk örnek "Müge Anlı İle Tatlı Sert" adlı program olmuştur. Program 2008 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Adı geçen programın 2016 yılı itibariyle günlük ortalama 23.14'lük bir izlenme payına sahip olduğu görülmüştür.[135] Bu oranın, bir gündüz kuşağı programına göre oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu tür programların, daha önce incelendiği gibi, dünyada da son yılların gündüz kuşağında oldukça baskın olduğu görülmektedir. Evlilik programlarının yayın hayatının sona ermesiyle yeni bir arayış içine giren yayıncılık sektörü bu formatı deneme yoluna gitmiştir. Hâlihazırda dünyada da bu tarz programların gündüz kuşağını baskıladığı ve ülkemizde de "Müge Anlı ile Tatlı Sert" programının reyting değerlerinin yüksek olduğu düşünülürse bu formatın alternatif olarak değerlendirilmesinin tesadüfi olmadığı düşünülmektedir.

Şekil 1 - Türkiye'de Ulusal Kanallarda Yıllara Göre Gündüz Kuşağında Baskın Olan Formatlar

[135] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2016). Vatandaş Bildirimleri Yıllık Raporu-2016. Ankara: RTÜK, s.41.

Şekil 1'de görüldüğü üzere, Türk televizyonlarında ulusal kanallarda yayınlanan gündüz kuşağı programları yıllar itibariyle incelendiğinde her dönem belli bir format ve içeriğin baskın olduğu görülmektedir. Ancak içinde bulunulan dönem kendisinden bir sonraki dönemin baskın formatını da yine bünyesinde barındırmaktadır. Burada bu programların ne kadar reyting aldığı ve reklam verenlerin ne tür programları seçtiğinin de belirleyici unsurlar olduğu unutulmamalıdır. Bu programlara ek olarak gündüz kuşağında "sohbet programları" olarak nitelendirilebilecek genellikle ünlülerin hayatlarıyla ilgili konuların konuşulduğu, birden fazla sunucusunun bulunduğu içerikler genellikle her dönem yayında olmuştur. Ancak bu programlar yayın sezonu içinde sayıca diğer türlere nazaran daha azdır.

Ayrıca güncel gündüz kuşağı TV içeriklerine bakıldığında, ev ve yaşam tarzını öne çıkaran realite show türünde programların da yer aldığı görülmektedir. Bu türe örnek olarak "Gelin Evi", "Yemekteyiz", "Sosyetik Ev Kadınları" gibi programlar gösterilebilir. Bu tür programlarda genellikle katılımcıların ev dekoru, giyimi, yaşam tarzı, yemek hazırlama ve sofra sunumu gibi zevkleri tüketim alışkanlıklarına vurgu yapılarak tartışılmaktadır.

Gündüz kuşağı üzerinden genel bir değerlendirme yapıldığında, evlilik programları, kriminal vakaların incelendiği ve aile hayatlarının ekran önüne serildiği programlar, yaşam tarzlarının reality show biçiminde sunulduğu eleştiri odaklı programlar ve ünlülerin hayatlarına ilişkin magazinsel sohbetlerin yapıldığı programların her birinde bir mahremiyet ifşasından bahsedilebilir. Sözgelimi, evlilik programlarında duygusal bir ilişkinin tüm süreçleri ailelerin de olaya müdahil olmasıyla özel hayatın belki de en mahrem kısmı televizyon ekranları önünde, en ince ayrıntısına kadar verilmiştir. Yine kayıp bulma, küsleri barıştırma, cinayet gibi olayların işlendiği TV programlarında konular ve ilişkiler en ince detayına kadar incelendiği için tüm aile sırları ve mahrem bilgileri bir anda televizyon ekranlarında toplum ile paylaşılır hale gelmiştir. Diğer bir örnek olan genel olarak "yaşam tarzlarının" katılımcılar tarafından değerlendirilip eleştirildiği reality show türü programlarda "ev"in yani mahrem alanın her köşesi, yatak odaları da buna dâhil olmak

üzere, incelenmekte ve günlük rutinler, özel hayat ve ilişkiler şovun bir parçası haline getirilmektedir. Kısacası gündüz kuşağı televizyonu sıradan ve ünlü insanların özel hayatlarının ifşaatı üzerine kurgulanmıştır.

2.3. Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı Çerçevesinde Kuşak Programları Değerlendirmesi

Mahremiyet kavramı medya ile ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde yeni teknoloji ve değişen medya kullanımları doğrultusunda dönüşüme uğradığı bir önceki bölümde incelenmiştir. Mahremiyet kavramının ve insanların mahremiyet algısının nasıl dönüştüğünün yanı sıra, insanların mahremiyetin en ince noktasına kadar ifşa edildiği bir platform olarak televizyon yayınlarındaki kuşak programlarını neden izlediği de önemli bir sorudur. Bu bölümde bu sorunun yanıtını bulmaya ilişkin teorik düzlemde tartışmalar yapılacaktır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılanan ülkeler ve toplumlarda bireye atfedilen değerlerde de değişimler olmuştur. Birey artık toplumun atomize birimi olmaktan çok aklıyla, ruhsal ve duygusal özellikleriyle ön plana çıkan bir bakış açısıyla ele alınmaya başlamıştır.[136] Bu değişim sosyal bilimlerdeki bir çok kuramı ve çalışmayı etkileyerek bir paradigma kırılmasına neden olmuştur. Özellikle Amerika'dan başlayarak çoğulcu liberalizm anlayışının tüm dünyada etkisini göstermeye başlamasıyla birlikte araç merkezli yaklaşımlardan özne yani izleyici merkezli yaklaşımlara doğru bir eksen kayması yaşanmıştır. Bu durum iletişim çalışmalarında da kendisini göstermiş ve kitle iletişim araçlarının izleyici üzerinde sınırsız etkisi olduğu varsayımını değiştirmiştir. 1940'lı yıllarda kitle iletişim araçlarının etkilerini ölçmeye çalışan çalışmalarda izleyici analizlerine de yer verilmesi, izleyici odaklı çalışmaların başlangıcını oluşturuştur.[137] 1940'lı yıllarda

[136] Güngör, N. (2013). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 119.
[137] Güngör, N., 2013., s.119.

araç-izleyici arasında gidip gelen ikili çalışmalar yapılırken, 1950'lilerin ortalarından itibaren izleyiciyi merkeze alan çalışmalar yapılmaya başlamıştır.

Ancak esas kopuş 1960'lara gelindiğinde Katz'ın "Medya insanlara ne yapıyor?" sorusundan çok "İnsanlar medya ile ne yapıyor?" sorusu üzerinde durmaya başlamasıyla olmuştur. Katz savında izleyicilerin sanıldığının aksine medya araçlarını kullanırken – özellikle televizyon izlerken- aktif olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Katz, etki araştırmalarının çizgisinden çıkarak izleyicinin aktifliği tezini ortaya atarak yeni bir paradigmanın doğuşunun yolunu açmıştır.[138]

Aktif izleyici tezinin en belirgin özelliği etki söyleminden "gereksinim" söylemine kayan bakış açısıdır. Kuramın temelinde izleyiciler medyanın karşısında etkiye tamamen açık edilgen nesneler olmaktan çıkıp bazı gereksinimleri doyurmak için kendi isteği ve bilinci ile medyayı tüketen özneler konumuna gelmiştir.[139] Aktif izleyici yaklaşımının temeli Stuart Hall'ın döngüsel iletişim modeline dayanmaktadır. Hall diğer kitle iletişim modellerinin sunduğu doğrusal ilişkinin aksine yayıncı, mesaj ve alıcı arasında döngüsel yani seyircinin algı eylemi vasıtasıyla program içeriklerinde yer alan mesajların yeniden üretimi sağlanmakta ve bu tekrar program yapımcılarına geri dönmektedir.[140]

Kullanımlar ve Doyumlar Kuramında izleyicinin medya ile ilişkisinde izleyici özne olarak konumlandırılır ve medya aracılığıyla aktarılan bilgiyi izleyici kendi gereksinimleri ekseninde seçip alarak kullanır görüşü hâkimdir. İzleyiciler medyada geniş bir psikolojik ve sosyolojik gereksinim doyumu alırlar ve hatta kimilerine göre bireyler içinde yaşadıkları sosyal çevrelerinde karşılaştıkları sorunların çözümünü medyada ararlar.[141]

[138] Livingstone, S. (1997) The work of Elihu Katz. In J. Corner, P. Schlesinger, and R. Silverstone, (Eds.), International Handbook of Media Research. London: Routledge. s. 9.
[139] Güngör, N., 2013, s.123.
[140] Şentürk, R. (2017). İletişim ve Televizyon Teorileri. İstanbul: Küre Yayınları, s.162-163.
[141] Güngör, N. 2013, s.122.

Bu yaklaşımın temelinde belli bir tür programın izleyiciler tarafından neden izlendiğinin ve izleyicilerin hangi ihtiyaçlarını karşıladığına ilişkin bilgilerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Kuram çerçevesinde yapılan araştırmalara bakıldığında, McQuail, Blumler ve Brown'un televizyonda yayınlanan yarışma programlarının kimler tarafından ve neden izlendiğini ortaya koyan araştırmalarında yarışma programlarını benzer biçimde kullanan gruplar olduğu saptanmıştır. Araştırmaya göre, yarışma programlarını izleyenler dört temel doyum için bu programı kullanmaktadırlar: kendini takdir etme, toplumsal etkileşim, heyecan ve eğitim. Araştırmaya dâhil olan kişilerin yarışma programlarını kendini takdir etme amacıyla kullananların çoğunluğun işçi sınıfı üyeleri olduğu ve benzer fiziksel şartlarda yaşadığı görülmüştür. Bu kişilerin yarışma programlarını kullanımının diğer bir nedenin de medyayı sohbet konuları oluşturması ve toplumsal etkileşimi sağlaması amacıyla izledikleri saptanmıştır.[142]

Tablo 1 - İzleyici Gereksinimlerinin Toplumsal Kökenleri ve Medya[143]

İzleyici Gereksinimlerinin Toplumsal Kökenleri	**Medyanın Sağladığı**
Toplumsal Konum:	
Gerilim ve çatışma üretir Dikkat isteyen sorunlarda farkındalık yaratır Belirli gereksinimleri giderme fırsatlarını zayıflatır Belirli değerlerin yükselmesine neden olur Belirli medya materyallerine aşinalık beklentisi sağlar	Rahatlama Enformasyon Tamamlayıcı, yerine geçici ya da boşluğu giderici hizmet Onaylama ve pekiştirme Değerli görülen toplumsal gruplarda üyeliğin sürmesi için deneyim paylaşımı

[142]Fiske, J. (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş. (S. İrvan, Çev.) Ankara: Ark Yayıncılık, s. 195.
[143] Fiske, 1996, s. 200.

Blumler ve Katz'a göre, izleyici gereksinimleri toplumsal bir kökene dayanmaktadır. Kuramın temel varsayımları özetlenecek olursa;

- İzleyici etkindir. Medyanın yayınladığı her şeyin edilgin bir alıcısı değildir. Program içeriğini seçer ve kullanır.
- İzleyiciler medya içeriklerini seçmekte özgürdürler. Medya yapımcısı ise programın kullanım biçimlerini ön görmeyebilir ve farklı izleyici kitleleri aynı programları farklı gereksinimleri gidermek amacıyla kullanabilir.
- Doyum sadece medya araçları ile sağlanmaz. Boş zaman aktiviteleri ve hobiler de doyuma ulaşmak için kullanılır.
- İnsanlar belirli durumlarda kendi çıkarlarının ve güdülerinin farkındadırlar veya farkında olmaları sağlanabilir.
- Medya araçlarının kültürel açıdan önemli olduğunu varsayan yargılar bu yaklaşıma göre göz ardı edilmek zorundadır.

Kullanımlar ve Doyumlar Kuramının bir alt türü olan Duyarlılık teorisine göre ise insanlar ancak kendilerinin temel arzularının tatmini sağlayacak olan uyarılarla ilgilenirler.[144] Reiss ve Wiltz Duyarlılık Teorisi bağlamında insanların ne tür güdü ve arzularla medyayı deneyimlediklerini incelemiştir. Reiss 16 insan güdüsü tanımlamış ve insan davranışlarını bu güdülerle açıklamıştır. İnsanda bulunan bu 16 güdünün önem derecesi kişiden kişiye değişen bir durumdur. Bu nedenle kimi insanda merak güdüsü daha güçlü kimi insan da ise iktidar-güç güdüsü daha üst sıralarda yer almakta ve onların davranışlarını etkileme derecesi de buna göre değişebilmektedir.[145] Dolayısıyla insanlarda değişik davranış motifleri ortaya çıkmaktadır. Duyarlılık Teorisi aslında medya psikolojisinde Kullanımlar ve Doyumlar Kuramından türemiş bir anlayış temelinde yükselir.[146]

Reiss ve Wiltz "İnsanlar Neden Realite Showları İzler" (Why People Watch Reality TV) adlı 2004 yılında yaptıkları çalışmada insanların davranış motifleri ve

[144]Reiss, S., & Wiltz, J. (2004). Why People Watch Reality TV. Media Psychology(6), s.363.
[145] Reiss & Wiltz, 2004, s.367
[146] Serttaş, 2017, s.16

televizyon izleme pratikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmaktadır. Çalışmalarında "Survivor", "Big Brother" ve "Temptation Island" gibi programları mercek altına alarak bu tür reality show türü yarışma formatlı programların ne tür izleyiciler tarafından tercih edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle sosyal statü ve prestij sahibi olmak gibi itici güçleri yüksek olan bireylerde bu tarz yarışma formatlı relity show türü programları izleme eğiliminin daha fazla olduğu görülmüştür.[147]

Kullanımlar ve Doyumlar Kuramına getirilen en önemli eleştiri bu alanda yapılan çalışmaların tarihsellik ve toplumsal süreçleri göz ardı etmesidir. İzler kitleyi anlamak için genellikle yapılan çalışmalarda izler kitlenin toplumsal bağları, sosyal sınıfı gibi konulara yer verilmemektedir. Ancak Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı kısıtlılıklarına rağmen izler kitleyi etki araştırmalarından farklı bir boyutta ve daha toplumsal analizlerle açıklamaya çalışmıştır.[148]

Kuşak programları açısından bu durum değerlendirildiğinde gizlinin deşifre edilmesi ve merak unsurları bu tür programların -özellikle bir önceki bölümde bahsedildiği türden formattaki yayınların- neden izlendiğinin bir göstergesi niteliğindedir. Gizliliğin merak uyandırması sadece günümüze özgü bir durum olmadığını Vincent şu cümlelerle anlatmaktadır;

> *"Gizlilik önceki yüzyıllarda olduğu gibi merak uyandırıyor ve gazete tirajlarını artırıyordu. Okuyucu aynı anda hem cazibesine kapıldığı hem de kınayabildiği olaylarla dolup taşan hikâyeler talep ediyordu."* [149]

Vincent'a göre, bilginin gizlilik derecesi ile onun ifşaatı arasında doğru orantı bulunmaktadır. İster yeni bilgiler ortaya çıkıyor olsun, isterse hâlihazırdaki

[147] Reiss & Wiltz, 2004, s.373.
[148] Özçetin, B. (2010). Kullanımlar ve Doyumlardan İzlerkitle Sosyolojisine: Türkiye'de İzlerkitle Çalışmaları. İletişim Araştırmaları, 8(2), 9-37.
[149] Vincent, 2016, s.157

ahlaksızlıklar ifşaa ediliyor olsun merak bilginin keşfindeki enerji ve hazzın birleşiminden oluşmaktadır.[150]

Psikolojik Danışman Serhat Yabancı'nın 2010 yılının Ekim ayında evlilik programlarına ilişkin yaptığı ankete katılanların bu programların izlenme nedeninin %45 merak, %35 mahremiyetin deşifresi, %20'si ise eğitimsizlik, boşluk ve ilginç olması olduğunu aktarmıştır.[151] Görüldüğü üzere bu tarz programları izleyenlerde merak unsuru ve gizli olanın ifşaatına olan merak ön plandadır. Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde merak doyumu bu tarz gündüz kuşağı programları sayesinde sağlanmaktadır.

Çalışma kapsamında bu programların olumsuz etkisi olduğunu düşünenler ise %55 oranında olduğu görülmüştür. Bu olumsuz etkiler arasında topluma yanlış örnek olması, şov amaçlı olması, reyting uğruna mahremiyetin gözler önüne serilmesi ve adaylara ilişki ve eş seçimi gibi konularda eğitim verilmemesi olarak sıralanmıştır.[152] Araştırmadan anlaşılacağı gibi mahremiyetin ifşası bu program türlerinde hem izleme nedeni hem de olumsuz yön olarak karşımıza çıkmaktadır.

RTÜK tarafından 2007 ve 2010 yıllarında yapılan "Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırmalarına" göre, ilgili dönemlere ait gündüz kuşağı programlarına yönelik kadınların tutumlarının nasıl değiştiği ortaya konulmuştur. RTÜK'ün 2007 ve 2010 tarihlerinde yapılan "Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması" sonuçlarına bakıldığında, yine izleyicilerin kuşak programlarındaki mahremiyet ifşasından şikâyetçi oldukları saptanmıştır.

[150] A.g.e., 2016, s.119.
[151] Meclis Araştırma Raporu içinde Serhat Yabancı, Evlilik Programlarının Psiko-Sosyal Analizi, 2010, s.307
[152] Meclis Araştırma Raporu, 2010, s.307

2007 yılında yapılan araştırmaya göre, kadın programları izleyenler arasında %33,2'si "Şiddetli Kavga Edilmesi/Tartışma olması" nedeniyle kadın programlarını beğenmediklerini dile getirmişlerdir. Mahremiyet ifşası gerekçesi ile bu programları beğenmeyenler ise %35,5 oranında olduğu görülmüştür. Bu kişiler "Özel Hayatın Deşifre Edilmesi/Ön Plana Çıkarılması" (%21,5) ve "Aile İç Konuları/Aile Sırlarının Açıklanması" (%14) nedeniyle bu tür programları beğenmediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın yapıldığı dönem gündüz kuşağında kadın sorunlarının tartışıldığı programların yanı sıra evlilik programlarının da yayında olduğu bir dönemdir.

2010 yılında ikincisi yapılan Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması verileri incelendiğinde evlilik programlarına (özellikle stüdyo formatlı evlilik programlarına yönelik olarak) ilişkin bir rahatsızlık olduğu göze çarpmaktadır. Kadınlara yönelik programlar arasında yapılan değerlendirmede, evlilik programları en beğenilmeyen programlar arasında ilk üç sırada yer almaktadır. Bu programlarda, "Aile Değerleri Zedelenerek, Evlilik Kararının Şova Dönüştürülmesi" (%49), "Katılanların Özel Hayata İlişkin Konuşmalarından Rahatsız Olma" (%38,6), "Çocuk ve Gençler İçin Zararlı Olması" (%34,5) gibi konuların şikâyet edildiği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere gündüz kuşağı yayınlarının formatı ve türü ne olursa olsun içeriklerinin temeli mahremiyet ifşası üzerine kurulu olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu programların özel hayatı deşifre etmesi izleyenlerde merak ve alışkanlık yarattığı için hem izlenilen hem de beğenilmeyen/eleştirilen programlar olmasını açıklamaktadır.

Çeşitli araştırmalardan ortaya çıkan benzer sonuçlara göre televizyon ekranlarında mahremiyetin ifşasına ilişkin bir rahatsızlık söz konusudur. Yabancı, Türkiye'de mahremiyetin deşifresine karşı özel bir merak olduğunu düşünmektedir. Ona göre, ilişki mahremdir ve bu programların bu kadar izlenmesinin altında da mahrem olana ilişkin merak unsur yatmaktadır. Ayrıca, seyircinin kendini hakem-onay merkezi gibi görmesi de heyecan yaratıp izlenme oranını artırdığını belirtmektedir. Adayların ve taliplerin özel hayatları, izleyiciler önünde malzeme

olmamalıdır. Kendi hayatına yön veremeyen birkaç kişinin birilerine orada hayat dersi vermesi sadece kendini gösterme ve kanıtlama girişimi olarak değerlendirmektedir.[153]

Bu tür mahrem olanın ifşasını içeren programların izlenmesinin diğer bir nedeni de izleyiciler üzerinde merak duygusunun oluşturduğu alışkanlık yaratma durumudur. Bu programlar, izleyenlerde yalnız olmadıkları hissini vermekle kalmayıp kendi başlarına gelenlerden daha ağırlarının başkalarının da başına geldiğini izleyerek rahatlama duygusu oluşturmaktadır.[154] RTÜK Özel Çalışma Grubunun Raporu'nda (2006), son yıllarda televizyon ekranlarında yayınlanan programlarda özel hayatın mahremiyeti konusunda toplumda var olan değer yargılarını değiştirme yönünde etkisi olduğu belirtilmekte ve bu durumun bireylerin gerçek hayatta var olan toplumsal değer yargıları ve medyanın sunmuş olduğu mahremiyete ilişkin yeni değer yargıları arasında çatışmalı bir sonuca neden olduğu ifade edilmektedir.

Ancak bu tür mahremiyet ifşası içeren programların izlenmesinin nedenlerinin yanı sıra bu durumun psikolojik olarak yansıması da önem arz etmektedir. Yine 2006 yılında yayınlanmış olan RTÜK Özel Çalışma Grubu Raporu'na göre, özel hayatın gözler önüne serilmesiyle izleyicide "röntgencilik" duygusunun açığa çıkarılması ve hatta kışkırtılması durumu psikiyatride hastalıklı bir durum olarak kabul edilmektedir.[155]

[153] Serhat Yabancı, http://uzmanlariz.com/umQDuWnvXnmi 31.01.2018 tarihinde erişildi.
[154] RTÜK Özel Çalışma Grubu, 2006, s.41
[155] A.g.e., 2006, s.42

2.4. Kuşak Programları ve Mahremiyetin Gönüllü İfşası

Birinci bölümde tartışıldığı üzere Sennett'in özel alana ait kişilik özellikleri ya da duygu durumlarının kamusala bulaşmasının belki de en güzel örneği Türk televizyonlarında yayınlanan son dönem katılımcı formatlı kuşak programlarıdır. Türkiye'de televizyon yayıncılığında yeni tür ve formatların gelişimi ülkedeki ekonomik değişim süreci ile benzer şekilde ortaya çıkmıştır. Değişen ekonomik ve sosyal yapının bir uzantısı olarak ortaya çıkan özel televizyon yayıncılığı, medya ürünlerinde de bir değişmeyi beraberinde getirmiş[156] kuşak programı formatları da tam da bu dönemde yeni ürünler olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kuşak programlarının Türkiye'deki geçmişine bakılacak olursa 1990'lı yıllarda TRT'nin yanında Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı Star 1'in yayın hayatına başlamasıyla televizyon ekranlarında var olan formatlara alternatif yeni formatlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren ortaya çıkan yeni türlerin/formatların en temel özelliği, -bu televizyonların tecimsel özelliğinin etkisiyle- eğitmekten çok eğlenceye ağırlık vermeleri dikkat çekmektedir.[157] 1990'lı yıllarda çeşitli formatlar toplum tarafından tanınan kişilerce denemiş ve bu programlar o döneme damgasını vurmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde ise formatlar çeşitlenmiş televizyon ekranları sadece "şöhret" olanların mekânı olmaktan çıkmış sıradan insanların da kendilerine yer bulabildiği formatlar üretilmeye başlanmıştır.

Zaman içinde gündüz kuşağı programları sadece ev, yaşam, yemek tarifi gibi konuları içeren tamamen ev hanımlarına yönelik formatlar yerini evlilik programı,

[156] Hasan Akbulut ve Emel Akça Baştürk (2003). Kadın Programlarına Bir Bakış: Kadının Sesi ve Sizin Sesinizde Tür, Anlatı ve Format. İletişim: Araştırmaları Dergisi 3(1-2), s. 47.
[157] Akbulut, H. & Baştürk, E., 2003, s. 46.

kriminal şov programı veya yarışma formatlı realite showlar gibi farklı içeriklere bırakmıştır. Ancak hepsinin ortak noktası, sıradan insanların hayatlarının en ince detaylarını deşifre eden bir temele dayanması olmuştur. Bu türe giren içeriklerin en önemli özelliği çoğunlukla metin yazmayı gerektirmemesi, masrafsız olması, çok çeşitli konuların gündeme getirilebilmesi ve/veya çok yüzeysel biçimde ele alınabilmesidir.[158] Yukarıdaki gerekçelere ek olarak zamanın önemli televizyon yöneticilerinden olan Murat Saygı televizyon kanallarının bu tarz gerçek yaşam hikâyelerinin işlendiği programları yayınlama sebebinin sıradan insanlardan geçici "starlar" yaratma çabası olduğunu belirtmektedir. Saygı, bu insanların televizyon ekranlarında görünebilmek için özel hayatlarının her ayrıntısını ekranlarda gönüllü bir şekilde ifşa edebileceklerine dikkat çekmiştir.[159] Böylece hem geçici starların çarpıcı yaşam hikayeleri izleyicide merak uyandıracak şekilde sunularak ilgi çekmiş hem de televizyon kanalları için "gerçek star" kadar maliyet yaratmamıştır.

Kanallar ve yapımcılar açısından durum böyle iken bu tür programlara katılan ve özel yaşamlarını tüm detaylarıyla paylaşan katılımcıların durumu televizyon ekranında görünme arzusunun yanı sıra travmatik deneyimler hakkında rahatça herkesin önünde konuşmak -tıpkı günah çıkarmanın suçluluk duygusundan arındırması işlevi gibi- insanlar üzerinde psikoterapiye dönüşen bir etki yaratması ile açıklanabilir.[160] Dolayısıyla bu tür programlara katılan kişilerin mahrem yaşamlarını gönüllü olarak ifşa etmeleri onlar için "doğal" bir durum haline gelmiştir.

Benzer biçimde Aybike Serttaş'ın kuşak programlarına ilişkin çalışmasında, bu tür programlara katılanların özel hayatlarına ilişkin "mahrem" konuların televizyon ekranlarında ifşa ederken bulundukları ortamı samimi bir aile ortamı olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanların önemli bir bölümü bu tür paylaşımların yapılmasını "doğal" bir durum olarak nitelendirildiği görülmüştür.[161]

[158] A.g.e., 2003, s. 47
[159] A.g.e., 2003, s.47-48
[160] Vincent, 2016, s.158
[161] Serttaş, 2017, s.19.

Aynı çalışmada programda çalışan medya profesyonellerinin konu ile ilgili değerlendirmeleri yukarıda bahsedilen "geçici star" tartışmalarını destekler niteliktedir. Program teknik ekibinin gözlemlerine göre, katılımcılarda "televizyon hastalığı" olarak nitelendirilen kısa sürede ünlü olma isteğinin bulunduğu ortaya çıkmıştır.[162] Bu insanların mahrem denilebilecek konuları gönüllü bir şekilde televizyon ekranlarında ifşa etmeleri ekranlarda sıkça görünme arzusu ile açıklanabilir. Buna ek olarak, çalışmada katılımcıların her birinin dramatize edilmeye uygun acı dolu hikâyelerinin olduğu da gözlemlenmiştir.[163]

Kadın programlarına katılımcı olarak katılanların gerek kendi mahremlerini gerekse de başkalarının hayatlarına ilişkin mahrem bilgileri paylaşımlarında bir rahatlık söz konusu olduğu görülmektedir.[164] Bu tür kuşak programlarında, Habermas'ın veya Arendt'in bahsettiği şekliyle demokratik iletişimin üretildiği kamusal bir alan olmaktan çok magazin kültürünü besleyen özel hayatların dramatik yönlerinden merak üreten ve bununla reyting almayı hedefleyen bir alan temsil edilmektedir. Dolayısıyla özellikle bu tür kuşak programlarının kamusal alan tartışmalarının göbeğinde bulunan katılımcı formatlı televizyon programlarında demokratik iletişimin üretildiği bir mekândan çok özel alana ait olanın ifşaatının yapıldığı bir platform niteliği taşıdığı görülmektedir. Üstelik ifşaatın gerçekleştiği özel alana ilişkin konular sadece bu programlara katılanları değil katılımcıların yakın çevresini de etkileyerek travmatize edici olabilmektedir.[165]

Ayrıca bu tür programlara katılımcı olarak katılanlar arasından psikolojik açıdan sağlıksız denilebilecek bir ruh haline sahip ve kişilik özellikleri açısından sorunlu kişilerin olduğu gözlemlenmiştir. [166] Bu tarz insanların özellikle gündüz kuşağı

[162] A.g.e., 2017, s.17
[163] A.g.e., 2017, s.17
[164] Mehmet Meder, & Zuhal Çiçek (2012). Mahremiyet Anlayışının Yerinden Edilmesinin Aracı Olarak Kadın Programlarının Türsel ve Söylemsel Analizi: Denizli Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), s.11

[165] RTÜK Özel Çalışma Grubu Raporu, 2006, s.43
[166] A.g.e.,2006, s.42

saat dilimlerinde ekranda yer almalarının çocuk ve gençler açısından olumsuz rol model oluşturduğu düşünülmektedir.

Literatürde özellikle kadınları hedefleyen kuşak programlarına yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır. Özellikle feminist yaklaşım ile konuyu irdeleyen bazı çalışmalarda bu tür programların kadınların özel alanda dillendiremedikleri konular bu programlar aracılığıyla görünür hale geldiği için yararlı bir alan olarak görme eğilimi bulunmaktadır. Örneğin, ev içi şiddetin mahrem alana ait olmaktan çıkıp kamusal bir mesele haline gelmesinde bu tarz programların katkıda bulunduğunu savunulmaktadır. Bunun haricinde kadının sosyal yaşama katılmasının ve farklı bireylerle etkileşime geçmesinin önün açan bir durum olarak değerlendirilmektedir.[167] Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere kuşak programlarının böyle bir amaca hizmet etmekten çok bu tür programlarda işlenen konular sığlaştırılıp magazinleşmekten öteye geçememektedir. Üstelik mahrem alandaki çarpıcı hayat hikâyeleri üzerinden kurgulanan bu programlar aile kurumunu, özel ilişkileri ve kişilik haklarını zedeleyen bir dizi olumsuz durumu beraberinde getirmektedir.

Ayrıca kuşak programlarına katılımcı olarak katılanların özel hayatlarına dair yaptıkları ifşaatlar gerek katılımcıların gerekse izleyicilerin mahremiyet anlayışını dönüştürmektedir. Çünkü her gün yayınlanan bu programlardaki mahremiyet ifşası hem katılımcı hem de seyirci için gündelik bir alışkanlık haline gelmeye başlamıştır. Nitekim gündelik hayattaki birçok pratiğin temelinde alışkanlıklar yatmaktadır ve bu alışkanlıklar ikinci kuşak tarafından genellikle yeniden değerlendirilerek farklı pratiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[168] Mahremiyete olan yaklaşım da gündelik yaşama içkin hale gelen mahremiyet ifşalarıyla dönüşmektedir. Mahreme olan yaklaşım esnekleşmekte ve tüm özel hayat bilgileri kamusal alanda rahatlıkla paylaşılır hale gelmektedir.

[167] Meder & Çiçek, 2012, s. 13-14
[168] Çelikoğlu, 2008, s.24.

2.4.1. Kuşak Programlarında Yapılan Mahremiyet İfşası Örnekleri

İçinde bulunduğumuz çağ itirafların, göstermelerin ve seyirlerin arttığı bir dönemdir. Bu, bir taraftan gözükmemeyi, aynılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Daha önceden konuşulamayan birçok konu, televizyon ekranları önünde normalleşince bir süre sonra o konular mahrem alanın sınırlarından çıkmaktadır.[169] Böylece özel hayata ilişkin itiraf ve ifşaat hiç beklenmedik bir anda ve mekânda ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Kuşak Programlarında vuku bulan bazı mahremiyet ifşası ve itiraf örneklerine yer verilecektir. Çeşitli mahremiyet ihlallerine yer verebilmek adına örnekler son dönemlerde yayınlanan evlilik ve kriminal içerikli programlardan derlenmiştir.

Aile ve evlilik gibi konular özel hayatın kapsamına girmektedir. Bu nedenle televizyon ekranlarında iki insanın evlilik kararı alma sürecinde kişiler hem kendileriyle ilgili hem de çevrelerinde bulunanlarla ilgili (aile, arkadaş, akraba vs.) mahrem bilgileri paylaşmaktadır. Bunlardan özellikle izleyici şikâyetlerine sıkça konu olan iki önemli husus bulunmaktadır. İlki, evlilik amacıyla katılan katılımcıların maddi durumları ve mal varlıkları gibi yine kişinin özel alanına giren konuların sıkça tartışılması iken, ikincisi katılımcıların mahrem alanına ait olan geçmişte yaşanan ilişkilere (evlilik, nişanlılık, sevgililik vs.) ve cinsel hayata ilişkin bilgilerin en ince ayrıntısına kadar televizyon ekranlarında seyirciye sunulmasıdır. Evlilik programlarındaki en önemli merak unsurunu da bu iki mahremiyet ifşaatı üzerinden kurgulanmaktadır.

Evlilik programlarındaki mahremiyet ifşası örnekleri incelendiğinde durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2010 yılında yayınlanan Zuhal Topal'la adlı evlilik programında bir katılımcı ve talibi arasında şu diyaloglar gerçekleşmiştir:

[169] Yılmaz, S. 2011, s.141.

- Ayşe (Talip): *3 evlilik yaptım birinci evliliğimde evlendik ondan sonra çocuk istemiyordu çocuk için ben ayrıldım eşimden. İkincisiyle 5 gün evli kaldım. Kocam görevini yerine getirmediği için. Daha doğrusu bir beraberliğimiz olmadığı için ayrıldım.*
- Hüseyin: *5 gün neden?*
- Ayşe: ***Kocam görevini yerine getiremediği için***.
- Zuhal Topal: *Anladınız mı?*
- Ayşe: *Yani canlı yayında açmak istemiyorum konuyu. Karşı tarafı da rencide etmek istemiyorum.*
- Hüseyin: *Üçüncüsü?*
- Ayşe: ***Üçüncüsü o da aynı çıkınca ben onu doktor doktor hep gezdirdim***. *Hatta raporları da var elimde.*
- Zuhal Topal: *Üçüncüsünde de aynı şey vardı.*
- Ayşe: *Evet üçüncüsünde de aynı olayla karşılaşınca bi daha ağzımın yanmasını istemiyorum sizin de böyle bi sıkıntınız var mı?*

  Stüdyoda gülüşmeler…

- Hüseyin: ***Çok şükür yok böyle bi sağlık problemim.***
- Ayşe: *Yani merak ettim kusura bakmayın soruyorum ama. Ağzımın yanmasını istemiyorum.*
- Zuhal Topal: *Haklı bu hakikaten de önemli... Bu ciddi bir sorun üç evliliği de bu yüzden bitmiş. Hiç konuştunuz mu eşlerinle bu durumu?*
- Ayşe*: İlk eşim sağlıklıydı ama çocuk hiç istemiyordu… İkinci eşimle 5 gün evli kaldım geri geldim annemin evine. Üçüncü evliliğimi yaptım üçüncü evliliğimde de aynısı çıkınca yani bende çok büyük bi şoka girdim.*
- Zuhal Topal: *Sendeki kadere bak yani.*
- Ayşe: *İkinci eşim hiç tedaviye yanaşmadığı için onu hemen bıraktım. O kendi diyor bende bi şey yok bekle diyor bekle diyor ama yok hiç… Onun için 5 günde bıraktım ama öbüründe baya 8-9 ay evli kaldım götürmediğim doktor kalmadı.*
- Hüseyin: *Aynı korkular bende de var.*
  Stüdyoda gülüşmeler…
- Zuhal Topal: *Ne korkusu var sizde? Demin bir sorunum yok dediniz.*
- Hüseyin: *Hayır benim sorunum yok.* ***Karşı tarafın rahatsızlığı vardır diye ben de tedirgin oluyorum. Var mı bi rahatsızlığınız?***
- Zuhal Topal: *Bu konular hassas konular Ayşe hanım konuşmak ister mi? Daha sonra siz bunu arkada mı konuşursunuz bilemiyorum ama. Siz de bi rahatsızlık var mı cinsel açıdan?*
- Ayşe: *Yok Allaha şükür...*

Mahrem alana ait cinsellikten eski ilişkilere kadar tüm konular televizyon ekranları önünde en ince ayrıntısına kadar konuşulmuş ve katılımcı Ayşe'nin gönüllü

mahremiyet ifşasının yanı sıra eski eşlerine ait en mahrem bilgiler o kişilerin herhangi bir rızası olmaksızın katılımcı tarafından deşifre edilmiştir. Konu ile ilgili açıklamada bulunan Ayşe'ye sunucu tarafından sorular sorularak konu derinleştirilmiş ve daha detaylı açıklamalar yapılmasının önün açılmıştır. Böylelikle özel alana ait olan eşler arası mahrem bilgiler stüdyoda bulunanların konuya gülerek verdiği tepkiler ve sunucunun üslubuyla magazinleştirilerek ifşa edilmiştir.

Realite Show program türü hâlihazırda 2017-2018 yayın sezonunda gündüz kuşağının baskın formatı halinde yayınlanmaya devam ettiği için bu programlarda gerçekleşen bazı mahremiyet ifşa örnekleri irdelenmiştir. Kriminal vakaların konu edildiği programlardan örneklerin incelenmesiyle bu programlarda ne tür mahremiyet ifşalarının yapıldığı ve izleyicide bu yolla nasıl merak uyandırdığı daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Fox'da 2017 yılı içerisinde yayınlanmış olan Kaybolan Çiçekler adlı özellikle kayıp çocukları bulmayı hedefleyen gündüz kuşağı programından kişilerin mahrem alanlarının gönülsüzce ifşaa edilmesine yönelik katılımcılardan Cemile adlı bir çocuğun annesini araması örnek gösterilebilir. Cemile adlı katılımcı çocuk babaannesi ile birlikte programa katılmış ve bu program aracılığıyla küçüklükten bu yana görmediği annesini aramaya başlamıştır. 21 Nisan günü yayınlanan programın 68. bölümünde Cemile'nin annesi program ekibi tarafından bulunmuştur. Annenin bulunma anı saniyesi saniyesine görüntülenmiş tüm detaylarıyla izleyiciye sunulmuştur. Bu esnada görüntülenmek istemeyen kadın yüzünü kapamış, sesinin dahi duyulmasını istemeyerek "*Gitmek istiyorum lütfen, konuşmak istemiyorum.*", "*Kapatın artık yeter"* gibi cümlelerle rahatsızlığını ve rızasının olmayışını dile getirmiştir. Ancak programda yer alan kameraman ve sunucu onu bırakmamışlar stüdyoya götürmek istemişlerdir. Stüdyo önüne gelindiğinde anne deşifre olacağı korkusuyla araçtan inmemiş, kızı ile de irtibata geçmek istememiştir. Kadın Burgoon'un tanımladığı şekliyle fiziksel bir ifşadan çekindiği için kızına sarılmak istememiş ve bu duruma tüm izleyenler şahit olmuştur. Bu noktadan sonra kızı annenin deşifre olmak istememesinden dolayı anneye sinirlenerek annenin onu istemediğini düşünmüştür. Televizyon ekranları önünde yaşanan bu olayda programa katılan katılımcının 15 yaşında bir çocuk olduğu göz önüne alındığında çocuk açısından

"istenmeyen çocuk", "rezil olma" gibi duyguların bir arada yaşanmasına yol açmıştır. Nitekim çocuk annesine çok kızdığını belirtmiş ve ağlama krizine girmiştir.

Mahremiyet ifşası ses ve yüz görüntüsü gibi fiziksel durumlardan aile içi sırlar veya ilişkilerin ifşasına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Mahremiyet ifşasına başka bir örnek de Show TV ekranlarında yayınlanan Seda ve Uğur'la adlı kriminal şov programında yaşanan ve kamuoyunda "Yoğurtçu Bayram" olayı olarak bilinen olaydır. Olay her bölümde merak uyandıracak şekilde ekranlara getirilmiş ve skandal olarak nitelendirilebilecek seviyelerde itiraf ve DNA sonuçlarına sahne olmuştur. İbrahim Bey, Meral Hanım ile olan evliliğinden 3 çocuk sahibi olduğunu ancak üçüncü çocuğunun babasının kendisinin olmadığını iddia ederek programa başvurmuştur. Her bölümde şiddetli tartışmalara yer verilmiş karı-koca arasında topluma olumsuz örnek teşkil edecek şekilde aile kurumu zedelenmiştir. İlerleyen bölümlerde DNA testi yapılmış ve 14 yaşındaki çocuğun babasının İbrahim Bey olmadığı anlaşılmıştır. Bu anlar saniye saniye canlı yayında açıklanmış, çeşitli kamera efektleri (yakın çekim, her açıdan kadının yüzünü gösterme vb.) ve stüdyo katılımcılarının tepkileriyle durum iyice merak unsuru haline getirilmiştir. Aynı program içerisinde DNA testleri hemen açıklandıktan sonra kadın tarafından tecavüz imasıyla başka birinin çocuğunun babası olduğu iddiasını ortaya atmış ve bu kişiden de DNA testi yaptırması talep edilmiştir. Kadının yaşadığı durum ekranlara şu diyaloglarla yansımıştır;

- Kadın*: Benim rızamla olmadı. Benim çayıma bir ilaç katmışlar ben ertesi güne kadar baygın kalmışım.*
- Hoca: *Peki rızan dışında size tecavüz edildiğini söylüyorsunuz. Niye polise başvurmadın? 14 sene önce de olsa hiç aklına gelmedi mi polise gitmek?*
- Kadın: *Ben ondan değil. Biz yine bir araya geldik İbrahimle. Ben gene İbrahim'den biliyordum çocuğu.*

Durum üzerine Yoğurtçu Bayram adıyla anılan kişi ile telefon görüşmesi yapılmış ve DNA testi istenmiştir. Stüdyoda bu durum üzerine bir katılımcı, Seda Sayan ve Meral hanım arasında geçen diyalog şu şekildedir:

- Katılımcı: *Bayram Bey benimse ben kabul ederim çocuğumu diyor. Yalnız seni görmek istemiyor nedense bilmiyorum.*
- Meral: *Ben de burdan kalkmayacağım. İster gelsin ister gelmesin.*
- Katılımcı: *Kesinlikle istemiyor görmek.*
- Seda Sayan: *Anlamadım sen DNA'yı mı istiyorsun Bayramı mı istiyon ben çözemedim de.*
- Meral: *İkisini de istiyorum. DNA'yı da Bayramı da.*

Bu diyalog üzerine stüdyoda Meral de dâhil olmak üzere gülüşmeler olmuş ve durum magazinleştirilmiştir. Ortada babası belli olmayan 14 yaşında bir çocuk ve tecavüz iddiaları gibi ciddi durumlar varken bu tür diyaloglarla olayın izleyiciye magazinsel bir şekilde sunulması, reyting kaygısıyla hareket eden program sunucularının izleyiciyi ekranda tutma taktiği olarak değerlendirilmiştir. Mahremiyet ifşası sadece gizli olanı televizyon ekranları önünde açığa vurmanın ötesine geçerek söylemler ve kullanılan üslup ile izleyici yakalamak adına sansasyonel bir hale gelmiştir. Olayın belki de öznesi olan 14 yaşındaki çocuk açısından durum düşünüldüğünde oldukça travmatik bir hal almıştır. Gerek aile değerlerinin hiçe sayılarak mahrem alana ait aile içi sırların magazinsel bir söylemle açığa vurulması gerekse bunu izleyenlerde aile kurumu ile ilgili oluşan algı ve durumu normalleştirme potansiyeli nedeniyle olayın vahametinin çok boyutlu bir olgu olduğu söylenebilir.

Esra Erol'da adlı gündüz kuşağı kriminal şov programında gerçekleşen mahremiyet ifşasına yönelik en çarpıcı örneklerden birisi programa biyolojik anne ve babasını bulmak için başvuran Hasan Can adlı şahsın hikâyesinin canlı yayında ortaya çıkmasıdır. Kişinin ilk önce annesi bulunmuş ve daha sonra babasının öz dayısı olduğu anlaşılmıştır. Aile içi istismar sonucu dünyaya gelen Hasan Can adlı şahıs ise bir kişiye evlatlık olarak verilmiş daha sonra anne başka biriyle evlendirilmiştir. Tüm bu bilgiler kişinin de canlı yayında olduğu bir zamanda televizyon ekranlarında herkesle

paylaşılmıştır. Olayla ilgili bilgilerin açıklandığı esnada yine diğer programlarda olduğu gibi kişinin yüz ifadeleri saniye saniye kameralara yansımış ve stüdyoda bulunan diğer katılımcıların yüz mimikleri ve tepkileri tekrar tekrar gösterilmiştir. Konunun suç teşkil etmesinden dolayı konuyla ilgili doğrudan hukuki süreç başlatılıp kişi ile de özel olarak paylaşılarak kapatılabileceği halde televizyon ekranları önünde konu ile ilgili tüm ayrıntılar paylaşılmış, tartışılmış ve konu dramatize edilerek merak unsuru canlı tutulmuştur. Ayrıca bu istismara maruz kalan kadının psikolojik ve fiziksel olarak sıkıntılar yaşıyor olması göz önünde bulundurulduğunda, hayatıyla ilgili bu önemli bilginin televizyon ekranları önünde reytingin bir parçası haline getirilmesi tartışmalı bir konudur.

Gerçeğin Peşinde adlı kriminal şov programında ise programa çocuğunun cinayet kurbanı mı olduğunun yoksa intihar mı ettiğinin aydınlatılması istemiyle katılan Mehmet'in ve ailesinin arasında yaşanan aile içi tartışma ve kavgalar dikkat çekicidir. Çocuğun ölümü ile ilgili sır perdesinin aralanmaya çalışılırken aile bireyleri birbirlerini suçlamış ve aile arasında çeşitli zamanlarda yayınlanan programda tartışmalar yaşanmıştır. Hatta stüdyoda yaşanan tartışmaların yoğunluğu artmış ve özel alana kadar girilmiş hatta tartışmalar yerini fiziksel şiddete bırakmıştır. Özel alanda yaşanan sözlü ve fiziksel kavgalar stüdyo ortamında tekrar tekrar gündeme getirilerek aile kurumu ve aile içi ilişkiler yıpratılmıştır. Bu konuya ilişkin doğrudan hukuki kanallarla çözüm yolu tercih edilmediği için televizyon ekranında aileye ilişkin tüm bilgiler, detaylar ve hatta şüpheler canlı yayın ortamında geniş bir kitle ile paylaşılmıştır. Programda anne - oğul arasında geçen diyaloglar aile içi ilişkilerin canlı yayında nasıl bir noktaya geldiğinin önemli bir göstergesi niteliğindedir.

- Mehmet: *Beni yine sinirlendiriyon ağzımı bozduruyon benim ya.*
- Stüdyo Konuğu: *Bu anneyi geldiği günden beri eziyorlar. Bir anne yalan da söylese bu lafları haketmiyor. Anne ya sonuçta anne. Ayıp bişey.*
- Mehmet*: Bu kadar yalan olmaz ki.*

Aile ile ilgili geçmişte yaşanan ailevi konular tüm detaylarıyla tartışma ortamı oluşturularak ortaya dökülmüştür. Ayrıca sunucunun cinayet şüphelisi olduğunu

düşündüğü şahıslara ilişkin üslubunun da aile içinde kişiler arası anlaşmazlığı ve düşmanlığı tetikler nitelikte olduğu görülmüştür. Ölen çocuğun babaannesi ve sunucu arasında geçen aşağıdaki diyalog da bunun örneği niteliğindedir.

- Serap Paköz: *Habibe Hanım bu çocuk duş almaya çıktı sen ayağını ovacaktın sen niye acele acele peşinden gittin onun?*
- Habibe Hanım: *Allahım Yarabbim. Daha hala beni suçluyonuz ya.*
- Serap Paköz: *Hayır soruyorum.*
- Habibe Hanım: *Ya çocuğun ayağını ovuyum dedim.*
- Serap Paköz: *İyi de git duş al dedin. O çocuğun eve çıkması duş alması en az bi 15-20 dakika. Sen niye birdenbire zıpladın da yukarı çıktın.*
- Habibe Hanım: *Sıcak suyun içine çocuğun ayağını sokarım orada ovalarım dedim onun için çıktım.*
- Serap Paköz: A*ma önce duş alacaktı. Fırından geliyor.*
- Habibe Hanım: *Serap hanım sana bişey diyim mi? Ben öldürdüm. Daha ne diyim.*
- Serap Paköz: *Sen öldürdün? Dur noluyosunuz ya.*
- Habibe Hanım: *İnanmıyorsunuz siz bana. Yapmayın bana bunu yapmayın. Ben zaten kafayı yedim ya.*

Görüldüğü üzere aile içi çatışmaların stüdyo ortamında üçüncü şahısların da olaya müdahil olmasıyla iyice dozu artmış ve ailenin özel alanına ait olan geçmişten bugüne ait tüm bilgilerin ifşa edildiği görülmüştür. Nitekim bu bilgilerin ifşa edilmesi ailenin diğer bireyleri tarafından tepkiye neden olmuş kendi ifadeleriyle "*evden çıkamaz duruma"* gelmişlerdir.

Kuşak programlarında yer alan gönüllü veya gönülsüz bazı mahremiyet ifşası örneklerine yer verilmiştir. Mahremiyet ifşasına yönelik örnekler bu çalışmada ele alınanlarla sınırlı değildir. Çalışma kapsamında farklı formatlara ve kanallara ait programlardan örnekler verilmeye çalışılmıştır.

2.5. Kuşak Programlarına İlişkin İstatistikler

Bu bölümde, kuşak programlarına ilişkin veriler iki başlık altında ve yine önceki bölümde tartışılan Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı bağlamında incelenecektir. Öncelikle RTÜK İletişim Merkezi'ne gelen kuşak programları ile ilgili bildirimler ele alınacaktır. Ardından kuşak programlarına ilişkin reyting değerleri detaylı olarak değerlendirilecektir. İzleyicilerin bu tür programları beğenmemelerine ve bu tür programlardan rahatsızlık duymalarına rağmen neden izlediklerine dair karşılaştırmalı analizler yapılacaktır.

Bu bölümde tezin ana sorunsalını oluşturan izleyicilerin gündelik hayatta mahremiyet ve özel hayata ilişkin hassas konumları ile televizyon ekranlarda mahremiyetin ifşasına duyulan merak yoluyla sağlanan doyum arasındaki çelişkili durum sayılarla irdelenecektir. Böylelikle bir sonraki bölümde ele alınacak olan nitel araştırma bulgularına nicel bir dayanağın sağlanması hedeflenmiştir.

2.5.1. Kuşak Programları ile İlgili RTÜK İletişim Merkezine Ulaşan İzleyici Bildirimlerinin Değerlendirilmesi[170]

RTÜK İletişim Merkezini son dönemlerde özellikle kamu yönetiminde oldukça önemli bir unsur haline gelmeye başlayan yönetişim anlayışının bir ürünü olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Yönetişim kavramı klasik anlamda kullanılan yönetim teriminden farklı bir amaçla kullanılmaktadır. Yönetim sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olmuş aktör, kuruluş ve örgütler arasındaki etkileşimi, bu grupların yönetim sürecine bir şekilde katılımı, bürokratik işleyişin yanı sıra, hükümet dışı aktörlerin de yönetim süreçlerinde yer almasını sağlayan bir bakış açısın ifade

[170] Bu bölümdeki veriler Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı'ndan 25.06.2018 tarih ve 16130 sayılı yazıyla alınan izin doğrultusunda RTÜK İletişim Merkezi Yazılımından elde edilmiştir. (https://kamuoyu.rtuk.gov.tr).

etmektedir. Yönetişim kavramı konusunda net bir tanım yapmak zor olsa da genel çerçevesi ile yönetimde çoğulculuk anlayışı ve etkileşimin kavramın temel karakteristiği olduğu söylenebilir.[171]

Yönetişim anlayışının RTÜK özelindeki pratiklerinden birisi olan RTÜK İletişim Merkezi, görsel ve işitsel medya araçları kanalıyla sunulan yayın programları hakkında vatandaşların beğeni, öneri, beklenti ve şikâyetlerini anlık olarak almasının yanında buradan edinilen istatistiksel verileri belli aralıklarla analiz ederek toplumun farklı kesimlerinin yayınlara ilişkin bakış açısını da ortaya koymayı hedeflemektedir. İlk defa 1998 yılında ALO RTÜK 178 adıyla hizmete başlayan RTÜK İletişim Merkezi, vatandaşa telefonda canlı cevap verme sistemi ile çalışmaya başlamıştır. Sistem ilerleyen süreçte geliştirilmiştir. Bugün itibariyle Mobil, Web, Çağrı Hattı ve son olarak E-Devlet gibi değişik kanallardan vatandaşların programlar içeriklerine yönelik beğeni, öneri ve şikâyetleri alınmaktadır. Haziran 2014'ten itibaren yenilenen sistemle beraber vatandaşlardan sadece bildirimler değil aynı zamanda basit demografik bilgiler de istenmektedir. Bu veriler hiçbir şekilde bildirim yapan vatandaşı deşifre etmemektedir. Sistemin marifetiyle, toplumun farklı kesimlerinden gelen istek, öneri, beğeni ve şikâyetler daha anlamlı raporlar haline getirmek üzere istatistiki analizlerde kullanılmaktadır.[172]

Kuşak programlarına ilişkin gelen bildirimlerde öncelikle demografik kırılımlara yer verilecektir. 2016 ve 2017 yılında RTÜK İletişim Merkezine "Kuşak Programları" türünde gelen bildirimler incelenecektir. Veriler sistemden çekilirken RTÜK'ün belirlediği program türlerine göre, kuşak programlarının tümünü kapsayacak şekilde "Kuşak Programları", "Reality Show" ve "Beceri ve Direnç Yarışmaları" program türleri kapsama dâhil edilmiş ve sadece ulusal düzeyde yayın yapan televizyon kanalları verileri kullanılmıştır.

---

[171] Mehmet Yüksel, (2000). Yönetişim (Governance) Kavramı Üzerine. Ankara Barosu Dergisi(3), s. 145-146.

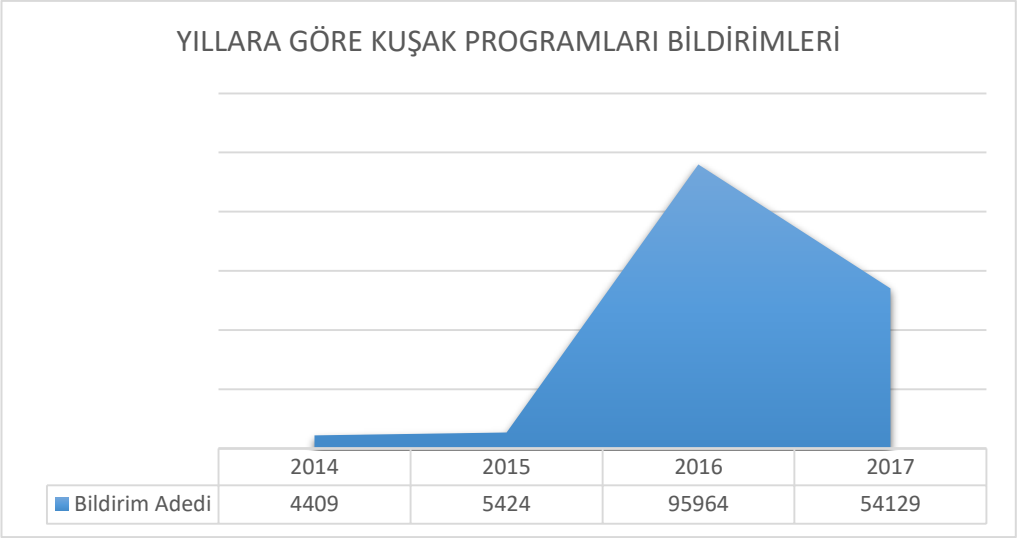
[172] RTÜK. (2018, Şubat 27). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Resmi Web Sitesi: https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-iletisim-merkezi-tarihcesi/5161/5104/rtuk-iletisim-merkezi-tarihcesi.html adresinden alındı.

2016 yılında gündüz kuşağında evlilik programlarının baskınlığı söz konusuyken 2017 yılında RTÜK'ün de sürece müdahil olmasıyla birlikte yayından kalkan evlilik programlarının yerine gündüz kuşağında kriminal şovlar ağırlık kazanmaya başlamıştır. 2016 ve 2017 vatandaş şikâyetlerindeki değişim ile program formatlarının dönüşümü benzerlik gösterdiği için iki program türünün karşılaştırmaları yapılırken 2016 ve 2017 yılları verileri dikkate alınmıştır.

RTÜK İletişim Merkezi'nden alınan verilerde gündüz kuşağında yayınlanan kriminal şov içerikli programlar "Reality Show" program türünün altında yer aldığı için "Kuşak Programı" başlığında değil "Reality Show" başlığında değerlendirilmiştir. 2016 yılında "Kuşak Programları" türüne toplamda 95964 adet izleyici şikâyeti gelmiştir. Bunun 95303'ü ulusal medyada gündüz kuşağında yayınlanan evlilik programlarına yapılan şikâyetlerdir.

Kuşak Programları içinde evlilik programı türünde incelenen programlar "Esra Erol'da", "Kısmetse Olur"[173], "Zuhal Topal'la", "Evleneceksen Gel" ve "Dest-i İzdivaç" adlı programlardır. Bildirim sayıları bakımından 2016 yılında Kuşak Programları en yüksek seviyeye ulaşmış, 2017 yılında da 2016 yılına göre azalmış olsa da diğer program türlerine göre yine ilk sıradaki yerini korumuştur.

[173] RTÜK İletişim Sisteminde bu program türü "Beceri ve Direnç Yarışmaları" kategorisinden değerlendirilmiştir. Ancak bu çalışmanın kapsamında bu programın verileri "Kuşak Programları" verilerine dâhil edilerek "Kuşak Programları" toplam verilerine ulaşılmıştır.

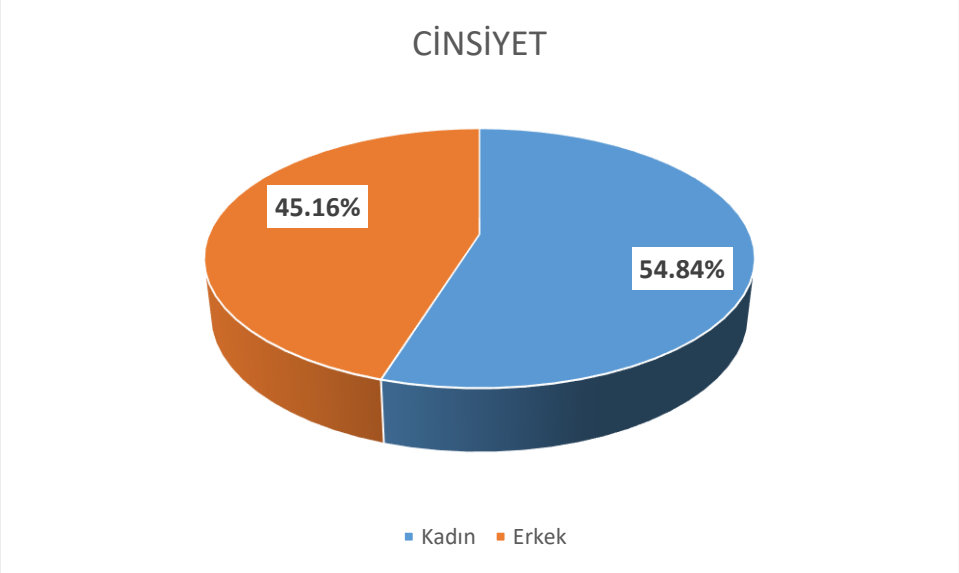
Şekil 2 - Yıllara Göre Kuşak Programları İstatistikleri

Şekil 2'de görüleceği üzere Kuşak programları bildirimlerinde 2017 yılında 2016 yılına göre neredeyse yarı yarıya bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun en temel nedeni 2017 yılının ilk yarısından sonra evlilik programlarının yayından kaldırılmasıdır. 2016 yılında kuşak programları program türünde bildirimlerin neredeyse tamamı evlilik programlarına yönelik olmuştur. 2016 yılında ulusal kanallarda gündüz kuşağında baskın format haline gelen evlilik programlarına ilişkin izleyici bildirimleri istatistikleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo- 2 2016 Yılı Evlilik Programlarına İlişkin İzleyici Bildirim İstatistikleri

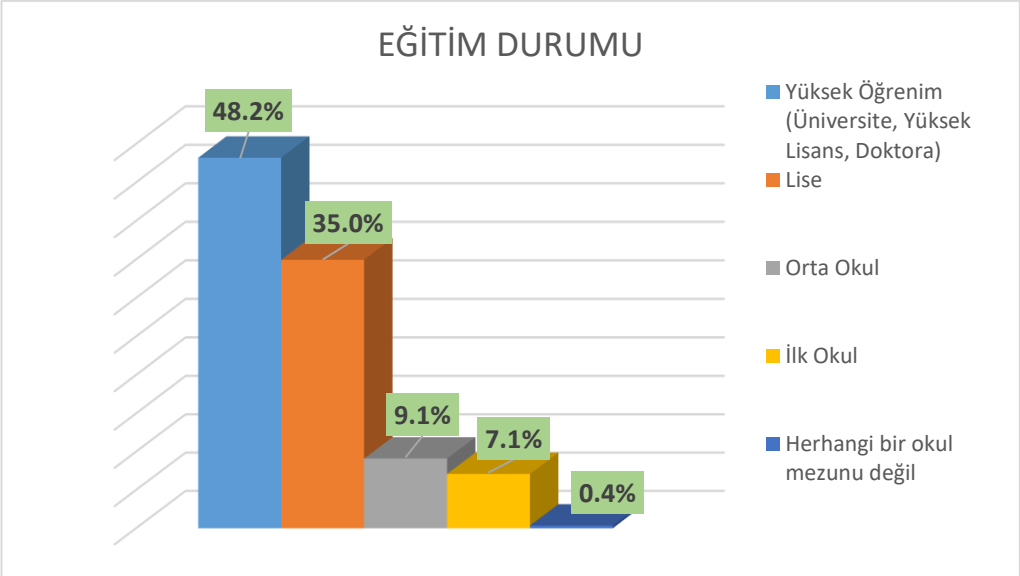
PROGRAM ADI	KANAL ADI	TOPLAM BİLDİRİM	%
KISMETSE OLUR	KANAL D	45426	47.3
ZUHAL TOPAL'LA	FOX TV/STARTV	21565	22.4
ESRA EROL'DA	ATV	15539	16.1
EVLENECEKSEN GEL	STAR TV/SHOW TV	12289	12.8
DEST-İ İZDİVAÇ	FLASH TV	428	0.4

2016 yılı içerisinde Kanal D'de yayınlanan Kısmetse Olur adlı gözetleme formatlı evlilik programına toplam 45426 adet bildirim geldiği görülmüştür. Kuşak programlarına yapılan bildirimlerin %47,3'ü bu programa yönelik şikâyetler olmuştur. İkinci sırada iki farklı kanalda farklı sezonlarda yayınlanan Zuhal Topal'la 21565, üçüncü sırada ATV'de yayınlanan Esra Erol'da 15539, dördüncü sırada Star TV ve Show TV'de yayınlanan Evleneceksen Gel 12289 ve beşinci sırada Flash TV ekranlarında yayınlanan Dest-i İzdivaç adlı program 428 adet bildirim alarak kuşak programları türünde 2016 yılında en çok şikâyet alan programlar olmuştur. 2016 yılında kuşak programlarını şikâyet edenlerin demografik yapısı incelendiğinde bildirimde bulunanların yaklaşık %55'i kadınlardan oluşmaktadır.

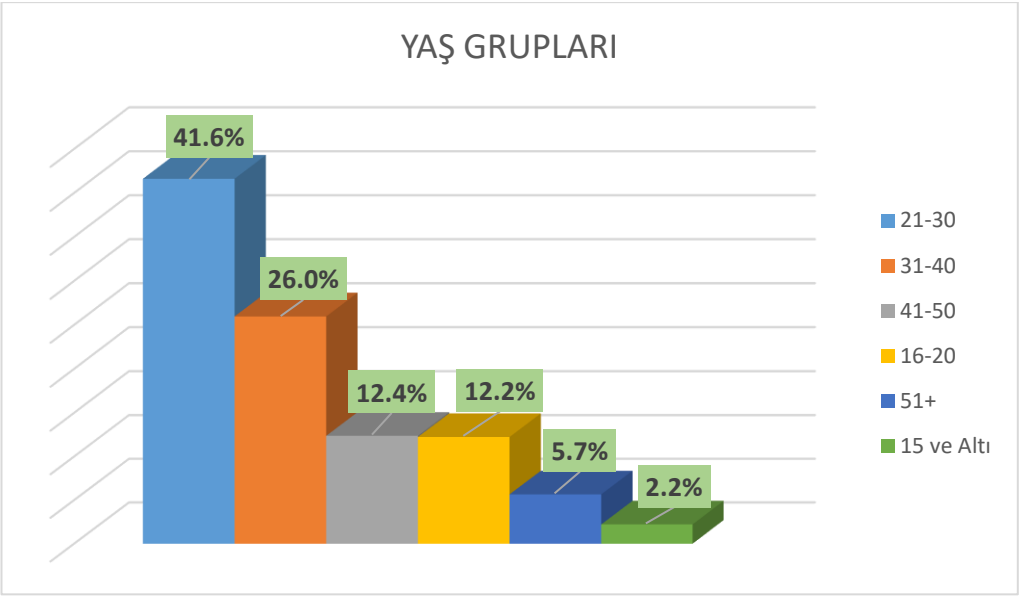
Şekil 3 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Cinsiyete Göre Dağılımı

Şekil 4'de görüldüğü üzere 2016 yılında kuşak programlarına bildirimde bulunanların %40'ı yüksekokul mezunu iken %35'inin lise düzeyinde olduğu anlaşılmıştır. Eğitim seviyesi düştükçe şikâyet etme oranın da azaldığı görülmüştür.

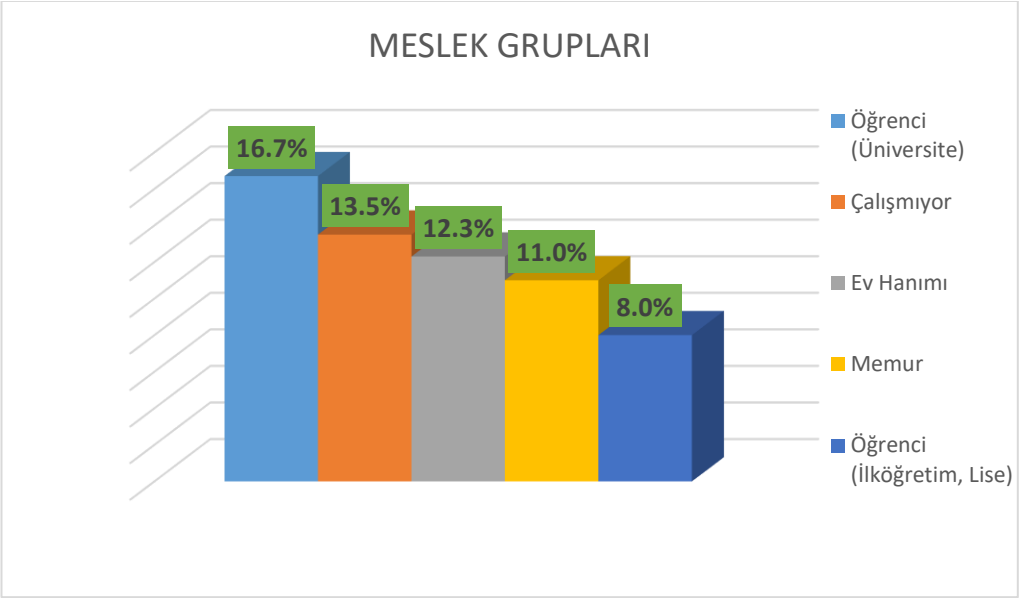

Şekil 4 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Şekil 5'te yer alan 2016 yılı içinde kuşak programlarını şikâyet edenlerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, yaklaşık %41'inin 21-30 yaş aralığında olduğu görülmüştür. İkinci sırada ise %26 oranında 31-40 yaş arası izleyiciler bulunmaktadır.

Şekil 5- 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Şekil 6 - 2016 Yılı Kuşak Programlarına Bildirimde Bulunanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek gruplarına göre 2016 yılında Kuşak Programları şikâyetlerine bakıldığında, ilk beş sırada Memur meslek grubu hariç diğerlerinin gündüz saatlerinde evde bulunan kitlelerden oluştuğu görülmektedir. Şekil 6'ya göre, Üniversite Öğrencilerinin Kuşak programlarını şikayet oranları %16.7, Çalışmayanların oranı %13.5, Ev Hanımlarının oranı %12.3, Memurların oranı %11 ve İlköğretim/Lise Öğrencilerinin oranı %8'dir.

2016 yılında kuşak programlarına ilişkin bildirimde bulunanların genel profiline bakıldığında, gençlerin ve eğitim seviyesi yüksek kadınların bu tarz programları diğer gruplara göre daha fazla şikâyet ettikleri söylenebilir. Öte yandan meslek gruplarına göre şikâyet oranlarında, ilk beş sırada gündüz saatinde evde olma olasılığı yüksek ve bu programları izleme potansiyeli olanların şikâyette bulundukları saptanmıştır. Şikâyetlerin içeriklerine bakılacak olunursa, genellikle evlendirme programlarının evlilik ve aile kurumuna zarar vermekle kalmayıp çocuk ve gençlerin gözünde evlilik kurumu algısını olumsuz yönde değiştirdiği de vurgulanmaktadır.

2017 yılına gelindiğinde ulusal kanallarda gündüz kuşağında dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümün yaşanması daha önce bahsedildiği üzere 690 Sayılı KHK ile 6112 sayılı Kanunda yapılan düzenlemenin etkisiyle olmuştur. 2017 döneminin sonbahar sezonunda evlilik programları yayından kaldırılmış yerine alternatif olarak ana akım medyada benzer formatlar olan stüdyo ortamında kriminal vakaların tartışıldığı katılımcıların bulunduğu programlar yayın hayatına başlamıştır. RTÜK İletişim Merkezi sisteminde bu içerikler "Realite Show" türünde değerlendirildiği için veriler çekilirken bu program türü kullanılmıştır.

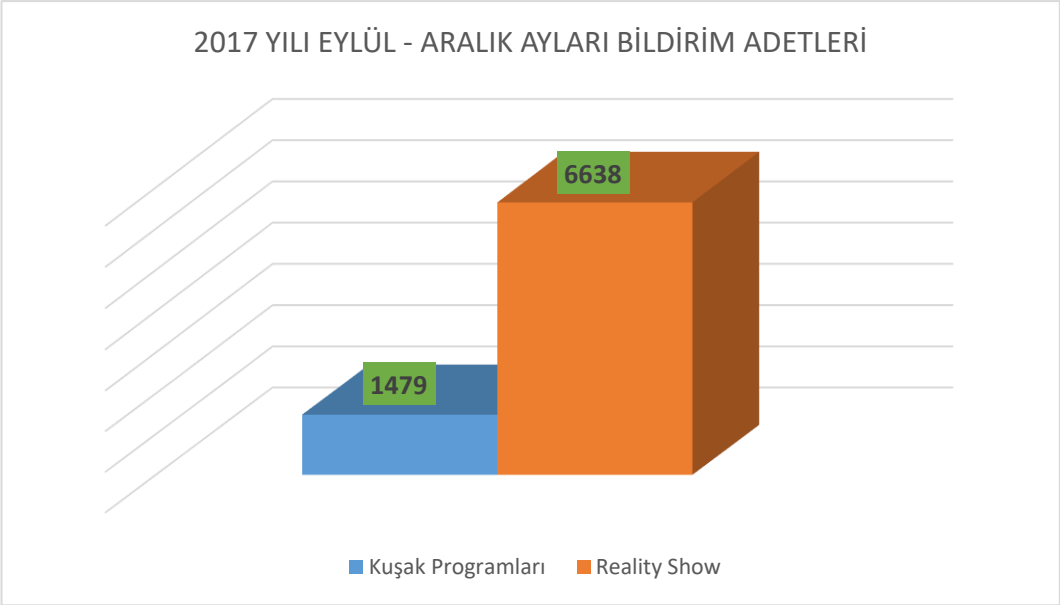
Şekil 7'de yer alan Kuşak Programları ve Realite Show programlarının bildirim adetleri 2016-2017 yıllarına göre karşılaştırılmasına bakıldığında, Kuşak Programlarına gelen şikâyetlerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ancak 2017 yılı içerisinde Kuşak Programlarına yönelik şikâyetlerin çok büyük bir bölümü Ocak – Haziran ayları arasına ait olup Eylül ayından itibaren Realite Show türünün bildirimleri Kuşak Programlarından daha fazla olduğu saptanmıştır.

Şekil 7- Yıllara Göre Kuşak Programları ve Realite Show Bildirimleri Karşılaştırılması

2017 yılının Eylül ayından sonra yeni yayın sezonun başlamasıyla birlikte Kuşak Programlarına gelen bildirimler önemli derecede azalarak 2017 Eylül – Aralık ayları arasında 1479'a düşmüştür. Bu durum Kuşak Programları türünde evlilik

programları formatı harici diğer program içeriklerinin önemli derecelerde şikâyetlere konu olmadığını göstermektedir. Bu aylar arasında Kuşak Programlarına yapılan bildirimlerin Show TV'de yayınlanan Zahide Yetiş'le adlı gündüz kuşağı programında işlenen bir olayla ilgili sağlık personeline yönelik olumsuz ifadelerin kullanılması sonucu büyük bir bölümü bu meslek grubuna dâhil olan kişilerin şikâyetlerinden oluştuğu saptanmıştır.

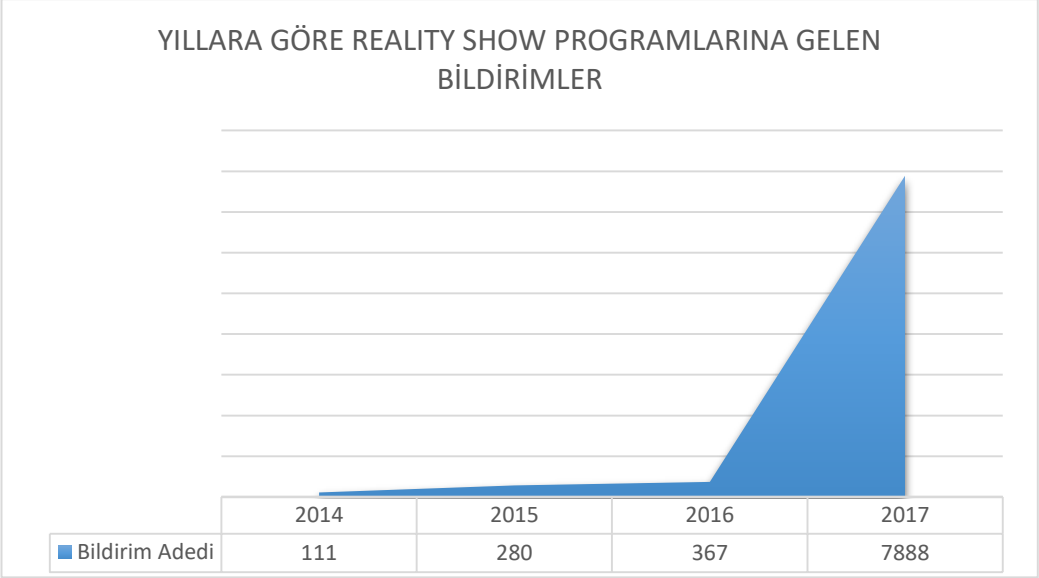

Şekil 8- 2017 Yılı Eylül- Aralık Ayları Bildirim Adetleri

Yani evlilik programları gibi program içeriğinin geneline yönelik bir şikâyet durumu olmayıp yayınlanan bir bölümde olumsuz bir algı oluşmasından rahatsızlık duyan sağlık personelinin şikâyetlerinden oluşmaktadır. Öte yandan 2017 yılında evlilik programlarının yanı sıra birkaç kriminal şov program içerikleri başlamış 2017 yeni yayın sezonu ile birlikte evlilik programlarının tamamen ikamesi olarak devam eden Realite Show gündüz kuşağı programları Şekil 8'de görüldüğü gibi 2017 Eylül-Aralık ayları arasında toplam 6638 adet bildirim almıştır.

Realite Show program türünde "Esra Erol'da", "Gerçeğin Peşinde", "Müge Anlı ile Tatlı Sert", "Kaybolan Çiçekler", "Seda ve Uğur'la", "Olay Yeri Balçiçek

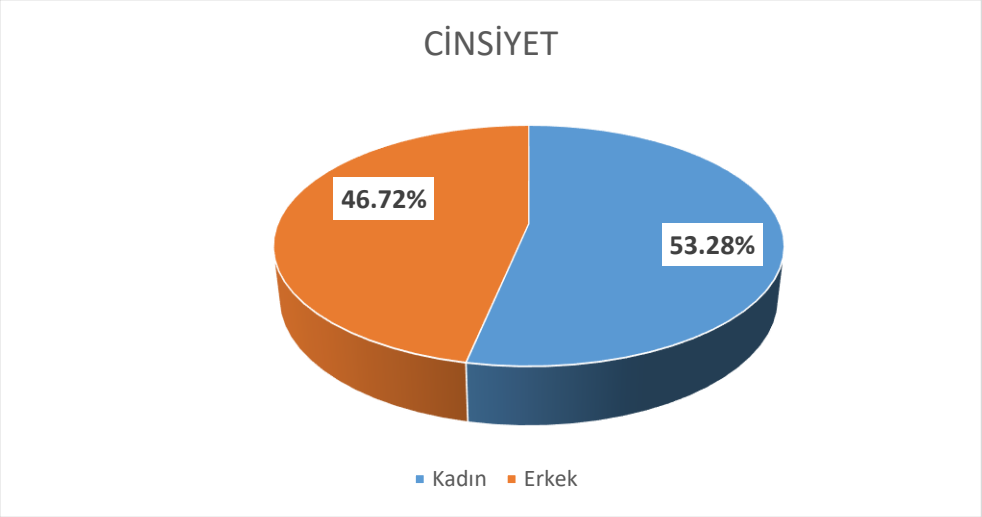
İlter", "Yaşamdan Hikâyeler", "Her Şey Gerçek" ve "Hayatın Penceresinden" adlı programlara ilişkin verileri kapsamaktadır. Realite Show türünde kriminal vakaları konu almaları bu içeriklerin ortak özelliğidir. Bu içerikler incelendiğinde programlarda işlenen konu özelinde konunun kimlerle ne şekilde bağlantısı olduğu sorusundan hareketle aile içi ilişki veya kişilerin özel hayatı içerisinde bulunan birçok kişi bir anda televiyon ekranlarında gönüllü veya gönülsüz bir biçimde tartışılır hale gelmektedir. Konular genellikle suç unsuru barındıran cinayet, kaçırma, kaybolma, taciz, tecavüz ve istismar gibi durumlar olduğu için sadece o programa bir sorunundan ötürü katılan kişi değil, o kişinin çevresi de program içine o veya bu şekilde dâhil olmaktadır. Bu gibi konular işlenirken de yine izleyicinin merakını uyandıracak kişilerin özel hayatlarındaki ilişkilerinin (örn. Gelin-kayınvalide, baba-oğul, sevgililik, karı-koca, anne-çocuk, vb.) sorunlu kısımları ön plana çıkarılarak tartışma konusu haline getirildiği görülmektedir.

Şekil 9 - Yıllara Göre Realite Show Program Türüne Gelen Bildirim Adetleri

Realite Show türü içinde değerlendirilen kriminal konuların işlendiği hatta zaman zaman hikâyeleştirildiği bu kuşak programlarına yönelik RTÜK İletişim Merkezi'ne yapılan bildirimler 2014 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermiştir.

2017 yılına gelindiğinde ana akım medyada gündüz kuşağı formatlarında baskın tür olmaya başlamasından sonra Şekil 9'da görüldüğü üzere bildirim sayısı 7888'e yükselerek bildirimler en üst seviyeye ulaşmıştır.

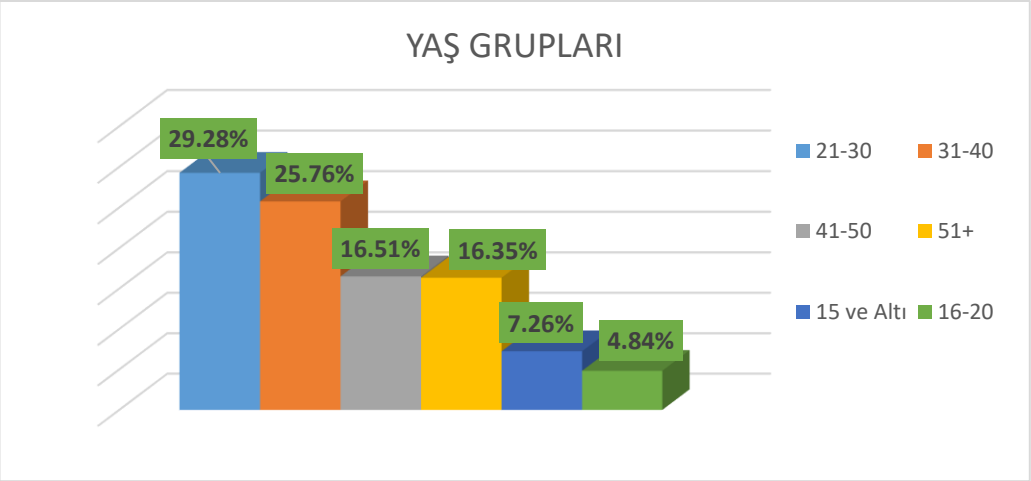
Şekil 10 – 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Cinsiyete Göre Dağılım

Şekil 10'da görüldüğü üzere 2017 yılında Realite Show program türünün şikâyet edenlerin %46,7'si erkekler %53,2'si ise kadınlardır. Eğitim durumuna göre şikâyette bulunanların dağılımına bakıldığında ise Kuşak Programlarındaki gibi eğitim seviyesi lise ve üstü olanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Şekil 11'de yer alan Realite Show program türüne yönelik şikâyette bulunanların eğitim seviyelerine bakıldığında; %47'si Yüksek Öğrenim (Ön Lisans, Üniversite, Yüksek Lisans ve Doktora), %29,4'ü Lise, %12,9'u İlk Okul, %9,8'i Orta Okul ve %0,2'si ise herhangi bir okul mezunu olmayanlardan oluşmaktadır.

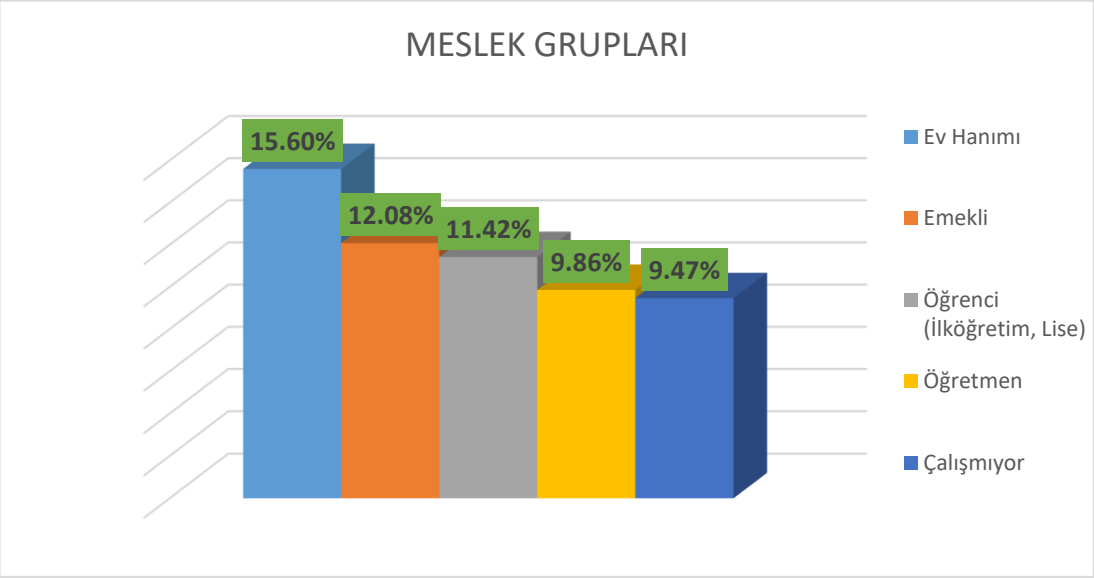
Şekil 11 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Realite Show programlarına şikâyette bulunanların Şekil 12'de yer alan yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, önemli bir bölümünün 21-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ancak Realite Show programlarını şikâyet eden yaş gruplarında 41-50 ve 50 üstü yaş gruplarının da azımsanmayacak oranda olduğu görülmüştür. Yaş grupları dağılımına bakılacak olursa %29,2'si 21-30 yaş, %25,7'si 31-40 yaş, %16,5'i 41-50 yaş, %16,3'ü 51 ve üstü yaş, %7,2'si 15 ve altı yaş ve %4,8'inin 16-20 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Şekil 12 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Şekil 13'te Realite Show programlarına şikâyette bulunanların meslekleri yer almaktadır. Realite Show programlarını şikâyet edenlerin mesleklerine bakıldığında, ilk beş sırada ev hanımı (%15.6), emekli (%12.8), öğrenci (%11.4), öğretmen (%9.8) ve çalışmıyor (%9.4) olduğu görülmektedir.

Şekil 13 - 2017 Yılı Realite Show Programlarına Bildirimde Bulunanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Realite Show Programlarına da şikâyette bulunanların demografik özelliklerine bakıldığında ise genç ve eğitim seviyesi yüksek kadınların bu tarz programları diğer gruplara göre daha fazla şikâyet etme eğilimi olduğu söylenebilir. Görüldüğü gibi aslında gündüz kuşağında yayınlanan programlarının – format fark etmeksizin- daha önceki bölümlerde tartışıldığı gibi ana hedef kitlesi gündüz saatinde evde vaktini geçiren yani ev hanımı, öğrenci, emekli ve çalışmayan kitleye yönelik düşük bütçeli yapımlar olduğu bilinmektedir. Öte yandan şikâyet edenlerin mesleklerine bakıldığında da yine hedef kitledeki grubun ilk beş sırada yer aldığı görülmektedir. Bu programların izlediği varsayılan kesim tarafından şikâyet edildiği kanaatine varılmıştır.

2.5.2. Kuşak Programları Reyting Değerlerinin Değerlendirilmesi[174]

Bir önceki bölümde gündüz kuşağında yayınlanan programlardan şikâyetçi olan izleyiciler ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmişti. Bu bölümde ise bu programları izleyenler ile ilgili bazı demografik kırılımlar analiz edilecektir.

İlk olarak 2016 yılında program türlerine göre izlenme payı (share)[175] verileri "Kadın Programları"[176] ve "Realite Show" programları açısından incelenecektir. Tablo 3'te görüldüğü üzere 2016 yılında en yüksek izlenme payına sahip olan program türü realite showlardır. 2016 yılında "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı kriminal şov programının yayında olduğu bilinmektedir. Bu program türünde izlenme payının bu denli yüksek olmasının nedeni bu programın izleyicilerin yoğun ilgi göstermesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın şikâyet oranına bakıldığında, Realite Show türünün şikâyet oranı %0.47 olduğu saptanmıştır. 2016 yılında Realite Show Programlarının hem izlenip hem de diğer program türlerine göre daha az şikâyet aldığı söylenebilir.

Öte yandan 2016 yılı gündüz kuşağı baskın formatı olan evlilik programlarını kapsayan "Kadın Programları" izlenme payının 11.54 olduğu görülmekte ancak şikâyet açısından bakıldığında, bu programların %48.23 oranında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İzlenme açısından ikinci sırada yer alması ve şikâyet açısından ise ilk sırada olması nedeniyle Kullanımlar ve Doyumlar Kuramının savunduğu gibi merak unsuru başta olmak üzere bu gereksinimi doyurmak adına izleme yapılmakta, öte

[174] Bu bölümdeki ham reyting verileri Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından TİAK A.Ş.'den temin edilmiştir. Verilerin işlenmiş hali RTÜK Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığınca hazırlanan 2016 ve 2017 Vatandaş Bildirimleri Yıllık Raporlarından alınmış olup kullanımı için 25.06.2018 tarih ve 16130 sayılı yazıyla gerekli izinler alınmıştır.

[175] İzlenme oranı (reyting), belirli bir zaman diliminde belirli bir yayın hizmetini alan izleyicilerin panel büyüklüğüne oranını; İzlenme payı (share) , belirli bir zaman diliminde belirli bir yayın hizmetini alan izleyici o zaman dilimi içindeki izleyicilere/dinleyicilere oranını ifade etmektedir. (RTÜK, 2016 Yıllık Raporu, s.41).

[176] Kadın Programları TNS Kantar Medya tarafından reyting ölçümlerinde kullanılan program türü tanımlaması olup evlilik programlarını içeren program türünü ifade etmektedir.

yandan “ahlaki” açıdan televizyon ekranı önünde yaşananlar kişileri rahatsız etiğinden dolayı şikâyet mekanizması çalıştırılmaktadır.

Tablo 3 – 2016 Yılı Program Türüne Göre Ortalama İzlenme Payı ve Şikâyet Oranı

PROGRAM TÜRÜ	ORTALAMA İZLENME PAYI (SHARE)	ŞİKÂYET YÜZDESİ (%)
REALITE SHOW	23.14	0.47
KADIN PROGRAMLARI	11.54	48.23
DİZİLER	11.41	10.10
BİLGİ VE EĞLENCE YARIŞMALARI	8.27	4.55
TALK SHOW	6.59	4.23
MAGAZİN PROGRAMLARI	4.64	0.34
AÇIK OTURUM/TARTIŞMA	1.56	1.37

Cinsiyet açısından Kadın programları ve Realite Show programlarının izlenme paylarına bakıldığında; yapılan varyans analizi sonucuna göre, cinsiyetler arasında izlenme payları yönünden bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Buna göre, gündüz saatlerinde yayınlanan bu programlar hem kadınlar hem de erkekler tarafından izlenmektedir.

Tablo 4 – 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Payının Cinsiyete Göre Dağılımı

	AÇIK OTURUM TARTIŞMA	BİLGİ VE EĞLENCE PROG.	DİZİLER	KADIN PROG.	MAGAZİN PROG.	REALITE SHOW	TALK SHOW
ERKEK	1.76	7.87	10.53	9.42	3.98	18.85	5.08
KADIN	1.37	9.17	12.65	11.86	5.23	22.50	5.75

Yaş grupları arasında Kadın Programları izleme payları açısından farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi ve çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, (Tamhane T2 Testi), 45 yaş üstü gruplarda ortaya çıkan farklılık istatistiksel açıdan anlamlıdır. Tablo 5'ten hareketle yaş yükseldikçe kadın programları izlenme paylarının artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre de kadın programları izlenme payı değerleri ile yaş değişkeni arasında %67 oranında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (sig=0,00<0,05).

Tablo 5 – 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ GRUBU	AÇIK OTURUM TARTIŞMA	BİLGİ VE EĞLENCE PROG.	DİZİLER	KADIN PROG.	MAGAZİN PROG.	REALITE SHOW	TALK SHOW
5-14	1.02	8.65	11.72	1.21	3.79	10.45	4.77
15-24	1.20	10.05	12.59	1.60	5.84	17.23	7.13
25-34	1.38	8.64	11.52	1.64	4.75	18.39	5.26
35-44	1.55	8.71	11.62	1.71	4.89	20.27	5.55
45-54	1.87	8.70	11.99	2.39	5.06	24.57	5.58
55+	2.04	7.56	10.97	3.40	4.33	28.30	4.66

Yaş grupları arasında Realite Show programları izleme payları açısından farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi ve çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre (LSD Testi), 55+ yaş grupları diğer gruplardan istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklıdır Yukarıdaki tabloda realite show programları izlenme paylarının yaş grupları yükseldikçe artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, realite show programları izlenme payı değerleri ile yaş değişkeni arasında %63 oranında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (sig=0,00<0,05).

Tablo 6 - 2016 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının SES Gruplarına Göre Dağılımı

SES GRUBU	AÇIK OTURUM TARTIŞMA	BİLGİ VE EĞLENCE PROG.	DİZİLER	KADIN PROG.	MAGAZİN PROG.	REALITE SHOW	TALK SHOW
AB	1.78	9.60	10.97	10.03	5.85	19.03	6.46
C1	1.56	9.00	11.97	10.18	5.05	18.32	5.94
C2	1.43	8.62	11.91	10.62	4.63	20.48	5.37
DE	1.59	7.92	11.44	11.88	4.12	24.05	4.60

Tablo 6'da program türleri izlenme paylarının sosyo-ekonomik statü (SES) gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. SES grupları açısından Kadın Programları ve Realite Showların izlenme durumlarına bakıldığında, yapılan testler sonucu gruplar arası bir fark çıkmamakla birlikte sosyo-ekonomik statü aşağı doğru indikçe bu iki program türünün izlenme payında bir artış eğilimi olduğu söylenebilir.

2016 yılı verilerine göre, Kuşak Programları ve Realite Show programlarını kimlerin izlediğine dair genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

Kadın Programları izlenme payları açısından en çok izlenen ikinci program türü olmakla birlikte en çok şikâyet edilen program türü de olmuştur. Bunun yanı sıra, izleyenlerin profili 45 yaş üstünde yoğunlaşmıştır. Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte kadın izleyicilerin ve görece daha alt sosyo-ekonomik statüye sahip olan izleyicilerin daha çok izleme eğiliminde olduğu söylenebilir.

2016 yılında Realite Show programları, izlenme payları açısından en çok izlenen program türü olmanın yanı sıra en az şikâyet edilen bir tür olarak karşımıza çıkmıştır. Öte yandan bu program türünü izleyenlerin profili 55 yaş üstü izleyicilerde

yoğunlaşmıştır. Buna ek olarak kadın ve alt sosyo-ekonomik statüye sahip izleyicilerin bu program türünü izleme eğilimi bulunmaktadır.

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere 2017 yılı Kadın programları ve Realite show program türlerinin izlenme payı ve şikâyet ilişkisi incelendiğinde 2016 yılına göre bazı farklılaşmalar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7 - 2017 Yılı Program Türüne Göre Ortalama İzlenme Payı ve Şikâyet Oranı

PROGRAM TÜRÜ	ORTALAMA SHARE (2017)	ŞİKÂYET YÜZDESİ (%)
DİZİLER	18,85	19.89
REALITE SHOW	18,83	5.52
KADIN PROGRAMLARI	11,09	29.6
BİLGİ VE EĞLENCE YARIŞMALARI	10,05	12.29
HABERLER	8,20	3.80

İzlenme açısından ikinci sırada 2017 yılı yeni yayın sezonunda yayınlanmaya başlayan ve gündüz kuşağının baskın formatı haline gelen realite show programları yer almaktadır. 2016 yılında Realite Show program türünün ortalama izlenme payı 23.41 iken 2017 yılında bu pay 18.83'e düşmüştür. Şikâyet açısından bakıldığında ise bu program türünün en çok şikâyet edilen ilk beş program türü içerisinde %5.52 oranıyla dördüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Kadın Programları türü özellikle evlilik programlarının da içinde bulunduğu gündüz kuşağı programlarını ifade etmektedir. 2017 yılında ortalama izlenme payı açısından (11.09) üçüncü sırada yer alan program, şikâyet açısından (%29,6) ilk sırada yer almaktadır. Bu programlarla ilgili RTÜK İletişim Merkezine ulaşan şikâyetlerin fazlalığı- reyting açısından iyi değerlere sahip olsa bile - her yapımın izleyici tarafından memnuniyetle izlenmediğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Tablo 8 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Payının Cinsiyete Göre Dağılımı

	DİZİLER	HABERLER	REALITE SHOW	KADIN PROG.	BİLGİ EĞLENCE PROG.
ERKEK	17.49	8.17	16.84	10.28	9.30
KADIN	20.00	8.25	20.14	12.77	10.68

Realite Show ve kadın programları program türleri ise normal dağılım göstermediği için bu program türleri için non-parametrik bir test olan Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bu test sonuçlarına göre, Tablo 8'de görüldüğü üzere Reality Show program türünde erkek ile kadınlar arasında fark yokken, kadın programlarında kadınların erkeklerden daha fazla izlediği söylenebilir. Realite Show program türü, içerikleri açısından düşünüldüğünde özellikle kriminal vakaları konu edinmeleri açısından gerek erkek gerekse kadın izleyiciye hitap ederken, kadın programlarında ağırlık evlilik programlarının olmasından dolayı kadınların daha fazla ilgisini çekmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadına ve erkeğe atfedilen özelliklerin medya tüketimine yansıması olarak düşünülebilir.

Yaş grupları arasında Reality Show program türü izleme payları açısından farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi ve çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre (Tamhane), Tablo 9'da görüldüğü üzere 5-14 yaş grubunun en az realite show program türünü izleyen yaş grubu olduğu ifade edilebilir.

Tablo 9 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ GRUBU	DİZİLER	HABERLER	REALITE SHOW	KADIN PROGRAMLARI	BİLGİ EĞLENCE YARIŞMALARI
5-14	21.74	6.46	10.49	7.38	10.29
15-24	21.08	8.11	16.70	10.85	11.10
25-34	18.93	7.63	17.35	9.77	11.24
35-44	18.85	7.88	18.52	9.81	9.91
45-54	18.08	9.18	21.51	12.29	9.17
55+	15.57	9.51	23.83	14.65	9.24

Yaş grupları arasında kadın programları program türü izleme payları açısından farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi ve çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre (Tamhane), 55 yaş ve üstü yaş grubunun en çok Kadın Programları program türünü izleyen yaş grubu olduğu ifade edilebilir. Ayrıca yapılan korelasyon analizi sonucuna göre de Kadın Programları program türü izlenme payı değerleri ile yaş değişkeni arasında %50 oranında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (sig=0,00<0,05). Buna göre, yaş arttıkça Kadın Programları izlenme paylarının da arttığı görülmektedir.

Tablo 10 - 2017 Yılı Program Türleri İzlenme Paylarının SES Gruplarına Göre Dağılımı

	DİZİLER	HABERLER	REALITE SHOW	KADIN PROGRAMLARI	BİLGİ EĞLENCE PROGRAMLARI
AB	17.10	7.61	16.89	9.28	10.56
C1	19.29	7.74	17.09	10.24	10.80
C2	19.47	8.19	18.78	11.19	10.13
DE	18.63	8.79	20.60	12.63	9.24

SES grupları açısından Kadın Programları ve Realite Show programlarının izlenme payları incelendiğinde yapılan istatistiksel testler sonucu gruplar arası anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. Ancak Tablo 10'da görüldüğü üzere sosyo-ekonomik statü aşağı doğru indikçe izlenme paylarının artması gibi bir eğilim olduğu da söylenebilir.

Bu bölümde Kuşak Programlarını ve Realite Show programlarını kim izliyor ve kim şikâyet ediyor sorularının yanıtları aranmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde bu programların neden izlendiğine ilişkin sorunun yanıtı yapılan alımlama analizi ve derinlemesine mülakatlar ile bulunmaya çalışılacak ve bu programlarda rahatsız olunan konular ortaya çıkarılarak şikâyet nedenleri irdelenecektir. Böylelikle gündüz kuşağındaki yayın içeriklerindeki mahremiyet ifşalarının izlenme nedenleri ve izleyicilerin gündelik hayatlarında mahremiyete yaklaşımları arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölümde "şikâyet" durumu izleyicilerin gündelik hayatlarında mahrem alanlarına ilişkin daha temkinli yaklaşımlarına karşılık gelirken, "reyting" (izleme durumu), her ne kadar kendi hayatlarında mahremiyet ifşasına karşı temkinli bir durumları olsa da başkalarının mahremine ilişkin merak unsuru nedeniyle bu programların izlenme nedenine karşılık gelmektedir.

2.6. Kuşak Programlarına RTÜK Tarafından Uygulanan Müeyyideler

Önceki bölümlerde, Kuşak Programlarında yapılan mahremiyet ihlal ve ifşaları ile Kuşak Programlarına yönelik izleyicilerden gelen şikâyetler değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise RTÜK'ün medya sektörünü denetleyici ve düzenleyici bir kamu otoritesi olarak konuya ilişkin yaptığı icraatlar değerlendirilecektir.

Kuşak programlarına yönelik şikâyetlerin en yoğun olduğu dönem 2017 yılıdır. Bilindiği üzere bu dönem, evlilik programlarına yönelik tepkinin toplumda belki de en üst seviyeye ulaştığı bir zaman dilimidir. RTÜK izleyicilerden gelen tepkiler ve uzmanlar tarafından yapılan içeriklere ilişkin değerlendirmeler ışığında, 2017 yılı içerisinde evlilik programlarında yer alan olumsuz içeriklere yönelik yaptırımlarını yoğunlaştırmıştır. Kamusal sorumluluk bilinciyle hareket eden kurumun evlilik programlarına yönelik toplam 58 adet müeyyide uyguladığı görülmüştür.

Tablo 11- Kanallara Göre Evlilik Programlarına Uygulanan Müeyyide Sayıları

Kanal	Müeyyide	Adet
KANAL D	Para Cezası	13
STAR TV	Para Cezası	13
ATV	Para Cezası	9
FLASH TV	Para Cezası	9
SHOW TV	Para Cezası	9
FOX TV	Para Cezası	3
TV 8	Para Cezası	1
SONY CHANNEL	Para Cezası	1

Müeyyidelere konu olan ihlallere bakıldığında; 6112 Sayılı Kanunun 8'inci Maddesinin birinci fıkrasında yer alan Yayın Hizmeti İlkelerinden (ç) bendinde yer alan "Y*ayın hizmetleri;* ***insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine*** *saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez"* ve (f) bendinde yer alan "*Yayın hizmetleri toplumun milli ve manevi değerlerine,* ***genel ahlaka ve ailenin korunması*** *ilkesine aykırı olamaz."* hükümlerinin ihlalinin fazlalığı göze çarpmaktadır.

Evlilik programları sonrasında yayınlanmaya başlayan kriminal içerikli programlara yönelik olarak uygulanan müeyyidelerden bazılarına bakıldığında, yine adı geçen Kanun maddesinin (ç) ve (f) bentlerine yönelik ihlaller olduğu görülmüştür.

Tez çalışmasının uygulama bölümünde alımlama analizi yapılan programa ilişkin uygulanan müeyyide dikkat çekicidir.

RTÜK tarafından programa, ihlalin ağır olması sebebiyle üç kez program durdurma ve idari para cezası gibi müeyyideler uygulanmıştır. İlgili uzman raporunda program ile ilgili değerlendirmede şu ifadelere yer verilmiştir[177]:

> *Söz konusu ihlale konu yayında, M. Hanım'ın **Türk aile yapısına aykırı** nitelikte ilişkiler içeren **özel yaşantısının ayrıntılı bir şekilde** günlerce televizyon kanalında işlenmesi yoluyla karşılıklı sevgi, saygı, anlayış ve güvene dayalı bir şekilde kurulması gereken **aile kurumunun yıpratıldığı**, M. Hanım'ın eşi, çocukları ve görümcesi ile karşılıklı ağır ithamlar içeren tartışmalara ve özellikle çocukların annelerine yönelik "her bir yanı ihanet, her bir yanı yalan", "gebersin", "M. denilen kadın" şeklinde ifadeler kullanıldığı, çocukların annelerini başka erkeklerle (Yoğurtçu B. olarak ifade edilen kişi ile) gördüklerinin ifade edildiği, canlı yayında DNA testi yapılması için örnek alındığı ve ekranlar karşısında sonuçlarının açıklandığı, 13 yaşında bir çocuğun babası olarak bildiği kişinin aslında gerçek babası olmadığının bir televizyon programından öğrendiği, DNA sonuçları açıklandıktan sonra M. Hanım'ın yoğurtçu B. bey ile kendi rızası dışında birlikte olduğunun itiraf etmesi vb. durumların **Türk aile yapısına ve özel hayatın gizliliğinin korunması ilkesine aykırı olduğu,** olaydan mağdur olabilecek bahsi geçen kişilerin toplum içindeki saygınlıklarının zarar göreceği ve ileride telafi edilemeyecek nitelikte sonuçlara yol açacağı kanaatine varılmıştır.*

Ayrıca yine benzer formatta yayın yapan Balçiçek İlter ile Olay Yeri adlı programa yönelik çeşitli yayın ilkesi ihlallerinden dolayı para cezası müeyyidesi uygulanmıştır.

[177] https://www.rtuk.gov.tr/ust-kurul-kararlari/6112-sayili-kanunun-8inci-maddesinin-birinci-fikrasinin-c-bendinin-ihlali-nedeniyle-idari-para-ceza/24351 adresinden alınmıştır.

Kuşak programları[178] ile ilgili Üst Kurulun idari para cezaları kararlarına ilişkin verilen mahkeme kararları incelendiğinde, yayıncı kuruluşlar tarafından açılan davaların çoğunluğunun reddedildiği görülmüştür. Yayın ilkelerinin ihlaline ilişkin açılan 49 davanın 32'sinin Üst Kurul lehine sonuçlandığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, RTÜK'ün Kuşak Programlarında ele alınan konuların genel ahlak ve ailenin bütünlüğüne zarar vermesi ve özel hayatın gizliliğine dair yapılan ihlallere yönelik oldukça hassas davrandığı görülmüştür.

Bu bölümde dünyada ve Türkiye'de kuşak programlarının gelişimi ve kuşak programlarında yapılan mahremiyet ifşalarının arka planında ne tür psikolojik ve ekonomik nedenler olduğu irdelenmiştir. Bunun yanı sıra, kuşak programlarına ilişkin RTÜK İletişim Merkezi'ne gelen şikâyet istatistikleri ile bu programların izlenirliğinin ortaya konulduğu reyting değerlerine ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. Böylelikle bu programların hem izlenen hem de şikâyet edilen programlar olduğu istatistiklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bir kamu otoritesi olarak RTÜK'ün Kuşak Programlarında mahremiyet ihlali ve ifşası bağlamında aldığı aksiyonlara değinilmiştir.

[178] İzdivaç programlarını kapsamaktadır.

BÖLÜM 3

İZLEYİCİ VE MEDYA PROFESYONELLERİNİN MAHREMİYETİN KUŞAK PROGRAMLARINDA İŞLENİŞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

3.1. Yöntem

Çalışmada gündüz kuşağı programlarında gerçekleşen mahremiyet ifşasına yönelik yaklaşımları anlamak amacıyla iki grupla farklı teknikler kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlk grup medya profesyonellerinden oluşmakta iken ikinci grup izleyicilerden oluşan grubu temsil etmektedir. Her iki grup için farklı soruların yer aldığı mülakat soru formları kullanılmıştır.[179]

Tez kapsamında nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Nitel araştırma insanların olaylara yaklaşımları ve anlamlandırma biçimlerini açığa çıkarmakta yardımcı olmaktadır. Nitel araştırma desenleri içinde etnografik yöntem bu çalışmanın amacı ve konusuna uygun bir model olarak değerlendirilmektedir. Etnografik araştırma sürecinde araştırmaya dâhil olanların günlük hayatını geçirdiği doğal yaşam alanlarına girerek gerek gözlem yoluyla gerekse kişilerle yapılan mülakatlarla gerçekleştirilir.[180] Katılımcı gözlemler bilgi toplamanın en önemli yoludur. Kişilerin ne dedikleri, ne yaptıkları ile ilgili bilgiler bu yolla toplanır. Bu tez kapsamında medya etnografisinde son dönemlerde başvurulan çok alanlı etnografik çalışma yapılmıştır. Çok alanlı etnografik çalışmalarda medya üretimi ve alımlama arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Çok alanlı etnografik çalışmalar, araştırmacılara

[179] Soru Formları için bknz. Ek-1, Ek-2 ve Ek-3
[180] Yahşi, Z. (2016). Etnografya. A.Saban &A. Ersoy içinde Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. s. 152-208, Anı Yayıncılık, Ankara.

pek çok alandan derlenen veriler ve bilgiler sağlayarak birbirini tamamlayan analizleri olanaklı kılmakta veya farklı alanlardan alınan verilerin birbirleriyle çelişme durumları ortaya konularak yeni araştırmalara imkân sağlamaktadır.[181] Bu çalışma kapsamında medya üretim sürecine ilişkin medya profesyonelleriyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilirken, öte yandan izleyiciler ile alımlama analizi ve derinlemesine mülakat araştırma teknikleri kullanılarak çok alanlı etnografik bir çalışma yapılmıştır. Bu metotla hem izleyicilerin medya içeriklerini nasıl alımladıkları ortaya konulmuş hem de üretim sürecinde yer alan profesyonellerin izleyiciyi nasıl değerlendirdiği ve medya içerikleri üretim sürecinin hangi kriterlere göre gerçekleştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın diğer alanını ise bir önceki bölümde ele alınan kuşak programlarına ilişkin araştırmalar, şikâyet istatistikleri ve program içeriklerinde mahremiyet ifşasına yönelik örneklerin incelenmesi oluşturmaktadır.

Bu tezin konusu gereği yani izleyicilerin mahrem alana ait olanı izlerken sergiledikleri tutum ile özel hayatlarında kendi mahremlerine olan yaklaşımları arasındaki durumu anlamaya yönelik olduğundan nitel araştırma yöntemlerinin daha etkili olacağı öngörülmüştür. Kişilerin mahremi anlamlandırması ve başkalarının mahremine yönelik tutumlarının anlaşılması kişilerin derinlemesine araştırılması ile mümkündür. Bu araştırma deseni ile bir önceki bölümde istatistiklerle verilen ve mahrem olana duyulan merakın anlaşılması konusu bu bölümde kişilerin kendi deneyimleri ve gerçeklikleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Nitel araştırmalarda kullanılan örnekleme modeline amaçlı örnekleme denilmektedir. Amaçlı örnekleme araştırmanın konusunu oluşturan süjenin (kişi/olay/durum) hakkında belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaya yardımcı olan örnekleme modelidir. [182] Amaçlı örnekleme olasılıklı temeli olmayan bir örnekleme biçimidir. Amaçlı örneklemeyi yapabilmek için birden fazla

[181] Kaptan, Y. (2016). Reklamcılık Çalışmalarında Medya Etnografisinin Önemi: Çok Alanlı Etnografiler. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 9(3), s.174.
[182] Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), s.327.

yol bulunmaktadır. Bu yöntemler "aykırı/anormal durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, homojen (benzeşik) örnekleme, tipik durum örnekleme, ölçüt örnekleme, kritik durum örnekleme, kartopu ya da zincir örnekleme" yöntemleri olarak bilinir.[183]

Bu çalışma kapsamında medya profesyonelleri olarak geçen birinci grup için ölçüt örnekleme yöntemi kullanılırken, izleyici grubu için maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Medya profesyonelleri grubu için seçilen katılımcılar kullanılan ölçüt örnekleme yöntemi, araştırma yapılacak konu/kişilerde belirli ölçütlerin karşılanması beklenmektedir. Bu kapsamda, ilk grupta görüşme için seçilen kişilerin çalışmanın kapsamına uygun bir şekilde Kuşak Programları üzerine bilgi ve deneyimi olan kişilerden bir seçim yapılarak görüşmeci grubu oluşturulmuştur. Maksimum çeşitleme örnekleme yöntemine göre ise katılımcıların bir takım farklılıklar göstermesi hedeflenmektedir.[184] Bu araştırma kapsamında katılımcılar seçilirken cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumları gibi değişkenlerin farklılık gösterilmesine dikkat edilmiştir. Bunun en önemli nedeni ise kişilerin izlediklerini anlamlandırmada ne tür benzerlik ve farklılıkların olduğunu saptamak ve izleme motifleri ortaya çıktığında değişkenlerin durumla ilişkisini anlaşılmak istenmesidir.

İkinci grupta bulunan ve bu çalışma kapsamında "izleyiciler grubu" olarak nitelenen grupta alımlama analizi ve yarı yapılandırılmış mülakat olarak bilinen araştırma teknikleri kullanılmıştır. İzleyici grubu için iki ayrı soru formu tasarlanmıştır. Alımlama analizinin yapılabilmesi için öncelikle araştırmaya katılanlara 2017 yılı yılında yayınlanmakta olan Seda ve Uğur'la adlı programdan kamuoyunda "Yoğurtçu Bayram" olarak bilinen olaya ilişkin görüntüler izletilmiştir. Görüntüler izletildikten sonra izleyicilerden izledikleri programı yeniden anlatması istenmiştir. Böylelikle programın izleyicide bıraktığı etki ve programı yorumlama

[183] Başaran Koç, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, yıl:5, S.47, s.491.
[184] A.g.e., s.491-492.

biçimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca izletilen içerikte izleyiciye verilen mesaj, kişinin aklında kalan en çarpıcı görüntü, akılda kalan katılımcılar, katılımcılar ile ilgili görüşler gibi programın içeriğini nasıl alımladığını ortaya çıkaracak sorular yöneltilmiştir.

İlk grup ile ikinci olarak derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. İlkinde bir televizyon programı özelinde medya içeriklerinin yorumlanması ve verilen mesajların nasıl alımlandığı ortaya konulmaya çalışılırken, derinlemesine mülakat yöntemiyle izleyicilerin kuşak programı ve mahremiyet ifşası konusu geneline ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda, izleyicilerin Kuşak Programlarına yaklaşımları, bu programlar içinde gerçekleşen mahremiyet ifşası ve bu mahrem ifşasına yaklaşımları, kendi mahremlerini nasıl tanımladıkları, bu tür programlara katılanların özel hayatları ile ilgili konuları paylaşmalarına yaklaşımları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan İzleyici Grubu'nda yer alan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12- İzleyici Grubu Demografik Özellikler[185]

KATILIMCILAR	CİNSİYET	YAŞ	MESLEK	EĞİTİM
Katılımcı 1	Kadın	55	Ev Hanımı	Lise
Katılımcı 2	Kadın	26	Ev Hanımı	Üniversite
Katılımcı 3	Kadın	30	Ev Hanımı	Üniversite
Katılımcı 4	Kadın	39	Sosyal Çalışmacı	Lise
Katılımcı 5	Erkek	33	Mühendis	Yüksek Lisans
Katılımcı 6	Erkek	27	Esnaf	Üniversite
Katılımcı 7	Erkek	70	Emekli	Üniversite
Katılımcı 8	Erkek	57	Esnaf	Ortaokul

[185] Katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamıştır. Kullanılan isimler temsilidir.

Bu tez araştırmasında, Aydın'ın çalışmasında da belirttiği gibi Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı çerçevesinde araştırma yapan birçok araştırmacının varsaydığı gibi televizyon içeriklerinin tamamıyla izleyiciler tarafından belirlendiği gibi bakış açısı bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki, sadece izleyiciler ile değil medya sektöründeki çeşitli pozisyonlardaki medya profesyonelleri ile de görüşmeler gerçekleştirilmiş ve TV içeriklerinin tek yönlü bir belirlenim süreci olmadığı bir ayağında izleyiciler diğer ayağında ise medya profesyonellerinin olduğu öne sürülmektedir.

İlk grup "medya profesyonelleri" olarak adlandırdığımız televizyon programlarının üretim kısmında yer alan grubu temsil etmektedir. Başka bir deyişle, birinci grup medya içeriklerini "üretenlerden" oluşmaktayken ikinci grup medyayı "tüketenlerden" oluşmaktadır. Bu grupta Kanal D'de Program Direktörü olarak görev alan Özgül APAÇE, Star TV'de Program Direktörü olarak görev alan Recep BALCI ile 17-18 Ocak 2018 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çeşitli gündüz kuşağı programlarında yönetmen olarak görev alan iki medya profesyoneli ile 2018 Haziran ayı içerisinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yönetmenlerin isimleri etik nedenlerden dolayı çalışma kapsamında anılmayacak olup *MP1* ve *MP2* şeklinde adlandırılacaklardır.

Bu gruba yöneltilen sorular üç ana başlıkta toplanmıştır. Birinci başlıkta medya profesyonellerinin kuşak programlarına ilişkin genel bakış açıları verilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kuşak programlarına ilişkin genel değerlendirme, evlilik programları, kriminal şovlar gibi türlere ilişkin fikirleri alınmıştır. İkinci başlıkla kuşak programları ve mahremiyet ifşası ilişkisi üzerine bakış açılarının anlaşılabilmesi için sorular yöneltilmiştir. Bu başlıkta medya profesyonellerinin kişisel olarak mahremiyeti nasıl anladıklarının yanı sıra kuşak programlarının içeriğinde yer alan mahremin ifşa edilmesi sürecine yönelik bakış açıları irdelenmiştir. Son olarak medya profesyonellerinin izleyici ve bu programlara katılımcı olarak katılanlara yönelik değerlendirmeleri açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Alımlama Çalışmaları

Alımlama çalışmaları sadece Kullanımlar ve Doyumlar çerçeveli araştırmalarda değil farklı araştırma geleneklerinin bir araya gelmesi ile şekillenmektedir. Alımlama çalışmalarında üç ana geleneğin izlerini bulmak mümkündür. Bunlardan ilki edebiyat çalışmalarıdır. Metin ve okuma kavramları bu alandan beslenmiştir. İkincisi Kültürel Çalışmalar geleneğinin katkılarıdır. Alımlama çalışmaların bir metnin kodlarının olduğu ve değişik kodaçımlarının bulunduğu varsayımı Kültürel Çalışmalar geleneğinden beslenir. [186] Üçüncü olarak ise alımlama analizi Kullanımlar ve Doyumlar Kuramının temel savı olan aktif izleyici yaklaşımı ile örtüşen bir araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkar.[187] Kullanımlar ve Doyumlar Kuramının temel savı olan "insanlar medya ile ne yapıyor?" sorusundan yola çıkarak alımlama araştırmalarında izleyicinin medya içeriklerini nasıl ve hangi biçimlerde algıladığı ortaya çıkarılmaya çalışılır. İletişim çalışmaları açısından alımlama araştırmaları bir nevi "bilinmeyen izleyiciyi bilinir kılma"[188] misyonu taşımaktadır. İzleyicilerin "kim"lerden oluştuğuna ilişkin belirli ölçüde cevabı hâlihazırdaki reyting ölçümleme sistemi vermektedir. Ancak günümüzde yapılan reyting ölçüm sisteminde izleyiciler sayısallaştırılmış kodlardan ibarettir ve "kim ne izliyor?" sorusuna tamamen tüketim odaklı bir yanıt aramak amaçlanmaktadır. Ancak "kimin neyi nasıl izlediği" sorusu sosyolojik olarak toplum-medya ve birey-medya ilişkisinin anlaşılması amacıyla önem taşımakta ve bu araştırma yöntemi ile izleyicilerin homojen bir grup olmadığının yanı sıra medya iletilerini de birbirlerinden farklı olarak nasıl aldıkları ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Alımlama çalışmalarının odağını televizyon içerikleri oluşturmakla birlikte kitap, gazete, dergi, reklam ve film gibi türlerde de uygulandığı bilinmektedir. Televizyon içeriklerinde genellikle haber odaklı program türlerinde birçok örneği bulunmasının yanı sıra, gün içinde ve prime time'da yayınlanan programlar üzerine

[186] Aydın, O. Ş. (2007). Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(11), s. 120
[187] Güngör, N. 2013, s.126.
[188] Aydın, O.Ş., 20017, s. 120

çalışmalar bulunmaktadır.[189] İzleyici odaklı araştırmaların temeli Stuart Hall'ın *Kodlama ve Kodaçımlama* adlı çalışmasına dayanmaktadır. Hall televizyon mesajlarının hem görüntü hem de ses içermesinden dolayı karmaşık bir yapıya sahip olduğunu öne sürer.[190] Hall'a göre, mesaj alıcılar tarafından belli oranlarda süzgeçlerden geçirilir ve izleyici aktiftir. Kodlama medya tarafından üretilen ve alıcıda yaratması istediği etkiyi içerirken, kodaçımlama alıcının mesajı kendi anlamlarını yükleyerek aldığı mesajlardır.[191]

Bir mesajın bir amaca hizmet etmesi ve bir etki yaratması ya da bir ihtiyacı gidermesi için öncelikle mesajın anlamlı bir söylem oluşturması ve anlamlı bir biçimde kodlanması gerekmektedir. Kodlanmış mesajlar algılama, alımlama, duygu, ideoloji ve davranışlarda çok karmaşık sonuçlarıyla bir etki oluşturur, eğlendirir veya ikna eder.[192] Hall'un çalışmalarını farklı kılan onun iletişim sürecini egemen paradigma gibi doğrusal bir süreç olarak görmemesiyle ilişkilidir. Hall iletişim sürecini üretim, dolaşım, dağıtım/tüketim, yeniden üretim gibi döngüsel ve karmaşık bir süreç olarak tanımlamaktadır.[193] Hall sadece üretilen mesajla değil aktif izleyicinin mesajları alımlaması süreciyle de ilgilidir. Başka bir deyişle, Hall mesaj iletimi üzerinde yoğunlaşan anlayışa, mesajın izler kitleye ulaştıktan sonraki süreçlerini inceleyerek alternatif bir bakış açısı geliştirmiştir. Hall alıcının mesajı okuma biçimini üç ana başlıkta açıklamıştır. İlk okuma biçimi *"dominant-egemen"* (dominant-hegemonic position) okuma biçimidir. Buna göre, izleyici mesajı, üretenin istediği ve kodlandığı haliyle alır. Hall'a göre, bu *"mükemmel şeffaf iletişim"* ideal tipine bir örnektir. İkinci okuma tipi *"müzakereci*" (negotiated position) okumadır. Bu okumada tipinde izleyici belli ölçüde uyum göstermekle birlikte profesyonel tarafından kodlanan mesajı sorgular. İzleyici profesyonel tarafından kodlanmış egemen tanımları meşrulaştırırken

[189] Jensen, K. B. (Ed.). (2013). A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies. Routledge, s.163.
[190] Hall, S. (2006). Encoding/Decoding. G. M. Durhan, & M. D. Kellner içinde, Media and Cultural Studies (s. 163-173). Blacwell Publishing. s, 166.
[191] Şeker, T., & Şimşek, F. (2012). Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 7(2), 111-120, s.112.
[192] Hall, S., 2006, s.165.
[193] Şeker,T. & Şimşek, F., 2012, s.114.

mesajı kod-açımlarken sınırlı bir düzeyde dahi olsa kendi kurallarını koyabilmektedir. Üçüncü okuma biçimi *"karşıt*" (oppositional position) okumadır. İzleyici kodaçımlama sürecinde profesyonel tarafından kodlanan egemen anlamların hepsinin farkındadır ve profesyonel tarafından kodlanan mesajın meşruluğunu tamamıyla reddetmektedir. Bu anlamlara karşı alımlama sürecinde kendi kodlarını üreterek mesajı alır.[194]

Bu çalışma kapsamında da izleyici grup ile yapılan alımlama analizi tam olarak mesajın alıcıya ulaştıktan sonraki sürecini incelemeyi hedeflemektedir. Böylece mahremiyete ilişkin geliştirilen algı ve mahremiyetle ilgili verilen mesajlar alıcı tarafından nasıl bir okumaya tabi tutulduğu ortaya çıkarılacaktır. Ayrıca alıcının mahremiyete olan yaklaşımı kendilerinin gündelik yaşam pratikleri, sosyal çevresi ve değer yargıları ile yorumlanacaktır. Gündelik yaşamda mahrem alan çizgileri ve bu konuya ilişkin pratikleri ile televizyon ekranlarında gördükleri mahremiyet ifşası içeriklerini okuma biçimlerinin birbirleri ile örtüşme/örtüşmeme durumu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

3.2. Medya Profesyonelleri Kuşak Programları ve Mahremiyet İfşası Değerlendirmeleri

Bu bölümde medya profesyoneli olarak anılan dört kişi ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatların[195] değerlendirmesi yapılacaktır. Görüşmecilerin ikisi gündüz kuşağı programlarından sorumlu program direktörü iken diğer ikisi ise gündüz kuşağı programlarında çalışan yönetmenlerdir. Görüşmecilerin ortak özelliği kuşak programları yayınları ile ilgili deneyimleri bulunan uzman kişiler olmasıdır.

[194] Hall, 2006, s.172-173
[195] Mülakat soruları Ek-1'de yer almaktadır.

3.2.1. Medya Profesyonellerinin Kuşak Programlarına Yönelik Genel Değerlendirmeleri

Görüşmenin gerçekleştirildiği dört kişinin hepsi de işleri gereği yayında olan tüm kuşak programlarını takip ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşmecilere öncelikle kuşak programlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapmaları istenmiş ve daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere 690 Sayılı KHK gereği yayından kaldırılan evlilik programlarının yerini kriminal show programlarına bırakması hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

MP1: Televizyon sektöründe çalışıyorum. İşim gereği kadın kuşaklarının tamamını takip ediyorum. 1998 senesinden beri birçok gündüz kuşağı programında yönetmen olarak görev aldım. ***Özel televizyonların açılması ve çoğalması, televizyon programlarının yozlaşma sürecinin de başlangıcıdır.*** *İlkeli Kamu yayıncılığının ardından rating ve reklam geliri için sürekli rekabet halindeki özel kanallar. Yapılan bir program rating alınca, diğer kanallarda taklitleri hemen yayına giriyor.*

Özgül APAÇE: Kuşak programları hep vardı. Daha önceden de vardı. Hem evlilik hem de realite Showlarda mahremiyet ifşası var bana göre. Ama dünyada bu böyle. Dünyada da şu anda gündüz kuşağında kriminal showlar var… Tüm dünyada gündüz kuşağında belli janralar öne çıkıyor dönem dönem. Bu durum Türkiye'ye de yansıyor doğal olarak. (Kanal D).

MP2: ***Mesleğim gereği kuşak programları takip ediyorum ama bir izleyici olarak bu formatlar asla ilgimi çekmiyor****. Bu programların aldığı* ***yüksek izlenme oranını gün içerisinde başka seçenek olmamasına bağlıyorum.*** *"Gerçeğin kendisinden daha ilginç bir şey yoktur" felsefesi ile yola çıkan reality adını verdiğimiz televizyon formatının ülkemiz yayıncılığında son derece çarpıtılmış bir hale geldiğini görüyorum. İçeriğinin evlilik ya da kriminal olması bana göre fark etmiyor. Her iki içeriğin de gerçekleri sömürme üzerine olması beni son derece rahatsız ediyor.*

Recep BALCI: Gündüz kuşağında farklı dönemlerde farklı içerikler tutuyor. Bu dönemde kayıp bulma gibi realite showlar ön planda. Evlilik

programlarından sonra bir sürü bu tarz programlar çok patladı. Birisi tutunca genelde diğer kanallar da o formatı yayına sokuyor. Türkiye'de bir dönem moda/sağlık içerikleri çok izleniyordu şu an cinayet formatı çok var. (Star TV).

Görüşmecilerin kuşak programlarına ilişkin değerlendirmelerinde iki önemli nokta ön plana çıkmaktadır. İlki, gündüz kuşağında belli dönemlerde belli formatların öne çıkması ve dünyadaki değişime paralel bir değişim görülmesidir. İkincisi ise izlenme oranlarına göre tutan bir format olduğunda tüm kanalların benzer formatlar yayınlama eğilimleridir. Bu durum gösteriyor ki, Türkiye'de kuşak programlarının üretilmesinde dünyadaki eğilim ve izlenme oranlarının belirleyiciliği ana unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında bu durum sektör açısından düşünüldüğünde kuşak programları formatlarının çok dar bir alana sıkışmış ve özgün içeriklerin üretilmesinin önünde izlenme oranı kaygısı gibi bir engel olduğunu göstermektedir.

Yayıncı ve reklam verenlerin müdahil olduğu izlenme oranı ölçümleri daha önce de bahsedildiği gibi izleyiciyi sayısal kodlara indirgemekte ve tüketiciler olarak kategorileştirmektedir. Öte yandan, izleyicinin hangi içeriği nasıl izlediğine ilişkin herhangi bir bilgi vermemektedir. Tüm televizyon içeriklerinde olduğu gibi gündüz kuşağı programlarının da bu ölçüm sonuçlarına göre şekillenmesi sektörün "izleyici" denilen kitleyi birer "tüketici" bakış açısıyla değerlendirilmesiyle ilişkilidir. Nitekim medya sektörünün gözünde izleyiciyi tüketiciye dönüştüren en önemli unsur izlenme oranı ölçümünün ticari saiklere hizmet etmesi ve reklam pastasından pay alma isteği ile açıklanabilir. Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada olduğu gibi var olan ölçüm sisteminde izleme ölçümlerine katılan izleyiciler, aslında birer tüketim birimi olarak kodlanmıştır.[196] İzleyiciden tüketiciye dönüşen medya kullanıcılarında gözlemlenen durum ise herhangi bir beklentisi olmayan, medyayı sıradan bir ürün gibi satın alıp, tüketip atmayı alışkanlık haline getirmiş bir grup olmasıdır. Tüketici modeli izleyiciler, sektörde üretilen içeriklere meşru bir zemin hazırlamıştır. Başka bir deyişle, tüketicinin (izleyicinin) her verileni alması (televizyonu izlemese bile açık

[196] Çetin, K. B. (2016). Televizyon İzleyicisi Kimdir? ERDEM, S.25-40, s.29.

tutması) kalite ve nitelik açısından izlenme oranlarını dayanak göstererek "halk bunu istiyor" söylemini güçlendirmektedir. [197]

Konuya ilişkin RTÜK Başkanı Prof. Dr. İlhan YERLİKAYA bir yapımın içeriğinin nitelikli ya da niteliksiz olmasında reyting belirleyici bir unsur olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> *Reyting her şey değildir. İyi reyting vardır, kötü reyting vardır. Yani bir şeyin izlenir olması, çok fazla izlenmesi o izlenen şeyin mutlaka olumlu içerik olduğu anlamına da gelmiyor.*[198]

Görüşmecilerden MP2 reyting sisteminin program içeriklerine etkisini şu şekilde özetlemektedir:

> *Bir insanın kayıp yakınını bulmak, çözülememiş bir cinayeti aydınlatmak ya da yuva kurmak isteyen bir insana yardımcı olmak aslında son derece faydalı içeriklerken izlenme oranı yakalama telaşı içinde olaylar tamamen amacından sapmıştır. İzlenme sağlamak için olayın kahramanlarını adeta senaryo ile yazılmışçasına birer dizi karakteri haline getirmek, bu karakterin yapacağı hareketleri dakikalık ölçümlere bakarak belirlemek bana göre artık gerçeği çarpıtmaya girmektedir. Format burada realityden çıkıp tamamen bir dramaya dönüşmektedir.*

Görüşmecilerin gündüz kuşağı baskın formatının evlilik programlarından kriminal içerikli realite showlara dönüşümü hakkındaki ortak noktası evlilik programlarının yasaklanmasıyla elde var olan ve izlenme payının yüksek olduğu bilinen kriminal içerikli realite showların, kanal ve yapımcılar için gündüz kuşağındaki arayışın ilk alternatif olmasıdır.

---

[197] Güngör, 2013, s.165.

[198] 18 Ocak 2018 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen "İzlenme ve Dinlenme Oranı Ölçümlerinin Yapılmasına ve Denetlenmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı Toplantısı"nda gerçekleştirilen konuşmadan alınmıştır. https://www.rtuk.gov.tr/haberler/3787/5481/yayin-hizmetlerine-iliskin-usul-ve-esaslar-hakkinda-yonetmelik-taslagi-toplantisi.html

MP1:… Aslında insan hikayelerinden oluşan evlilik programları da böyle oldu. Bir kanalda bir evlilik programları tutunca tüm özel televizyonlar 2 şer evlilik programı yayınlamaya başladı. Bir kuşak yayınının 3 saat olduğunu düşünürseniz, kanallar günde 6 saat evlilik programı yayınlıyordu. Evlilik programları yasaklanınca, bu programların ekipleri ve starları yollarına farklı bir reality içeriğiyle devam ettiler. Son 15 yıldır en çok izlenen Müge Anlı'nın içeriği ...Cinayet çözme ,kayıp bulma…

Özgül APAÇE: Evlilik Programları kaldırılınca OPT'de[199] de konular kısıtlı. Bu nedenle ilk alternatif olarak kayıp bulma programları gündüz kuşağında yer almaya başladı. (Kanal D).

MP2: Evlilik programları yasaklandığı için yapımcılar bu sezon polisiye, kayıp bulma ve yaşam hikâyelerini tercih ettiler. Yoksa hiç bir yapımcının yaptığı iş etik olarak raydan çıktığı için böyle bir dönüşümü tercih ettiğini sanmıyorum. Tamamen yasakla ilgili. Bu dönüşümde kriminal bazlı konuların tercih edilme sebebi ise daha önce alanında tek olan ve büyük bir izleme oranı yakalayan "Müge Anlı ile Tatlı Sert" programının reyting pastasını bölüşmektir.

Recep BALCI: Bu programlar değiştirilmek zorunda kalındı. Cinayet programları çok tutuyor…. Şu an bunlar izleniyor. İnsanlar evlilik programlarını izliyordu. Bizde "Melek[200]" vardı 4 share alıyordu yerine Seda Sayan'ın evlilik programını getirdik 17 share aldı. Birisinin yaptığı format tutunca tüm kanallar aynısını deniyor. Kriminaller de böyle oldu. (Star TV).

Görüşmecilerin belirttiği gibi gündüz kuşağında izlenme oranı açısından belli bir seviyede olduğu bilinen formatlar izleyiciye sunulmaktadır. Görüşmecilere gündüz kuşağında farklı içerik ve alternatiflerin neler olabileceği konusunda sorular yöneltilmiştir. Değerlendirmeler aşağıdaki gibidir:

MP1: Alternatif içerik her zaman var. İnfo-tainment diye tabir edilen eğlendirerek öğreten programlar. İçinde sağlık, yemek, çocuk, hobi,

[199] Off Prime Time (bknz. s.24).
[200] Moda, sağlık, yemek gibi konuların işlendiği gündüz kuşağı programı.

pratik bilgilerin de yer aldığı formatlar. Melek, Zahide Yetiş, Derya Baykal,İyi Fikir vb. Gündüz içerikleri de var.

Özgül APAÇE: OPT'de devamlılık çok önemli… Kriminal Showlarda tam da böyle bir durum var. ***Merak duygusu olmalı ki ertesi güne izleyici izlesin****. Şu an birçok kanalda bu tarz kriminal programlar yayınlanıyor. Ancak biz yayınlamıyoruz. Biz kanal olarak marka değerine çok önem veririz. O nedenle evlilik programları varken bile diğerlerinden farklı bir format olan Kısmetse Olur'u yayınlamıştık. Şu an Ekip Şahane var, günlük dizimiz var. Biz gündüz kuşağında yeni şeyler deniyoruz önümüzdeki günlerde iki farklı formatımız yayına girecek. (Kanal D).*

MP2: ***Türkiye'de televizyonculuğun önünü tıkayan en büyük nedenlerden biri de işte budur****. Bütün kanallar, bir kanalda başarılı olan formatı kopyalayarak aynısını kendi kanallarında yapmaya çalışıyorlar. Hiç bir yeni ve özgün içerik üretme arayışı bulunmamaktadır. Gündüz kuşağında maalesef hiç alternatif içerik yok.*

Recep BALCI: Moda yarışmaları, yemek yarışmaları ve oyunlu yarışmalar gündüz kuşağı için alternatif olarak denenebilir. (Star TV).

Kanal D'den Özgül APAÇE ile görüşmemizden yaklaşık 1 ay sonra Kanal D gündüz kuşağında önce "Sosyetik Ev Kadınları" daha sonra "Gelinim Mutfakta" adlı programlar yayınlanmıştır. "Sosyetik Ev Kadınları" yurtdışında NBC Universal formatlı "The Real Housewives" adıyla yayınlanan program formatından uyarlanmıştır.[201] Yaklaşık bir aylık yayınlanma süresinin sonunda program kanal kararıyla yayından kaldırılmıştır. Daha sonra "Gelinim Mutfakta" adlı gelin ve kayınvalidelerin birlikte katıldığı yarışma formatı yayınlanmaya başlamış ve hâlihazırda yayın hayatına devam etmektedir.

Kuşak programlarının genel özellikleri medya profesyonelleri tarafından şu şekilde değerlendirilmektedir:

[201] https://www.kanald.com.tr/sosyetik-ev-kadinlari/haber/sosyetik-ev-kadinlari-basladi

Özgül APAÇE: OPT'de ertesi güne merak taşımak çok önemlidir. Nasıl dizilerde her hafta yayınlandıktan sonra diğer hafta izlenmesi için bir merak unsuru konuluyorsa, bizler kuşak programı için bunu günlere yayarak yapıyoruz. Kriminal Showlarda tam da böyle bir durum var. ***Merak duygusu****…OPT'de PT'den daha fazla sabır istiyor. Devamlılık, alışkanlık oluşturmak için sabır ve zamana ihtiyaç var.*

MP2: Maalesef kuşak programlarında reyting uğruna gelen insanların umutları, acıları, sevinçleri, ***özel hayatlarının en ince detayları bir tiyatro gibi izleyicinin gözü önüne serilmektedir.*** *Bilinmemesi duyulmaması gereken bazı şeyler tüm ülkeye ifşaa olmaktadır. Gerçek olabildiğine acımasızca ortaya serildikçe bence izleyici artık gerçeklik algısını kaybetmekte, olayın kahramanlarını bir dizi karakteri sanmaya başlamaktadır. Çocuğunu kaybetmiş bir annenin acısı toplum kuralları içerisinde son derece mesafeli, anlayışla ve şefkatle yaklaşılması gereken bir durumdur. Bu televizyon programlarında gerçeklik algısı kaybolan izleyicinin, toplumun değerlerini unutup bu anneye son derece hoyrat davranışlar sergilemesi, zaman zaman suçu ona yüklemeye çalışması, üzüntüden ve ağlamaktan bayıltacak hale getirmesi bunun en net örneğidir.*

Görüşmecilerin de belirttiği gibi kuşak programlarının izlenilebilir kılınması seyircinin "merak" unsuruyla ekrana kilitlenmesi ile mümkündür. Kuşak programlarının önemli bir bölümü içeriklerini gerçek ve sıradan insan karakterleriyle oluşturmaktadırlar. Bu programlarda sıradan kişilerin gerçek hikâyeleri iddiası olduğu için yani herhangi bir kurgu ögesi olmadığı için katılımcıların özel hayatları izleyici tarafından dikkate değer bulunmaktadır. Özellikle gerçek hikâyeleri konu edinen kuşak programlarını magazin ya da dizilerden ayıran en önemli özellik oradaki "gerçeklik" iddiasıdır. Magazin programlarında ünlü kişilerin özel hayatları konu edilmekte ve izleyici genellikle orada yansıtılan hayatları kendi uzağında görme eğilimindedir. Yani bu programlar özenme hissi yaratabilse de izleyicide herhangi bir özdeşim hissini beraberinde getirmez. Dizilerde ise izleyiciler baştan kurgu olduğu bilinen bir içerikle karşı karşıya olduğunun farkındadır. Bu nedenledir ki, içeriğin gerçek olma iddiası kişilerin mahrem alanına duyulan merak unsurunu daha da artırmaktadır. Çünkü izleyiciler orada bulunan insanları "içimizden birisi" gibi görme eğilimindedir. MP2'nin de ifade ettiği gibi kuşak programlarındaki merak unsuru ile

sağlanmaya çalışılan yüksek izlenme oranları, kişilerin tüm özel hayatlarını en ince ayrıntısına kadar ifşa edilmesinin en önemli nedenidir.

3.2.2. Medya Profesyonellerinin Mahremiyete İlişkin Değerlendirmeleri

Görüşmecilere mahrem alanın kendileri için neyi ifade ettiği ve bu alanın sınırlarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Dört görüşmeci de mahrem alanı özel alan olarak tanımlayıp bu özel alanın içinde ise aile ve çok yakın arkadaş çevresini koymuşlardır.

MP1: Mahremiyet kişinin özel alanıdır. Mahremiyet kişinin özelinin korunması demektir. Ben özelimi sadece ailem ve en yakın dostumla paylaşırım. Bazen sadece kendi sakladıklarım da vardır.

Özgül APAÇE: Özel Hayat. Bir kişinin kendisinin sınırını belirleyeceği bir şey. Ben çok sınırlıyım bu konuda.

MP2: Mahremiyetin kelime anlamı gizliliktir. Bence mahremiyet kişiye özel bir sırrın o kişinin seçtiği ve izin verdiği sayıda insan tarafından bilinmesidir. Ben özelimi ve mahremiyetimi ailem, eşim ve çok güvendiğim arkadaşlarımla paylaşırım. Çok gizli kapaklı, kanuna ve toplum kurallarına aykırı işlerden kaçındığım için bir şeyimin çok insan tarafından bilinmesi beni rahatsız etmez. Gizlim saklım yoktur diyelim.

Recep BALCI: Özel ilişki bence… Ben biraz oto-sansürcüyüm özel hayat konusunda.

Görüşmecilerde özel hayata, mahrem olana ilişkin kendi hayatları açısından oldukça sınırlandırılmış ve kendileri tarafından "korumaya" alınmış bir alana atıf

vardır. Nitekim görüşmecilerin kendi özel hayatlarına ilişkin televizyon ekranları önünde bir paylaşım yapılması konusundaki görüşleri de bunu destekler niteliktedir.

MP1: Ben özel hayatımla ilgili bir konunun TV de yer almasını asla istemem. Çünkü televizyon bir illüzyondur ve orada her şey tek bir amaca hizmet eder. Daha çok izlenmek, daha çok reklam almak, daha çok para kazandırmak...

MP2: Ben özel hayatımı televizyon ekranında paylaşmam çünkü benim özel hayatım bugün bu formatlarda paylaşılan yaşamlar yanında oldukça sönük kalır ve asla izlenmez. Entrikadan uzak, tek eşli yaşadığım ev hayatımın ya da sosyal hayatımda mümkün olduğunca yapmaya çalıştığım kültürel faaliyetlerimin ve okuduğum kitapların günümüz yayıncılık koşullarında pek ilgi çekeceğini sanmam. Öyle olsa bu formatlar yerine kültür sanat programlarını tartışıyor olurduk değil mi?

Recep BALCI: Paylaşmazdım. Çünkü insanların benim hayatımı bilmesini istemem. Ama ünlü olanlar için durum farklı.

Görüldüğü üzere çalışmanın ilk bölümünde vurgulandığı gibi mahrem/özel alan algısı ve sınırı her ne kadar kültürden kültüre, toplumdan topluma değişim gösterse de bu alana ilişkin herkesin kendi belirlediği bir sınır olduğunu göstermektedir. Üstelik görüşmecilerde bu sınırın kişinin kendisinin özel alanına ait olarak tanımladığı kişiler hariç geçilmesine karşı oldukça korumacı bir yaklaşım bulunduğu gözlemlenmiştir.

3.2.3 Medya Profesyonellerinin Kuşak Programlarındaki Mahremiyet İfşasına Yönelik Görüşleri

Görüşmecilere kuşak programlarında mahremiyet ifşası, kuşak programı katılımcılarının tutumları ve medya profesyonelleri gözünde izleyicilerin bu duruma nasıl yaklaştıklarını değerlendirmeleri istenmiştir.

MP1: Kuşak programlarda katılımcıların özeline fazlasıyla giriliyor. Neredeyse tüm mahremleri ifşa ediliyor. Ancak bu tarz programlara katılımcılar kendi talepleriyle gelir. Hatta bu programlara çıkmak için aylarca sıra bekleyenler var. Hikâyelerinin detaylarını kendileri anlatır.

Özgül APAÇE: Bu tür programlara bazıları umut için geliyor. Ama bazıları şov amaçlı geliyorlar. Bu şov amaçlı gelenler tüm özelini paylaşabiliyor TV ekranlarında.

MP2: Bu ifşanın konusu olan kişinin rızası dışında bir mahremiyet ifşası yapıldığını düşünmüyorum. Hatta bazen her şeyin dakikalık reyting ölçümlerine göre planlanmış bir senaryo olduğunu, gerçeklerin çarpıtılıp, abartıldığını düşündüğüm bile oluyor. Orada konu olan kişiler kesinlikle razı olarak mahremiyetlerini paylaşıyorlar çünkü artık ekranda olmanın ve fark edilmenin tadına varmış oluyorlar. Kendilerini başrol oyuncusu gibi hissediyorlar ve bunun devamlılığını sağlamak için de en mahrem sırlarını izleyici ile paylaşmayı normal olarak görüyorlar.

Recep BALCI: İzleyici gözetlemeyi sever. Başkasının başına geleni izlemeyi sever. Bu nedenle bu tür programlarda özel hayat sıkça masa yatırılır.

Kuşak programlarında mahremiyet ifşası olduğu ve bu programların içeriklerinin böyle bir temele dayandığı medya profesyonelleri tarafından da belirtilmiştir. Burada dikkat çeken nokta çalışmanın ikinci bölümünde değinildiği üzere bu programlarda "gönüllü" bir mahremiyet ifşasının söz konusu olmasıdır. Görüşmeciler bu tarz programlara katılanlar ile ilgili – kayıp bulma ve cinayet vakaları hariç- bir şekilde ekranda görünme arzusu olan kişilerin bu tür programlarda yer aldıkları görüşündedirler. Medya profesyonelleri bu tür programlara katılanlar ile ilgili şu düşünceleri paylaşmışlardır:

MP1: Reality Show katılımcılarına iki grup olarak bakıyorum. Birincisi tamamen çaresizlikten orada. İş arıyor, eş arıyor, kaybını arıyor, hakkını arıyor, katili arıyor. Son çare olarak televizyon programına gelmişler. O programın sunucusu kurtarıcı gibi. Onun derdine mutlak derman olacak.

İkincisi ise tamamen ekrana çıkmayı seviyor. Kendi küçük şöhreti ona mutluluk veriyor. Her gün o showun bir parçası olmak onun mesaisi olmuş. Kadın, sağlık, yemek tarzı programların katılımcıları genellikle konusunda uzman kişiler oluyor. Onların durumu reality katılımcılarıyla kıyaslanamaz. Onlar, uzman oldukları konularda bilgi aktarmak amacıyla ekranda yer alıyorlar.

Özgül APAÇE: bazıları için bu programlar bir umut. Mesela Müge Anlı'nın yaptığı işte. Bazı insanların dertlerine bu programlar çare olabiliyor. Çünkü böyle bir kurum yok. Bu insanlar açısından kendi istekleri olduğu için faydalı olabiliyor. Ama her zaman bu böyle olmuyor. Bu programlarda çok değişik kişiler var. Cinayet programlarında yakınları geliyor. Evlilikte de aynı kişilerin yakınları geliyor. Oraya gelenler işsiz güçsüz insanlar sosyalleşme ihtiyacı var. Ekrana çıkmayı isteyen, ünlü olmak isteyen insanlar var. Onlar çok katılı bu tarz programlara. Seviyorlar ekranda görünmeyi.

MP2: Kayıp/Cinayet programlarının katılımcılarını ayrı değerlendirmek istiyorum çünkü orada bir çaresizlik söz konusu. Artık çalacak kapı bulamayan insanlar son bir çare olarak bu programlara başvuruyorlarsa onları yargılamak yanlış olur. Eşini, kızını, annesini arayan, hüngür hüngür ağlayan, bağıran, dövünen bu insanlar elbette ki rol yapmıyor. Polisin sonuç alamadığı durumda böyle bir seçenek varsa değerlendirmekte çok haklılar. Bu durumda işi, medya ve habercilik etiğine uygun bir şekilde, reyting uğruna katılımcıların haklarını gasp etmeden işlemek programın yapımcılarına düşüyor. Kadın/sağlık/yemek programlarında ise katılımcılar zaten konun uzmanları oluyor. Yani doğru konuda doğru kişiden bilgi almış oluyorsunuz. Evlilik programlarına gelince ise durum bambaşka hal alıyor. Bu formatların katılımcıları ünlü olmayı kafaya takmış 2. Ve 3. Sınıf oyunculardan oluşturuluyor. Maalesef bu programlarla yakalanacak ufacık bir şöhret kırıntısı için bu katılımcılar yapımcının reyting için uygun gördüğü her şeyi yapıyorlar. Yine de bana göre burada eleştirilecek olan bu katılımcılar değil çünkü onlar para karşılığı bir meslek icra ediyor. Burada sorun bu kısır içerikleri izlemeye devam eden ve izledikçe daha çok talep yaratan, bu kısır programcılık anlayışına kendini mahkûm eden izleyicide maalesef.

Recep BALCI: Evlilik programlarında ünlü olmak isteyenler, her konuda bilgisi olanlar katılıyordu. Adam başı para karşılığı gelen insanlar var. Bu işi profesyonel olarak yapıyorlar. Ağzı laf yapan insanları yapımcılar tutmak ister.

Kuşak programı katılımcıları iki kategoride sınıflamak yanlış olmayacaktır. İlki, ekranda bir şekilde görünmek isteyen, şöhret olmak isteyen ve bu işi para için yapan bir gruptan oluşurken; ikincisi çaresizlikten kayıp yakınını bulmak için, bir cinayetin failinin bulunması için bu tür programlara başvuranlardan oluşmaktadır. Medya Profesyonelleri tarafından sıkça anılan Müge Anlı'nın programı genellikle bu türden katılımcıları ağırlamaktadır. Ancak son dönemde birden fazla kanalda yayınlanmaya başlayan kriminal içerikli realite show programları katılımcılarında da özellikle evlilik programlarındaki katılımcıların da yer aldığı görülebilmektedir. Her ne kadar içerik kayıp bulma, cinayet çözme gibi suç unsurlarını barındırsa da kişilerin çaresizlikten değil yine şov amaçlı olarak ya da para karşılığı katılımcı olarak bu programlarda yer aldıkları izlenimi mevcuttur. Nitekim üçüncü bölümde örnekleri verildiği üzere bu programlarda oldukça sansasyonel mahremiyet ifşası içerikleri yer almaktadır.

Konunun medya profesyonellerinin gözünden izleyicileri değerlendirmeleri de en az bu programlarda özel hayata ilişkin işlenen konuların verilişi ve kullanılan dil kadar önem taşımaktadır. Görüşme yapılan medya profesyonelleri kuşak programı izleyicisini şu şekilde değerlendirmektedir:

MP1: İzleyici gerçek hayat hikâyelerine bayılıyor. ***Nerdeyse bir röntgenci gibi.*** *Başkalarının acıları, mutlulukları, çaresizlikleri, özel yaşamları onun çok ilgisini çekiyor.*

Özgül APAÇE: İzleyici eğlenmek için izliyor. Gerçek olduğuna inanmıyor. Kanal D diğer kanallara göre markasıyla örtüşen bir kanal. Biz şov amaçlı insanların hikâyesini yayınlamıyoruz.

MP2: ***Yolda kanlı bir trafik kazası gördüğümüzde verdiğimiz tepki ne ise bu mahrem hikâyeler ekranda paylaşıldığında verdiğimiz tepki aynı maalesef****. Kanlı bir trafik kazasının yanından geçerken aslında olay yerine bakmamanın daha iyi olacağını bildiğimiz halde bakmaktan kendimizi alıkoyamayız. Bakıp gördüklerimizin dehşeti karşısında şok oluruz ama bakmaya devam ederiz çünkü gözümüzü alamayız. Aslında mahrem detayların ortaya çıktığı noktada izleyici "bundan bana ne,*

bunu öğrenmek hoşuma gidecek mi, öğrensem de bu bana ne fayda sağlayacak" sorularını biraz sorsa belki de izlemekten vazgeçecek. Gerçi kanalı çevirse de alternatifi yok çünkü başka bir kanalda yine bir mahremiyet hikâyesine denk gelecek. ***En iyisi toplumun televizyonun kapatılabilir bir alet olduğunu tekrar hatırlaması****.*

Recep BALCI: ***Seyirci gözetlemeyi çok sever****. Evlilik programları böyleydi. Başkasının başına gelen şeyi izlemeyi çok seviyorlar. Gözetleme izleyicinin özelliği…*

Görüşmeciler izleyicinin "gözetleme" özelliğine vurgu yapmışlardır. Bir önceki bölümde yapılan araştırmalarda da bu saptamaya benzer bir durumun olduğu görülmüştür. Birçok insan bu tarz programları meraktan izlediklerini dile getirmiştir. Tüm dünyada realite showların gerek gündüz kuşağında gerekse prime time'da yükselişe geçmesi izleyicinin "gözetleme" dürtüsünün ne kadar açığa çıktığının bir göstergesi niteliğindedir.

Burada dikkat çekici diğer nokta Özgül APAÇE'nin belirttiği izleyicilerin bu programlarda verilene inanma durumuyla ilgilidir. Görüşmecilerin kuşak programlarına katılanlar ile ilgili söyledikleri bu programlarda belli oranda kurgunun bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu işin içindekiler için yeni ve şaşırtıcı bir durum değildir ve izleyenin de bu programları süzgeçten geçirebildikleri düşüncesi oluşabilir. Ancak bu programların daha önce de vurgulandığı gibi gerçek hikâyeler iddiasıyla yayın yaptıkları unutulmamalıdır. Yayın içeriklerinde gerçeklik iddiası olduğu sürece izleyicilerden bir kısmı verilen içerikleri süzgeçten geçirebilme yetisine sahip iken bir kısmının içeriklerin tamamen gerçek olduğunu düşünmesi kaçınılmazdır. Öyle ki, bu durumu destekler nitelikte Esslin "*kurgusal ve hayali biçimlerin gerçek hayat için örnek teşkil etmeye başladığını ve gündelik hayata gerçekliğin yerini almak üzere nüfuz ettiklerini, kurgu ve gerçekliğin karşılıklı farklı bir ilişkiye girdiklerini söylemektedir*."[202]

[202] Şentürk, 2017, İletişim ve Televizyon Teorileri, s.200 içinde Esslin, 2001, s.47-107

3.2.4. Medya Profesyonelleri Açısından Kuşak Programlarının Aile Yapısına Etkisi

Medya profesyonelleriyle yapılan görüşmede kuşak programlarının içerikleri itibariyle genellikle aile içi ilişkileri konu edinmesi bakımından aile yapısını olumsuz yönde etkileyip etkilemediği hususunda fikirleri sorulmuştur.

MP1: Televizyonun bilgi vermek, haber vermek, eğitmek, eğlendirmek, hoşça zaman geçirtmek gibi görevleri var. Ben her tür programın yayın akışında dengeli yer alması gerektiğine inanıyorum. Reality Show da olmalı, belgesel de. Evlilik programı da olmalı, kültür sanat programı da. Mevcut düzen izleyiciyi düşünmekten, sorgulamaktan alıkoyan, zihinleri uyuşturan bir düzen. ***Bana göre böyle bir yayın akışının aile yapısına çok olumlu bir katkısı olamaz.***

Özgül APAÇE: ***Ben pek etkisi olduğunu düşünmüyorum****. Çünkü zaten toplumda olan şeyler o programlarda gösteriliyor. Dekorasyon programının etkisi neyse bu programlarında o kadardır.*

*MP2: Eskiden yapılan gündüz kadın kuşakları oldukça yararlı içeriklere sahiptiler. Kültür-sanat aktivitelerini destekler, duyururlardı. Yemek tarifleri verir, ev ekonomisi öğretirlerdi. El işi yapmayı, örgü örmeyi öğrenebilirdiniz. Müzik dinleyebilirdiniz. Sağlık konuları ve sosyal kampanyalar hakkında farkındalık yaratırlardı. Bu tarz kuşak programlarının tabii ki aile yapısına olumlu etkisi vardı****. Günümüz kuşak anlayışı olan evlilik ve kriminal programların aile yapısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna inanmıyorum****.*

Recep BALCI: ***Evlilik programları bence bozmuyor****. Toplumu yansıtıyor. Cinayet içeriklerinin daha çok aile yapısını olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Evlilik programları daha naifti bence. Cinayet, kayıp bulma gibi programlarda aile içi olumsuz ilişkiler deşifre ediliyor bu da olumsuz etkiliyor. Mesela, bir dedenin torununa yönelik cinsel istismarı tüm detaylarıyla televizyonda konuşuluyor. Bu durum aileye bakış açısını tabii ki etkiler.*

Görüşmecilerden bir tanesi hariç diğerleri bu tür programların hâlihazırda topluma sunulduğu haliyle aile yapısına olumsuz etkide bulunacağını düşünmektedir.

Bu tür programlarda aile içi şiddet, cinayet, kaçırılma, kayıp ve benzeri olumsuz konuların ve kötü örneklerin sıkça verilişi, merak duygusunu artırmak amacıyla sık sık tekrarlanması ve üzerine belki de günlerce konuşulan konuların çözümsüz kalışı şeklindeki yaklaşım, bütün kötülüklerin, felaketlerin ve şiddetin hemen yanımızda/aile içinde bulunduğu mesajını vererek aile algısına olumsuz bir anlam yüklemektedir.[203]

3.3. İzleyicilerin Kuşak Programı ve Mahremiyet İfşası Değerlendirmeleri

Bu bölümde televizyon izleyicileri ile yapılan derinlemesine görüşmeler değerlendirilecektir.[204] 4 kadın 4 erkek olmak üzere toplam 8 izleyici ile hem mülakat gerçekleştirilmiş hem de alımlama analizi yapılmıştır. Araştırmada yer alan katılımcılar sadece kuşak programı izleyicilerinden değil genel izleyicilerden oluşmaktadır. İzleyenler ve izlemeyenler arasında bu programlara karşı tutum ve düşüncelerde herhangi bir farklılaşma unsuru bulunup bulunmadığı da bu yolla ortaya konulacaktır.

Bu bölümde izleyicilerin televizyon yoluyla verilen medya içeriklerini nasıl aldıkları ve ne gibi süzgeçlerden geçirdiklerini yanı sıra içeriklere ilişkin genel değerlendirmelerine yer verilecektir. Her şeyden önce medya metni birçokluktur, birden fazla mesajı, fikri, temsili içeren karmaşık bir yapıdır. Bu nedenle izleyicinin neye direndiği ya da neleri hangi ölçüde kabul ettiği sorusunun yanıtı oldukça muğlaktır. Diğer yandan, medya metni, kendi içinde anlamlı bir bütün olmasına karşın, bütünüyle "tutarlı" ve "kapalı" olduğundan söz etmek güçtür. Medya metni, her metin gibi, boşlukları, çelişkileri, açıkları olan bir bütündür. Bu nedenle izleyicinin metnin bütünselliğine olduğu kadar, çelişkilerine nasıl yanıt verdiği, hangi çelişkileri görüp hangilerine gözünü kapadığı önemli sorulardır ve bu soruların kolay yanıtları

[203] Kalaycı, A. R. *Aile ve Kadın Odaklı Programların Çözümlenmesi (Biz Sizin İçin Varız).* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
[204] İzleyici Mülakat soruları Ek-2'de yer almaktadır.

yoktur.[205] Bu çalışma kapsamında yer alan katılımcıların medya metinlerini nasıl çözümledikleri, çelişkileri ne derece fark ettikleri ve ne tür bir okuma yaptıkları gibi konular alımlama analizi çerçevesinde verilemeye çalışılacaktır.

3.3.1. İzleyicilerin Kuşak Programlarına İlişkin Genel Değerlendirmeleri

Görüşmecilere kuşak programlarına yönelik genel düşünceleri ve bu programları izleme ve izlememe nedenleri ile son dönemde yaşanan format değişikliği hakkındaki düşünceleri ile bu programların kendileri ve başkaları üzerindeki etkisi gibi sorular sorulmuştur. Tablo 13- Görüşmecilerin Gündüz Kuşağı Programları İzleme Durumu görüşmecilerin kuşak programları tür bazında izleme ve izlememe durumları verilmiştir.

Tablo 13- Görüşmecilerin Gündüz Kuşağı Programları İzleme Durumu

GÖRÜŞMECİLER	REALİTE SHOWLAR	YAŞAM TARZI/HOBİ PROGRAMLARI	EVLİLİK PROGRAMLARI
Katılımcı 1 (Kadın)	Olay Bazlı İzliyor	Ara Sıra İzliyor	İzliyor
Katılımcı 2 (Kadın)	Nadiren İzliyor	İzliyor	İzliyor
Katılımcı 3 (Kadın)	Olay Bazlı İzliyor	İzliyor	İzliyor
Katılımcı 4 (Kadın)	İzlemiyor	İzlemiyor	İzlemiyor
Katılımcı 5 (Erkek)	İzlemiyor	İzlemiyor	İzlemiyor
Katılımcı 6 (Erkek)	İzlemiyor	İzlemiyor	İzlemiyor
Katılımcı 7 (Erkek)	Ara Sıra İzliyor	İzlemiyor	Ara Sıra İzliyor
Katılımcı 8 (Erkek)	İzlemiyor	İzlemiyor	İzlemiyor

Görüşmeciler bölüm başında da belirtildiği üzere kuşak programlarını izleyenler ve izlemeyenlerden oluşmaktadır. Görüşmecilerin bu programları izleme ve izlememe nedenleri aşağıdaki gibidir:

[205] Çetin, K. B. (2016). *Televizyon İzleyicisi Kimdir?* ERDEM, 25-40.

Katılımcı 1: Evlilik programlarını izleme nedeni oraya katılanların kim olduğunu, ne tarz insanların bu programlara katıldığını merak ettiğim için çok izliyordum. Bu programlara çıkanların amaçları nedir gibi ***merak duygusuyla izlemeye başladım daha sonra alışkanlık haline geldi*** *bu yayınları izlemek. Ama bu programların hepsi hakkında genel bir yorum yapacak olursam izliyorum evet kendimle de çelişiyorum ama hepsi boş bence.*

Katılımcı 2: Evlilik programlarını izliyordum onlar varken. Ama bu cinayet, kayıp bulma çok izlemiyorum. ***Çünkü insanın psikolojisini etkiliyor*** *bunlar. Orada yaşanan aile içi kavgalar aile yapısını etkiliyor. Herkesin her şeyi en ince ayrıntısına kadar konuşuluyor.*

Katılımcı 4: Bu programların yayınlanması ve izlenmesi taraftarı değilim. Çünkü çocuklarımız da sürekli televizyon başında ve etkiliyor çocukları. ***Aile içi ilişkilerde de güvensizlik*** *doğuruyor.* ***Şiddet içerikli, istismar içerikli*** *hiçbir şey yapılmasını istemiyorum.*

Kuşak programlarında son dönemde yaşanan format değişikliğine ilişkin değerlendirmeler ise şu şekilde:

Katılımcı 1: Evlilik programları bitti bunların yerine kaçırılan çocuk vakaları başladı. Doğumda hastaneden para karşılığı kaçırılan çocuklar gündeme geldi. Ama ***bence bu kayıp bulma konuları işleyen programlar evlilik programlarından daha yararlı.*** *Bir şeyler ortaya çıkıyor. Ama* ***tabi insanda kuşku ve korku da yaratıyor*** *bu yayınlar aynı zamanda.*

Katılımcı 2: Bence evlilik programları daha iyiydi. Daha iyi derken orada da çok olumsuz şeyler yaşanıyordu ama bu kayıp bulma programlarına göre daha iyiydi. En azından insanı eğlendiriyordu. Ama bu cinayet, kayıp bulma bu tür konular insanda sürekli bir korku psikolojisi oluşturuyor. ***Bence bu programlar yerine hobi programları olsa çok daha iyi olur.*** *O programlarda en azından bir şey ya da bir bilgi öğreniyorsunuz. Zaten bir kanal ne yaparsa diğeri de onu yapıyor. Bu kayıp bulmaları falan kaldırıp hobi programları koysalar hepsi aynı şeyi yayınlar insanlar da mecbur kalır bu programları izlemeye. Çünkü şimdiye kadar hep böyle oldu. Bir dönem her kanalda evlilik vardı mecburen alternatifsizlikten insanlar izliyordu. Şimdi kayıp*

bulmalar var mecbur herkes onu izliyor. Hepsinde hobi programı olsa mecbur onu izler herkes.

Katılımcı 4: Bu programların (kayıp bulma, cinayet) yararlı olduğunu düşünmüyorum. Şimdi birçok kanalda var bunlar. Ülkemizde kaçırılma, tecavüz, cinayet gibi çok fazla şey yaşanmaya başladı. Bu yaşanan olaylar basına yansısa da eğer bu olayların sürekliliği arz ediyorsa yani bir şekilde devamı geliyorsa bu programlarda demek ki olumlu bir sonuç elde edilmiyodur. Bu işlere çözüm televizyonda değil devlet yoluyla aransın ve ***insanlar deşifre edilmesin****.*

Katılımcı 7: Evlilik programları zaten normal değildi. Oraya çıkıp stüdyodakilerin kadrolu oyuncular olduğu belli. Onlara oynatılıyordu. Bunu izleyen gençler oradaki olayları, ilişkileri gerçek sanıp kendi hayatlarında da oradakiler gibi davranıyor. Kötü örnek oluyordu. Bu kayıp bulmalar onlara göre biraz daha iyi ama kötünün iyisi diyebiliriz. Ama oradaki konularda aslında polisi ilgilendiriyor.

Araştırmaya katılanların gündüz kuşağı programları değerlendirmelerinde göze çarpan önemli bir bulgu tıpkı medya profesyonellerinin de değindiği gibi alternatif içerikler konusunda medyanın yetersiz kaldığı düşüncesi olmuştur. Format değişikliğine ilişkin görüşleri alınırken bu programların yerine alternatiflerin mümkün olduğunu ancak medya sektörünün kısır bir döngü içinde, reyting kaygısıyla hareket ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcı 1: Kesinlikle ***Türk medyasının en önemli problemi ve başarısızlığı yeni formatlar üretememesidir.*** *Bu nedenle böyle saçma sapan programlara maruz bırakılıyoruz.*

Katılımcı 3: Evlilik programları artık toplumda çok fazla tepkiye neden olmuştu. Onlar kaldırılınca ***yayıncıların elinde işte bi Müge Anlı formatı vardı baktılar bu program senelerdir devam ediyor hadi bizde bunu yapalım dediler.*** *Hepsi birden bu programları yayınlamaya başladı. Tamamen reyting kaygısıyla yapılıyor. Alternatifler tabi olabilir. Mesela benim küçük çocuğum var. Çocukların eğitimi üzerine, onlarla ne tür oyunlar oynanabilir ya da pedagogların yol göstericiliğinde gündüz programları yapılabilir.*

Katılımcı 7: Bence olmuş olaylar üzerinden program yapılmasın artık. Olabilecek şeyler üzerinden daha eğitici insanları bilgilendirici belki de önlem amaçlı programlar yapılmalı.

Katılımcı 8: Bence ***mesleki programlar*** *yapılabilir. Bu programları sonuç olarak ev hanımları, emekliler ve işsizler izliyor. Her birinin bir işe, mesleğe ihtiyacı olabilir. Meslekleri tanıtan, mesleki eğitimlere ilişkin detaylı içeriklerin olduğu programlar olabilir. Gençleri de verimli hale getirmeye yardımcı olur. Ya da ev hanımlarına yönelik evde nasıl verimli şeyler yapılabilir bunlara yönelik eğitici programlar olabilir.*

Görüşmecilere kuşak programlarında işlenen hayat hikâyeleri ve konulardan etkilenme durumunu öğrenmek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Önce kendilerinin izledikleri kuşak programlarından etkilenip etkilenmedikleri sorulmuş daha sonra başka insanların bu programlardan etkilenip etkilenmediği sorusu yöneltilmiştir. Belli oranda etkilenme bulunsa da görüşmecilerin birçoğunda başkalarının daha fazla etkilendiğine ilişkin bir bakış açısı mevcuttur. Görüşmecilerde, iletişim çalışmalarında "*üçüncü kişi etkisi*"[206] olarak bilinen ve izleyicilerin kendilerinin değil ancak başka izleyicilerin televizyon içeriklerinden etkilenebileceğini düşünme eğilimi bulunmaktadır. Görüşmecilerden bazılarının bu konudaki görüşleri bu durumu destekler niteliktedir:

Katılımcı 1: ***Beni bu içerikler hiç etkilemiyor. Ama bence etkilenen insanlar illaki var*** *ve bu insanlar normalde toplumumuzda normal kabul edilmeyen ahlak dışı durumları* ***normalleştiriyorlar.*** *Özellikle* ***toplumun alt tabakaları****, gecekondu kısımlarında yaşayan insanlar etkiye daha açık.*

Katılımcı 2: ***Ben çok etkilenmiyorum****. Çünkü oraya çıkan insanların para karşılığı ya da ünlü olma isteği gibi nedenlerden dolayı çıktıklarını düşünüyorum. Dolayısıyla kurmaca bir ortam var bence.* ***Ama etkilenen insan da çok bence.*** *Oradaki her şeyi gerçek sanarak ve başkalarının hayatlarının da böyle olduğunu düşünerek etkilenen insan vardır diye düşünüyorum. Mesela,* ***yaşlılar bence çok etkileniyor*** *bu içeriklerden. Çünkü sürekli evde oturup akşama kadar bu programları izlemek durumundalar. Yaşları da ileri olduğu için*

[206] Aydın, 2007, s. 121.

kandırılmaları daha kolay o nedenle bu programlardan çok etkilendiklerini düşünüyorum.

Davison tarafından 1980'li yıllarda ortaya atılan "Üçüncü Kişi Etkisi"[207] Kuramına göre, insanlar medya içeriklerinden kendilerinin etkilenmediklerini ama başkalarının etkilendiklerini düşünmekteler ve içeriklerin kendilerini etkilemediği inancının vermiş olduğu rahatlıktan dolayı kişilerin aslında bu içeriklerden etkilendiğini savunmaktadır. Perloff'a göre, üçüncü kişi etkisi her durumda ve herkeste oluşmaz. Mesaj içeriğinde kişinin olumsuz olarak nitelendirdiği durumlarda kişide üçüncü kişi etkisinin oluşması daha muhtemeldir. [208]

Bu noktada, insanların başka kişilerin medya içeriklerinden daha fazla etkilendiklerini düşünmeye sevk eden dürtüleri anlamak önem kazanmaktadır. Çakır çalışmasında üçüncü kişi etkisi algılamalarına yön veren psikolojik faktörleri şu şekilde sıralamıştır[209]:

- *Öz Değerini Artırma Motivasyonu*: Buna göre, kişi kendine olumlu atıflarda bulunma ihtiyacı duyar ve kişi kendine olan öz saygısını bu yolla sağlamaktadır. Bu motivasyona ihtiyaç duyan kişiler genellikle kendilerini başkaları tarafından "olumsuz", "istenmeyen" kişi olarak algılandıklarını düşünen insanlardır. Üçüncü kişi etkisi algısı da kişi kendini değerlendirirken diğer insanların ondan daha aşağıda olduğu referansıyla hareket etmesinden kaynaklanmaktadır.

- *Gerçekçi Olmayan İyimserlik:* Ben ve diğerleri arasındaki algısal boşluğun kaynaklarını açıklamada yardımcı olur. Üçüncü kişi etkisi sadece "kendini

[207] Orijinal adı: The Third Person Effect
[208] Çakır, V., & Çakır, V. (2012). Üçüncü Kişi Etkisi Teorisi Bağlamında Sosyal Paylaşım Sitelerinin Kullanımı. 2nd International Symposium New Communication Technologies and Social Transformation, s. 667-680, s.667.
[209] Çakır & Çakır., 2012, s.670-672

ötekilerden daha az etkilenmiş olarak algılama eğilimi egoyu arttırma ve korumaya hizmet ettiğinde" gerçekleşir. Bu kişiler kendilerini diğer insanlardan daha akıllı ve bilinçli olarak görme eğilimindedirler.

- *Sosyal Mesafe:* insanlar kendilerini konumlandırmaya çalışırken çevresindekilerle bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırmada ben ve diğerleri arasındaki mesafe her zaman aynı değildir. Üçüncü kişi etkisi algısında da kişinin diğerlerine olan mesafesi etkilidir. Kişideki "diğer" tanımı daha yakın çevresi ise üçüncü kişi etki algılaması azalır; "diğer" tanımı daha genel ve geniş bir çevre ise üçüncü kişi etkisi algısı artmaktadır.

- *Algılanan Benlik Bilgisi:* İnsanların kendi bilgi düzeyleri ile ilgili bu algılamaları kendilerini zararlı medya etkilerine karşı daha az duyarlı ya da bağışık, diğerlerini ise daha savunmasız olarak görmelerine neden olabilmektedir. Bu kişilerde yaş, eğitim, uzmanlık gibi öz bilgilerin diğerlerine göre kişiye medya içeriklerinden etkilenmesi konusunda avantaj sağlayacağı düşüncesi hâkimdir.

- *Mesajın Kabul Edilebilirliği:* Mesajın etkisinin olumlu olduğu varsayıldığında, insanlar medya mesajlarının kendileri üzerindeki etkisini başkalarından daha fazla olduğunu düşünmekte iken; medya içeriğinin olumsuz sonuçları olabileceğine dair algılamalar (şiddet, pornografi) üçüncü kişi etkisi yaratır. Mesajın kabul edilebilir/olumlu olarak, ya da sakıncalı/olumsuz olarak değerlendirilmesi, alıcının bunda kişisel ya da toplumsal bir yarar/zarar algılamasına ve yeni mesajın mevcut tutumlarla uyuşması/çatışmasına bağlıdır.

Görüşmecilerde gözlemlenen genellikle sosyal mesafe veya algılanan benlik bilgisi gibi psikolojik faktörlerden kaynaklı olarak üçüncü kişi etkisi algısı mevcut olduğu söylenebilir. Katılımcılarda genellikle etkilenen "diğer"i toplumun alt tabakalarında yer alan olarak tanımlama eğilimi mevcuttur ki bu da sosyal mesafeye işaret etmektedir. Ayrıca etkilenen "diğer"i anlatırken kendisinin daha bilgili veya bilinçli olduğuna dair vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir.

*Katılımcı 3: Ben etkilemem ama bu yayınlardan etkilenen çok insan olduğunu düşünüyorum… **Ben sosyal hayatta da kimin gerçek kimin yalan söylediğini ayırt edebilirim**. Ama onlar (etkilenenler) işte genelde **sosyo-ekonomik olarak daha düşük** ya da daha **yaşlı insanlar**.*

*Katılımcı 4: Ben izlemiyorum **etkilenmiyorum** da. Ama **bunları izleyen kesim belli, eğitim düzeyi** belli, **yaşam koşulları** belli**, kalite ve standartları** belli özellikle izleyenlerin eğitim durumlarından dolayı **çok ciddi bir şekilde etkilendiğini düşünüyorum**.*

*Katılımcı 5: Bu programların başkalarını etkilediğini düşünüyorum. Özellikle **alt tabaka olarak tasvir edilen kesimin etkilendiğini düşünüyorum**. Zaten bu programlara konu olan birçok olay da bu kesimde gerçekleşiyor. Örnek alanların dahi çıktığına inanıyorum.*

*Katılımcı 6: Ben **bayanların daha çok etkilendiğini** düşünüyorum. Çünkü bu tarz programları genelde onlar izliyor.*

*Katılımcı 7: Beni etkilemiyor. Ama işte **evlilik programları gençleri** kötü yönde etkiliyor.*

*Katılıcı 8: Ben **etkilenmiyorum**. Ama bu evlilik programlarında çıkıyorlardı her şey çok mükemmel tozpembe gibi bir izlenim çiziyorlardı. Bunu izleyen **gençleri** düşünüce bu programlarda gerçek olmayan tozpembe gösterilen hayatlara özendiklerini düşünüyorum ben. Etkileniyorlar illa ki.*

Son olarak, görüşmecilerin tamamında üçüncü kişi etkisi algısı olduğu saptanmış ve kendilerinin bu içeriklerden etkilenmediklerinden bahsettikleri

görülmüştür. Üçüncü Kişi Etkisi Kuramına göre, kişiler kendilerinin bu içeriklerden etkilenmedikleri gibi bir yanılgıya düşmektedirler. Nitekim görüşmecilerin önemli bir bölümünde başkalarının etkilendiklerini düşündükleri içeriklerden kendilerinin de etkilendiğinin ipuçlarını veren ifadeler saptanmıştır. Örneğin, Katılımcı 2 yaşlıların bu içeriklerden daha çok etkilendiğinin düşünürken kendisini bu programları izlediğinde psikolojisinin bozulduğunu belirterek aslında kendisinin de bu medya iletilerinden etkilendiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Katılımcı 1 ve Katılımcı 3'ün de bu içeriklerden etkilenmediğini belirtmesine karşın derinlemesine mülakatta bu tarz programlarda kendilerini etkileyen hayat hikâyelerinin olduğunu belirterek etkilendikleri olay hakkında detaylı bilgiler verdikleri saptanmıştır.

Benzer şekilde RTÜK İletişim Merkezi'ne gelen şikâyet içeriklerinde de bildirimde bulunanların önemli bir kısmında "üçüncü kişi etkisi" temelinde gerçekleştiğini görmek mümkündür. Özellikle "Çocuk ve Gençlerin Fiziksel, Zihinsel ve Ahlaki Gelişimine Zarar Verici Yayın" ve "Genel Ahlaka ve Ailenin Korunması İlkesine Aykırılık" inceleme kriterlerinde tasniflenen bildirimlerde bu tarz söylemlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Birçok insan kendisinin bir şekilde olumsuz bir anlam yüklediği televizyon içeriklerinden kendisine göre daha korumasız ve güçsüz olduğunu düşündüğü çocuk ve gençlerin bu içeriklerden etkileneceğini düşünmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılarda her ne kadar kendilerinin bu içeriklerden etkilenmediklerini belirtseler de izledikleri kuşak programlarında onları en etkileyen olay sorulduğunda akıllarında kalan ve en onlarda belli duyguların öne çıkmasına yol açan herhangi bir olay anlatmışlardır. Bu durum tam da Üçüncü Kişi Etkisi Kuramının öne sürdüğü gibi kişinin kendisinin etkilenmediğini ancak başkalarının etkilendiğini sanarak aslında kendilerinin de bu içeriklerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Katılımcı 1 izlediği programlardan birinde bir turistin Türkiye'ye geldikten sonra tecavüze uğraması olayından çok etkilendiğini ifade ederken; Katılımcı 2 hacda kaçırılan ve 30 yıldır Arabistan'da yaşayan kadının hikâyesinden etkilendiğini söylemiştir. Katılımcı 3 ise yıllar önce yayınlanmış olan ve bir annenin sevgilisiyle

birlikte kendi öz çocuğunu öldürmesi ve çocuğunun kayıp olduğunu iddia ederek bir programa başvurmasının kendisini çok etkilediğini belirtmiştir.

Bu programların izlenmesinde merak unsurunun yaratmış olduğu alışkanlığın yanı sıra özdeşim kurma da etkilidir. Örneğin Katılımcı 2 tarafından bu duruma yönelik olarak şu değerlendirmeler yapılmıştır:

Katılımcı 1: Hastanede doğum esnasında kaçırılan çocuklara yönelik yayınlar yapılmaya başlamıştı. Ben de o dönem adı geçen hastanede doğum yapmıştım ve böyle şeyler olduğunu duymuştum. Hatta doğum yaptığım gece çocuğumu yanıma aldım ve hiç uyumadım böyle bir şey başıma gelmesin diye. Ama birden bu konular kapatıldı neden üstü kapatıldı bilmiyorum şu an hiç biri yayında yok. Ben bu yayınları soluksuz takip ettim çünkü o dönemlerde bu şeylere tanık oluyorduk. Bu durumla ilgili bana bile telefon geldi.

3.3.2. İzleyicilerin Mahremiyete İlişkin Değerlendirmeleri

Bu bölümde tıpkı medya profesyonellerine olduğu gibi izleyici grubunun da mahremiyet ve mahrem alanın sınırlarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Mahremiyeti tanımlarken birçok katılımcı karı-koca ilişkisi, aile ve özel hayat vurgusu yapmıştır. Neredeyse katılımcıların tamamı mahrem alanlarına yönelik tıpkı medya profesyonelleri gibi korumacı bir yaklaşıma sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 14- Görüşmecilerin Mahremiyet Tanımları ve TV Ekranında Mahrem Bilgilerini Paylaşma Durumu

Görüşmeciler	Mahremiyet Nedir?	Kimlerle Paylaşırsınız?	TV Ekranlarında Mahreminizi Paylaşır mısınız?
Katılımcı 1	Karı-koca arasındaki ilişki, Özel Hayat	Ailemle, bazen kimseyle	Topluma bir faydası olacaksa paylaşırım
Katılımcı 2	Eşler arası ilişki, Aile	Ailemle, eşimle	Kesinlikle Paylaşmam
Katılımcı 3	Aile, eş, çocuk	Ailem, eşim	Kesinlikle Paylaşmam
Katılımcı 4	Eşler arasındaki ilişki, Gizlilik	Eşimle	Kesinlikle Paylaşmam
Katılımcı 5	Kimsenin bilmemesi gereken bilgiler, Eşler arası ilişki	Eşimle, ailemle	Kesinlikle Paylaşmam
Katılımcı 6	Kişinin veya bir ailenin özelidir	Evliysen eşinle, değilsen anne babayla	Kesinlikle Paylaşmam
Katılımcı 7	Aile içi sırlar, bilgiler	Çoğu zaman kimseyle	Aile Sırlarımı Paylaşmam
Katılımcı 8	Aile içi sırlar	Ailemle	Kesinlikle Paylaşmam

Bazı görüşmecilerin mahremiyet algısı ve bu konunu kimlerle paylaşılıp paylaşılamayacağına ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 3: Asla kendi mahremimi paylaşmam. Çünkü o programların benim sorunuma çare olabileceğine inanmıyorum. Ayrıca kendimi neden deşifre edeyim.

Katılımcı 4: Mahremiyet iki kişi arasında olan özel, gizli olan şeydir. Evinin içerisinde yaşanan her şey mahremdir. Evinin içi mahremiyet demektir. Mahremimi sadece eşimle paylaşırım.

Katılımcı 5: Mahremiyet kimsenin bilmemesi gereken bilgi ve olayların tümüdür. Ben mahremiyetimi kimseyle paylaşmam.

3.3.3. İzleyicilerin Kuşak Programlarındaki Mahremiyet İfşasına Yönelik Görüşleri

Bu bölümde araştırmaya katılan izleyici grubunda yer alan görüşmecilere gündüz kuşağı programlarında gerçekleşen mahremiyet ifşasına yönelik değerlendirmelerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak izleyicilere bu programlara katılanlar ve burada işlenen konular hakkındaki düşünceleri ile bu programların izlenme nedeni gibi sorular yöneltilmiştir. Görüşmecilerin değerlendirmelerinde bu tarz programlarda başkalarının hayatlarıyla ilgili konuların tüm detaylarıyla verildiği ve aile sırlarının ifşa edildiğine yönelik bir düşünce hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı 1'in bu konuda farklı bir yaklaşımı bulunmakla birlikte özellikle kadına ve çocuğa yönelik istismar gibi durumlarda bu tür şeylerin TV ekranlarında bu tarz programlarda paylaşılmasının toplumsal bir fayda ve farkındalık sağlayacağını düşünmektedir.

Katılımcı 1: ***Tecavüz, cinsel taciz gibi konular işleniyor*** *mesela bence paylaşılmalı bunlar televizyonda. Sustukça olmuyor çünkü. Bu şekilde çıkıp konuşanları da takdir ediyorum.*

Bir başka görüşmeci ise bu durumun tam tersini savunmakta ve mağdur üzerinden değil suçu özendirmesi yönüyle bu programlarda tartışılan konuları sakıncalı bulmaktadır.

Katılımcı 7: ***Suça eğilimi olan insanları da etkiliyor*** *bence bu kayıp bulma programları. Delil karartma ya da suç işleme yöntemi gibi şeyleri öğretiyor. Mesela suça eğilimi varsa orada gördüğü olayları normalleştirip herkes yapıyor deyip suç işleyebilir.*

*Katılımcı 8: Bu programlarda bu tür şeylere (**suça) meyilli olan, problemli, ailede sevgi görmemiş insanlar** etkileniyor bence. Televizyonda görüyorlar ve kendileri de bunları yapmaktan çekinmiyor.*

Bazen adli vakaların medyada veriliş sıklığının gerçek adli vaka sayılarının çok üzerinde olabilmektedir. Örneğin İngiltere'de yapılan bir çalışmada bir aylık süre zarfında Britanya Suç Araştırması şiddet suçlarının genel suçlara oranının % 6 düzeyinde olmasına rağmen İngiliz gazetelerinin genel suç haberlerine oranla şiddet suçlarını % 64,5 oranında haber yaptığını görülmüştür.[210] Medyada yer alan adli vakaların sıklığının neye fayda sağladığı ve neye zarar verdiği konuları halen muğlaktır. Bu konulara ilişkin yapılan yayınlar bir yandan farkındalık yaratırken öte yandan suç unsuru konuların detaylı bir şekilde verilmesi beklenmedik sonuçlar doğurarak suç eğilimini artırabilir. Bu nedenle son dönemde Türkiye'de gündüz kuşağında baskın format haline gelen kriminal içerikli realite showların şiddet ve istismar gibi konularda yarattığı fayda ve zararların çeşitli araştırmalarla ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Öte yandan, görüşmeciler bu tür programlara katılanlar ve tüm özel hayatlarını televizyon ekranları önünde anlatan kişilerle ilgili şunları dile getirmiştir.

Katılımcı 3: Bu kadar hayatlarıyla ilgili mahremiyetlerini deşifre ettikten sonra nasıl hayatlarına devam ediyorlar onu merak ediyorum. Bu insanlar sorunlarını profesyonel yardım alarak çözemedikleri için ya da kendi içlerinde çözemedikleri için buralara katılıyorlar herhâlde.

Katılımcı 4: Kendilerini ön plana çıkarmak isteyen, medyatik olmayı isteyen insanlar böyle yapıyor bence. Ama ne olursa olsun bu şekilde kendi özel hikâyelerini anlatmaları çok yanlış.

Katılımcı 5: Buradaki asıl olay bu programı yayınlayanlar değil bu programlara katılanlar bence. Bu kadar rahatlıkla bu kadar mahrem

[210] Williams, P., and Dickinson, J., (1993), Fear of Crime: Read All About It? The Relationship Between Newspaper Crime Reporting and Fear of Crime'dan aktaran Gökulu, G., & Hosta, N. Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008), 2013, s. 1838.

olan şeyleri anlattıkları için şaşırıyorum. Ben bu insanların para aldığını düşünüyorum ve küçük bir tiyatro oluşturuyorlar. Özellikle alt tabakadaki insanların ciddi paralar verilince böyle şeyler yapabileceğini düşünüyorum.

Katılımcı 6: 80 milyon insan var 15 milyonu bu programları izliyordur. Yarın bi gün bu programlar bittikten sonra sokakta gezerken insanlar karşılaşabilir bu kişilerle. Onlara bakış açısı ön yargılı olur. Bu nedenle bu tarz programlara katılanların daha sonraki hayatlarında sokakta gezmesi, yaşaması zor olur. Bu programlar belli bir kitleyi oluşturmuş televizyonda ondan dolayı reyting amaçlı yapılıyor bu yüzden böyle özel hayat gösteriliyor.

Katılımcı 7: Aile içi sırlar bu programlarda hep konuşuluyor bence sakıncalı ve doğru da bulmuyorum bu şekilde deşifre edilmesini. Buralara katılanlar her şeyi göze alıp çıkıyor. Kimi çaresizlikten kimi ünlü olmak için.

Katılımcı 8: Bu programlara işi gücü olmayan işsiz insanlar çıkıyor. İşi olan insan günlerce orada kalır mı? Hele ki şu evlilik programlarında aylarca yıllarca kalanlar vardı. ***Medyatik olmak isteyenler*** *bu programlara çıkıyor. Buralara çıkanlar sadece kendileri değil anne, baba, kardeş, eş, arkadaş yani çevrelerindeki birçok insanı da olumsuz etkiliyor. O insanların da özel şeyleri televizyonda paylaşıyorlar.*

Bu programların başkaları tarafından izlenme sebepleri ile ilgili düşüncelerinde katılımcıların "merak" duygusuna yaptıkları vurgu dikkat çekicidir. Benzer şekilde medya profesyonelleri de izleyicilerin bu tarz merak uyandıran programlar istediklerini ve sevdiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılarda, bir önceki bölümde konuyla ilgili yapılan nicel araştırmalarda ortaya konulduğu üzere bu tarz programların izlenmesindeki en önemli unsurun merak duygusu olduğuna ilişkin bir saptama ile benzer bir düşünce olduğu görülmüştür. Öte yandan, yayıncılık sektörüne gönderme yaparak ve medya profesyonellerinin bazılarının da vurguladığı gibi alternatif içeriklerin çok az olması ya da hiç olmamasından dolayı bir nevi izleyicilerin bu programlara mecbur olduğu gibi bir düşünce olduğu görülmüştür.

Katılımcı 1: ***Meraktan izleniyor***. *Başkalarının özel hayatı merak ediliyor.*

Katılımcı 2: Televizyonda başka izleyecek bir şey yok. Her kanalda ayı programlar. Televizyon izlemek isteyen kanallara baktığında bu programlardan başka bir şey bulamıyor. ***Mecburiyetten izleniyor***.

Katılımcı 3: Çünkü ***insanlar bunu merak ediyor*** *ve bunu izlemek istiyorlar televizyonlar da bunu veriyor.*

Katılımcı 4: İzlenecek bir şey olmamasındandır.

Katılımcı 5: Bir başka ***alternatif olmamasından*** *en büyük neden budur. Çünkü hangi kanal açılsa bu tür programlar var.*

Katılımcı 6: Belki gündüz saatlerinde ***başka programlar yok*** *ondan izleniyor olabilir. Bir de bu tip programlar insanlarda* ***merak duygusu*** *uyandırıyor. Mesela bir olayı çözmek için 1 hafta 10 gün boyunca kişiler çıkıyor aynı diziler gibi dizi biter 1 hafta sonra merakla beklersin yeni bölümü. Bu programlarda da aynı şey var.*

Katılımcı 7: ***Mecburiyetten.*** *Çünkü ben mesela emekliyim. Bu programları zaten bi ev hanımları bir de emekliler izliyor. Açıyorum televizyonu o gündüz saatlerinde her kanalda aynı şey. İzleyecek başka bi şey yok.*

Katılımcı 8: İnsanların başkalarının hayatlarını izlemekten ***zevk alıyorlar***, ***merak ediyorlar***.

Bu programların izlenme nedenleri izleyiciler ve yayıncılar açısından düşünüldüğünde karşılıklı bir hal aldığı söylenebilir. Başka bir deyişle, ne yayıncılar izleyiciye sadece bu programları sunmakta, ne de izleyici tamamen bu programları talep etmektedir. Merak duygusunun izleyicideki yarattığı izleme alışkanlığını oluşturduğu bilgisine sahip yayıncılar alternatifsiz kaldıklarında var olan formatlarda merak unsurunu sonuna kadar kullanarak izlenmeyi sağlamaktadır. Nitekim Özgül APAÇE'nin kuşak programlarına ilişkin benzer bir açıklama yapmıştır:

Kuşak programları sabır işidir. Yani izleyicide merak uyandırarak alışkanlık yaratması gerekir ki ertesi güne izlensin.

Bunun arkasında yatan temel nedenlerden birisinin de hem medya profesyonellerinin vurguladığı gibi hem de izleyicilerin sıkça dile getirdiği gibi reyting kaygısı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu noktada izleyiciler ve medya profesyonelleriyle yapılan görüşmelerden anlaşılacağı üzere tezin ana sorusu olan izleyicilerin gündelik hayatta mahrem bilgilerini paylaşma konusunda oldukça tutucu olmasına karşın televizyondaki mahrem hikâyeleri izleme isteği arasındaki çelişkili durumu izleyicideki gözetlemeci özellik ve "merak" duygusu açıklamaktadır. Merakın nedeni izleyiciden izleyiciye değişebilir. Yani bir izleyici kendinden farklı yaşamları merak ederken, başka bir izleyici içinde bulunduğu durumda olan başkalarının da olup olmadığını merak edebilir.

Öte yandan başkalarının acılarına tanıklık etmekten zevk alma anlamına gelen Almancadaki karşılığı "*schadenfreude*" olan kavram ile Freud'un dikizleme arzusu olarak tanımladığı "*scopophilia*" kavramları izleyicilerin bu tür programları izleme nedenlerinin arkasındaki psikolojik süreçler olarak düşünülebilir.[211]

3.3.4 İzleyiciler Açısından Kuşak Programlarının Aile Yapısına Etkisi

İzleyici grubunda hâlihazırda yayınlanan kuşak programı formatlarının aile yapısına olumsuz yönde zarar verdiği düşüncesi hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Bunun haricinde bazı görüşmeciler kuşak programı formatının daha eğitici içerikleri

[211] Çaylı, E., & Rahte, D. (2010). Aile İçi Şiddet ve Medya: Gündüz Kuşağı Televizyonunda, Şiddetin Görünürlüğü ve Yeniden Üretimi. İletişim Kuramı ve Araştırma Dergisi, 30, 78-83.

sahip olması durumunda aile yapısını olumlu yönde etkileyebileceğine vurgu yapmıştır. Hem medya profesyonelleri hem de izleyici grubunda yer alan görüşmecilerin önemli bir bölümü bu tür programların aile yapısına zarar verdiği kanısındadır.

Burada yine üçüncü kişi etkisi algısını görüşmecilerde görmek mümkündür. Görüşmeciler kendi aile yapılarına olumsuz bir etkisi olmasa da bu programı izleyen "diğerleri"nin ailelerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca burada özellikle izleyiciler grubunda, gösterilen "çarpık" aile yapısı ve aile içi ilişkilerin diğer aileler tarafından normalleştirilerek benimsenmesi konusunda bir kaygı söz konusudur.

Televizyonun etkilerinin en fazla görüldüğü kurum kuşkusuz ailedir. Nitekim aile bireylerin öznel dünyalarını inşa ettiği ve toplumun özgüllüğünü yansıtan önemli bir alandır. Bu alanı özel kılan ise mahremiyetin bu alan içinde var olmasıdır.[212] Mahrem olanın ifşa süreci TV ekranlarında sansasyonel bir biçimde ve söylemde gerçekleştiğinde kuşkusuz aile yapısına olumsuz etkisi olacaktır.

Görüldüğü gibi yapılan görüşmelerde tüm çalışmanın ana sorunsalını oluşturan gündelik hayattaki mahremiyete yaklaşım ile televizyon yayınlarında sergilenen özel hayat hikâyelerinin merak güdüsüyle izlenmesi arasındaki çelişkili durumu ortaya çıkarmanın yanı sıra, bu içeriklerin izleyici üzerindeki etkileri bağlamında karşımıza çıkan en önemli sorunun aile yapısını olumsuz olarak etkilemesi ve toplumda aile algısını değiştirmesi gibi sonuçları doğurduğunu ortaya koymuştur.

Görüşmecilerin bu tür programların aile yapısına etkisi konusundaki düşünceleri şu şekildedir:

[212] Meder & Çiçek, 2012, s.11.

Katılımcı 2: Kesinlikle çok olumsuz etkiliyor. Hem evlilik programları hem de kayıp bulma programları çarpık ilişkileri yayınladığı için sürekli insanlar bunlara maruz kaldığı için oradaki olumsuz yönler normalleşiyor ve benimseniyor.

Katılımcı 3: Çok etkisi var. Programına göre değişiyor. Mesela sağlıkla ilgili programlar var onların çok olumlu etkilediğini düşünüyorum. Bir yandan da dosta hayatının ya da bi kadının kocasını aldatması ya da bir erkeğin birden fazla eşinin olması ve değişik insanlardan çocuğunun olması normalleştiriliyor. Bu da olumsuz etkiliyor aile yapısını.

Katılımcı 4: Kişilerin kendilerini çıkıp deşifre etmesine karşıyım. Oralara çıkıp ailelerin özel hayatlarını paylaşması çok sakıncalı.

Katılımcı 5: çok ciddi bir olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorum. bi kere kötü olayların normalleştirmesine neden oluyor. Mahrem olduğu halde tüm şeyler paylaşılıyor ve çok rahat anlatılıyor bunlar. Bu da tabii etkiliyor aileyi. Özellikle belli bir yaş üzeri ve gençler üzerindeki etkileri daha fazla olacağına inanıyorum. Kötü olan şeylerin bazen övülmesine kadar gidebilmektedir bu programlarda. Vakti zamanında hatırlarsanız tecavüzcü ya da katilin masum olarak gösterilmeye çalışıldığı zamanlar bile olmuştur bu kuşak programlarında.

Katılımcı 6: olumsuz yönde etkisi oluyodur. Orda aldatma istismar gibi konular çok fazla gün yüzüne çıktığı için insanları etkiliyodur veya bazı kişileri bunlara teşvik ediyodur. Normalletiriliyodur buradaki olumsuz şeyler.

Katılımcı 7: Hiç olumlu bir etkisi yok. ***Sürekli şiddet konuları var.*** *Milleti şiddete yönlendiriyorlar. Sanki herkesin hayatı böyleymiş gibi gösteriliyor. Sonra herkeste bi cinnet hali…*

Kuşak programlarında işlenen konular gereği temelinde aileyi hedef alması nedeniyle mahrem aile hayatının televizyon ekranlarında anlatılması görüşmeciler tarafından sakıncalı bulunmuştur.

Yapılan derinlemesine görüşmelerden ortaya çıkan en önemli nokta, kuşak programlarında fazlaca yer alan mahremiyet ifşaları izleyicilerde ve dolayısıyla toplumda mahrem olanın paylaşımı ve mahremiyete karşı bakış açısını etkileyecek nitelikte olduğudur. İzleyicilerin bu programlara bir şekilde her gün maruz kalmaları kişilerin özel hayatın gizliliği ve aile sırları gibi mahrem alana ait olan konularda daha esnek hale gelerek bu alanın genişlemesine ve hatta kamuya açılarak kaybolmasına yol açabilir. Çalışmanın birinci bölümünde değinildiği gibi kişilerin hayatlarında mahremiyetin birçok işlevi bulunmaktadır. Kişilerin mahremiyetinin kitlelerle paylaşımının normalleşerek mahrem alanın genişlemesi Westin'in bahsettiği gibi kişilik gelişiminin önemli parçası olan mahremiyetin işlevlerinin -bireyin kimlik inşası, duygusal rahatlama, öz değerlendirme ve sınırlı ve korumalı iletişim gibi- kaybolmasına neden olacaktır.

3.4. Seda ve Uğur'la Programı Alımlama Analizi

İzleyici grubuna uygulanmış olan alımlama analizi çalışması Show TV kanalında 2017 yılı yeni yayın döneminde yayınlanmaya başlayan "Seda ve Uğur'la" adlı gündüz kuşağı kriminal içerikli programı özelinde gerçekleştirilmiştir. Program kayıp bulma, cinayet, küsleri barıştırma gibi içeriklerden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında üçüncü bölümde bahsedildiği üzere kamuoyunda "Yoğurtçu Bayram" olarak bilinen olayı içeren bölümler ele alınmıştır.

Programın bu bölümünde işlenen konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere bu tarz programları izlenir kılan retorik sanatının üç yönteminin -*ethos, logos* ve *pathos*- program sürecinde başarılı bir şekilde uygulandığı görülmüştür. Program sunucularının izleyicilerin yıllardır aşina oldukları ve toplumda "güvenilir", "içimizden birisi", "bacımız" gibi kalıplarla tanıdığı kişiler olması *ethos* retoriğine (güven) katkıda bulunmuştur.

Özellikle Seda Sayan'ın yapılan bazı araştırmalarda[213] yıllarca toplumda en güvenilir ünlü olması bu durumu güçlendirmiştir. Bunun yanında, programda yer alan uzmanlar (DNA testi örneği alan uzman ve programdaki daimi avukat) ile *logos* (akıl) retoriği kullanılmıştır. Son olarak, yayında yaşanan bir dizi olaydan sonra Meral adlı katılımcının itirafları ve sunucuların değerlendirmeleri izleyicinin duygularına -*pathos*- (öfke, acıma, kızgınlık vs.) yönelik retorikler üretildiği görülmüştür.

Alımlama analizi uygulamasında izleyicilere kamuoyunda "Yoğurtçu Bayram" olarak bilinen olaya ilişkin iki ayrı yayın kesiti izletilmiştir. İlk videoda İbrahim'in kendinden olmadığını iddia ettiği kızı ile DNA sonuçlarının açıklandığı ve Meral'in DNA sonucundan sonra istismara uğradığını açıkladığı yaklaşık 3 dakikalık görüntülerden oluşan içeriktir. İkinci video ise Meral'in kendisini istismar eden kişi ile kızının DNA testinin karşılaştırıldığı ve sonuçların açıklandığı yaklaşık 3,5 dakikalık görüntülerden oluşmaktadır. 4 erkek 4 kadın olmak üzere toplam 8 kişiye bu görüntüler izletilerek izledikleri içerikler hakkında Ek-3'te yer alan sorular yöneltmiştir. Buradaki amaç kişilerin izledikleri içerikleri nasıl aktardığı, programda izlenilen içeriğe nasıl yaklaşıldığı ve akılda kalan en çarpıcı kişi/görüntü/his/bilgiyi ortaya çıkarmaktır. Böylece medya mesajlarının izleyicide nasıl bir etki bıraktığı ve izleyicinin mesajları nasıl değerlendirdiğine ilişkin bir örüntü ortaya konulmuştur. Aşağıda sırasıyla tüm katılımcılara yöneltilen sorulara kendi ifadeleriyle verilen cevaplar yer almaktadır.

Katılımcı 1 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *15 yaşında bir genç var. Onun babasının kim olduğunu araştırıyorlar. Adam çocuğun kendinden olmadığından şüphe ediyor. DNA testleriyle bu çocuğun gayrimeşru bi ilişkiden olduğu ortaya çıkıyor.*

En Önemli Bilgi: *DNA testlerinin yapılması.*

[213] Celebrity (Ünlü) Güven Endeksi Araştırması

En Önemli Görüntü: *kadının tavrı, duruşu*

Program Mesajı: *Ahlak dışı, evlilik dışı çocukların toplumda çok fazla olduğu ancak bunların deşifre edilmediği ama çevrede, toplumda böyle olayların çok fazla olduğu mesajını aldım ben.*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Yoğurtçu Bayram, Meral.*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Önce kurgu olduğuna inandım ben böyle bir şeyin olamayacağına. Ama maalesef toplumumuzda oldukça fazla ben böyle şeyler olduğunu gördüm. Çocuğa karşı bi acıma duygusu oluştu.*

Programla İlgili Düşünceler: *Bu konu o kadar çok gündemde kaldı ki ben yayınlandığı dönem de takip etmiştim. Dizi film izler gibi büyük bir merakla her gün oturdum izledim ve oldukça reyting topladı o anda. Bu konular yayınlanırken reklam yayınlarını dahi izledim ben şahsen hiçbir kelimesini kaçırmak istemedim.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Ben dengesiz ve psikolojik olarak rahatsız olduğunu düşünüyorum. Belki gerçekten tecavüze uğradı belki kendi isteğiyle yaptığı bir şeylerdi bilemiyorum.*

Sunucular*: Konuları gereğinden fazla irdeliyor gibi geliyor bana. Sürekli tekrar ediyor sanırım izleyicinin dikkatini çekmek için yapılıyor. Sürekli az sonralar, arkası yarınlarla merak uyandırıyorlar ve bence bunda başarılı da oluyorlar. Merak ediliyor ve izleniyor.*

Yoğurtçu Bayram: *Bence biraz sapkın bir adam.*

İbrahim: *Her şeye göz yuman bir insan.*

Meral'in Kızı*: yorumum yok.*

Görüşmeci bu programlarını takip ettiğini belirtmiş ve genellikle olay bazında bir takip sıklığı olduğunu söylemiştir. Bu tür programları izleme nedenini tamamen "merak" duygusundan ileri geldiğini belirtmektedir.

Katılımcı 1: Belki de biz toplum olarak böyle şeylere ilgi duyuyoruz. Bundan dolayı hem ben izliyorum hem de bu programlar izleniyor. Çünkü neden dedikoduyu seviyoruz toplum olarak. Başka ailelerin hayatlarını irdelemeyi seviyoruz. Normal hayatımızda bizde çevremizden birilerinin hayatında böyle şeyler olduğunu duysak aynı bu programın sunucuları gibi konuyu didik didik ederiz gibime geliyor.

Katılımcı 2 Alımlama Analizi:

Katılımcı 2 ile yapılan alımlama analizinde görüşmeciden izlediği içeriği tekrar anlatması istenmiştir. Buna istinaden Katılımcı 2 programda izlediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

*Ben burada ahlaksızlık izledim. Bir kadın kocası tarafından **şiddete uğramış** sonra bir başkasının evine sığınmış orada başka bir adamın **tecavüzüne uğradığını** söylüyor. Ortada bir çocuk var kimin olduğunu arıyorlar. 3 kere DNA testi yapılmış kadının kocasından çıkmamış çocuk. Çok büyük rezillik bu televizyonda herkesin önünde…*

En Önemli Bilgi: *Çocuğun bir başkasından çıkması ve kadının tecavüze uğradım iddiaları.*

En Önemli Görüntü: *Kadının (Meral) DNA sonucu açıklandıktan sonra gülmesi ve rahat tavırları.*

Programdan Size Geçen Mesaj: *Yani evinde ne yaşarsan yaşa kendi içinde halletmen lazım sorunları. Bu şekilde televizyona çıkıp hem kendilerini hem de ailelerini rezil ediyorlar.*

Katılımcı adı*: Yoğurtçu Bayram.*

Programın sizde uyandırdığı hisler*: Acıma… O 13 yaşındaki çocuğa çok acıdım. Tüm Türkiye'nin önünde öz babası sandığı adamın babası çıkmayışı başka birinin babası olduğunu canlı yayında öğrenmesi çok acı. Bir de tiksinme. Bu nasıl ahlaksızlıktır eşiyle kavga etmiş şiddet görmüş gitmiş başkasının evine kaçmış. Başka bir yolu yok mu bunun tanımadığı insanların evine gidiyor. Şiddet gördüysen kendi ailene sığın, devlete sığın. Sonra bu kadın burada bu çocuğun babasının kim olduğunu bile bile bu yayına çıkması utanç verici.*

Programla ilgili düşünceleri: *bu programlar aileye çok zarar veriyor. Aileye ait tüm sırlar bi anda televizyonda herkesin önünde konuşuldu. Bu tarz konular insanlar kendi içlerinde aile ortamlarında gerekirse hukuksal olarak çözmeleri gerekir. Bu yayın tamamen reyting için yapılmış. İnsanlara az sonra, şok şok gibi sloganlarla merak uyandırıyor izleme isteği oluşturuyor. Ama hiç tasvip etmediğim bir program kesinlikle çok olumsuz.*

Katılımcılar ile ilgili görüşleri:

Meral: *bu kadın bir şeyler yaşamış tamam. Şiddet görmüş eşinden. Bu üzücü tabi ama kadının başkasının evine gitmesi doğru değil. Bir de bu kadın eminim bu çocuğun o adamdan olduğunu zaten biliyordu. Yıllardır saklamış. Ama başına tecavüz gibi bir şey geldiyse zaten bu çocuğun o adamdan olduğunu biliyordur. Kendi bildiği şeyi inkâr ederek televizyona bu şekilde bi öz güvenle çıkması doğru değil. Kadının tavırları da çirkin ayrıca. Çok rahat davranıyor.*

Sunucular: *Bu programlarda zaten sunucular hep ortalığı karıştırıp katılımcıları reyting uğruna kullanıyorlar. Burada da aynı şey var. Sürekli araya girip olayları tekrar tekrar anlatıyor söylenenleri tekrarlıyor insanları gaza getiriyor.*

Yoğurtçu Bayram: *Bu adam aralarında en iyisi bence. tabii yaptığı şeyi demiyorum kesinlikle o kabul edilemez ama en azından çocuğun ondan olduğu anlaşılınca ben kabul ederim üstüme düşeni yaparım dedi.*

İbrahim: *Yani bu adam da keşke karısına şiddet uygulamasaymış. Bu olaylar nerelere gelmiş. Kendi iç meselelerini kendileri halletselermiş.*

Meral'in Kızı*: çok yazık çocuğa neler yaşadı kim bilir. Bu tarz aile içi konular kendiyle ilgili şeyler hep televizyonda insanların önünde konuşuldu. Psikolojisi bozulmuştur o çocuğun kesinlikle.*

Görüşmeci bu tarz programları çok sıklıkla izlemediğini belirtmiştir. Bununla birlikte izlememe nedeni olarak burada işlenen konuların sanki her evde her aile bu şekilde olaylar varmış hissi uyandırdığı olarak belirtmiştir.

Katılımcı 2: sanki her evde bir kayıp, bir cinayet ya da annesi babası belli olmayan bir çocuk aldatma olayı var gibi geliyor insana bu programları izleyince. Belli bir süre sonra burada yaşananları normalleştiriyorum ben. Belki başıma böyle bir şey gelse herkesin başına geliyor normal bi şey bu der geçer giderim. Bu psikolojiye sokuyor insanı.

Katılımcı 3 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *Bir adam karısından şüpheleniyor bir şekilde. Karısından şüphelendiği için de çocuğunun DNA'sını istiyor. Sonra çocuğun başka bir adamdan olduğunu öğreniyor ve adam çok sakin. Eğer bu olay düzmece değilse ben adamın cinnet geçirip hepsini öldürmesini beklerdim. Yoğurtçu Bayram da hiç şaşırmıyor. Kadın onun* ***ırzına geçtiğini*** *söylüyor ama bence kadınla onların zaten bir ilişkisi var. Yoksa şaşırması gerekiyodu. Kadın hemen hamile kaldığını söylüyor. En başından biliyor olması lazım televizyona çıkmaması lazım. Oyun sergiliyorlar resmen.*

En Önemli Bilgi: *Kurmaca bir tiyatro oyunu olduğu için bir bilgi kalmadı aklımda.*

En Önemli Görüntü: *Kadının DNA sonuçlarının açıklanırken hiç tedirgin olmaması.*

Program Mesajı: ***İzlediğim her şeyin düzmece olması****. İnandırıcı olmaması.*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Meral, Yoğurtçu Bayram, İbrahim*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Komik geldi.*

Programla İlgili Düşünceler: *Herhâlde tekrar bu programı izlememeyi düşünürdüm. İzleyenlerin de nasıl izlediklerini merak ediyorum gerçekten. Türk örf ve adetlerine göre bu kadın ve bu adam yerden yere vurulması gerekirken normal şekilde çok gündelik bir olaymış gibi bahsediyorlar.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Kadında hiç bi pişmanlık utanç yok. Tecavüze bile uğramış olsa onu orda çıkıp yüzünü televizyonda göstererek herhâlde söylemezdi, utanırdı ya da başka türlü söylerdi.*

Sunucular: *Mesela sonuç açıklandı oradaki seyirciler hiç bi tepki vermeyince sunucu tekrar üstüne bastırarak söyledikten sonra seyircilerden "aa.." sesleri yükseldi. Daha fazla dikkat çekmeye çalışmak için yorumlar yapıyolar.*

Yoğurtçu Bayram: *herhâlde kadının gerçek kocası para alıp bu yayına çıkmış bence.*

İbrahim: *Bu adam kadının gerçek kocası değil bence. Ajanstan kiralanmış bunlar. Bu programa niye katılmışlar. Zaten DNA testi yaptırmış kadından boşanması ya da ilişkisini kesmesi lazımmış bence.*

Meral'in Kızı: *Çocuğu göstermiyolar ama annesini gösterdiler. bu programlar iki gün sonra belki bitecek annesini herkes hatırlayacak sonra kızına diyecekler bu kadının kızıymış diye.*

Görüşmeci bu programı izlemediğini ancak bu tarz programları takip ettiğini belirtmiştir. Merak duygusuyla bu tarz programları takip ettiğini ancak programlarda işlenen konular ve kişileri gerçekçi bulmadığını söylemiştir.

Katılımcı 3: Bi olay dikkatimi çektiğinde o olayı takip ediyorum sonuca bağlanana kadar. İzleme sıklığım böyle. Ama birçoğu da düzmece gibi geliyor bana. Ama hepsinde değil. Mesela Müge Anlı'daki olaylar ve kişiler gerçek bence. Orada bi şeyler bulunuyor bi sonuca varılıyor.

Katılımcı 4 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *Bir tane İbrahim Bey var ve eşi var. Eşi yıllar öncesinden* ***tecavüze*** *uğruyor. Daha sonra İbrahim Bey DNA testi istiyor. Çocuk 14 yaşında. Çocuğun kendinden olmadığını düşünerek DNA testi istiyor. Kadın bunu kabullenmiyor. Daha sonra olay medyaya yansıyor. DNA testi*

tekrar isteniyor ve gerçekten çocuğun babasının İbrahim olmadığı kanıtlanıyor ve gerçekten Yoğurtçu Bayramdan olduğu ispatlanıyor.

En Önemli Bilgi: *DNA testinin sonucu*

En Önemli Görüntü: *Kişilerin deşifre edilmesi*

Program Mesajı: *Güven duygusunun artık insanlar açısından çok zor olduğu, herkese güvenilmemesi gerektiği*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Yoğurtçu Bayram*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Gizli bir olayın açığa çıkması söz konusu. Acıma falan hiç duymadım. Sadece güvensizlik hissi ağır bastı.*

Programla İlgili Düşünceler: *Ben bu konuların bu programlarda işlenmesi taraftarı değilim. Medyada, sosyal medyada her türlü bunlarla ilgili programlar yapılmasını istemiyorum.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Meral daha dürüst olabilirdi. Yaşadığı olayı ilk baştan anlatması en doğrusuydu bence.*

Sunucular: *Sunucuların sanatçı yönleri çok iyi olabilir ama böyle bir program yapmalarını hiç hoş bi durum değil.*

Yoğurtçu Bayram: *Burdaki en sakin insan. ama böyle bi ilişki yaşayıp o kadına böyle bi tecavüz falan yaşatıp sonra ortadan kaybolmuşssa gerekli cezanın çekilmesi taraftarıyım.*

İbrahim: *İbrahim şuan ne yapsa haklı bence*

Meral'in Kızı: *Yazık olmuş.*

Görüşmeci bu programları çalıştığı için izlemediğini belirtmiş ancak çalışmasa bile o saatlerde evde olsa dahi istismar ve şiddet içerikli hiçbir yayını izleme taraftarı olmadığını dile getirmiştir.

Katılımcı 4: Hem vaktim yok olsa da zaten şiddet ve istismar içerikli ya da evlilik içerikli programların yapılmasını istemiyorum ve izlemiyorum. Aile içerisindeki yaşam koşulları herkesin çok farklıdır. Eşlerin birbirine olan güven duygusunu olumsuz etkilediğinin düşünüyorum.

Katılımcı 5 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *Bi Yoğurtçu Bayram bir de gerçekte kocası olduğunu iddia eden bir adam var.* ***Kadını dövüyor****, kadın evden çıkıp arkadaşı olduğunu iddia ettiği Yoğurtçu Bayram'ın eşinin evine gidiyor. Ondan sonra Yoğurtçu Bayramın kendisine* ***tecavüz ettiğini*** *iddia ediyor. Sonra gerçek kocasının DNA'sı Yoğurtçu Bayram'ın DNA'sı falan yapılıyor.*

En Önemli Bilgi: *Yoğurtçu Bayram'ın çocuğun babası olduğu.*

En Önemli Görüntü: *Adamın fotoğrafının önce yayınlanması sonra adamın maskeyle çıkması.*

Program Mesajı: *İzlediğim şey tamamen oyun, düzmece* ***tiyatro gibi bir şeydi.***

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Yoğurtçu Bayram*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Zırva ve komik.*

Programla İlgili Düşünceler: *Tamamen kurgu olan bir şey izledim. Yoksa böyle bir konuda kimse bu şekilde ekrana çıkmaz kesinlikle.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Yüz ve mimiklerine bakıldığında çok ciddiye alınacak biri olduğunu düşünmüyorum.*

Sunucular: *Sordukları sorular ve olayları tekrar tekrar anlatmaları dikkatimi çekti.*

Yoğurtçu Bayram: *adam her şeyi hemen kabullendi. Önce fotoğrafı yayınlandı sonra maskeyle çıktı* ***tiyatroydu bence.***

İbrahim: *Orada görünen en masum kişi.*

Meral'in Kızı: Hiç gösterilmedi. ***Ortada gerçekten böyle bir kız olduğunu düşünmüyorum.***

Görüşmeci bu tarz programları hiç izlemediğini ve bu tür programların kendisine hitap etmediğini belirtmiştir.

Katılımcı 6 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *Kadın Yoğurtçu Bayram tarafından **tecavüze uğramış**. Ondan bi çocuğu olmuş. Yıllar sonra bunu işte DNA testi yaparak öğrenmişler.*

En Önemli Bilgi: *Yoğurtçu Bayram'ın çocuğun babası olması.*

En Önemli Görüntü: *DNA testinin açıklandığı anda kadının (Meral'in) görüntüsü. Kızgın bi tavrı vardı.*

Program Mesajı: *Ailenin birbirleriyle düzgün bir iletişimi olmadığı ailede iletişimin önemli olduğu mesajını aldım.*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Meral, Yoğurtçu Bayram.*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Güvensizlik, kötü niyet. Acıma. Meral'in kocasına acıdım.*

Programla İlgili Düşünceler: *Bu program daha çok seyirciyi çekmek için konuları uzatarak anlatan bi program. Mesela DNA testinin açıklanması sahneleri uzadıkça uzadı. Seyircide merak uyandıran ve uyandırmaya çalışan bi program.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Meral'in tavırları sanki yeni öğrenmiş gibi davranıyor ama sanki daha önceden biliyormuş gibi geldi bana.*

Sunucular: *Yapmacık. bi de bu kadar hassas bi konu üzerinde sunucuların konuyu uzata uzata anlatması aile yapısına orda izleyenlere zarar verir.*

Yoğurtçu Bayram: *Sapık bir adam.*

İbrahim: *En masum kişi.*

Meral'in Kızı: *14 yaşında bi kız o yaştan sonra tüm psikolojisi bozulur herhâlde. Çünkü 14 yaşından sonra başka birisinin babası olduğunu öğreniyor.*

Görüşmeci bu tarz programları izlemediğini çünkü gündüz saatinde yayınlanan bu programları izlemek için vakti olmadığını belirtmiştir.

Katılımcı 7 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *Bir Kadın var kızı 14 yaşında. Bu programa kızının babasını bulmaya gelmişler. Kadının kocası kızının kendinden olmadığını iddia ediyor. DNA testi yapıldı. Babası bildiği kişinin babası olmadığı ortaya çıktı. Kadın rızası dışında gelişen bir şeye maruz kaldığını söyledi. İkinci görüntüde Yoğurtçu Bayram'dan DNA testi istendi ve çocuk yüzde 99,9 onun çocuğu çıktı. Yoğurtçu Bayram'ın ailesi çocuğu kabul etti. Kadın da zaten onu istiyordu. 14 sene boyunca neden bu konuları dile getirmemiş kadın. Neden şimdi çıkıp TV'de tartışıyor düşündürücü.* ***Danışıklı dövüş gibi bir durum var burada.***

En Önemli Bilgi: *Bi kaçırılma yok, normal görüşen aileler arasında TV ekranında babalık konusunun tartışılması ve Yoğurtçu Bayram'ın DNA sonucu gerçek babası çıkması.*

En Önemli Görüntü: *Kadının pişkinliği. Sonuçlar açıklanırken çok rahat.*

Program Mesajı: *Aileler arasındaki samimiyetin seviyeli bir şekilde yapılması. Dikkat edilmesi.*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Yoğurtçu Bayram.*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Aldatma olayları falan hoş ve kabul edilebilir değil. Kızgınlık oldu tabi.*

Programla İlgili Düşünceler: *Bu programları izleyenlerin bir kısmı cahil bir kısmı eğitimli. Cahil kesim bunları izlediğinde kendini aşağılanmış hissedebilir. Çünkü buralarda gösterilenler hep toplumun aynı kesiminden insanlar. Bu tarz bir yaşamı olmayan namusuyla yaşayan insanlar da bu programdaki insanlar gibi görülmeye*

başlanıyor toplumda. O gözle bakılıyor hepsine. Eğitimli kesim açısından bir problem olmaz.

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Çok yüzsüz bir şekilde tüm problemi ortaya döktü. Hiç pişman gibi değil. Sanki zorla yapılmış bir durum yok gibi ortada.*

Sunucular: *Oradakileri hakir görerek davranıyorlar.*

Yoğurtçu Bayram: *DNA testi açıklanana kadar hiç bi şey yapmadı. Sonuç açıklanınca kabul etti. Öncesinde de bunlara gerek kalmadan kabul edebilirdi. Zaten kadın söylüyor ondan olduğunu. TV'ye çıkmadan bi DNA isteyebilirdi adam.*

İbrahim: *DNA sonucu açıklandığında o da kadın gibi çok rahat davrandı. Hiç öyle kızmış, öfkelenmiş bi hali yoktu. Normalde bir erkeğin böyle bir durum karşısında daha farklı bir tepki vermesi gerekirdi. Kendi aralarında anlaşarak çıkmışlar buraya.*

Meral'in Kızı: *Kızın psikolojisi önemli. Arada kalan o çocuk. Hiç suçu günahı yok.*

Görüşmeci bu programları zaman zaman eşi izlerken dikkat çekici bazı konular olduğunda izlediğini belirtmiştir.

Katılımcı 8 Alımlama Analizi:

İzlenen içeriğin görüşmeci tarafından yeniden anlatılması: *kadın kocasından dayak yiyor daha sonra Yoğurtçu Bayram'ın evine gidiyor. Yoğurtçu Bayramın hanımının arkadaşı olduğunu söylüyor. İstem dışı Yoğurtçu Bayram'la birlikte oluyorlar. Sonra o birliktelikten bir çocukları oluyor. Meral'in kocası İbrahim Çocuk benden değil diye DNA testi yapılıyor. Testin sonucunda çocuğun İbrahim'den olmadığı ortaya çıkıyor. Sonra Meral'e soruluyor durum. Sonra Yoğurtçu Bayram'ın kendisiyle zorla birlikte olduğunu söylüyor. Yoğurtçu Bayram'a DNA testi yapılıyor. Yoğurtçu Bayram çocuk benden çıkarsa kabul edeceğim diyor.*

En Önemli Bilgi: *Çocuğun mağdur olması, ortada kalması.*

En Önemli Görüntü: *Kadının DNA sonucundaki tavırları.*

Program Mesajı: *Aldatma, aile içi güven sorunu*

Akılda Kalan Katılımcı/lar: *Meral, İbrahim Yoğurtçu Bayram*

Programın Uyandırdığı Hisler: *Karamsarlık. Yani aile, eş ilişkilerine karamsar baktım.*

Programla İlgili Düşünceler: *bu tür konuların açıktan konuşulması hoş değil. Aile içi şeylerin televizyonda gösterilememesi lazım. Hoş değil bu program.*

Katılımcılar ile İlgili Görüşler:

Meral: *Pek güven veren bir insan değil. Kocasını kandırmaya çalışan onu enayi yerine koyan bir kadın.*

Sunucular: *onlar izleyiciyi toplayabilmek için reyting uğruna bu tarz konuların üstüne gidiyorlar.*

Yoğurtçu Bayram: *Yoğurtçu Bayram da pek güven vermiyor. Yaptığı işi bilmiyor öyle olduğunu iddia ediyor.*

İbrahim: *Bu adam diğerlerine göre daha iyi biri gibi.*

Meral'in Kızı: *bu kız için çok zor bi durum. Anne, baba, biyolojik baba hepsi konuşuyor ama kim sahiplenecek çocuğu. Yazık yani…*

Görüşmeci kuşak programlarını izlemediğini belirtmiştir. İzlememe nedeni olarak da aile içi tüm özel bilgilerin izleyicilerin gözü önünde paylaşılmasından rahatsızlık duyduğundan dolayı izlemediğini dile getirmiştir.

3.4.1. Alımlama Analizi Genel Değerlendirme

Alımlama analizi sonrası tüm görüşmecilere ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında izleyicilerin medya metinlerini farklı okuma biçimlerine karşın, bazı konularda ortak noktalarının bulunduğu saptanmıştır. Çalışmaya konu olan içeriğin ne kadarının kurmaca ne kadarının gerçek olduğu konusu bu çalışmanın konusu değildir.

Ancak burada vurgulanması gereken nokta, bu programların sıradan insanların gerçek hayat hikâyeleri iddiasıyla ekranlarda yayınlanması ve izleyicilerin bu yapımları "gerçek hikâyeler" olarak değerlendirmesidir.

Görüşme yapılan kişilerde izlenilen içerikle ilgili ortak noktalar: İçerikte geçen fiziksel ve cinsel şiddet öğelerinin izleyicilerin aklında kalan en önemli konular olduğu söylenebilir. Hemen hemen tüm görüşmeciler izledikleri içeriğin yeniden anlatılmasının istendiğinde konuyu özetlerken içerikteki önce fiziksel şiddet olayını, hemen arkasından cinsel istismar olayını anlatarak özetledikleri görülmüştür.

Aslında bu durum literatürde şiddet ve medya bağlamında yapılan çalışmaların birçoğunda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Yani şiddet içeriklerinin her zaman rahatsız olunsa dahi, Freud'un dikizleme dürtüsü olarak tanımladığı dürtü ile izleyicide izleme isteği yaratmakta ve izleyicinin belleğinde oldukça çarpıcı bir biçimde yer etmektedir.

Medyanın şiddet ile ilgili algıları etkilediği bilinmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddet içeriklerinde şiddete maruz kalan ile ilgili izleyicilerde bir sorgulama eğilimi mevcuttur. Bu eğilim medyada şiddet ile ilgili içeriklerin sunuluşuyla ilişkilidir. Zira şiddete maruz kalanın her önüne gelenle beraber olan birisi olarak sunulduğu, suçun şiddete maruz kalana aitmiş gibi gösterildiği ve istismarcının bu davranışın ardındaki dürtülere vurgu yapılarak davranışın meşru bir zemine oturtulması izleyicide mağdura yönelik sorgulama eğiliminin artmasına ve şiddete uğrayana yönelik farklı algılar geliştirilmesine yol açmaktadır.[214] Nitekim tüm görüşmecilerde okuma tipi ne olursa olsun programda geçen fiziksel ve cinsel şiddet ile ilgili bölümler vurgulandığı gözlemlenmiş ve şiddet ile ilgili yorumlar yapılırken şiddete uğrayana ve uğratana ilişkin değişik algıların olduğu saptanmıştır. Örneğin, Katılımcı 2 Meral'in kocası tarafından şiddete uğraması sonucu bir başkasının evine

[214] Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences, 11*(1), 13-32.

gitmesi Meral'e yönelik olumsuz bir yargı geliştirmesine neden olmuştur. Fiziksel şiddete dahi uğrasa da evinde kalması gerektiği ve bir başkasının evine gitmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir. Görüşmeci fiziksel şiddet sonrası uğradığı cinsel istismarın gerekçesini de bu davranışa bağlamıştır. Yine benzer bir eğilimle Katılımcı 3'ün Meral ve Yoğurtçu Bayram'ın daha önceden karşılıklı rıza içinde bir ilişkisi olduğuna inandığını söylemesi yine ekranda "mağdur" olarak gösterilen kadına yönelik bir sorgulamayı içermektedir. Alımlama analizi yapılan izleyicilerin diğer ortak noktası ise izleyicilerin dikkatini çekmeye yönelik kullanılan yayıncılık tekniklerinin izleyicide beklenen etkiyi yaratmasıdır. Görüşmecilere yöneltilen akılda kalan katılımcı ismi sorusuna tüm görüşmeciler "Yoğurtçu Bayram" cevabını vermiştir. Bu ismin kısa süreli ve ilk izlemede akılda kalma nedeni ismin önüne dikkat çeken bir lakap takılmasıdır. Böylelikle kişinin ismi akılda kalıcı hale getirilerek sosyal ortamda televizyon içerikleri ile ilgili gündem yaratılması sağlanmıştır. İkinci teknik ise çekimlerle ilgilidir. DNA test sonuçları açıklanırken Meral'in yüzü ve tüm mimikleri en ince ayrıntısına kadar yakın çekim tekniğiyle verilerek izleyicinin dikkatini çekmek hedeflenmiştir. Nitekim bu tekniğin izleyicideki yansıması akılda kalan en önemli görüntüye verilen cevaplarda kendisini göstermiş ve görüşmeciler Meral'in mimikleri ve ifadesini akılda kalan en önemli görüntü olarak belirtmişlerdir. İzleyicinin dikkatini çekmeye yönelik diğer bir strateji ise sunucuların olayları anlatırken sıklıkla tekrarlara başvurmasıdır. Katılımcılara sunucular ile ilgili görüşler sorulduğunda birçoğu bu duruma dikkat çekmiştir. Olayların abartılı anlatımı, sürekli tekrar edilmesi ve "az sonra" gibi ifadelerin kullanılması izleyicideki merak unsurunu artırarak izleyicinin dikkatini programa çekilmesi hedeflenmiştir.

Görüşme yapılan kişilerde izlenilen içerikle ilgili farklılaşan noktalar: Görüşmecilere izletilen içerikle ilgili yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara ilişkin medya içeriklerini nasıl okudukları ortaya konulmuştur. Hall'un daha önceki bölümlerde değinildiği üzere üç okuma tipi tanımlamasına göre görüşmecilerin medya metinlerini çözümlemeleri değerlendirilmiştir. Hall'un tanımına göre, ilk tip egemen okumada medya uzmanın kodladığı medya metni karşı tarafa yani izleyiciye olduğu gibi geçer ve izleyici kodlanan mesajı olduğu gibi kodaçıma uğratır. Ancak bu durum Hall'un da belirttiği gibi çok nadir rastlanan bir durumdur ve çalışma kapsamında

egemen okuma yapan herhangi bir görüşmeci bulunmamaktadır. Görüşmecilerin demografik değişkenlere göre medya metinlerini kodaçımlamarı arasında herhangi bir farklılaşma ya da benzeşme olmadığı saptanmıştır. Demografik değişkenlerin bu çalışma kapsamında izleyicilerin medya içeriklerini alımlamasında herhangi bir rolü olmadığı ortaya çıkmıştır.

Karşıt Okuma ve Müzakereci Okuma yapan görüşmeciler Tablo 15'te verilmiştir. Buna göre, Müzakereci Okuma yapanlarda medya içeriklerini hem uyumlu hem de sorgulayıcı bir eğilimle değerlendirmişlerdir. Örneğin, Seda ve Uğur'la adlı programda verilen hikâyenin ve kişilerin kurgu olduğuna dair herhangi bir sorgulamaya girilmemiş ve kodlayanın içeriği gerçek yaşam hikâyeleri koduyla izleyiciye ulaştırdığı içerik, bu katılımcılar tarafından kodlayanın istediği şekilde kodaçıma uğratılmıştır. Ancak verilen içerikte konunu izleyiciye veriliş biçimi izleyiciler tarafından sorgulanmıştır. Böylesine hassas aile içinde kalması gereken bir konunun televizyon ekranlarında toplumsal değerlere aykırı bir biçimde tartışılıyor olması izleyicinin hikâyeye eleştirel bakmasına yol açmıştır.

Tablo 15- Okuma Tiplerine Göre Katılımcılar

Müzakereci Okuma Yapanlar	Karşıt Okuma Yapanlar
Katılımcı- 1	Katılımcı- 3
Katılımcı- 2	Katılımcı- 5
Katılımcı- 4	Katılımcı- 7
Katılımcı- 6	
Katılımcı- 8	

Öte yandan Karşıt Okuma eğiliminde olan izleyicilerin medya içeriği üreticisi tarafından gönderilen medya mesajının içeriğini eksiksiz alarak egemen kodların farkına varmış ancak medya içeriğinin alımlamasında tamamen kendi geliştirdiği alternatif kodları kullanmıştır. Karşıt Okuma yapan görüşmeciler verilen hayat

hikâyesinin tamamen kurmaca olduğunu, kişilerin muhtemelen amatör oyuncular olduğunu ve belki de bu işi para karşılığı yaptığına dair yorumlamalarda bulunmuşlardır.

Görüldüğü üzere medya iletileri izleyicilerde farklı şekillerde yankı bulmaktadır. Bu çalışmada bu duruma örnek teşkil edecek küçük bir kesit sunulmuştur. Bu çalışma izleyicilerin homojen gruplardan oluşmadığını göstermekte ve medya iletilerini birbirinden farklı şekillerde almakta oldukları gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, alımlama analizinde her ne kadar medya mesajları izleyiciler tarafından farklı şekillerde değerlendirilse de yayın içerikleri ile ilgili izleyiciye geçen ortak noktalar olduğu görülmüştür. Bunlar fiziksel ve cinsel şiddet öğelerinin izleyicilerin aklında kalan en önemli konu olması ve izleyicinin dikkatini ve merakını cezbetmek için kullanılan yayıncılık tekniklerinin -kamera çekim açısı ve katılımcılara akılda kalan bir şekilde hitap etme- izleyicide beklenen etkiyi yaratmasıdır. Alımlama analizi sonucunda; görüşmecilerin bir kısmının müzakereci bir kısmının ise karşıt okuma yaptığı belirlenmekle birlikte farklı okumaya neden olan dinamikler bu çalışma kapsamında açıklanamamıştır. Çünkü çalışma zaman, maliyet ve araştırma ekibi eksikliği gibi kısıtlılıklarla yürütülmüştür. Alımlama çalışmalarında sosyolojik bir boyuta ulaşılması araştırma yapılan örneklemin büyüklüğü ve çeşitliliği, birbirini destekleyen nitel ve nicel araştırmaların bir arada yapılması ve tüm bunların periyodik bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân sağlayan bir araştırma panelinin kurulmasıyla mümkün olacaktır. Bu anlamda, bu tür çalışmaların Radyo ve Televizyon Üst Kurulu gibi medya sektöründe denetleyici ve düzenleyici rolü olan bir kamu otoritesi tarafından yürütülmesi önem arz etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mahremiyet eski çağlardan beri insanların kendilerine ait özel bilgi ve kişilerin yer aldığı alanı temsil eder. Mahrem alanın sınır ve içeriği kişiden kişiye ve kültürden kültüre farklılık gösterir. Ancak bu farklılaşmaya rağmen tüm kişiler için ortak olan şey mahrem alana olan ihtiyaçtır. Yapılan incelemeler sonucunda, kişilerin mahrem alana ve mahremiyete olan ihtiyacı hemen tüm çalışmalarda üzerinde durulan önemli bir konu olduğu görülmüştür. Bunun en temel nedeni kişilerin kendilerine ait özel bir alanda öz değerlendirme, kişisel özgürleşme, sınırlı ve korumacı iletişim ve duygusal rahatlama gibi yollarla kendini gerçekleştirme (self-realization) sürecine katkıda bulunmasıdır.

Mahremiyetin modernlikle birlikte ortaya çıkmadığı yapılan tarihsel çalışmalarda ispatlanmıştır. Ancak modernleşme sürecinde yaşanan yeniden dönüşen ev mekânı, mahrem alanın somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Özellikle 19. yüzyılda mahrem alan dönüşüme uğramış ve gündelik yaşamın yeniden şekillenmesi kamusal/özel alan ayrımını görünür hale getirmiştir. Modern yaşam biçimi ile mekânsal olarak daha ayrışmış alanların ortaya çıkması bu iki alan arasındaki ilişkiyi daha tartışmalı hale getirmiştir. Özel alanın net bir şekilde kamusal alandan ayrılması mahrem olanı görünür hale getirmiştir. Modernleşme sürecinde mahremiyet konusu iki boyutlu bir hal almıştır. Şöyle ki, bir yanda mahrem alana olan ihtiyaç, arzu ve kentleşme ile somut fiziksel bir mekân olarak karşımıza çıkan özel alan; diğer yanda özellikle kitle iletişim araçlarını gelişmesiyle kamusal alanda demokratikleşme adı altında ifşa edilen özel hayatlar. Bu çelişkili durum bu tezin ana konusunu oluşturmakta ve televizyon programları özelinde yapılan mahremiyet ifşaları tezin inceleme alanını meydana getirmiştir.

Mahremiyet algısının değişmesinde; bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak gelişen medya araçlarının çeşitlenmesi, toplumsal ve kültürel alanlardaki gelişmeler ve eğitim seviyesinin yükselmesi neticesinde daha açık ve özgür bireylerden oluşan bir toplum yapısının etkili olduğu görülmüştür. Televizyon

özelinde medya içerikleri incelendiğinde ise, belki de en çok mahremiyet ifşalarının gerçekleştiği tür olarak gündüz kuşağı programları karşımıza çıkmaktadır. Gündüz kuşağı üzerinden genel bir değerlendirme yapıldığında evlilik programlarında, kriminal vakaların incelendiği ve aile hayatlarının ekran önüne sergilendiği programlarda, yaşam tarzlarının reality show biçimde sunulduğu eleştiri odaklı programlarda ve ünlülerin hayatlarına ilişkin magazinsel sohbetlerin yapıldığı programlarda farklı biçimlerde gerçekleşen mahremiyet ifşalarından bahsedilebilir. Sözgelimi, evlilik programlarında duygusal bir ilişkinin tüm süreçleri ailelerin de olaya müdahil olmasıyla özel hayatın belki de en mahrem kısmı televizyon ekranları önünde en ince ayrıntısına kadar verilmiştir. Yine kayıp bulma, küsleri barıştırma, cinayet gibi olayların işlendiği televizyon programlarında konular ve ilişkiler en ince detayına kadar incelendiği için tüm aile sırları ve mahrem bilgileri bir anda televizyon ekranlarında toplum ile paylaşılır hale gelmiştir. Diğer bir örnek, genel olarak "yaşam tarzlarının" katılımcılar tarafından değerlendirilip eleştirildiği reality show türü programlarda "ev"in yani mahrem alanın her köşesi, yatak odaları da buna dâhil olmak üzere, incelenmekte günlük rutinler, özel hayat ve ilişkiler şovun bir parçası haline getirilmektedir. Kısacası gündüz kuşağı televizyonu sıradan ve ünlü insanların özel hayatlarının ifşaatı üzerine kurgulanmıştır.

Türk televizyonlarında ulusal kanallarda yayınlanan gündüz kuşağı programları yıllar itibariyle incelendiğinde her dönem belli bir format ve içeriğin baskın olduğu görülmektedir. Ancak içinde bulunulan dönem kendisinden bir sonraki dönemin baskın formatını da yine içinde barındırmaktadır. Son dönemde kriminal içerikli programların ağırlığından bahsedilebilir. Bunun yanı sıra, önümüzdeki sezonda gelin-kaynana ilişkileri temelinde şekillenen programların artacağına ilişkin ön görüde bulunulabilir. Sezon ortasında başlayan "Gelinim Mutfakta" adlı gelin ve kayınvalidelerinin birlikte katıldıkları yarışma formatlı gündüz kuşağı programı ve yeni sezonda yayınlanmaya başlayacak olan aynı formatta bir başka program bu programların artabileceğinin sinyallerini vermektedir.

Bu çalışmada, kuşak programları neden izleniyor, bu programlardan kim, nasıl etkileniyor, kişiler izledikleri içeriği nasıl algılıyor ve içerikten ne yönde etkileniyor gibi soruların cevabı aranmaya çalışılmıştır. Tezin amacı, mahremiyet ifşası üzerine temellenen kuşak programlarının içeriklerinin, izleyiciler tarafından nasıl değerlendirildiği ve izleyicilerin gündelik hayatlarındaki mahremiyet algısı ve sınırı ile bu durumun ne derecede örtüşüp örtüşmediğini ortaya çıkarmaktır. Konuyla ilgili değerlendirmeler sadece izleyicinin gözünden değil içeriklerin üreticisi konumunda olan ve çeşitli pozisyonlarda çalışan medya profesyonellerinin de gözünden aktarılmaya çalışılmıştır.

Yapılan derinlemesine görüşmeler ve alımlama analizi sonucunda kuşak programların içeriklerine yönelik genel örüntüler ortaya çıkarılmıştır. Görüşmecilerin değerlendirmelerinin yanı sıra, kuşak programları izlenme oranı sonuçları ile RTÜK İletişim Merkezi'ne bu yayınlar ile ilgili yapılan şikâyetlere de yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın bütünü için bir değerlendirme yapmak mümkün olmuştur. Kuşak programlarının izlenme paylarının televizyondaki diğer yayın türleri ile karşılaştırıldığında oldukça önemli bir izleyen kitlesi olduğu söylenebilir. Öyle ki, günlük izlenme oranı sonuçlarına bakıldığında, ilk on beş program arasında prime time'da yer alan diziler ve haber programlarının yanı sıra gündüz kuşağı programlarının da yer aldığı görülmüştür. Bu durumda, bu programların önemli bir izler kitleye ulaştığı ve etki alanını oldukça geniş olduğu söylenebilir. Öte yandan, RTÜK İletişim Merkezi'ne kuşak programlarına ilişkin gelen şikâyet istatistikleri incelendiğinde şikâyetlerin önemli oranlara ulaştığı tespit edilmiştir. Şikâyet içeriklerinde, genellikle şikâyette bulunanların zararlı televizyon içeriklerinin kendisinden başka kişileri (örn. çocuklar, gençler, yaşlılar, düşük eğitim seviyesine sahip olanlar gibi) daha fazla etkilediğini belirtmişlerdir. Başka bir deyişle, izleyiciler "üçüncü kişi etkisi" güdüsüyle RTÜK İletişim Merkezi'ne kuşak programlar için şikâyette bulunmuşlardır. Çalışma kapsamında kuşak programlarının hem önemli bir izler kitleye ulaştığı hem de diğer program türleri ile karşılaştırıldığında önemli ölçüde şikâyetlere konu olduğu görülmüştür.

Öte yandan derinlemesine mülakat ve alımlama analizi sonuçlarında gündüz kuşağı programlarına yönelik genel anlamda olumsuz bir yaklaşım olduğu görülmüştür. Bu durum çalışmaya dâhil olan hem izleyici grubunda hem de medya profesyonelleri grubunda gözlemlenmiştir. Çaresizlik ile hareket eden kayıp yakınlarının seslerini daha geniş bir kitleye duyurmak adına bu programlara katılmaları hariç, diğer tüm içerikler iki grup tarafından da eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu programlarda aile sırları, kişisel ilişkilerin ortaya dökülmesi gibi durumların gerek aile bütünlüğüne gerekse kişiler arası ilişkilere zarar verdiği görüşü hâkimdir.

Çalışmaya katılanların mahremiyete yönelik tutumları değerlendirilecek olursa, bir görüşmeci hariç hepsinin mahremiyetin sınırı ve mahrem alanıyla ilgili bilgilerini paylaşma konusunda oldukça korumacı bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. Öte yandan, bu medya içeriklerinin üretim sürecinde yer alan medya profesyonellerinin, yapılan mahremiyet ifşasının bir parçası olmalarına rağmen kendileriyle ilgili özel konularda kendilerini sınırlandıkları tespit edilmiştir. Medya profesyonelleri bu programlarda özel hayatını paylaşanlarla ilgili genellikle ünlü olma isteğinin yattığını belirtmişlerdir. Diğer yandan, çalışmaya katılanlar arasında bu programları izleyenlerin de mahremiyete ilişkin tutumlarının oldukça korumacı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu kişiler başkalarının mahrem alanına ilişkin hikâyeleri izlemekte de herhangi bir sakınca görmedikleri belirlenmiştir. Bu durum tam olarak başkalarının özel hayatlarını bilme arzusu ve merak ile başkalarının acılarına tanıklık etmekten zevk alma gibi psikolojik süreçler ile açıklanabilir. İzleyicideki bu psikolojik süreçler mahrem alanı deşifre etme üzerinde temellenen kuşak programlarını izlenir kılarak, televizyon aracılığıyla toplumdaki bireyler üzerindeki etkisini artırmaktadır. Nitekim medya profesyonelleri de dâhil olmak üzere izleyen ve izlemeyen tüm katılımcılar, bu programlara ilişkin genel olarak olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Gündüz kuşağı programlarının önemli bir bölümünde özellikle son zamanlarda yayınlanan kriminal içerikli programlarda bir "gerçeklik" iddiası bulunmaktadır. Burada işlenen hayat hikâyeleri, sıradan insanların gerçek hikâyeleri olarak izleyiciye sunulmaktadır. Bu nedenledir ki diziler veya haber bültenleri hariç diğer program türlerinde daha net kurgu-gerçek ayrımı varken, bu programlarda bu çizgi net değildir. Bu tür programların izleyicide gerçeklik algısı yaratması, izleyici üzerindeki etkisini de daha ciddi kılmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan alımlama analizinde görüldüğü gibi izleyicilerin bu içerikleri farklı şekillerde okuduğu ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerin bir kısmı programın kurgu olduğunu belirtirken, bir kısmı da içeriği gerçek bir hikâye olarak değerlendirmişlerdir. Üstelik çalışma kapsamında eğitim, cinsiyet, meslek ve yaş değişkenlerinin içeriğin kurgu ya da gerçek olarak algılanmasında bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Bu tür programların içeriklerinde sunulan "çarpık" aile ve eş ilişkilerinin televizyon ekranlarında verilme sıklığının fazla olması, bu ilişkilerin belli bir süre sonra izleyicide normallik hissi oluşmasına neden olmaktadır.

Hem medya profesyonellerinin hem de izleyici grubunun, mülakatlarda kuşak programlarıyla ilgili altını çizdiği ve sorun olarak karşımıza çıkan diğer bir husus, özellikle gündüz kuşağında yer alan program içeriklerinin birbirine benzerliği ve alternatifsizlikle ilgilidir. Medya profesyonelleri, reyting kaygısı nedeniyle izlenme oranı iyi olan bir program formatının özellikle ulusal kanalların birçoğunda yayınlanması stratejisini Türk medyasının çıkmazı olarak nitelendirmektedir. Benzer şekilde izleyiciler de bu programların izlenmesinin altında yatan nedenleri, izleyici talebinin yanı sıra alternatif içeriklere yer verilmemesinden dolayı izleyicinin bir nevi bu programlara mecbur bırakılması olarak değerlendirmektedir.

Görüşmelerden elde edilen diğer önemli bir bulgu da, bu programlarda (özellikle son dönemde yayınlanan kriminal içerikli gündüz kuşağı programlarında) işlenen "suç" temalı içeriklerin farkındalık mı yarattığı yoksa suça eğilimi olanlara yol mu gösterdiği sorunsalıdır. Görüşmecilerin bir bölümü, kuşak programlarında detaylı

bir şekilde verilen suç unsurlarının, izleyenlerde suç işlemeye teşvike neden olabileceğine vurgu yapmıştır. Öte yandan, görüşmecilerden bir tanesi özellikle kadına ve çocuğa yönelik her türlü istismarın televizyonda üstü örtülmeden konuşularak farkındalık yaratılması gerektiğini belirtmiştir.

Çalışmada gerek derinlemesine görüşmelerden gerekse alımlama analizinden elde edilen sonuçlara göre, kuşak programlarında fazlaca yer alan mahremiyet ifşaları izleyicilerde ve dolayısıyla toplumda mahrem olanın paylaşımı ve mahremiyete karşı bakış açısını etkileyecek nitelikte olduğudur. İzleyicilerin bu programlara bir şekilde her gün maruz kalmaları kişilerin özel hayatın gizliliği ve aile sırları gibi mahrem alana ait olan konularda daha esnek hale gelerek bu alanın genişlemesine ve hatta kamuya açılarak kaybolmasına yol açabilir. Çalışmanın birinci bölümünde değinildiği gibi kişilerin hayatlarında mahremiyetin birçok işlevi bulunmaktadır. Kişilerin mahremiyetinin kitlelerle paylaşımının normalleşerek, mahrem alanın genişlemesi Westin'in bahsettiği gibi kişilik gelişiminin önemli parçası olan mahremiyetin işlevlerinin -bireyin kimlik inşası, duygusal rahatlama, öz değerlendirme ve sınırlı ve korumalı iletişim ihtiyacı gibi- kaybolmasına neden olacaktır. Mahremiyetin (toplumsal mahremiyet, psikolojik mahremiyet, enformasyonel mahremiyet ve fiziksel mahremiyet) gönüllü veya gönülsüz televizyon ekranları önünde bir şov malzemesi olarak kullanılması ve paylaşılması özel alanın zarar görmesi ile sonuçlanacaktır. Sonuç olarak, mahrem veya özel alanın daralması, tıpkı şeffaflık toplumu olarak nitelendirilen İsveç toplumlunda yaşanan bir dönüşüm gibi, bazı toplumsal sorunların baş göstermesine neden olacaktır.

Kuşkusuz toplumsal boyutta ehemmiyeti olan bu konunun Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uygulamalarındaki yeri de oldukça önemlidir. Kuşak programlarına yönelik şikâyetlerin en yoğun olduğu dönem 2017 yılıdır. Bilindiği üzere bu dönem, evlilik programlarına yönelik tepkinin toplumda belki de en üst seviyeye ulaştığı bir zaman dilimidir. RTÜK izleyicilerden gelen tepkiler ve uzmanlar tarafından yapılan içeriklere ilişkin değerlendirmeler ışığında, 2017 yılı içerisinde evlilik programlarında yer alan olumsuz içeriklere yönelik yaptırımlarını

yoğunlaştırmıştır. Kamusal sorumluluk bilinciyle hareket eden kurumun evlilik programlarına yönelik toplam 58 adet müeyyide uyguladığı görülmüştür. RTÜK'ün Kuşak Programlarında ele alınan konuların genel ahlaka aykırı olması, ailenin bütünlüğüne zarar vermesi ve özel hayatın gizliliğine dair yapılan ihlallere yönelik oldukça hassas davrandığı görülmüştür.

Öneriler

1- Yapılan literatür ve alan çalışmalarını sonucunda, kuşak programlarıyla ilgili sorun olarak görünen hususlar yukarıda verildiği gibidir. Bu sorunlara yönelik en sağlıklı çözüm önerileri de medya sektörü aktörlerinin her birinin alacağı önlemler ile mümkündür. Öncelikli olarak medya profesyonelleri adı altında anılan kanalların, yöneticilerin, yapımcıların, yönetmenlerin, sunucuların ve diğer medya çalışanlarının topluma karşı sorumluluklarının olduğu bilincine sahip olmalarıdır. Sağlıklı toplumların oluşabilmesi kamu kurumlarının sorumluluğu kadar toplumun her kesiminden aktörlerin de sorumluluğudur. Bu bağlamda medya sektörünün kendi özdenetimini yapması aile ve toplumun medyanın olumsuz etkilerinden korunmasında etkili bir yöntem olarak düşünülebilir. Bu nedenle sektörün yayın öncesi toplumun hassasiyetlerini de göz önünde bulundurarak özdenetimini sağlaması önemlidir.

2- Bu çalışmada ve izleyici odaklı çalışmaların önemli bir bölümünde görüldüğü gibi izleyicideki "merak" güdüsü kuşak programlarını izlenir kılmaktadır. Bu anlamda yayıncı ve yapımcılar özellikle bir program formatı kurgularken daha yararlı içerikler ekseninde merak güdüsünü canlı tutmayı hedef haline getirmeyi bir ilke olarak benimsemelilerdir. Kuşak programı hedef kitlesi olarak tanımlanan ev hanımları, emekliler, öğrenciler ve işsizlere yönelik didaktik eğitsel içeriklerden çok yine izleyiciyi ekranda tutabilecek, merak duygusunun canlı tutulduğu bilgilence türü programların üretilmesi önem taşımaktadır. Nitekim çalışma kapsamında reyting kaygısının da bir ürünü olarak karşımıza çıkan alternatifsizlik sorunu hem izleyicinin hem de medya profesyonellerinin sorunudur. Eğer bu bir yarışsa bu yarışı izleyiciyi

aynı içeriklere mahkûm ederek değil yaratıcılıkla fark oluşturarak kazanmanın da mümkün olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

3- Araştırmanın alımlama analizi kısmında görüldüğü üzere, her türlü şiddet içeriği (fiziksel, cinsel, psikolojik vs.), izleyicinin zihninde en kalıcı öge olarak karşımıza çıkmıştır. Bir yandan bu tür olumsuz davranışlara yönelik toplumsal bilinçlilik ve farkındalık düzeyine katkı yapılması önem arz etmekteyken, öte yandan bu tür içeriklerle ilgili kullanılan dil ve özellikle çok sık tekrarlarla olayların indirgemeci bir şekilde seyirciye sunumu, bu davranışların yeniden üretimine hizmet edebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle bu içerikler verilirken kullanılan dile dikkat edilmeli, fazla tekrardan kaçınılmalı ve çok fazla detaylara ve izleyicinin zihninde kalıcılık yaratacak kelimelere vurgu yapılmamalıdır. Farkındalık oluşturmak ve izleyiciyi bilinçlendirmek amacıyla, olayların detaylıca verilmesi yerine çözüm yolları üzerine vurgu yapılması oldukça önemlidir.

4- Aile yapısına olumlu yönde etkileyebilecek, gündüz kuşağında bilgilence[215] içerikli eğitsel ve farkındalık artırıcı formatlara ve aile algısına olumlu katkı yapacak yapımlara yönelik yayıncıların hassasiyet göstermesi önemlidir. Bunun yanı sıra reyting ölçüm sisteminde etkili bir aktör olan reklam verenlerin de yapımcılar gibi benzer hassasiyeti taşımaları önemlidir. Reklam verenlerin olumlu örnek teşkil edebilecek yapımlara daha fazla reklam verme eğiliminde olmaları, bu yapımların artmasını sağlayacaktır. RTÜK tarafından yayın ilkelerinin gözetildiği yapımlara reklam verenlere her yıl teşekkür belgesi sunulup, bu kuruluşların medyada yer alması sağlanarak, durum reklam verenler açısından bir prestij unsuru haline dönüştürülebilir.

[215] İngilizce "infotainment" olarak kullanılan bilgi verme işlemini eğlenceyle harmanlamış günümüz medyasının yayın politikası anlamında kullanılmaktadır. Demers, D. P. (2005). Dictionary Of Mass Communication & Media Research: A Guide For Students, Scholars And Professionals. Marquette Books.

5- 08.05.2018 tarihli ve 30415 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Aile ve Çocuk Dostu Yapım ve Dizilerin Teşvik Edilmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"te belirtilen ailenin ve çocukların korunması, ailenin bütünlüğü ve sürekliliği, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin desteklenmesi ilkelerine göre içeriklerin üretilmesi önemli bir unsurudur. Bu uygulamanın hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Uygulamanın gerekli tanıtımları yapılarak sektörün ve kamuoyunun bu uygulamaya ilgisinin çekilmesi faydalı olacaktır. Bu uygulamanın sadece maddi açıdan değil itibar kazandırma açısından da yayıncı ve yapımcılara fayda sağlayacağının vurgulandığı bir kamu spotu hazırlamak faydalı olabilir.

6- Televizyon İzleme Eğilimlerinin yanı sıra, televizyonun etkisinin anlaşılabilmesi için nicel araştırmalara ek olarak nitel araştırma yöntemleriyle izler kitleyi daha yakından incelenmesi medya içeriklerinin toplumdaki etkilerinin görülmesi açısından önemlidir. Alımlama çalışmalarında sosyolojik bir boyuta ulaşılması araştırma yapılan örneklemin büyüklüğü ve çeşitliliği, birbirini destekleyen nitel ve nicel araştırmaların bir arada yapılması ve tüm bunların periyodik bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân sağlayan bir araştırma panelinin kurulmasıyla mümkün olacaktır. Her yıl düzenli olarak izleyici odaklı nitel araştırma yöntemleriyle kamuoyu araştırmaları yapılması, gelecekte kamu kurumu olarak RTÜK'e politika üretme olanağı sağlayacaktır. Bu bağlamda, nitel araştırmaların etkin bir şekilde yürütülebilmesi ve zamana göre değişimin anlaşılabilmesi için bir araştırma panelinin kurulması ve araştırmaların bu panel sistemi üzerinden yapılması etkili olacaktır. Panelli araştırma sisteminde hem toplumun farklı kesimlerinden insanlara ulaşılması olanaklı hale gelecek hem de aynı bireyler üzerinde zaman içinde değişen eğilimler ya da zaman içinde medyanın etkileri gözlemlenebilir hale gelecektir.

7- Tüm bunların yanı sıra RTÜK'ün başlatmış olduğu medya okuryazarlık seferberliğinin yaygınlaştırarak sürdürülebilirliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Medya okuryazarlığının yaygınlaştırılması için sadece çocukları değil erişkinleri de kapsayacak şekilde uygulama ve projeler geliştirilmelidir. Bu bağlamda, erişkinleri de

bu projenin bir parçası haline getirmek adına yerel yönetimler ile iş birliği yapılması ön görülebilir. Kamunun topluma ulaşmasının en önemli anahtarı olan yerel düzeydeki yönetimlerin etkin kullanılması bu tür projelerin toplum tabanına yayılmasında oldukça önemlidir. Belediye ve Kaymakamlıklar gibi kurumlar aracılığıyla yerel düzeyde ve toplumun her kesimine ulaşmaya imkân sağlayacaktır. Örneğin, belediyeler altında hizmet veren kadınların sıklıkla kullandığı "Hanımlar Lokali" gibi oluşumlarda medya okuryazarlığı üzerine programlar ve projeler geliştirilebilir. Böylece medyada yer alan zararlı içeriklere ilişkin bir farkındalık yaratılmasının yanı sıra medya araçlarının etkin kullanımı da sağlanabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akyürek, Güçlü (2011). Ö*zel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçları, Çeşitli Hukuk Dallarında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Aries, P. ve Duby, G. (2006a). *Özel Hayatın Tarihi 1- Roma İmparatorluğundan 1000 Yılına*. Turhan Ilgaz (çev.), cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- (2006b). *Özel Hayatın Tarihi 2 - Feodal Avrupa'dan Rönesans'a*. Roza Hakmen (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- (2007). *Özel Hayatın Tarihi 3 - Rönesans'tan Aydınlanmaya*. Devrim Çetinkasap (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- (2008). *Özel Hayatın Tarihi 4 - Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a*. Ali Berktay (çev.),Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- (2010). *Özel Hayatın Tarihi 5- Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze,* Şehsuvar Aktaş (çev.), cilt 5, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Çelikoğlu, N. (2008). *Mahremiyet: Kişiye Ait Özel Alan Tartışmaları*. İstanbul: İskenderiye Yayınları.

Çınar, A., Roy, S., & Yahya, M. (2012). *Visualizing Secularism and Religion: Egypt, Lebanon, Turkey, India.* University of Michigan Press.

A. Saban, & A. Ersoy. (2016). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demers, D. P. (2005). *Dictionary of Mass Communication & Media Research: A Guide for Students, Scholars and Professionals*. Marquette Books.

Duerr, H. P. (1999). *Uygarlaşma Sürecinin Miti: Çıplaklık ve Utanç*. Dost, Ankara.

Duman, K. (2011). *Talk Showlarda Mahremiyet ve "Oprah Winfrey Show"un Başarısının Sırrı: Tür, Anlatı, Format.* Medya Mahrem. Hüseyin Köse (ed.) içinde. İstanbul: Ayrıntı.

Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş.* (S. İrvan, Çev.) Ankara: Ark Yayıncılık.

Giddens, A. (1994). *Mahremiyetin Dönüşümü.* (İ. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

Güngör, N. (2013). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (M. Özbek, Çev., s. 95-102). İstanbul: Hil Yayınları.

Hall, S. (2006). Encoding/Decoding. G. M. Durhan, & M. D. Kellner içinde, *Media and Cultural Studies* (s. 163-173). Blacwell Publishing.

Jensen, K. B. (2013). *A Handbook of Media and Communication Research: Quantitative and Qualitative Methodologies.* Routledge.

Köse, H. (Ed.). (2011). *Medya Mahrem: Medyada Mahremiyet Olgusu Ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. Ayrıntı.

Livingstone, S. (1997). The Work Of Elihu Katz. J. Corner, P. Schlesinger, & S. R. (Eds) içinde, *International Handbook of Media Research* (s. 18-47). London: Routledge.

Michelle Perrot (der.). (2008). *Özel Hayatın Tarihi 4. Cilt: Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a*. Yapı Kredi Yayınları

RTÜK. (2007). *Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması.* Ankara: RTÜK.

(2010). *Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması.* Ankara: RTÜK

Sennett, R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü.* (S. D.-A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Simmel, G. (2016). *Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi*. (Çev.) İdil Dündar. İstanbul, Pinhan Yayıncılık.

Şentürk, R. (2017). *İletişim ve Televizyon Teorileri.* İstanbul: Küre Yayınları.

Vincent, D. (2016). *Mahremiyet: Kısa Bir Tarih.* (D. C. Başaraner, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.

Westin, A. (1970). *Privacy and Freedom,* New York.

Yılmaz, S. (2011). *Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır. Medya Mahrem*. Hüseyin Köse (ed.) içinde. İstanbul: Ayrıntı.

SÜRELİ YAYINLAR VE TEZLER

Akbulut, H., & Akça, E. B. (2013). Kadın Programlarına Bir Bakış: "Kadının Sesi ve "Sizin Sesiniz"de Tür, Anlatı ve Format. *İletşim: Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 41-73.

Altman, I. (1976). Privacy: A Conceptual Analysis. *Environment and Behavior*, vol.8, no.1.

- (1977). Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific?. *Journal of Social Issues*, 33(3), 66-84.

Aydın, O. Ş. (2007). Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(11), 119-131.

Başaran Koç, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 480-495.

Çakır, V., & Çakır, V. (2012). Üçüncü Kişi Etkisi Teorisi Bağlamında Sosyal Paylaşım Sitelerinin Kullanımı. *2nd International Symposium New Communication Technologies and Social Transformation*, 667-680.

Çetin, K. B. (2016). Televizyon İzleyicisi Kimdir? *ERDEM*, 25-40.

Cohen-Almagor, R. (2006). Mahremiyetin Sınırları: Yararlı Ayrımlar. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*, sayı 23, s.175-186.

Deshotel, K. T. (2003). *Behind the Scenes: Uncovering the Structures and Manipulations of Tabloid Talk Show Workers, Guests and Audiences.* Baton Rouge: Louisiana State University Master Thesis.

Gamson, J. (1998). *Freaks Talk* Back'den aktaran Deshotel, K.T. (2003), *Behind the Scenes: Uncovering the Structures and Manipulations of Tabloid Talk Show Workers, Guests and Audiences.* Baton Rouge: Louisiana State University Master Thesis s. 11

Göçer, A. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Kültü İlişkisi Üzerine Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma . *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25-38.

Gökulu, G., & Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008*), The Journal Of Academic Social Science Studies,* vol.6, s.1829-1850.

Hira, A. (2014). Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanununda Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku İle Mukayesesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1(13), s.75-102.

Ali Korkmaz. (2014). İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16, 99-103.

Meder, M., & Çiçek, Z. (2012). Mahremiyet Anlayışının Yerinden Edilmesinin Aracı Olarak Kadın Programlarının Türsel ve Söylemsel Analizi: Denizli Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), 9-28.

Özçetin, B. (2010). Kullanımlar ve Doyumlardan İzlerkitle Sosyolojisine: Türkiye'de İzlerkitle Çalışmaları. İletişim Araştırmaları, 8(2), 9-37.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı üzerine bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 323-343.

Kaptan, Y. (2016). Reklamcılık Çalışmalarında Medya Etnografisinin Önemi: Çok Alanlı Etnografiler. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 9(3), 162-177.

Rahte, E. Ç. (2010). Aile İçi Şiddet ve Medya: Gündüz Kuşağı Televizyonunda, Şiddetin Görünürlüğü ve Yeniden Üretimi. *İletişim Kuramı ve Araştırma Dergisi*(30), 78-83.

Reiss, S., & Wiltz, J. (2004). Why People Watch Reality TV. *Media Psychology*(6), 363-378.

Ritzer, G. (1992). Georg Simmel. Trans. Umit Tatlican), Sociological Theory, Third Edition, McGraw Hill.

RTÜK. (2014, Şubat). Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları. Ankara: RTÜK.

RTÜK. (2016). *Vatandaş Bildirimleri Yıllık Raporu- 2016.* Ankara: RTÜK.

- (2017). *Vatandaş Bildirimleri Yıllık Raporu- 2017.* Ankara: RTÜK.

RTÜK Özel Çalışma Grubu. (2006). *Televizyon Yayınlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi*. Ankara: RTÜK.

Salihpaşaoğlu, Y. (2013). Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 227-266.

Serttaş, A. (2017). Türk Televizyonlarında Yayınlanan Gündüz Kuşağı Programlarında Mahremiyetin Dönüşümü. *Akdeniz İletişim Dergisi, 27*, 9-27.

Simmel, G. (1906). The Sociology Of Secrecy And Of Secret Societies. *American Journal Of Sociology*, 11(4), 441-498.

Shaw, D. (1996). The Construction of the Private in Medieval London. *The Journal of Medieval and Early Modern Studies*(3), 447-466.

Şeker, T., & Şimşek, F. (2012). Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 111-120.

Şener, G. (2013). Sosyal Ağlarda Mahremiyet ve Yeni Mahremiyet Stratejileri. *Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi - Kongre Kitabı* içinde 396-405.

Trepte, S., & Masur, P. K. (2017). Need For Privacy. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer.

Warren, S. D., & Brandeis, L. D. (1890). The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, 193-220.

Yüksel, M. (2000). Yönetişim (Governance) Kavramı Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*(3), 145-160.

- (2014). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58*(1), 181-213.

Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences*(11), 13-32.

Williams, P., & Dickinson, J. (1993). Fear Of Crime: Read All About İt? The Relationship Between Newspaper Crime Reporting And Fear Of Crime. *The British Journal of Criminology*, *33*(1), 33-56.

ELEKTRONİK VE DİĞER KAYNAKLAR

Baran, M. (2012). Osmanlı Klasik Dönem Saray Kültürnde Mahremiyet ve Harem. *Milli Folklor*, *24*(94), 169-183. Aralık 7, 2017 tarihinde http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=93&Sayfa=166 adresinden alındı.

Haag, L. L. (1993). Oprah Winfrey: The Construction of Intimacy in the Talk Show Setting. *Journal of Populer Culture*(26), 115-121. Ocak 24, 2018 tarihinde https://www.ssc.wisc.edu/~jpiliavi/965/oprah.pdf adresinden alındı.

Kalaman, S. (2017). Yeni Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü: Facebook Türkiye Örneği. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 14,. Ekim 18, 2018 tarihinde http://toad.edam.com.tr/sites/default/files/pdf/mahremiyet-olcegi-toad.pdf adresinden alındı.

Kalaycı, A. R. (tarih yok). *Aile ve Kadın Odaklı Programların Çözümlenmesi (Biz Sizin İçin Varız).* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları. *Dergi Park*, *2*(1), 45-54. Aralık 2017 tarihinde http://dergipark.gov.tr/sosdus/issue/30366/321958 adresinden alındı

Reynolds, O. M. (1969). Privacy and Freedom Review. *Administrative Law Review, 22*(1), 101-106. Kasım 21, 2017 tarihinde www.jstor.org/stable/40708684 adresinden alındı

RTÜK. (2018, Şubat 27). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Resmi Web Sitesi: https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-iletisim-merkezi-tarihcesi/5161/5104/rtuk-iletisim-merkezi-tarihcesi.html adresinden alındı.

RTÜK. Yayıncılık Terminoloji Sözlülğü. (tarih yok). https://www.rtuk.gov.tr/ingilizce-terimler-sozlugu/3735/3035/yayincilik-terminolojisi-sozlugu.html adresinden alındı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2016). *Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu.* Ankara. Ocak 2018 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/hata2.htm adresinden alındı.

Westin, A. F. (1968). Privacy and Freedom. *Washington and Lee Law Review, 25*(1), 166-170. Kasım 16, 2017 tarihinde http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol25/iss1/20 adresinden alındı

WEB SİTELERİ

Haber 7. (30.01.208) http://www.haber7.com/yasam/haber/121055-ayse-ozgunun-programi-kaldirildi adresinden alınmıştır.

Hürriyet. (30.01.2018) http://www.hurriyet.com.tr/ikinci-olay-programi-bitirdi-320265_ adresinden alınmıştır.

Medyafaresi. (30.01.2018). http://www.medyafaresi.com/kose-yazisi/evlilik-programlari-ustunden-sov-yapmak/812627 adresinden alınmıştır.

Star (30.01.2018). http://www.star.com.tr/magazin/esra-erol-yeni-sezon-basliyor-mu-esra-erol-programin-yeni-formati-nasil-olacak-haber-1251979/ adresinden alınmıştır.

IMDb. (31.01.2018). http://www.imdb.com/title/tt0065288/ adresinden alınmıştır.

TV. (31.01.2018). http://www.tv.com adresinden alınmıştır.

The Guardian. (08.09.2016) https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2016/sep/08/oprah-winfrey-show-30-year-anniversary-daytime-tv adresinden alınmıştır.

dci. (25.01.2018). https://aboutdci.com/2016/09/reaching-canadas-top-daytime-talk-shows adresinden alınmıştır.

Ebroadcats. (25.01.2018). http://www.ebroadcast.com.au/tv/genres/TalkShow.html adresinden alınmıştır.

LBC. (30.01.2018). https://www.lbcgroup.tv/schedule/en adresinden alınmıştır.

MBC. (30.01.2018). http://www.mbc.net/en/mbc4.html adresinden alınmıştır.

Biyografi. (30.01.2018). https://www.biyografi.net.tr/esra-ceyhan-kimdir/ adresinden alınmıştır.

EKLER

EK-1 MEDYA PROFESYONELİ SORULARI

1- Kuşak programlarını takip ediyor musunuz? Bu programlar hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz? İçeriklerin değişimini değerlendirir misiniz? Evlilik programları ve şu an yayınlanan kriminal şovlar için genel bir değerlendirme yapar mısınız?

2- Bu sezon yayınlanan kuşak programlarında neden polisiye, kayıp bulma ve yaşam hikâyeleri işleniyor? Alternatif içerikler var mı? Varsa bunlar neler?

3- Sizce mahremiyet nedir? Özelinizi veya mahreminizi kimlerle paylaşırsınız?

4- Kuşak programlarında mahremiyet ifşası yapıldığını düşünüyor musunuz? Neden?

5- Siz olsanız özel hayatınızla ilgili konuları tv ekranında paylaşır mıydınız? Neden?

6- Mahrem hikâyelerin tv ekranında paylaşılmasına ilişkin izleyicilerin yaklaşımı nedir? Sizce toplum bu tarz programları nasıl karşılıyor?

7- Kuşak/kadın programlarının aile yapısına olumlu ya da olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

8- Kuşak programlarına **katılımcı** olarak katılanlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Her formatın (evlilik programı, cinayet/kayıp bulma formatlı programların veya kadın/sağlık/yemek gibi formatları olan kuşak programları katılımcılarını ayrı ayrı değerlendiriniz).

EK-2 İZLEYİCİ SORULARI

1- Kuşak programlarını izliyor musunuz? Neden? Bu programlar hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz? Genel bir değerlendirme yapar mısınız?

3- Evlilik programlarının yerine yeni başlayan kayıp bulma, cinayet çözme vb. konuları işleyen programlar başladı. Bu değişimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

4- Tv programlarında (özellikle Esra Erol'da, Seda Sayan, Müge Anlı vb. tarzdaki programlarda) işlenen hayat hikayeleri sizi etkiliyor mu? Neden?

5- Şuan izlediğiniz kuşak programlarında en çok sizi etkileyen olay hangisidir?

6- Sizce mahremiyet nedir? Özelinizi veya mahreminizi kimlerle paylaşırsınız?

7- Özel hayatınızla ilgili konuları tv ekranında paylaşır mıydınız? Neden?

8- Kişilerin özel hayatlarının tv ekranlarında anlatılması ve konuşulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden böyle bir şey yapılıyor? Bu programlara katılanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

9- Sizce bu tarz programlar neden izleniyor?

10- Kuşak/kadın programlarının aile yapısına olumlu ya da olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

EK-3 ALIMLAMA ANALİZİ SORU FORMU

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim:

Meslek:

1- Az önce izlediğiniz içeriği yeniden anlatır mısınız?

Bu içerikle ilgili;

- En önemli bilgi
- En önemli görüntü
- Programdan size geçen mesaj
- Programın adı
- Katılımcının adı
- Programın sizde uyandırdığı hisler

2- Programla ilgili ne düşünüyorsunuz?

3- Katılımcılar ile ilgili görüşünüz nedir?

- Meral
- Seda Sayan
- Yoğurtçu Bayram
- İbrahim
- Meral'in Kızı

2- Bu tarz programları izleme/izlememe nedeniniz nedir? Ne sıklıkta izlersiniz?

ÖZET

Bu tez çalışmasında, gündüz kuşağı programlarında yapılan mahremiyet ifşası ve izleyicilerin bu duruma yaklaşımları incelenmiştir. Mahremiyet kavramı ve mahrem alan eski çağlardan beri var olmuştur. Ancak mahrem alan veya özel alan modernleşmeyle birlikte daha somut ve görünür hale gelerek kamusal olandan net çizgilerle ayrışmıştır. Modernite ile yeniden dönüşen ev mekânı, mahrem alanın somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Mahrem olan, modernleşme süreciyle birlikte bir yandan fiziksel anlamda net çizgilerle kamusal alandan ayrılırken; diğer yandan teknolojik gelişmelere koşut olarak çeşitlenen medya araçları ve içerikleriyle birlikte kamusal alanda ifşa edilen ve başkalarıyla paylaşılabilen bir hal almıştır.

Televizyon özelinde mahremiyet kavramının değişime uğraması özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra çeşitlenen program türleri - gündüz kuşağı programları ve Televole gibi magazin içerikli programlar- magazinsel içerikler ile ünlülerin "özel hayatlarının" tüm detaylarının TV ekranlarına yansıması izleyicinin mahrem kavramını dönüşüme uğratması açısından önemli bir rol oynamıştır. Televizyonda yayınlanan birbirinden farklı birçok içerik bulunmakta ve kişilerin özel hayatlarına ilişkin yayınlar farklı biçimlerde yapılmaktadır. Gündüz kuşağında yayınlanan programlar da kişilerin özel hayatlarını farklı formatlarda deşifre eden bir başka tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tezde öncelikle mahremiyet kavramının medya araçlarıyla dönüşme uğraması süreci aktarılmış daha sonra gündüz kuşağı programlarında yapılan mahremiyet ifşaları incelenmiştir. Nihayetinde izleyicilerin ve medya profesyonellerinin gündüz kuşağında yapılan mahremiyet ifşaları ve kuşak programlarına yaklaşımları değerlendirilmiştir.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı: Televizyon Yayınlarında Mahremiyetin İşlenişi Ve Tv İzleyicisinin Mahremiyet Algısı: Kuşak Programları Üzerinden Bir İnceleme

Tezin Yazarı: Emine Merve GÜNDOĞAN

Tezin Danışmanı: Murat ELLİALTI

Tezin Konumu: Uzmanlık Tezi

Tezin Tarihi: Temmuz 2018

Tezin Alanı: İletişim

Tezin Yeri: RTÜK- ANKARA

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet, Özel Hayat, Özel Alan, Kamusal Alan, Kuşak Programları, Alımlama Analizi, Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı

ABSTRACT

In this thesis, the disclosure of privacy in the daytime programs on television and the approach of the audience to this situation are examined. The concept of privacy and the private space have existed since ancient times. However, the privacy or private space becomes more concrete and visible with modernization process and is separated from the public by clear lines. The home space that has been transformed by modernity has contributed to the concretization of the private space. The privacy, together with modernity, has become physically separated from the public sphere with clear lines, while at the same time private issues begin to be uncovered and shared with others in the public space by people, along with media tools and contents that vary in parallel to technological developments.

For television, especially the programs like daytime programs and tabloid programs broadcasted after the second half of the 1990s, play an important role the change in the concept of privacy. There are many different contents broadcast on TV and programs related to the private lives of people are made in different formats. The programs broadcasted in the daytime are confronted as another genre that deciphers the private lives of people in different formats.

In this thesis, first of all, the concept of privacy is transformed by means of media and the disclosure process of privacy made in daytime programs is examined. Then, approaches of audiences and media professionals are examined about disclosing of private life issues in daytime programs and general views of audiences/media professionals about daytime programs are introduced with details.

Key Words: Privacy, Private Life, Public Sphere, Private Sphere, Daytime Programs, Reception Analysis, Uses and Gratifications Theory

ÖZGEÇMİŞ

13 Ekim 1985 tarihinde Ankara'da dünyaya gelen Emine Merve GÜNDOĞAN, lise eğitimini 2003 yılında Ankara Yahya Kemal Beyatlı Lisesi'nde tamamladı. Aynı yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazanarak üniversite eğitimine başladı ve 2008 yılında üniversite eğitimini tamamladı. 2011 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlama ve Yerel Yönetimler bölümünden "Spatiality of Gender Oppression" (Toplumsal Cinsiyet Baskının Mekânsallığı) adlı tezini savunarak yüksek lisans derecesini aldı. 2011 yılında yine aynı bölümün doktora programına başladı ve halen devam etmektedir. Doktora yıllarında proje danışmanlık firmalarında çalışmış olup özel sektör tecrübesi bulunmaktadır. 2015 yılı Nisan ayında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nda Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı'nda Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. Çeşitli konferanslarda bildirileri ve hakemli dergilerde makaleleri bulunmaktadır. Temel ilgi alanları medya çalışmalarının yanı sıra kent çalışmaları, toplumsal cinsiyet, şiddet ve kamuoyu araştırmalarıdır. Emine Merve GÜNDOĞAN evli bir çocuk annesi olup iyi derecede İngilizce bilmektedir.